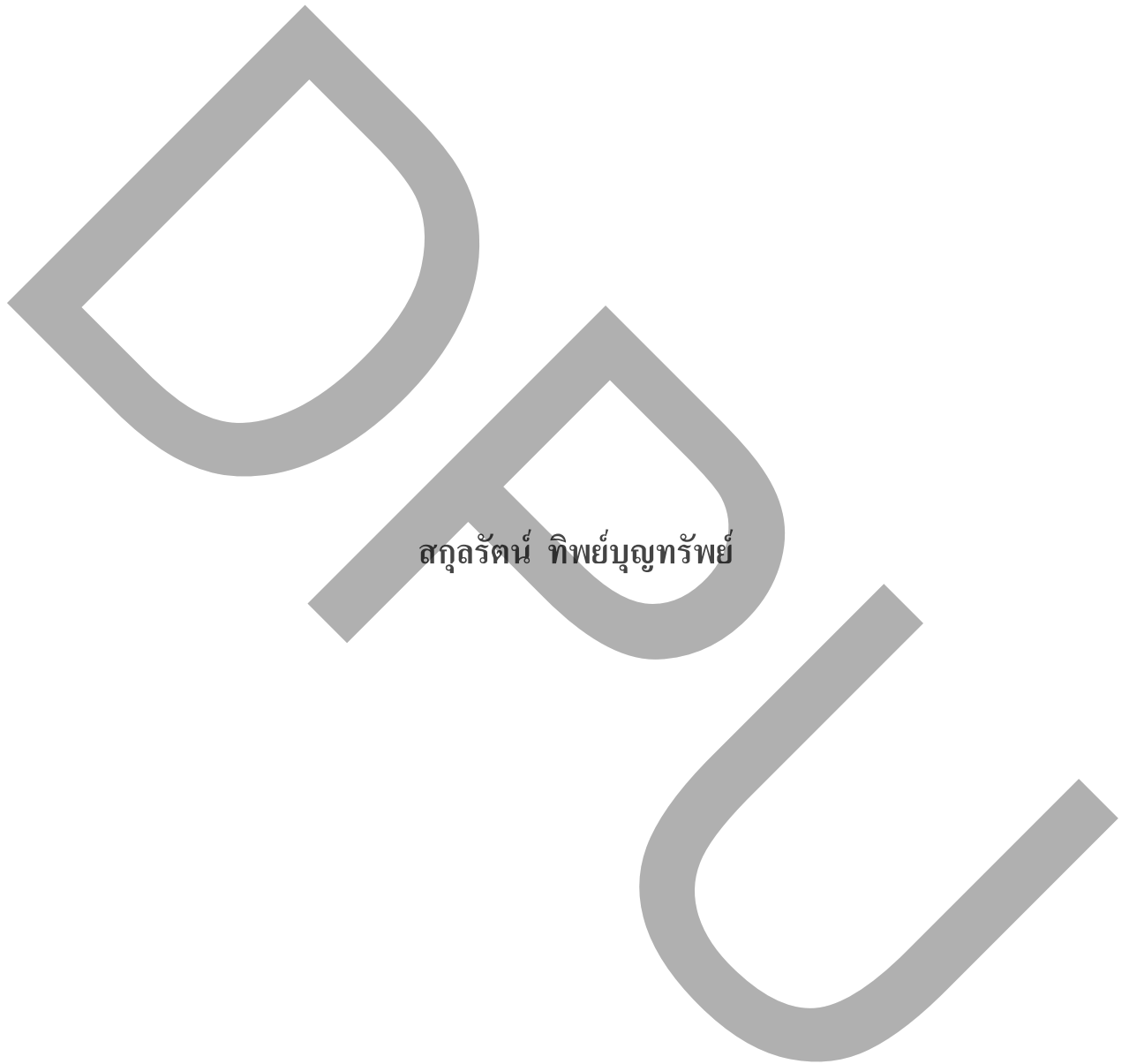

การบังคับคดีอาญา: ศึกษาการบังคับโทษปรับ

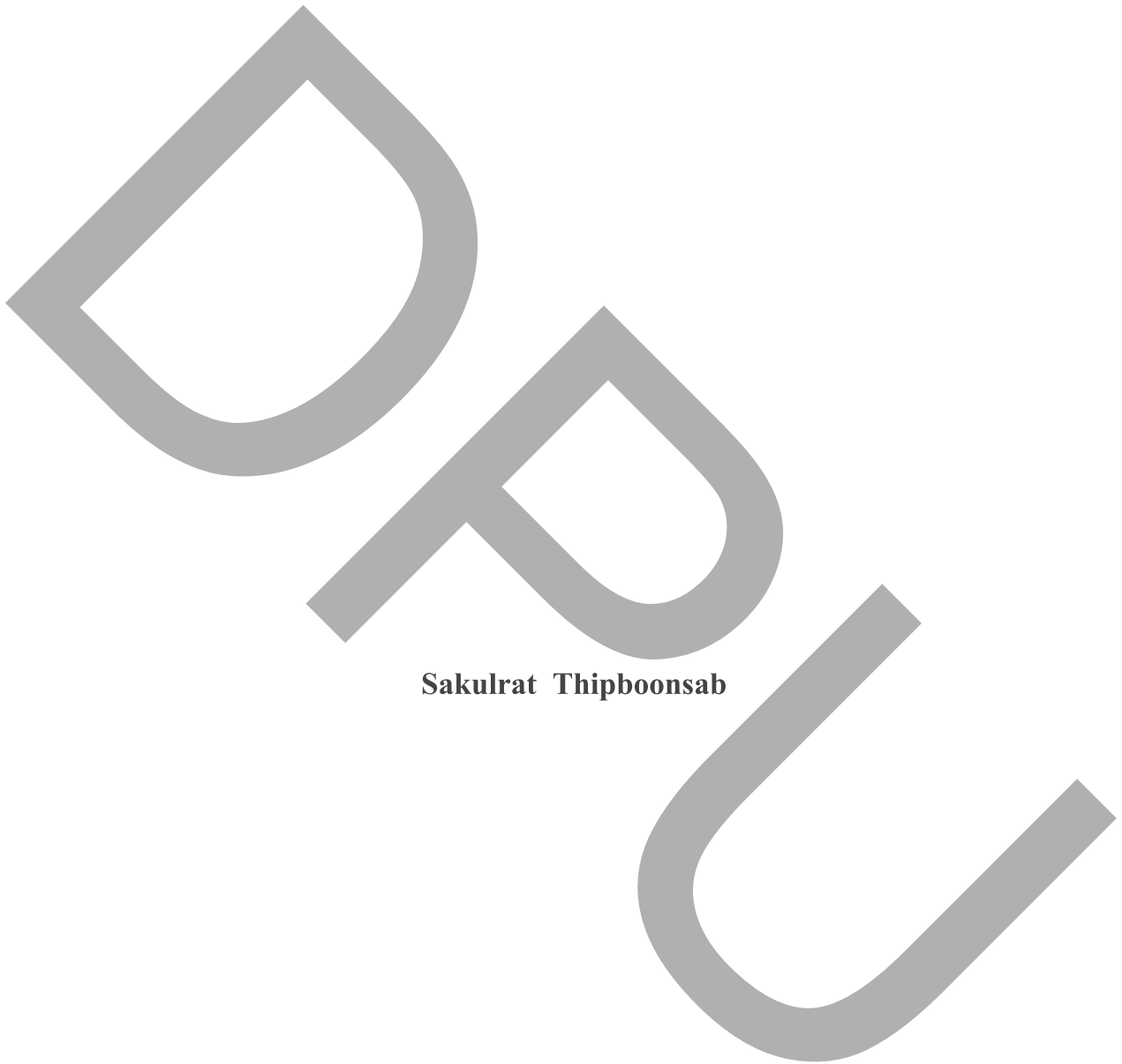

สกุลรัตน์ ทิพย์บุญทรัพย์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2552

**Legal Enforcement in Criminal Cases: A Study of
the Legal Enforcement of Fines**

Sakulrat Thipboonsab

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

For the Degree of Master of Laws

Department of law

Graduate School, Dhurakij Pundit University

2009

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การบังคับคดีอาญา: ศึกษาการบังคับโทษปรับ
ชื่อผู้เขียน	สกุลรัตน์ ทิพย์บุญทรัพย์
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2551

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับในประเทศไทย โดยเน้นการศึกษาการบังคับโทษปรับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 และมาตรา 30 อันมีปัญหาเนื่องมาจากการบังคับโทษปรับตามมาตรา 29 นี้ กฎหมายได้กำหนดขั้นตอนและวิธีการในการบังคับโทษปรับไว้แล้ว กล่าวคือ เมื่อผู้ใดต้องโทษปรับ และไม่ชำระค่าปรับภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ศาลพิพากษา ผู้นั้นจะต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ หรือมิฉะนั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ แต่ถ้าศาลเห็นเหตุอันควรสงสัยว่าผู้นั้นจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ ศาลจะสั่งเรียกประกัน หรือจะสั่งให้กักขังผู้นั้นแทนค่าปรับไปพลางก่อนก็ได้ ประกอบกับการบังคับโทษปรับเป็นการบังคับคดีอย่างหนึ่ง ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245 กำหนดว่า เมื่อคดีถึงที่สุด ให้บังคับคดีโดยไม่ชักช้า แต่ในทางปฏิบัติการบังคับคดีในเรื่องการบังคับโทษปรับ เมื่อศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้ว ถ้าจำเลยไม่มีเงินชำระค่าปรับ ศาลจะสั่งกักขังแทนค่าปรับทันที แม้ว่าตามกฎหมายจำเลยจะมีระยะเวลาสามสิบวันในการหาเงินมาชำระค่าปรับ หรือหากไม่มีเงินชำระค่าปรับ ศาลจะต้องยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับก่อน ส่วนการกักขังแทนค่าปรับจะนำมาใช้ต่อเมื่อไม่มีทางบังคับเอาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดได้แล้ว หรือในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับเท่านั้น จึงทำให้ทางปฏิบัติของศาลดังกล่าวไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดและเป็นการบังคับคดีทันทีในขณะที่คดียังไม่ถึงที่สุด

จากการศึกษาค้นคว้าการบังคับคดีเรื่องการบังคับโทษปรับในต่างประเทศพบว่า แม้ว่าการบังคับโทษปรับจะมีความแตกต่างกัน แต่ทุกประเทศให้ความสำคัญกับความสามารถของจำเลยในการชำระค่าปรับเป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้จากมีการนำข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการเงินของจำเลยมาพิจารณากำหนดโทษปรับให้เหมาะสม และมีการอนุญาตให้ผ่อนชำระค่าปรับได้ เพื่อให้ได้มาซึ่งค่าปรับและเป็นไปตามความมุ่งหมายของการลงโทษปรับที่ต้องการบังคับเอาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ส่วนการจำกัดเสรีภาพของผู้กระทำความผิดไม่ว่าจะเป็นการจำคุกหรือกักขังแทนค่าปรับจะนำมาใช้ต่อเมื่อจำเลยผิดนัดไม่ชำระค่าปรับแล้วเท่านั้น นอกจากนี้ในการ

บังคับคดีตามคำพิพากษา ก็ให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิมนุษยชน ทำให้การบังคับคดีจะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้วเท่านั้น ในส่วนของการบังคับค่าปรับจะมีเจ้าหน้าที่หรือองค์กรเฉพาะในการบังคับค่าปรับ โดยมีดุลพินิจในการกำหนดมาตรการบังคับค่าปรับให้เหมาะสมและคอยติดตามให้มีการชำระเงินค่าปรับ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เป็นการบังคับคดีซึ่งไม่ใช่อำนาจหน้าที่ของศาล

ดังนั้น เพื่อให้การบังคับคดีในเรื่องการบังคับโทษปรับในประเทศไทย เป็นไปตามความมุ่งหมายในการบังคับโทษปรับและเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นสภาพของกระบวนการบังคับคดีในเรื่องการบังคับโทษปรับของศาลไทยในปัจจุบัน แล้วนำมาวิเคราะห์เกี่ยวกับกระบวนการบังคับคดีเรื่องการบังคับโทษปรับในต่างประเทศ พบว่าในต่างประเทศจะมีกระบวนการในการบังคับโทษปรับเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าปรับก่อน ส่วนการจำกัดเสรีภาพจะนำมาใช้เมื่อมีการผิดนัดชำระค่าปรับเท่านั้น และมีเจ้าหน้าที่หรือองค์กรในการบังคับค่าปรับที่ไม่ใช่ศาล ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้มาซึ่งค่าปรับอย่างแท้จริง ส่วนในประเทศไทยการบังคับโทษปรับจะบังคับเอาทั้งเสรีภาพก่อนเพื่อบังคับให้มีการชำระค่าปรับต่อไป ซึ่งผิดไปจากวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษปรับ และข้ามขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติ ทำให้รัฐมีภาระในการดูแลผู้ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกวัน

นอกจากนี้ผู้เขียนได้เสนอแนะให้มีการแก้ไขกฎหมายในเรื่องการบังคับโทษปรับให้ชัดเจน โดยให้บังคับโทษปรับได้เมื่อคดีถึงที่สุดและให้มีการนำมาตรการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับมาใช้อย่างจริงจัง และให้อัยการเข้ามารับผิดชอบในการบังคับให้มีการปฏิบัติให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลต่อไป

Thesis Title	Legal Enforcement in Criminal Cases: A Study of the Legal Enforcement of Fines
Author	Sakulrat Thipboonsab
Thesis Advisor	Assoc. Prof. Dr. Surasak Likasitwatanakul
Department	Law
Academic Year	2008

ABSTRACT

This thesis aims to study legal enforcement in criminal cases, relating to the enforcement of fines in Thailand, particularly emphasizing the legal enforcement of fines according to Articles 29 and 30 of the Criminal Code. Problems have arisen in the legal enforcement of fines according to Article 29, which stipulates the procedures and methods of enforcement. That is, whenever a person is subject to a fine but fails to pay it within thirty days after the court's verdict, that person will be liable to the confiscation of his property or confinement in lieu of the fine. However, if the court suspects that the person may avoid paying the fine, it will call for a guarantor or, in the mean time, order the confinement of that person. The legal enforcement of fines is a form of law enforcement, as stated in Article 245 of the Code of Criminal Case Procedures so that, when a case has reached the full extent of the law, legal enforcement must be executed without further ado. But in practice, after the Court of First Instance has delivered its verdict and the defendant is not able to pay the fine, the Court will immediately order confinement in lieu of the fine though, by law, the defendant has the right to a grace period of thirty days to acquire moneys to pay the fine, or, if he is not able to do so, the court must order the confiscation of his property as the way of paying the fine. Confinement will be exercised only when it is not possible to confiscate the defendant's property. This court practice does not observe what has been stipulated by law and it constitutes enforcement of the law before a case has reached its full extent.

From studies of the legal enforcement of fines in foreign countries, it has been discovered that enforcement varies from country to country but they all emphasize the importance of the defendants' ability to pay the fine. This can be seen in how they use information about the

defendant's financial condition when considering appropriate rates of fines. They have also allowed defendants to pay fines by installments to ensure the payment of fines and also observe the objective of the penalty by means of fines which are applied to the property of wrongdoers; limitation of the freedom of wrongdoers, whether in the form of imprisonment or confinement, is exercised only when defendants fail to pay the fine on the appointed date. Moreover, legal enforcement after the court's verdict has also lent importance to human rights; therefore it can be executed only when the court's verdict has reached the full extent of law. The enforcement of fines is the responsibility of special officers or organizations dealing with the enforcement of fines. They are the ones who consider the measures appropriate for the enforcement of fines and monitor them to ensure payment. These are part of the enforcement process and are not under the court's authority.

Therefore, in order to make the legal enforcement of fines in Thailand comply with the objectives of the enforcement of fines and the laws, the author has presented the current condition of the legal enforcement process on the enforcement of fines in Thailand and has then analyzed it in comparison with that of foreign countries. The author has found that in foreign countries there is a process of enforcement of fines to ensure that they are appropriately paid; curtailment of freedom will be used only when there is a failure to pay on the appointed date; there are officers or organizations, not the court, that are responsible for the enforcement of fines to ensure that they are paid. In Thailand, enforcement will be in terms of freedom first before it is applied to enforce the payment of fines. This fails to observe the objectives of the enforcement on fines and also oversteps the legal processes stipulated by law, which has resulted in the government increasingly having to take care of those who have been confined instead of paying fines.

The author also suggests changes to avoid ambiguities in the law stipulating the enforcement of fines by exercising that enforcement only when a case has reached its full extent in law; measures concerning the confiscation of a defendant's property must be seriously executed; and attorneys must be responsible for legal enforcement in accordance with the court's verdict.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาและความอนุเคราะห์จากท่านอาจารย์ รองศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ที่ได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และให้คำปรึกษา ตลอดจนข้อคิดเห็นต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ ทั้งๆ ที่มีภารกิจมากมาย นอกจากนี้ยังกระตุ้นให้ผู้เขียนมีความตั้งใจในการทำวิทยานิพนธ์นี้ให้สำเร็จตั้งแต่เริ่มเรียนวิชาบัณฑิตศึกษา ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ท่าน ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร ได้กรุณาให้เกียรติเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และได้แนะนำหัวข้อการศึกษาตลอดจนให้คำปรึกษาและแนวทางที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับท่านรองศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต และท่านอาจารย์ ดร.อุทัย อาทิวะ ที่กรุณาให้เกียรติเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และชี้แนะแนวทางที่เป็นประโยชน์จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ด้วยดี

นอกจากนี้ข้าพเจ้าขอขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ และน้องๆ ร่วมสาขากฎหมายอาญา 2549 และเจ้าหน้าที่คณะนิติศาสตร์ทุกท่านที่คอยให้คำแนะนำ ความช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจให้ตลอดมา นอกจากนี้ผู้เขียนขอขอบคุณผู้บังคับบัญชา พี่ๆ เพื่อนๆ น้องๆ กรมบังคับคดีที่ให้โอกาสผู้เขียนได้มีเวลาอย่างเต็มที่ในการค้นคว้าและจัดทำวิทยานิพนธ์นี้ให้สำเร็จ และเป็นกำลังใจที่ดีให้กันเสมอตลอดจนทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่คอยให้ความช่วยเหลือ คำแนะนำและให้กำลังใจจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

สุดท้ายนี้ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา แม่คุณ และพี่ๆ (โดยเฉพาะพี่เจี๊ยบ) ทุกคนในครอบครัว “ทิพย์บุญทรัพย์” ที่ได้ให้การช่วยเหลือและสนับสนุนทั้งด้านกำลังใจและกำลังใจ ทำให้ผู้เขียนมีความมุ่งมั่นในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จสมดังตั้งใจ และขอขอบคุณนายณทัต ศิริพากย์ ที่เป็นแรงบันดาลใจและกำลังใจที่ดีให้กับผู้เขียนในการเข้ามาศึกษาในชั้นมหาบัณฑิตนี้

อนึ่ง หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาแล้ว ผู้เขียนขอมอบความดีงามทั้งหมดให้กับบุพการี ครูบาอาจารย์ ผู้มีพระคุณทุกท่าน และร.ต.อ. สุภรัตน์ ทิพย์บุญทรัพย์ ที่ชายผู้ล่วงลับไปแล้วแต่ยังอยู่ในใจผู้เขียนเสมอมา แต่หากมีข้อบกพร่องประการใดผู้เขียนขอน้อมรับแต่เพียงผู้เดียว

สุภรัตน์ ทิพย์บุญทรัพย์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
1.3 สมมติฐานการศึกษา.....	4
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	5
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
2. แนวคิดเกี่ยวกับการบังคับคดีและการบังคับโทษปรับ.....	6
2.1 แนวคิดในเรื่องการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา.....	6
2.1.1 ความหมายของโทษในคดีอาญา.....	6
2.1.2 ลักษณะทั่วไปของโทษในคดีอาญา.....	8
2.1.3 ทฤษฎีการลงโทษในคดีอาญา.....	9
2.2 แนวคิดในเรื่องการบังคับคดีอาญา.....	15
2.2.1 โครงสร้างการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป.....	15
2.2.2 ความหมายและหลักการบังคับคดีอาญา.....	17
2.2.3 องค์การที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีอาญา.....	19
2.2.3.1 องค์การศาล.....	19
2.2.3.2 พนักงานอัยการ.....	22
2.3 แนวคิดในเรื่องการบังคับโทษปรับ.....	26
2.3.1 แนวคิดในเรื่องโทษปรับและการกำหนดโทษปรับ.....	26
2.3.2 ลักษณะของโทษปรับ.....	32
2.3.3 ประเภทของโทษปรับ.....	33
2.3.4 ข้อดี – ข้อเสียของโทษปรับ.....	41

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.3.5 บุคคลที่โทษปรับใช้บังคับ.....	44
3. หลักการบังคับคดีอาญาในเรื่องการบังคับโทษปรับในต่างประเทศ.....	49
3.1 หลักการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับของกลุ่มประเทศในระบบ	
Common Law.....	49
3.1.1 ประเทศอังกฤษ.....	49
3.1.1.1 การกำหนดโทษปรับ.....	50
3.1.1.2 การบังคับค่าปรับ.....	53
3.1.1.3 การใช้มาตรการอื่นแทนโทษปรับ.....	56
3.1.1.4 องค์กรที่ทำหน้าที่บังคับโทษปรับ.....	57
3.1.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	60
3.1.2.1 การกำหนดโทษปรับ.....	60
3.1.2.2 การบังคับค่าปรับ.....	62
3.1.2.3 การใช้มาตรการอื่นแทนโทษปรับ.....	64
3.1.2.4 องค์กรที่ทำหน้าที่บังคับโทษปรับ.....	66
3.2 หลักการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับของกลุ่มประเทศในระบบ	
Civil Law.....	68
3.2.1 ประเทศฝรั่งเศส.....	68
3.2.1.1 การกำหนดโทษปรับ.....	69
3.2.1.2 การบังคับค่าปรับ.....	71
3.2.1.3 การใช้มาตรการอื่นแทนโทษปรับ.....	72
3.2.1.4 องค์กรที่ทำหน้าที่บังคับโทษปรับ.....	77
3.2.2 ประเทศเยอรมนี.....	79
3.2.2.1 การกำหนดโทษปรับ.....	79
3.2.2.2 การบังคับค่าปรับ.....	80
3.2.2.3 การใช้มาตรการอื่นแทนโทษปรับ.....	81
3.2.2.4 องค์กรที่ทำหน้าที่บังคับโทษปรับ.....	82

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4. วิเคราะห์ปัญหาการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับในประเทศไทย.....	84
4.1 รูปแบบการกำหนดโทษปรับ.....	84
4.1.1 การกำหนดโทษปรับตามประมวลกฎหมายอาญา.....	84
4.1.2 การกำหนดโทษปรับตามกฎหมายอื่น.....	86
4.2 มาตรการที่ใช้ในการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับ.....	87
4.2.1 การชำระเงินค่าปรับ.....	88
4.2.2 การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ.....	89
4.2.3 การกักขังแทนค่าปรับ.....	94
4.2.4 การทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ.....	98
4.3 การบังคับโทษปรับ.....	102
4.3.1 การปรับโดยศาลตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 29 และ 30.....	102
4.3.2 การปรับโดยเจ้าพนักงาน.....	105
4.4 ปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับ.....	108
4.4.1 ปัญหากรณีศาลบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับทันทีโดยคดียังไม่ถึงที่สุด.....	108
4.4.2 ปัญหากรณีศาลบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับข้ามขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติ.....	116
4.4.3 ปัญหาในเรื่องบทบัญญัติของกฎหมายไม่สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการบังคับโทษปรับ.....	122
4.4.4 ปัญหาในเรื่องการกำหนดองค์กรใดเป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญา....	125
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	129
5.1 บทสรุป.....	129
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	132
บรรณานุกรม.....	134
ประวัติผู้เขียน.....	139

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการดำเนินคดีอาญาสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ตอนใหญ่ๆ คือ “การดำเนินคดีอาญาชั้นกำหนดคดี” และ “การดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดี” และสิ่งที่เชื่อมโยงให้การดำเนินคดีอาญาทั้งสองชั้นดังกล่าวติดต่อกัน คือ “คำพิพากษาถึงที่สุด”¹ โดยการดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดีจะเริ่มต้นเมื่อศาลได้มีคำพิพากษากำหนดมาตรการบังคับทางอาญาและคำพิพากษาในคดีนั้นถึงที่สุดแล้วหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็จะต้องมีการจัดการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดแล้วนั้นต่อไป ซึ่งในประเทศไทยการบังคับคดีสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การบังคับคดีแพ่งตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และการบังคับคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งการบังคับคดีทั้ง 2 ลักษณะนี้มีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ดังนี้

การบังคับคดีแพ่ง คือ กระบวนการที่เกิดขึ้นหลังจากศาลได้พิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดี โดยมุ่งหมายเพื่อให้มีการปฏิบัติการชำระหนี้ให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ในกรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น โดยการบังคับคดีแพ่งมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการบังคับคดีโดยเฉพาะคือ กรมบังคับคดี และผู้ที่ดำเนินการบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษาคือ เจ้าพนักงานบังคับคดี

ส่วนการบังคับคดีอาญา คือ กระบวนการที่กระทำไปเพื่อให้มีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุด รวมตลอดทั้งการวินิจฉัยสั่งการอันเกี่ยวเนื่องกับการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้วนั้นด้วย และไม่หมายเฉพาะการดำเนินการตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดให้ลงโทษประหารชีวิต จำคุก หรือกักขังเท่านั้น แต่รวมถึงการดำเนินการตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดให้ลงโทษปรับและอื่นๆ ด้วย เช่น วิธีการเพื่อความปลอดภัย เป็นต้น²

ปัญหาที่เกิดขึ้นคือความไม่เข้าใจว่าการบังคับคดีอาญาเป็นอย่างไร จึงทำให้เกิดการเข้าใจผิดว่าการบังคับคดีอาญากับการบังคับโทษเป็นเรื่องเดียวกัน หรือกล่าวว่าการบังคับคดีอาญาหมายถึง การบังคับโทษอาญาและการชดเชยหรือคืนราคาทรัพย์สินในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับ

¹ คณิต ฅ นกร ก (2549). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 44.

² แหล่งเดิม. หน้า 45.

คดีอาญา รวมทั้งการอภัยโทษและการบังคับนายประกัน ที่ใช้คำว่า การบังคับคดีอาญาจึงเป็นความตั้งใจให้คู่กับการบังคับคดีแพ่งเท่านั้น³ ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน เนื่องจากการบังคับคดีอาญาและการบังคับโทษมีความแตกต่างกัน เนื่องจากการบังคับโทษเป็นมาตรการในการดำเนินการเกี่ยวกับโทษประหารชีวิต โทษจำคุก และโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่เป็นการจำกัดเสรีภาพของบุคคล⁴ โดยมีพนักงานราชทัณฑ์ กรมราชทัณฑ์เป็นเจ้าพนักงานในการบังคับโทษ ดังนั้นการบังคับโทษจึงเป็นกระบวนการที่อยู่นอกวิधिพิจารณาความอาญา⁵ ซึ่งแตกต่างกับการบังคับคดีซึ่งเป็นกระบวนการที่กระทำไปเพื่อให้มีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุด รวมตลอดทั้งการวินิจฉัยสั่งการอันเกี่ยวเนื่องกับการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดนั้นด้วย⁶ จึงทำให้การบังคับคดีอาญาเป็นกระบวนการที่อยู่ในวิधिพิจารณาความอาญา โดยในประเทศไทยมีศาลเป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญา แต่เนื่องจากอำนาจตุลาการเป็นอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดี ส่วนการบังคับคดีไม่เกี่ยวกับการใช้อำนาจตุลาการโดยตรงสำหรับในต่างประเทศเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาคืออัยการ

ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 กำหนดว่า โทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิด ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน หากพิจารณาจากลักษณะของโทษดังกล่าวแล้วสามารถแบ่งได้เป็นโทษที่บังคับเอากับชีวิต โทษที่บังคับเอากับเสรีภาพ และโทษที่บังคับเอากับทรัพย์สิน โดยโทษแต่ละประเภทมีองค์กร หน่วยงาน และสถาบันอยู่ด้วยกันหลายฝ่ายในการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล เช่น ศาล กรมราชทัณฑ์ กรมคุมประพฤติ เป็นต้น

สำหรับโทษปรับ (Fine) เป็นโทษที่บังคับเอากับทรัพย์สินและเป็นโทษที่มีบัญญัติไว้ในความผิดต่างๆ มากที่สุด เนื่องจากโทษปรับมีข้อดี คือ เป็นโทษที่สามารถบังคับได้อย่างประหยัดและรวดเร็ว และผู้ต้องโทษไม่ต้องไปปะปนกับผู้กระทำความผิด แต่ก็มีข้อเสียคือ ไม่สามารถแก้ไขผู้กระทำความผิดได้ เพราะยังไม่ได้แก้ไขจิตใจของผู้กระทำความผิด และโทษปรับไม่สามารถข่มขู่ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจได้ โดยปกติโทษปรับต้องเป็นเงินตราซึ่งอาจกำหนดเป็นจำนวนเงินแน่นอนหรือกำหนดคำนวณค่าปรับจากวัตถุที่กระทำผิดหรือคำนวณโทษปรับเป็นรายวันหรือรายปี⁷ ในการบังคับโทษปรับนั้นประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 28, 29 และ 30 ได้กำหนดหลักเกณฑ์

³ สมพร พรหมหิตาธร. (2539). การบังคับคดีอาญา. หน้า 1.

⁴ คณิต ฉนกร ค. (2548). “การบังคับคดีอาญากรณีศาลลงโทษปรับ.” ใน นิติธรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย. หน้า 66.

⁵ แหล่งเดิม.

⁶ แหล่งเดิม.

⁷ ณรงค์ ใจหาญ. (2543). กฎหมายอาญาว่าด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย. หน้า 72.

และวิธีการในการบังคับโทษปรับไว้เป็นขั้นตอนตามลำดับ กล่าวคือผู้ใดต้องโทษปรับผู้นั้นจะต้องชำระเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาต่อศาลภายในกำหนดเวลา 30 วันนับแต่วันที่ศาลพิพากษา หากไม่ชำระภายในเวลาที่กำหนดผู้นั้นจะต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับหรือจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับโดยถืออัตราสองร้อยบาทต่อหนึ่งวัน ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งค่าปรับ

แต่ในทางปฏิบัติเมื่อศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษปรับ หากจำเลยไม่มีเงินชำระค่าปรับตามคำพิพากษา ศาลก็จะสั่งกักขังจำเลยแทนค่าปรับไปทันทีทั้งๆ ที่คดียังไม่ถึงที่สุด⁸ แม้ว่าจำเลยยังมีเวลาในการหาเงินมาชำระค่าปรับได้ภายใน 30 วันนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาก็ตาม โดยศาลจะไม่ใช้วิธีการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ เนื่องจากการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับมีขั้นตอนที่ซับซ้อนยุ่งยากกว่าการกักขังแทนค่าปรับ และยังไม่มีความหมายที่รับผิดชอบโดยตรงในการยึดทรัพย์สิน จึงทำให้การบังคับคดีอาญาในกรณีศาลลงโทษปรับไม่ถูกต้องชอบด้วยกฎหมายและเป็น การละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอีกด้วย เนื่องจากมาตรา 245 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติว่า “...เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ให้บังคับคดีโดยไม่ชักช้า...” ดังนั้นการบังคับคดีจะกระทำได้อีกเมื่อคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วเท่านั้น ประกอบกับการกักขังแทนค่าปรับเป็นการบังคับเอาเกียรติของจำเลย จึงไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ในการบังคับโทษปรับที่มุ่งประสงค์บังคับเอาทรัพย์สินของจำเลยเป็นสำคัญ และเพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกกระยะสั้นด้วย เนื่องจากรัฐต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดูแลจำเลยในระหว่างการกักขังแทนค่าปรับด้วย

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าการบังคับคดีอาญาจะเริ่มต้นขึ้นเมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245 แต่ในเรื่องการบังคับโทษปรับนั้นเมื่อศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชำระค่าปรับและจำเลยไม่มีเงินชำระค่าปรับได้ ศาลจะสั่งให้กักขังจำเลยแทนค่าปรับทันทีทั้งๆ ที่จำเลยยังมีเวลาในการหาเงินมาชำระค่าปรับได้ เนื่องจากประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 กำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับต้องชำระค่าปรับภายใน 30 วันนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา โดยศาลจะไม่นำมาตรการการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับมาบังคับให้จำเลยต้องชำระค่าปรับก่อน เนื่องจากการยึดทรัพย์สินมีความซับซ้อนยุ่งยากและไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ทำให้การบังคับโทษปรับไม่เป็นไปตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดและนำไปสู่การละเมิดสิทธิเสรีภาพของจำเลย แม้ในปัจจุบันประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30/1 กำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับไม่เกิน 80,000 บาท ที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับสามารถยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับได้ก็ตาม แต่กฎหมายดังกล่าวก็ไม่สอดคล้องกับการบังคับโทษปรับ เนื่องจากศาลจะทำหน้าที่เพียงพิจารณาอนุญาตหรือไม่อนุญาตเท่านั้น ศาลไม่มีอำนาจในการสั่งให้จำเลยที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับ

⁸ คณิต ฉ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 45.

ต้องทำงานแทนค่าปรับ จึงทำให้จำเลยไม่ร้องขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ แทนค่าปรับ ประกอบกับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 28 กำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับ ต้องชำระเงินตามคำพิพากษาต่อศาล ทำให้ศาลมีหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีในการบังคับโทษปรับ แต่เนื่องจากอำนาจตุลาการเป็นอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีไม่เกี่ยวกับการบังคับคดีแต่อย่างใด ซึ่งแตกต่างกับในต่างประเทศเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาจะเป็นอัยการ

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับในประเทศไทยว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

1.2.2 เพื่อศึกษาการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับในระบบ Common Law และ Civil Law

1.2.3 เพื่อศึกษาว่าเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาในประเทศไทยควรเป็นศาลแบบในปัจจุบัน หรือควรเป็นอัยการเหมือนในต่างประเทศ

1.2.4 เพื่อหาข้อสรุป ข้อเสนอแนะ และแนวทางการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับในประเทศไทยต่อไป

1.3 สมมติฐานการศึกษา

การบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29, 30 ในกรณีที่จำเลยต้องคำพิพากษาลงโทษปรับนั้น หากจำเลยไม่มีเงินชำระค่าปรับในวันที่ศาลมีคำพิพากษา ศาลจะสั่งกักขังแทนค่าปรับจำเลยทันที แต่เจตนารมณ์ของโทษปรับเป็นการบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด เพื่อทดแทนความเสียหายให้กับสังคมที่ผู้ต้องโทษก่อขึ้น ส่วนการกักขังแทนค่าปรับเป็นการบังคับเอากับเสรีภาพของผู้กระทำความผิดและมีลักษณะเช่นเดียวกับการลงโทษจำคุกกระยะสั้น ซึ่งเป็นการลดล้างความมุ่งหมายในการลงโทษปรับ ประกอบกับตามบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวยังมีมาตรการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับที่ตรงกับเจตนารมณ์ของการบังคับโทษปรับ และบัญญัติให้ศาลนำมาใช้ก่อนการกักขังแทนค่าปรับด้วยแต่ไม่มีการนำมาใช้อย่างจริงจัง ทำให้ทางปฏิบัติของศาลในการบังคับโทษปรับแตกต่างจากที่กฎหมายบัญญัติและไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษปรับ และควรกำหนดให้อัยการเป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาแทนศาลเพื่อจัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษาต่อไป

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้จะเน้นศึกษาหลักการบังคับคดีอาญาในเรื่องการบังคับโทษปรับ และการกำหนดตัวเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาในประเทศไทยว่าควรจะเป็นบุคคลใดระหว่างศาลหรืออัยการ โดยจะศึกษาวิธีการบังคับโทษปรับ เจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาในประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ในการบังคับโทษปรับที่ถูกต้องและไม่เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรด้วย และอาจนำไปสู่การกำหนดให้เจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาในประเทศไทยคืออัยการ

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

ศึกษาโดยใช้วิธีการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ทั้งที่เป็นความเห็นของนักนิติศาสตร์ โดยรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาวิจัยและประมวลเป็นข้อเสนอแนะต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 เพื่อทราบวิธีการบังคับคดีอาญาในเรื่องการบังคับโทษปรับในระบบ Common Law และ Civil Law และประเทศไทย

1.6.2 เพื่อทราบแนวทางการบังคับคดีอาญาในเรื่องการบังคับโทษปรับให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติและให้มีความเหมาะสม

1.6.3 เพื่อทราบว่าเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาในเรื่องการบังคับโทษปรับควรเป็นหน้าที่ของศาลหรืออัยการ

1.6.4 เพื่อเป็นประโยชน์กับผู้สนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ต่อไป

บทที่ 2

แนวคิดเกี่ยวกับการบังคับคดีและการบังคับโทษปรับ

ในคดีอาญาเมื่อมีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้นย่อมต้องมีการลงโทษผู้กระทำความผิด เพื่อป้องกันมิให้มีการก่ออาชญากรรมและเป็นการป้องปรามมิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีก ทั้งนี้ เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข โดยการลงโทษทางอาญานั้นมีทั้งโทษที่บังคับเอากับชีวิต เสรีภาพ หรือทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ซึ่งมีจุดประสงค์ในการลงโทษที่แตกต่างกัน และในการลงโทษนั้นจะต้องมีการบังคับคดีเป็นขั้นตอนสุดท้ายภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดไม่ว่าจะเป็นการบังคับคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือการบังคับคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือจำเลย ต้องถูกบังคับชำระหนี้หรือได้รับโทษสำหรับความผิดที่ผู้นั้นได้ก่อขึ้น

ดังนั้นในส่วนนี้ผู้เขียนจะได้อธิบายถึงแนวคิดต่างๆ ในการลงโทษผู้กระทำความผิด แนวคิดเรื่องการบังคับคดีอาญา แนวคิดเรื่องการบังคับโทษปรับ และแนวคิดเรื่องเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลการวิเคราะห์ในบทที่ 4 ต่อไป

2.1 แนวคิดในเรื่องการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา

เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมจึงต้องมีการรวมกลุ่มกันเพื่อพึ่งพาอาศัยกัน ทำให้ต้องมีกฎเกณฑ์หรือข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสงบสุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในสังคม และหากบุคคลใดในสังคมกระทำการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือข้อตกลงย่อมต้องมีการลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืน ดังนั้นการลงโทษจึงเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

2.1.1 ความหมายของโทษในคดีอาญา

มีนักปรัชญาและนักนิติศาสตร์หลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “โทษ” ไว้ดังนี้

1) Grotius¹ ให้ความหมายว่า โทษ หมายถึง ผลร้ายที่ผู้กระทำได้รับเนื่องจากผลร้ายที่เขาได้ก่อขึ้น (Malum passionis quod infligitur ob malum actionis)

¹ Grotius (อ้างถึงใน ณรงค์ ใจหาญ, 2543 : 13-14)

2) ศาสตราจารย์ H.L.A. Hart² ให้นิยามว่า โทษจะต้องประกอบด้วยสาระสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

(1) โทษจะต้องก่อให้เกิดความเจ็บปวด (Pain) หรือผลอย่างอื่นที่ก่อให้เกิดความไม่พอใจ (Unpleasant)

(2) โทษต้องใช้เพื่อตอบแทนความผิด

(3) โทษต้องลงแก่ผู้กระทำความผิดหรือสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิด

(4) โทษจะต้องเป็นวิธีการซึ่งบุคคลอื่นนอกจากผู้กระทำความผิดนำมาใช้

(5) ผู้กำหนดโทษต้องเป็นเจ้าพนักงานที่กฎหมายให้อำนาจลงโทษเพื่อตอบแทนการกระทำผิดทางอาญา

3) ศาสตราจารย์ Johannes Andenaes³ ให้นิยามว่า โทษต้องประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้

(1) การลงโทษเป็นผลร้ายที่รัฐนำมาใช้ลงโทษแก่ผู้กระทำความผิด ดังนั้นหากเป็นผลร้ายที่เอกชนเป็นผู้ลงโทษไม่อยู่ในความหมายของการลงโทษนี้

(2) การลงโทษจะกระทำได้อต่อเมื่อมีการกระทำผิดต่อกฎหมาย

(3) การลงโทษจะต้องเป็นการตอบแทนเพื่อให้ผู้กระทำความผิดเข้าใจว่าโทษเป็นผลร้ายที่ตนได้รับจากการกระทำผิด

4) Herbert L. Packer⁴ ได้ให้คำจำกัดความว่า โทษ หมายถึง การใช้กฎหมายที่ทำให้ผู้ต้องรับโทษประสบความยากลำบากหรือเหตุการณ์รูปแบบอื่นๆ ซึ่งเป็นสถานะที่ไม่พึงปรารถนา ทั้งนี้เพื่อเป็นไปตามผลแห่งการกระทำความผิดซึ่งได้ถูกกำหนดให้เป็นความผิดโดยกฎหมาย

จากความหมายและคำนิยามดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการให้ความหมายในแง่มุมที่ต่างกันออกไป ซึ่งหากพิจารณาถึงลักษณะของโทษแล้ว สามารถแยกพิจารณาได้เป็น 3 ประการคือ⁵

1) พิจารณาจากลักษณะ เนื่องจากโทษเป็นบทบังคับของกฎหมายอาญา สิ่งที่จะเป็นบทบังคับได้ย่อมมีลักษณะเป็นผลร้าย ซึ่งอาจเป็นผลร้ายต่อร่างกาย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิของผู้ถูกลงโทษ

2) พิจารณาจากการใช้โทษทางอาญา แยกพิจารณาได้ 2 กรณี คือ

² H.L.A. Hart (อ้างถึงใน ณรงค์ ใจหาญ, 2543 : 14)

³ Johannes Andenaes. (1965). *The general Part of the Criminal Law of Norway*. p. 8-11.

⁴ Herbert L. Packer. (1968). *The Limits of The Criminal Sanction*. p. 21.

⁵ สหชน รัตนไพจิตร. (2527). *ความประสงค์ของการลงโทษอาญา : ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัยใช้กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา*. หน้า 8-9.

ประการแรก ผู้มีอำนาจใช้โทษคือ องค์กรหรือบุคคลที่กฎหมายอาญากำหนดไว้ เนื่องจากผู้มีอำนาจลงโทษผู้กระทำความผิดจะต้องเป็นผู้ที่มีอำนาจตามกฎหมาย แต่ถ้าเป็นองค์กรหรือบุคคลซึ่งกฎหมายอาญาไม่ได้กำหนดให้อำนาจไว้แล้วมาให้ผลร้ายแก่บุคคลอื่น ผลร้ายนั้นก็ไม่ใช่โทษ

ประการที่สอง ผู้ถูกลงโทษ บุคคลที่จะถูกลงโทษได้จะต้องเป็นผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย หรือกระทำความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติ

3) พิจารณาจากธรรมชาติ (Nature) หมายถึง เมื่อมีการกระทำความผิดกฎหมายอาญาและถูกลงโทษย่อมถือได้ว่าผู้นั้นละเมิดบรรทัดฐานของสังคม การที่เขาได้รับโทษจึงเป็นการตอบแทนการกระทำซึ่งผิดกฎหมายและการกระทำนี้มีลักษณะเป็นการดำเนินผู้กระทำความผิดอยู่ในตัวจึงสมควรได้รับโทษทางอาญา

ดังนั้น จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่าโทษทางอาญาคือ ผลร้ายซึ่งผู้กระทำความผิดได้รับเนื่องจากการฝ่าฝืนกฎหมายอาญา โดยผู้ซึ่งมีอำนาจให้ผลร้ายจะต้องมีอำนาจตามที่กฎหมายกำหนดและผลร้ายที่ผู้กระทำความผิดได้รับนั้นเป็นการตอบแทนการฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งการตอบแทนนี้จะมีลักษณะดำเนินผู้กระทำความผิดนั้น

2.1.2 ลักษณะทั่วไปของโทษในคดีอาญา

โทษเป็นวิธีการบังคับ (Sanction) ที่รัฐใช้ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอาญา และเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายอาญาจึงต้องอยู่ในบังคับของหลักเกณฑ์ทั่วไป 3 ประการ⁶ ดังนี้

1) โทษต้องเป็นไปตามกฎหมาย หมายความว่า การจะลงโทษบุคคลใด จะต้องมีการบัญญัติว่าการกระทำนั้นมีโทษ และโทษที่จะลงแก่ผู้นั้นจะต้องมีวิธีการและจำนวนโทษซึ่งเป็นไปตามกฎหมายกำหนด หลักนี้เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนอันมาจากภาษิตในภาษาละตินที่ว่า “Nullum crimen nulla poena sine lege” หรือที่แปลเป็นภาษาไทยว่า “ไม่มีกฎหมายก็ไม่มีความผิดและไม่มีโทษ” ซึ่งหลักนี้มีบัญญัติรับรองไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 วรรคแรก บัญญัติว่า “บุคคลจะต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย”

2) โทษต้องเป็นไปโดยเสมอภาค หมายความว่า การลงโทษบุคคลผู้กระทำความผิดในฐานใดฐานหนึ่งจะต้องกระทำโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ว่าผู้นั้นจะมีความแตกต่างกันในฐานะ

⁶ แหล่งเดิม. หน้า 10.

⁷ จิตติ ดิงศภัทย์. (2546). กฎหมายอาญา ภาค 1. หน้า 1014-1024.

สภาพแวดล้อมหรือปัจจัยอื่น เมื่อกระทำความผิดฐานเดียวกันจะต้องได้รับโทษในอัตราเดียวกัน อย่างไรก็ตามโทษต้องเป็นไปโดยเสมอภาคนี้ไม่จำเป็นต้องถึงขนาดที่ว่าทุกคนที่กระทำความผิดฐานเดียวกันต้องรับโทษจำนวนเท่ากัน เพราะเป็นดุลพินิจของศาลที่จะกำหนดโดยคำนึงถึงพฤติการณ์หรือความร้ายแรงแห่งความผิดเป็นรายคดีไป

3) โทษมีลักษณะเป็นการเฉพาะตัวบุคคล หมายความว่า โทษนั้นเป็นเรื่องที่จะกระทำต่อตัวผู้กระทำความผิดโดยตรงเท่านั้น จะไม่มีการตกทอดไปยังทายาทดังเช่นสิทธิและหน้าที่อันเกี่ยวข้องด้วยทรัพย์สินตามกฎหมายมรดก ดังนี้ เมื่อผู้กระทำความผิดถึงแก่ความตาย ความผิดและโทษก็เป็นอันระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (1) และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 38

ดังนั้นเห็นได้ว่าโทษทางอาญาที่ลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องมีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นมีโทษและวิธีการลงโทษอย่างไร และต้องมีความเสมอภาคไม่ว่าผู้ใดจะกระทำความผิดก็ย่อมได้รับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติเช่นกัน

2.1.3 ทฤษฎีการลงโทษในคดีอาญา

การลงโทษทางอาญาไม่ว่าจะเป็นโทษที่บังคับเอา กับเนื้อตัวร่างกายหรือเป็นโทษที่บังคับเอา กับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ย่อมส่งผลต่อตัวผู้กระทำความผิดโดยตรง และในขณะเดียวกันการลงโทษทางอาญาก็เป็นการกระตุ้นเตือนให้สมาชิกในสังคมได้รับทราบผลร้ายจากการกระทำผิด เพื่อจะได้เกรงกลัวไม่กระทำความผิดและดำเนินชีวิตภายใต้กรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ ทฤษฎีการลงโทษต่างๆเกิดขึ้นมาว่าการลงโทษควรมีวัตถุประสงค์อย่างไร ซึ่งทฤษฎีที่สำคัญในปัจจุบัน คือ

2.1.3.1 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อเป็นการทดแทน (Retribution)

การลงโทษเพื่อเป็นการทดแทนการกระทำผิดมีพื้นฐานมาจากแนวคิดในเรื่องการแก้แค้น (Revenge) หรือชดใช้ความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย⁸ หรือเรียกว่าเป็นทฤษฎีที่เริ่มต้นมาจากความสำนึกของมนุษย์ที่จะสนองตอบต่อการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง⁹ โดยรัฐเข้ามาทำหน้าที่ในการลงโทษผู้กระทำความผิดเอง ซึ่งการลงโทษที่ชอบธรรมตามหลักของทฤษฎีทดแทนนี้จะต้องประกอบด้วยเงื่อนไข 3 ประการ¹⁰ คือ

⁸ ณรงค์ ใจหาญ. เล่มเดิม. หน้า 23.

⁹ อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. (2548). **ทฤษฎีอาญา**. หน้า 88.

¹⁰ ณรงค์ ใจหาญ. เล่มเดิม. หน้า 21-22.

1) การลงโทษต้องเป็นการทดแทนความเสียหาย (Vindication) หมายถึง ความถูกต้องของการลงโทษจะต้องกระทำลงไปเพื่อเป็นการทดแทนหรือแก้แค้นให้แก่ผู้เสียหายจากการที่ผู้กระทำผิดได้ทำให้เกิดความเสียหายขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นจะต้องเป็นการทำให้ผู้เสียหายรู้สึกพอใจ และคิดว่าเป็นการกระทำที่ยุติธรรมแล้ว ทฤษฎีนี้ชี้ว่าการละเลยเรื่องความรู้สึกของผู้เสียหายที่ต้องการแก้แค้นแก่ผู้กระทำผิดนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพราะจะทำให้ผู้เสียหายหรือญาติพี่น้องของเขา รู้สึกเสื่อมศรัทธาที่มีต่อรัฐว่าไม่อาจเยียวยาความเสียหายให้เขาได้ การลงโทษโดยคำนึงถึงความพอใจของผู้เสียหายนี้จะทำให้ผู้เสียหายยอมรับว่าการลงโทษโดยรัฐเป็นความชอบธรรมและยอมรับว่าการแก้แค้นผู้กระทำผิดไม่ใช่หน้าที่ของเอกชน แต่เป็นหน้าที่ของรัฐ

2) การลงโทษต้องกระทำเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม (Fairness) ทฤษฎีนี้มองหน้าที่ของบุคคลในด้านการเมืองและกึ่งสัญญาประชาคมที่เรียกว่า การต่างตอบแทน (Reciprocity) มีหลักว่าการจะให้กฎหมายมีผลคุ้มครองประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม คนทุกคนจะต้องเคารพกฎหมาย และปฏิบัติตามกฎหมาย การที่ผู้กระทำผิดฝ่าฝืนกฎหมายอาญาแต่ละครั้งเท่ากับว่าผู้กระทำผิดเอาเปรียบบุคคลอื่นที่เชื่อฟังกฎหมาย และข้อได้เปรียบนี้จะเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นถ้าเป็นการกระทำผิดอาญาที่รู้กันอย่างแพร่หลาย ดังนั้นการลงโทษผู้กระทำผิดจึงเป็นการที่ทำให้ผู้กระทำผิดและบุคคลที่เชื่อฟังกฎหมายตระหนักว่า บุคคลที่ละเมิดกฎหมายจะต้องถูกดำเนินคดีและผู้ที่ได้เปรียบจากการฝ่าฝืนกฎหมายจะต้องถูกลงโทษ และการชดใช้ความได้เปรียบของการกระทำผิดเป็นเรื่องระหว่างรัฐกับผู้กระทำผิด แม้ว่าผู้เสียหายจะยกโทษให้แล้วแต่ผู้กระทำผิดก็ยังจะต้องได้รับโทษอยู่ดี

3) การลงโทษจะต้องได้สัดส่วนกับความผิด (Proportionality of Punishment) ทฤษฎีนี้เห็นว่า จำนวนโทษที่ผู้กระทำผิดควรจะได้รับจะต้องเท่ากับกับความเสียหายที่เขาได้กระทำลงจากการกระทำผิดนั้น อย่างไรก็ตามก็มีข้อยกเว้นจากหลักดังกล่าวได้ 2 กรณี คือ กรณีที่การลงโทษสูงกว่าความเสียหายที่ผู้กระทำก่อขึ้นนั้น สามารถกระทำได้ในกรณีของการลงโทษจำคุกตลอดชีวิตแก่ผู้กระทำผิดที่เป็นอันตรายต่อสังคม เพื่อปกป้องสังคมให้ปลอดภัยยิ่งขึ้น ในทางตรงกันข้ามการลงโทษอาจต่ำกว่าสัดส่วนแห่งความผิด ในกรณีที่ผู้กระทำผิดไม่มีโอกาสที่จะกระทำผิดนั้นอีก

สำหรับโทษปรับก็มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นอย่างหนึ่งซึ่งทำโดยการบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำผิด แต่การทดแทนนี้ไม่เหมือนกับการแก้แค้นเสียทีเดียว เพราะการแก้แค้นเป็นการตอบแทนเพื่อให้สาสมกับกับความรู้สึกเกลียดแค้นของผู้ที่รับความเสียหาย ส่วนการทดแทนแม้จะทำให้เกิดความพอใจกับผู้เสียหายอยู่บ้างแต่ไม่ได้กระทำไปเพื่อระงับอารมณ์ของผู้เสียหาย แต่เป็นการกระทำเพื่อความเป็นธรรม อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ การลงโทษปรับไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการทดแทน เนื่องจากในปัจจุบันนี้เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลย

ชำระค่าปรับแล้ว เงินค่าปรับนั้นจะตกเป็นของหลวงมิได้มีการแบ่งให้กับผู้เสียหายเพื่อเป็นการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นแต่อย่างใด หากว่าผู้เสียหายต้องการได้รับการชดเชยก็จะต้องดำเนินการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่งเอง เว้นแต่ว่าคดีนั้นเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาซึ่งให้อำนาจพนักงานอัยการในการเรียกค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายได้ด้วย

2.1.3.2 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่ (Deterrence)

การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจะทำให้ผู้กระทำความผิดเข็ดหลาบและเกรงกลัวจนไม่กล้ากระทำความผิดอีกต่อไป และเพื่อเป็นการเตือนมิให้คนอื่น ๆ ทำตามอย่างผู้กระทำความผิดเพราะจะถูกลงโทษเช่นเดียวกัน¹¹ นอกจากนี้ทฤษฎีนี้เห็นว่า การลงโทษที่จะมีผลต่อการข่มขู่ได้นั้น ผู้ลงโทษต้องกำหนดโทษให้สูงจนทำให้ผู้กระทำความผิดเกรงกลัว เพราะบุคคลกระทำการโดยคำนึงถึงผลดีและผลเสียที่ตามมา หากการกระทำความผิดได้ผลดีมากกว่าโทษที่ได้รับผู้นั้นจะกระทำความผิด แต่ถ้าโทษที่ได้รับมากกว่าผลที่ได้จากการกระทำความผิดผู้กระทำก็จะไม่กระทำความผิด¹² โดยการข่มขู่นี้มี 2 ลักษณะ¹³ คือ

- 1) การข่มขู่โดยเฉพาะ หมายถึง การลงโทษเป็นการข่มขู่ผู้ถูกลงโทษเองมิให้กระทำความผิดอีก
- 2) การข่มขู่โดยทั่วไป หมายถึง การลงโทษผู้กระทำความผิดมีผลทำให้ประชาชนที่เห็นการลงโทษกลัวไม่กล้าจะกระทำความผิดนั้นด้วย ซึ่งการข่มขู่โดยวิธีนี้เข้าทำนองสุภาษิตไทยที่ว่า “เชือดไก่ให้ลิงดู”¹⁴

อย่างไรก็ตาม Jeremy Bentham¹⁵ กล่าวว่า การกระทำให้ประชาชนกลัวไม่กล้ากระทำความผิดอาญานั้น จะต้องบังคับโทษโดยมีลักษณะ 4 ประการ ดังนี้

- 1) การลงโทษจะต้องแน่นอน (Certainty) หมายความว่า จะต้องลงโทษแก่บุคคลทุกคนที่ฝ่าฝืนกฎหมาย ดังนั้นบุคคลใดที่ทำความผิดจะต้องถูกฟ้องและลงโทษตามกฎหมาย
- 2) การลงโทษจะต้องมีความรุนแรง (Severity) หมายความว่า ความร้ายแรงของโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดจะต้องร้ายแรงพอที่จะยับยั้งความต้องการในการทำความผิด

¹¹ สมยศ วัฒนภิรมย์. (2536). การรอกการลงโทษและการรอกการกำหนดโทษปรับ. หน้า 18.

¹² ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2549). รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยเรื่อง ศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา. หน้า 8-9.

¹³ แหล่งเดิม. หน้า 9.

¹⁴ ณรงค์ ใจหาญ. เล่มเดิม. หน้า 28.

¹⁵ แหล่งเดิม. หน้า 29.

3) การลงโทษต้องกระทำโดยฉับไว (Celerity) หมายความว่า กระบวนการพิจารณาและลงโทษนั้นจะต้องกระทำไปโดยรวดเร็ว มิใช่รอไว้เป็นเวลานานจนคนทั่วไปลืมนึกว่าบุคคลนี้กระทำความผิดอย่างไร

4) การลงโทษจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อสาธารณชน (Publicity) หมายความว่า การลงโทษจะต้องกระทำให้สาธารณชนได้เห็นหรือรับทราบ เพื่อผลของการข่มขู่บุคคลทั่วไป

สำหรับการลงโทษปรับในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า มีลักษณะเป็นการข่มขู่ โดยเฉพาะหากเป็นการลงโทษกับผู้ที่มีฐานะยากจนด้วยแล้ว การลงโทษปรับย่อมกระทบกระเทือนถึงตัวผู้ได้กระทำความผิดและรวมถึงครอบครัวของเขาด้วย อย่างไรก็ตามในกรณีที่ลงโทษปรับในจำนวนเงินเดียวกันย่อมไม่มีผลกระทบต่อผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ โทษปรับก็อาจก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมแก่ผู้ถูกลงโทษได้ในกรณีค่าปรับเป็นจำนวนเงินเท่ากัน ดังนั้นจุดประสงค์ของการลงโทษเพื่อการข่มขู่ไม่อาจใช้ได้กับการลงโทษปรับผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ ประกอบกับการลงโทษปรับส่วนใหญ่เป็นความผิดเล็กน้อยก็ไม่อาจทำให้ผู้กระทำความผิดเดือดร้อนทางด้านเศรษฐกิจและไม่อาจทำให้เสียชื่อเสียงเกียรติยศของตนไปได้

2.1.3.3 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อเป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Reformation and Rehabilitation)

การลงโทษเพื่อแก้ไขหรือฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำความผิดมุ่งหมายต่อตัวผู้กระทำความผิดโดยตรง มิได้ต้องการให้มีผลถึงบุคคลอื่น โดยมีเป้าหมายที่จะใช้การลงโทษเป็นวิธีการเปลี่ยนหรือแก้ไขหรือเยียวยารักษาจิตใจของผู้กระทำให้ลดความรู้สึกต่อต้านกฎหมาย และกลับมามีความเห็นดีเห็นชอบด้วยการปฏิบัติตามกฎหมาย ตลอดจนมีความสามารถยับยั้งตนเองมิให้คิดหรือกระทำการอันเป็นความผิดอีกต่อไป ผลของการลงโทษในลักษณะนี้จึงคล้ายคลึงกับการข่มขู่ โดยเฉพาะตัวผู้กระทำความผิด เพราะมีความประสงค์จะมีให้บุคคลนั้นกระทำความผิดขึ้นอีก¹⁶

โดยพื้นฐานของแนวความคิดการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด คือการที่บุคคลกระทำความผิดเกิดขึ้นจากการที่จิตใจของผู้นั้นเห็นว่า สิ่งที่เขากระทำเป็นสิ่งที่ถูกต้องจึงกระทำลงไปโดยไม่รู้ว่าการกระทำนั้นฝ่าฝืนปทัสสถานของสังคม เหตุที่ทำให้เขามีทัศนคติที่ผิดเช่นนี้เนื่องจากสภาพแวดล้อมของผู้นั้นหรือสภาพจิตใจของเขาเองมีความเห็นที่ผิดไป ดังนั้นหาก

¹⁶ แหล่งเดิม. หน้า 31.

ผู้กระทำผิดได้รับการแก้ไขหรือเยียวยาจิตใจให้มีค่านิยมและทัศนคติที่ถูกต้องตรงกับปทัสถานของสังคมก็จะทำให้ผู้นั้นหลีกเลี่ยงไม่กระทำผิดอีกต่อไป¹⁷

วิธีการลงโทษที่ทำให้เกิดผลดีเป็นการแก้ไขหรือฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำผิดอาจกระทำได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับลักษณะและพื้นฐานทางจิตใจของผู้กระทำผิด การลงโทษตามความมุ่งหมายนี้จึงมีลักษณะเป็นการแก้ไขผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล (Individualization) และมุ่งเน้นที่การบำบัดรักษา (Treatment) แทนการลงโทษเพื่อให้ได้รับการเจ็บปวดทรมาน (Punishment) ตามแนวความคิดนี้โทษประหารชีวิตและโทษจำคุกมิได้ก่อให้เกิดผลเป็นการแก้ไขความประพฤติของผู้กระทำผิด¹⁸

การลงโทษผู้กระทำผิดโดยวัตถุประสงค์ของการแก้ไขหรือฟื้นฟูผู้กระทำผิดมีความจำเป็นต้องใช้วิธีการที่หลากหลายและเฉพาะราย เพราะสาเหตุของการที่บุคคลกระทำความผิดแม้ว่าเป็นการกระทำความผิดฐานเดียวกัน แต่อาจมีสาเหตุที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพจิตใจและสภาพแวดล้อมของผู้นั้น ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นต้องอาศัยการบำบัดแก้ไขเฉพาะรายโดยผู้เชี่ยวชาญทั้งด้านสังคม จิตวิทยา ทัณฑวิทยา และต้องใช้เวลาตลอดจนงบประมาณที่เหมาะสม¹⁹

ในส่วนของวิธีการลงโทษปรับนั้นถือได้ว่า เป็นการลงโทษเพื่อเป็นการแก้ไขปรับปรุงได้เช่นกัน เนื่องจากโทษปรับเป็นโทษที่บังคับเอาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด และเป็นการหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกกระยะสั้นซึ่งไม่เป็นผลดีแก่ผู้กระทำความผิดและครอบครัวของเขาด้วย ในการถูกลงโทษจากสังคมว่าเป็นคนจี้คุก นอกจากนี้ในปัจจุบันการลงโทษปรับมีการนำมามาตรการการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับมาใช้ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสตอบแทนสังคมบ้าง และยังช่วยให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกมีคุณค่าและสามารถอยู่ร่วมกับครอบครัวได้ ไม่รู้สึกที่ถูกทอดทิ้งหรือรู้สึกแปลกแยกจากสังคม และเกิดมุมมองใหม่ในชีวิตอันจะช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้กระทำความผิดได้อีกด้วย

2.1.3.4 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อเป็นการตัดไม่ให้มีโอกาสกระทำผิดอีก (Incapacitation)

การลงโทษเพื่อตัดโอกาสมิให้ผู้นั้นกระทำผิดอีก พิจารณาว่าการลงโทษทำให้บุคคลนั้นหมดความสามารถที่จะกระทำผิด สังคมจึงปลอดภัยจากการกระทำผิดซึ่งเกิดจากบุคคลผู้ต้องโทษนั้น แม้ว่าผู้ต้องโทษจะเกรงกลัวโทษหรือจะได้รับการแก้ไขฟื้นฟูจิตใจให้กลับตัวเป็นคนดีจากการรับโทษหรือไม่ก็ไม่สำคัญ แต่ในระหว่างที่ผู้ต้องโทษได้รับโทษอยู่จะถูกตัด

¹⁷ แหล่งเดิม. หน้า 32.

¹⁸ แหล่งเดิม.

¹⁹ แหล่งเดิม. หน้า 33.

ความสามารถในการกระทำผิดอีก ความมุ่งหมายตามแนวความคิดนี้จึงคล้ายกับการลงโทษเพื่อข่มขู่หรือเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด แต่ต่างกันตรงแนวความคิดนี้มุ่งป้องกันการกระทำผิดซ้ำโดยวิธีการทำให้หมดโอกาสในการกระทำผิด²⁰

อย่างไรก็ตามการลงโทษเพื่อการตัดไม่ให้โอกาสกระทำผิดอีกแบ่งออกได้เป็น 2 กรณี²¹ คือ

1) การตัดโอกาสแบบถาวร ได้แก่ การลงโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต วิธีนี้มีผลทำให้ผู้กระทำความผิดไม่มีโอกาสสร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคมได้อีกเลย แต่มีโอกาสมิให้กระทำผิดเฉพาะอย่างได้ เช่น การตอน เป็นการตัดโอกาสมิให้กระทำผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราอีก เป็นต้น

2) การตัดโอกาสแบบชั่วคราว ได้แก่ การลงโทษจำคุกมีกำหนดเวลา และโทษประการอื่นนอกจากโทษที่มีลักษณะเป็นการตัดโอกาสแบบถาวร เช่น โทษกักขังแทนค่าปรับ วิธีนี้เป็นวิธีที่เกิดปัญหา คือ ต้องพิจารณาว่าจะใช้วิธีการอย่างไรที่จะทำให้ผู้ถูกลงโทษสามารถละเว้นการกระทำผิดได้ตลอดไปเมื่อพ้นโทษแล้ววิธีการที่จะช่วยให้ผู้ที่พ้นโทษเป็นผู้ที่ไม่กระทำความผิดอีก คือวิธีการลงโทษที่ไม่มีกำหนดเวลาแน่นอน กล่าวคือในระยะเวลาที่ผู้ต้องโทษยังคงได้รับโทษอยู่หากเจ้าหน้าที่พิจารณาเห็นว่าผู้ต้องโทษยังไม่สามารถกลับตนเป็นคนดีได้ก็ยังคงไม่ปล่อยตัว การกำหนดเช่นนี้ไม่อาจกำหนดล่วงหน้าได้เพราะไม่อาจทราบความประพฤติล่วงหน้าของบุคคลได้

สำหรับโทษปรับนั้นเห็นได้ว่า หากมองเพียงผิวเผินอาจไม่ใช่โทษที่ใช้ลงแก่ผู้กระทำความผิดเพื่อตัดโอกาสไม่ให้กระทำผิดอีกได้ เนื่องจากเมื่อชำระค่าปรับแล้วผู้นั้นก็เป็นอันพ้นโทษ แต่ในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับเป็นผู้มีฐานะยากจน การลงโทษปรับอาจเป็นการตัดโอกาสไม่ให้กระทำผิดในลักษณะชั่วคราว เนื่องจากการลงโทษปรับมีมาตรการให้กักขังแทนค่าปรับได้ หากปรากฏว่าผู้นั้นไม่มีเงินหรือทรัพย์สินที่สามารถยึดมาชำระค่าปรับได้

จากวัตถุประสงค์ในการลงโทษปรับทางอาญา ซึ่งเดิมกฎหมายอาญาส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์หลักไปในทางแก้แค้นทดแทน การลงโทษปรับจึงเป็นการลงโทษเพื่อทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย เช่น ผู้กระทำความผิดอาจถูกปรับห้าเท่าของมูลค่าทรัพย์สินที่ขโมยไป การลงโทษในระยะแรกจึงเป็นการลงโทษที่รุนแรงเด็ดขาดและขัดต่อหลักมนุษยธรรมอยู่บ้าง แต่ต่อมาเมื่อรัฐเข้ามาจัดการเรื่องความยุติธรรม การลงโทษปรับก็มีลักษณะไปในทางข่มขู่ แม้ว่าการลงโทษปรับผลของการข่มขู่ไม่ให้บุคคลกล้ากระทำความผิด หรือเพื่อเป็นตัวอย่างให้คนทั่วไปเห็นว่าเมื่อกระทำความผิด

²⁰ แหล่งเดิม. หน้า 34.

²¹ ภราดร ภคพัฒน์. (2521). การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการลงโทษ. หน้า 29.

แล้วจะต้องได้รับโทษจึงเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดนั้นจะไม่เท่าเทียมกันได้ทุกคน เพราะการลงโทษปรับเป็นการบังคับเอากับทรัพย์สินซึ่งแต่ละคนมีไม่เท่าเทียมกัน แต่การลงโทษปรับเป็นการข่มขู่ผู้กระทำความผิดได้ระดับหนึ่งแม้ผู้กระทำความผิดคนนั้นจะมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี ต่อมาการลงโทษทางอาญามีการมองถึงแนวความคิดเพื่อประโยชน์ในอนาคตในด้านการปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟู เพื่อให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสกลับตัวเป็นคนดี การใช้ความรุนแรงแต่อย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้ผู้นั้นกลายเป็นผู้กระทำความผิดตตินิสัยเป็นการลงโทษที่ไม่บังเกิดผลดีต่อสังคม หลักการของการลงโทษเพื่อทดแทนและการข่มขู่จึงไม่สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญาอย่างแท้จริง ทำให้แนวคิดในการลงโทษปรับเริ่มเปลี่ยนแปลงไปโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิดและเป็นการป้องกันสังคมแทน ในขณะเดียวกันผู้กระทำความผิดที่มีโทษปรับก็สามารถเข้าสู่สังคมได้อย่างภาคภูมิใจ โดยอาจใช้มาตรการให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ซึ่งเป็นมาตรการลงโทษทดแทนการลงโทษปรับได้

2.2 แนวคิดในเรื่องการบังคับคดีอาญา

ภายหลังจากที่ศาลได้ตัดสินชี้ขาดว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว ศาลจะกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดในคำพิพากษา และคำพิพากษาซึ่งเสร็จเด็ดขาดแล้วนั้นจะนำไปสู่การปฏิบัติให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่เรียกว่า “การบังคับคดี” ซึ่งการบังคับคดีในประเทศไทยมีทั้งการบังคับคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และการบังคับคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยการศึกษาเรื่องนี้มุ่งเน้นศึกษาเฉพาะการบังคับคดีอาญาเท่านั้น

2.2.1 โครงสร้างการดำเนินคดีอาญาทั่วไป

การดำเนินคดีอาญาเป็นหน้าที่โดยตรงของรัฐ โดยทั่วไปการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมีโครงสร้างเป็น 4 ขั้นตอน²² คือ

1) การดำเนินคดีอาญาขั้นก่อนการฟ้อง (Vorverfahren) คือ การดำเนินการทั้งปวงของเจ้าพนักงานก่อนการยื่นฟ้อง อันได้แก่ การสอบสวนของพนักงานสอบสวนและการดำเนินการของพนักงานอัยการก่อนการยื่นฟ้อง กระบวนการดำเนินคดีอาญาในขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการเดียวกัน แม้ว่าเจ้าพนักงานผู้ทำหน้าที่จะมีหลายฝ่ายก็ตาม

2) การดำเนินคดีอาญาขั้นการประทับฟ้อง คือ เมื่อมีการยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้ว ต้องมีการดำเนินคดีอีกขั้นตอนหนึ่งคือ “การดำเนินคดีอาญาขั้นประทับฟ้อง” (Zwischenverfahren)

²² คณิต ฅ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 44-45.

กล่าวคือ ศาลจะต้องพิจารณาในเบื้องต้นว่าจะสมควรประทับฟ้องนั้นไว้พิจารณาต่อไปหรือไม่ ในชั้นตอนนี้ศาลจะพิจารณาเพียงมูลคดีเท่านั้น ซึ่งโดยปกติในคดีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้อง ศาลอาจจะเห็นว่าคดีมีมูลแล้วและตั้งประทับฟ้องก่อนเสมอจึงจะตั้งประทับฟ้องนั้นได้ เนื่องจากการไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่ผู้เสียหายฟ้องเป็นกระบวนการบังคับตามกฎหมาย หากไม่กระทำย่อมทำให้การประทับฟ้องนั้นเสียไป ดังที่ศาลฎีกาได้เคยกล่าวไว้ว่า “บทบัญญัติเกี่ยวกับไต่สวนมูลฟ้องเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน” กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่เป็นเงื่อนไขบังคับให้ต้องกระทำก่อน (Prerequisite)

3) การดำเนินคดีอาญาชั้นการพิจารณา (Hauptverfahren) คือ กระบวนการของการดำเนินคดีอาญาในศาลหลังจากศาลตั้งประทับฟ้องแล้ว การพิจารณาเป็นขั้นตอนดำเนินคดีอาญาที่มีเป้าหมายเพื่อวินิจฉัยเกี่ยวกับการกระทำและความชั่วของจำเลย กล่าวคือ วินิจฉัยว่าจำเลยได้กระทำตามที่ถูกกล่าวหาในฟ้องนั้นหรือไม่ ในกรณีที่ศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำผิดจริง ศาลก็จะพิพากษาลงโทษจำเลยและศาลอาจกำหนดใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย หรือมาตรการบังคับทางอาญาอื่นด้วยแล้วแต่กรณี การพิจารณาอาจกระทำเฉพาะในศาลชั้นต้นเพียงศาลเดียว หรืออาจจะกระทำในศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาอีกก็ได้

4) การดำเนินคดีอาญาชั้นการบังคับคดี (Vollstreckungsverfahren) คือ การบังคับตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาล การบังคับคดีอาญาเป็นขั้นตอนของการดำเนินคดีเมื่อคดีถึงที่สุดแล้วในการบังคับคดีอาญาโดยทั่วไปกระทำโดยการออกหมายบังคับคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการออกหมายจำคุก จึงทำให้การบังคับคดีอาญาเป็นเรื่องของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแตกต่างกับ “การบังคับโทษอาญา” กล่าวคือ การบังคับโทษอาญาเป็นเรื่องของกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษหรือกฎหมายราชทัณฑ์

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีอาญาแบ่งออกได้เป็น 2 ตอนใหญ่ๆ คือ “การดำเนินคดีอาญาชั้นกำหนดคดี” และ “การดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดี” และสิ่งที่เชื่อมโยงให้การดำเนินคดีอาญาทั้งสองชั้นดังกล่าวติดต่อกัน คือ “คำพิพากษาถึงที่สุด”

1) การดำเนินคดีอาญาชั้นกำหนดคดี คือ การดำเนินการทั้งหลายของเจ้าพนักงานเป็นการกระทำเพื่อยืนยันข้อกล่าวหา ซึ่งถ้าฟังได้โดยปกติเจ้าพนักงานก็จะฟ้องเพื่อให้ศาลพิจารณาพิพากษาต่อไป และเมื่อได้มีการยื่นฟ้องแล้ว การดำเนินการทั้งหลายในศาลในคดีที่เจ้าพนักงานได้ฟ้องแล้วนั้น รวมทั้งคดีที่ผู้เสียหายฟ้องก็เป็นการกระทำเพื่อยืนยันข้อกล่าวหาเช่นเดียวกับการดำเนินการในชั้นเจ้าพนักงาน และถ้าฟังได้ว่าได้มีการกระทำความจริง ศาลก็จะกำหนด “มาตรการบังคับทางอาญา” (โทษและ/หรือวิธีการเพื่อความปลอดภัย และมาตรการบังคับทางอาญาอื่นๆ) สำหรับคดีนั้น การดำเนินการทั้งหลายของเจ้าพนักงานทั้งนอกศาลและในศาลรวมทั้งการ

ดำเนินการทั้งหลายของศาลซึ่งอาจเป็นหลายชั้นศาลจนกระทั่งมีคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นเป็นขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญาที่เรียกว่า “การดำเนินคดีอาญาชั้นกำหนดคดี” (Erkenntnisverfahren)

2) การดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดี คือ เมื่อศาลได้พิพากษากำหนดมาตรการบังคับทางอาญาในคดีใดและคำพิพากษาในคดีนั้นถึงที่สุดแล้วก็จะต้องมีการจัดการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดแล้วนั้นต่อไป เว้นแต่จะได้มีการลดโทษ เปลี่ยนโทษ หรืออภัยโทษ หรืออื่นๆ การดำเนินการหลังจากที่ศาลได้พิพากษากำหนดมาตรการบังคับทางอาญาเมื่อคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วนี้เรียกว่า “การดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดี” (Vollstreckungsverfahren) โดยในประเทศภาคพื้นยุโรป “การดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดี” มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่า “การดำเนินคดีอาญาชั้นกำหนดคดี” และ “เจ้าพนักงานบังคับคดีอาญา” ในประเทศยุโรปภาคพื้น คือ “พนักงานอัยการ” แต่สำหรับในประเทศไทยเรานั้น “การดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดี” มีขั้นตอนน้อย และ “เจ้าพนักงานบังคับคดีอาญา” ไม่ใช่พนักงานอัยการ หากแต่เป็น “ศาล”²³

2.2.2 ความหมายและหลักการบังคับคดีอาญา

1) ความหมายของการบังคับคดีอาญา

จากโครงสร้างการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไปจะเห็นว่า การบังคับคดีอาญาเป็นขั้นตอนสุดท้ายในการดำเนินคดีอาญา เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยมีคำพิพากษาถึงที่สุดเป็นตัวเชื่อมโยงการดำเนินคดีอาญาในชั้นกำหนดคดีและการดำเนินคดีอาญาในชั้นบังคับคดีเข้าด้วยกัน กฎหมายว่าด้วยการบังคับคดีอาญาเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งมีบัญญัติในมาตรา 245 ถึง 251 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การบังคับคดีอาญา หมายถึง กระบวนการที่กระทำไปเพื่อให้มีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุด รวมตลอดทั้งการวินิจฉัยสั่งการอันเกี่ยวกับการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้วนั้นด้วย และไม่หมายเฉพาะการดำเนินการตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดให้ลงโทษประหารชีวิต จำคุก หรือกักขังเท่านั้น แต่รวมถึงการดำเนินการตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดให้ลงโทษปรับและอื่นๆ ด้วย เช่น วิธีการเพื่อความปลอดภัย เป็นต้น²⁴

การบังคับคดีอาญา เช่น การออกหมายจำคุก การสั่งปรับ และการวินิจฉัยว่าควรทุเลาการลงโทษหรือไม่ จะเห็นได้ว่า การบังคับคดีอาญาจึงเป็นเรื่องที่ต้องมีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา และผู้ที่ดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาเรียกว่า เจ้าพนักงานบังคับคดีอาญา ซึ่ง

²³ แหล่งเดิม. หน้า 416-418.

²⁴ แหล่งเดิม. หน้า 45.

เจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาในประเทศไทยคือ ศาล แต่ในประเทศภาคพื้นยุโรปเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาคือ พนักงานอัยการ²⁵

ส่วนการบังคับโทษอาญา เป็นมาตรการในการดำเนินการเกี่ยวกับโทษจำคุก และโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่เป็นการจำกัดเสรีภาพของบุคคล²⁶ เพราะฉะนั้นการบังคับโทษจึงเป็นเรื่องที่อยู่นอกกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา²⁷ เช่น การที่จะจำคุกผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดไว้ ณ ที่ใด การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างไร การพักโทษ การปล่อยก่อนกำหนด รวมทั้งการดำเนินการเกี่ยวกับการประหารชีวิตด้วย โดยมีเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ กรมราชทัณฑ์ เป็นเจ้าพนักงานบังคับโทษ จึงอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นมาเพื่อกำหนดวิธีปฏิบัติในการที่จะจัดการกับผู้กระทำความผิดในขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรม โดยการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ตามคำพิพากษาของศาล เพื่อแก้ไขและปรับปรุงผู้กระทำความผิดให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ดีเสียใหม่ จนสามารถกลับเข้าสู่สังคมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติสุข โดยกฎหมายดังกล่าวนี้จะกำหนดลักษณะและวิธีการบังคับโทษจำคุก โทษกักขังและกำหนดลักษณะและวิธีการเพื่อความปลอดภัยชนิดที่เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพที่กระทำในเรือนจำและทัณฑสถานทั้งหลาย

2) หลักการบังคับคดีอาญา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245 บัญญัติว่า “...เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ให้บังคับคดีโดยไม่ชักช้า...” จากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวสามารถสรุปหลักการบังคับคดีอาญาได้ดังนี้

(1) การบังคับคดีต้องกระทำโดยไม่ชักช้า กล่าวคือ เมื่อคดีถึงที่สุดแล้วศาลต้องออกหมายบังคับคดีอาญาทันที เป็นต้นว่าออกหมายจำคุกส่งไปยังเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ ดังนั้นการบังคับคดีอาญาจึงไม่มีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาดังเช่นคดีแพ่ง

(2) การบังคับคดีอาญาต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะนำเรื่องการบังคับคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลมไม่ได้ เว้นแต่เป็นการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สิน ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าธรรมเนียมตามมาตรา 249 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

²⁵ ชนินญา (รัชนี) ชัยสุวรรณ. (2526). การใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาของอัยการ. หน้า 24.

²⁶ กนิต ณ นคร ก หน้าเดิม.

²⁷ แหล่งเดิม. หน้า 650.

(3) เมื่อผู้กระทำผิดตายลง การบังคับคดีอาญาข้อมเป็นอันระงับไปตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 38 เนื่องจากการบังคับคดีอาญามุ่งลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นการเฉพาะตัว และไม่เป็นสิทธิหรือหน้าที่ที่สามารถตกทอดเป็นมรดกให้กับทายาทได้

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า การบังคับคดีอาญาเป็นกระบวนการจัดการให้มีลงโทษผู้กระทำความผิดภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด และไม่จำกัดว่าจะเป็นการลงโทษประเภทใด เช่น การออกหมายจำคุก การออกหมายกักขัง และการลงโทษปรับ เป็นต้น แต่ไม่รวมถึงการกำหนดวิธีปฏิบัติในการควบคุมผู้กระทำความผิดที่เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพที่กระทำในเรือนจำหรือทัณฑสถานซึ่งเป็นเรื่องของการบังคับโทษ

2.2.3 องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีอาญา

เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษผู้กระทำความผิดแล้ว จะต้องมีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาโดยอาศัยองค์กรตามที่กฎหมายบัญญัติเป็นผู้ดำเนินการเรียกว่า “เจ้าพนักงานบังคับคดี” และ “เจ้าพนักงานบังคับโทษ” สำหรับเจ้าพนักงานบังคับโทษนั้นเป็นเรื่องของการบังคับโทษที่เกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย และเสรีภาพของผู้กระทำความผิด ได้แก่ โทษประหารชีวิต จำคุก กักขัง แต่ในการศึกษานี้มุ่งเน้นบทบาทขององค์กรที่เป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีในเรื่องโทษปรับเท่านั้น ได้แก่

2.2.3.1 องค์กรศาล

1) ศาลเป็นองค์กรที่มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาอาชญากรรมคดี ซึ่งต้องดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ และในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ โดยศาลยุติธรรมแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ

(1) ศาลชั้นต้น คือ ศาลที่มีอำนาจหน้าที่ตั้งแต่ชั้นเริ่มต้นคดีในการรับฟ้องพิจารณาพิพากษาและบังคับคดีทั้งในทางคดีแพ่งและคดีอาญา ศาลชั้นต้นมีตั้งอยู่ทั่วราชอาณาจักรสำหรับในท้องที่กรุงเทพมหานคร ได้แก่ ศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลอาญาธนบุรี ศาลจังหวัดมีนบุรี ศาลจังหวัดตลิ่งชัน ศาลเยาวชนและครอบครัว และศาลแขวง ส่วนศาลในต่างจังหวัดประกอบด้วยศาลจังหวัดและศาลแขวง โดยแบ่งเป็น 9 ภาค มีสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาคเป็นหน่วยบริหาร นอกจากนี้ยังมีศาลชำนาญพิเศษ ได้แก่ ศาลแรงงานกลาง ศาลภาษีอากรกลาง และศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง โดยศาลเหล่านี้ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร

(2) ศาลอุทธรณ์ คือ ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น หรือคำร้องคัดค้านคำสั่งของศาลชั้นต้น หรือคดีที่ส่งขึ้นมายังศาลอุทธรณ์ตามกฎหมาย ปัจจุบันประกอบด้วยศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค 1 - ภาค 9

(3) ศาลฎีกา คือ ศาลสูงสุด มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ หรือคดีอื่นที่กฎหมายให้อำนาจศาลฎีกาในการวินิจฉัยชี้ขาด

2) อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของศาล

หน้าที่ของศาลยุติธรรม คือ การธำรงรักษาและผดุงความยุติธรรมเพื่อประโยชน์สุขของประเทศไทยและประชาชน โดยส่วนรวม ค้ำครองและพิทักษ์เสรีภาพส่วนบุคคลของสุจริตชน ลงโทษผู้ก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้อื่นหรือสังคมภายใต้กฎหมายอันทัดเทียมกัน (Equal Protection Under the Law) ในขณะเดียวกันก็ต้องส่งเสริมและพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยยึดหลักนิติธรรม (Rule of Law) ด้วย ส่วนอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้แก่ การพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ซึ่งในการวินิจฉัยเกี่ยวกับข้อเท็จจริงนั้น ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจน เพียงแต่บัญญัติให้ศาลใช้ดุลพินิจซึ่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง ไม่พิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำผิด หากมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย (Beyond Reasonable Doubt) การใช้ดุลพินิจว่ามีการกระทำผิดกฎหมายและจำเลยเป็นผู้กระทำหรือไม่ ศาลจะวินิจฉัยจากข้อเท็จจริง แต่ข้อเท็จจริงดังกล่าวนั้นจะต้องได้จากพยานหลักฐานสำคัญที่คู่ความนำมาสืบแสดงต่อศาล กล่าวคือศาลจะนำข้อเท็จจริงนอกสำนวนมาวินิจฉัยไม่ได้ อย่างไรก็ตามกฎหมายให้อำนาจศาลในการสืบพยานเพิ่มเติมเพื่อตรวจสอบความถูกต้องแห่งพยานหลักฐานได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้อาจทำได้โดยการส่งประเด็นไปสืบ การเดินเผชิญสืบ การซักถามเอง นำพยานบุคคลมาสืบ เรียกพยานเอกสารประกอบการพิจารณา เป็นต้น อันเป็นการช่วยค้นหาความจริงอีกทางหนึ่งเพิ่มเติม ซึ่งในทางปฏิบัติศาลมักไม่ค่อยใช้อำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติมดังกล่าวโดยพลการ เนื่องจากเกรงจะถูกกล่าวหาว่าไม่วางตัวเป็นกลาง แต่ก็เคยมีปรากฏกรณีที่ศาลใช้วิธีดังกล่าวในการเรียกสำนวนการสอบสวนมาประกอบการพิจารณา ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมระหว่างคู่ความเฉพาะคดีเท่านั้น

3) สภาพปัญหาในกระบวนการยุติธรรมของศาล

เนื่องจากในปัจจุบันมีคดีอาญามาสู่การพิจารณาของศาลเป็นจำนวนมาก ในขณะที่อัตรากำลังของข้าราชการตุลาการมีไม่เพียงพอ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ได้กำหนดให้ศาลจะต้องออกนั่งพิจารณาคดีให้ครบองค์คณะ จึงต้องใช้บุคลากรผู้พิพากษาอีกเป็นจำนวนมากกว่าเท่าตัวที่มีอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งในปัจจุบันยังไม่เพียงพอและขาดแคลนอยู่อีกก่อให้เกิดปัญหามีคดีค้างจำนวนมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาอื่นเกิดขึ้นตามมา เช่น ห้องพิจารณาของศาลมีไม่พอเพียง จึงเป็นเหตุให้ไม่อาจพิจารณาคดีได้ทันต้องเลื่อนการพิจารณาคดีออกไป ประกอบกับการที่คู่ความหรือพยานไม่มาศาลตามกำหนดนัดพิจารณาหรือแม้แต่กระทั่งฝ่ายเจ้าพนักงานตำรวจไม่ว่าจะเป็นเจ้าพนักงานผู้จับกุม หรือพนักงานสอบสวนที่เป็นพยานบุคคล บางครั้งไม่มาศาล อ้างว่าติดราชการอื่นโดยไม่พร้อมที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาตามกำหนดนัดได้ ทำให้ศาลต้องเลื่อนคดีบ่อยๆ เช่นกัน หรือในบางคดีมีปัญหาตั้งแต่การรวบรวมหลักฐานในชั้นจับกุม และการดำเนินการสอบสวน เช่น พยานหลักฐานบางอย่างได้มาโดยไม่ชอบ แต่ศาลซึ่งมีบทบาทหน้าที่ต้องวางตัวเป็นกลางโดยการวางเฉย (Passive) จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยเคร่งครัด ต้องพิจารณาตามหลักฐานที่ได้นำสืบเสนอต่อศาลดังกล่าว อันอาจไม่เป็นธรรมต่อคู่กรณีได้ ดังนั้น ศาลจึงต้องมีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความจริง (Active) เพื่อทราบถึงข้อมูล ข่าวสาร ข้อเท็จจริงในคดีให้มากที่สุดซึ่งเป็นไปตามหลักการตรวจสอบ เพื่อการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนได้อย่างเต็มที่ และจะได้พิจารณาพิพากษาไม่ผิดพลาด

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 218 กำหนดให้ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง จึงทำให้ศาลมีภารกิจสำคัญในการพิจารณาพิพากษาคดีให้เป็นที่ยุติด้วยความยุติธรรมสมกับที่ได้รับมอบหมายจากรัฐ การได้มาซึ่งความยุติธรรมทำให้ศาลต้องมีบทบาทในการค้นหาความจริงและใช้หลักการตรวจสอบในเรื่องที่มีการกล่าวหาและต้องตรวจสอบความจริงแท้ของเรื่องเป็นสำคัญ เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาเป็นภารกิจของรัฐ เป็นการอำนวยความสะดวกที่รัฐเป็นผู้รับผิดชอบในข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน²⁸ ส่วนการบังคับคดีเป็นกระบวนการภายหลังศาลพิพากษาจึงไม่ใช่การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีซึ่งเป็นอำนาจเฉพาะของศาล แต่เนื่องจากการบังคับคดีอาญาในประเทศไทย ศาลทำหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาด้วย จึงทำให้ศาลต้องมีภารกิจที่มากเกินสมควร ซึ่งแตกต่างกับเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาในต่างประเทศคืออัยการ

²⁸ คณิต ฉนกร. (2544, มกราคม-มิถุนายน). “บทบาทของศาลในคดีอาญา.” วารสารกฎหมายธุรกิจ บัณฑิตย., 1, 1. หน้า 53.

2.2.3.2 อัยการ

1) ความเป็นมาของอัยการ²⁹

อัยการเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยโรมัน สมัยซีซาร์ เรียกอัยการว่า Procuratores Caesaris หมายถึง ผู้จัดการแทนซีซาร์ เป็นผู้มีอำนาจจัดการรักษาผลประโยชน์ทรัพย์สินของซีซาร์ กฎหมายโรมัน มีอิทธิพลเหนือกฎหมายภาคพื้นยุโรปซึ่งเป็นระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งได้แก่ ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี เป็นต้น

แม้ว่าอัยการจะมีมาแต่สมัยโรมันก็ตาม แต่อัยการในสมัยนั้นก็ปฏิบัติหน้าที่แทนกษัตริย์โดยรวมไม่ใช่เฉพาะการดำเนินคดีอาญา อัยการมีบทบาทเฉพาะต่อการดำเนินคดีอาญาในสมัยที่ประเทศในภาคพื้นยุโรปได้เปลี่ยนแปลงระบบการดำเนินคดีอาญาจากระบบไต่สวนมาเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาซึ่งแยกอำนาจ “การสอบสวนฟ้องร้อง” ออกจาก “การพิจารณาพิพากษา” ให้องค์กรในการดำเนินคดีอาญาดังหากจากกันเป็นผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบการสอบสวนฟ้องร้อง คือ “อัยการ” ด้วยเหตุที่แยกอำนาจตุลาการในส่วน “สอบสวนฟ้องร้อง” ออกมาและให้อัยการเป็นผู้ใช้อำนาจส่วนนี้ ดังนั้น อัยการจึงเป็นอำนาจที่แยกจากอำนาจตุลาการ

ในภาคพื้นยุโรป ฝรั่งเศสเป็นชาติแรกที่จัดให้มีอัยการขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อค.ศ.1302 แต่พนักงานอัยการของฝรั่งเศสไม่ใช่เจ้าพนักงานของรัฐที่ตั้งขึ้นใหม่ หากแต่นำทนายของกษัตริย์ (Procureur du Roi) ที่มีอยู่เดิมมาเป็นอัยการ และเป็นต้นแบบของอัยการประเทศอื่นๆ ในระยะเวลาต่อมา

2) อำนาจหน้าที่ของอัยการโดยทั่วไป

ก่อนที่จะกล่าวถึงอำนาจหน้าที่ของอัยการในประเทศไทย เบื้องต้นควรจะต้องทราบถึงลักษณะงานของอัยการในระบบอัยการซึ่งมี 3 ประการที่สำคัญ คือ³⁰

(1) อำนาจหน้าที่ในการสอบสวนฟ้องร้อง ในประเทศต่างๆ ที่ยึดถือระบบอัยการที่สมบูรณ์ เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และเยอรมัน ถือว่าการสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกันไม่อาจแยกได้และต้องอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบขององค์กรที่เรียกว่า “อัยการ” เท่านั้น ทั้งยังมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางโดยสามารถรับคำร้องทุกข์ คำกล่าวโทษได้เอง แล้วดำเนินการสอบสวนหรือเข้าควบคุมการสอบสวนของตำรวจ หรือสั่งการแก่ตำรวจตามที่เห็นสมควร

²⁹ คำชาย จิตรกร. (2546). อำนาจหน้าที่ของอัยการไทยและลาวในการดำเนินคดีอาญา : ศึกษาเปรียบเทียบ. หน้า 17-22.

³⁰ แหล่งเดิม.

(2) อำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาในศาล อำนาจหน้าที่ของอัยการในชั้นนี้หมายถึง เมื่ออัยการได้ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลแล้วอัยการต้องนำพยานเข้าสืบและกระทำการอื่นๆ เท่าที่เห็นสมควรเพื่อค้นหาความจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเพื่อให้ศาลพิจารณาจนกระทั่งศาลมีคำพิพากษา โดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้ฝ่าฝืนกฎหมายได้รับโทษและเป็นโทษที่เหมาะสมกับความผิดด้วย ในขณะเดียวกันอัยการก็พิทักษ์ผลประโยชน์ของจำเลย มิใช่เฉพาะรักษาผลประโยชน์ของสาธารณะหรือของผู้เสียหายเท่านั้นเพราะบทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญาในส่วนที่เกี่ยวกับผู้ต้องหาหรือจำเลยนี้ ที่ประชุมนักกฎหมายทั่วโลกเกี่ยวกับกฎหมายอาญารั้งที่ 9 ที่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ เมื่อระหว่างวันที่ 24-30 สิงหาคม พ.ศ.2507 มีความเห็นว่า “อัยการควรให้ความสนใจต่อผู้กระทำความผิดในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่งต่อศักดิ์ศรีของเขาในฐานะที่เป็นมนุษย์ และต่อสิทธิและต่อส่วนได้เสียของเขา ด้วยเหตุนี้วิธีปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดจึงต้องให้เหมาะสมแต่ละบุคคลและเพื่อวัตถุประสงค์ในอันที่จะปรับปรุงและให้กลับเข้าสู่สังคมได้”

ดังนั้น อัยการจึงมีหน้าที่แนะนำจำเลยในระหว่างการดำเนินคดีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของเขาตามกฎหมาย และอัยการควรเสนอพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายจำเลยด้วย ในประเทศสหรัฐอเมริกาถือกันว่าอัยการมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องเปิดเผยพยานหลักฐานที่เป็นคุณแก่จำเลยด้วยในการต่อสู้คดีเสมอ หน้าที่ดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นหน้าที่ของอัยการตามกฎหมายรัฐธรรมนูญซึ่งมีหลักว่า การดำเนินคดีอาญาจะต้องเป็นไปตามกระบวนการอันชอบธรรมตามกฎหมาย (Due Process of Law) อันมีผลทำให้การดำเนินคดีอาญาของอัยการซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐมีหน้าที่จะไม่กระทำการหรือละเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดอันจะเป็นการละเมิดสิทธิของจำเลย เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาทุกคดี จำเลยมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมตามกฎหมาย หน้าที่ของอัยการที่ถูกต้องจึงไม่ใช่มีหน้าที่ฟ้องบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเพื่อให้ศาลลงโทษเท่านั้น แต่ยังมีหน้าที่รักษาความเป็นธรรมแก่จำเลยในการพิจารณาคดีของศาลอีกด้วย ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่อัยการในการรักษาความเป็นธรรมในการดำเนินคดีอาญาทุกเรื่อง

(3) อำนาจหน้าที่ในการบังคับคดีตามคำพิพากษา ในระบบอัยการที่สมบูรณ์ อัยการยังมีหน้าที่บังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดรวมถึงการวินิจฉัยสั่งการอันเกี่ยวกับการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดนั้นด้วย ตั้งแต่โทษปรับจนถึงโทษประหารชีวิต เช่น กรณีการบังคับคดีตามคำพิพากษาในประเทศญี่ปุ่น กรณีประหารชีวิต อัยการผู้ช่วยอัยการและพัศดีหรือตัวแทนต้องอยู่ร่วมด้วยขณะที่มีการประหารชีวิตนักโทษ โดยผู้ช่วยอัยการต้องออกหนังสือรับรองว่าการประหารชีวิตได้ดำเนินการไปโดยเรียบร้อยแล้วและต้องมีการ

ประทับตราอัยการและพศคดีด้วย ส่วนในกรณีก่อนมีการประหารชีวิตนักโทษประหารต้องถูกควบคุมอยู่ในเรือนจำจนกระทั่งถึงกำหนดเวลาทำการประหาร หากนักโทษมิได้อยู่ในความควบคุมของอัยการก็ต้องเรียกให้เข้ามามอบตัวเพื่อรับการบังคับคดี แต่ถ้านักโทษผู้นั้นไม่ปฏิบัติตามโดยหลบหนีไปหรือมีพฤติการณ์ว่าจะหลบหนีอัยการอาจออกหมายจับทันทีหรือสั่งให้ตำรวจจัดการให้ก็ได้ ในกรณีที่มิปรากฏสถานที่ควบคุมนักโทษอัยการต้องร้องขอต่ออธิบดีอัยการให้ส่งควบคุมนักโทษไว้ในเรือนจำโดยแนบหมายจับไปด้วย ส่วนการที่จะจำคุกผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดไว้ ณ ที่ใดการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างไรไม่ใช่การบังคับคดีแต่เป็นการบังคับโทษ ซึ่งเป็นเรื่องของกฎหมายราชทัณฑ์มิใช่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า อำนาจหน้าที่ของอัยการในระบบที่สมบูรณ์จะต้องเริ่มต้นตั้งแต่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและจบลงเมื่อมีการรับโทษครบถ้วนแล้ว

3) อำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ ในประเทศไทย

ตามพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ.2498 มาตรา 11 ได้บัญญัติให้พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ ดังนี้

(1) ในคดีอาญา มีอำนาจและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามกฎหมายอื่น ซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการ

(2) ในคดีแพ่ง มีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีแทนรัฐบาลในศาลทั้งปวง กับมีอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการ

(3) ในคดีแพ่งหรืออาญา ซึ่งเจ้าพนักงานถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำไปตามหน้าที่ที่ดี หรือในคดีแพ่งหรืออาญาที่ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำตามคำสั่งเจ้าพนักงาน ซึ่งได้สั่งการโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าร่วมกับเจ้าพนักงานกระทำการในหน้าที่ราชการที่ดี เมื่อเห็นสมควร พนักงานอัยการจะรับแก้ต่างก็ได้

(4) ในคดีแพ่งที่เทศบาลหรือสุขาภิบาลเป็นโจทก์หรือเป็นจำเลย ซึ่งมีใช่เป็นคดีพิพาทกับรัฐบาล เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควรจะรับว่าต่างหรือแก้ต่างก็ได้

(5) ในคดีแพ่งที่นิติบุคคลซึ่งได้มีพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งขึ้นเป็นโจทก์หรือเป็นจำเลย และมีใช่เป็นคดีที่พิพาทกับรัฐบาล เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควรจะรับว่าต่างหรือแก้ต่างก็ได้

(6) ในคดีที่ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดเองไม่ได้โดยกฎหมายห้าม เมื่อเห็นสมควร พนักงานอัยการมีอำนาจเป็นโจทก์ได้

(7) ในคดีที่ศาลชั้นต้นลงโทษบุคคลใดโดยลำพัง ถ้าศาลอุทธรณ์พิพากษาให้ปล่อยผู้นั้น เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควรจะฎีกาได้

(8) ในกรณีที่มีการพิสดารสัญญาประกันจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีในการบังคับให้เป็นไปตามสัญญานั้น และในการนี้มีให้เรียกค่าฤชาธรรมเนียมจากพนักงานอัยการ

จะเห็นได้ว่าอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการในประเทศไทยมีอย่างจำกัด ซึ่งแตกต่างกับหน้าที่ของอัยการในระบบที่สมบูรณ์ ที่อัยการมีงานที่ต้องทำแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอนคือ ในตอนแรกเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการสอบสวนการกระทำผิด ตอนที่สองเป็นโจทก์ฟ้องผู้กระทำผิดให้ศาลพิจารณาลงโทษ ตอนที่สามเมื่อศาลพิพากษาลงโทษแล้วก็ดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาล ซึ่งเมื่อครั้งเริ่มมีอัยการขึ้นใหม่ๆ ในประเทศไทย อัยการได้ทำหน้าที่ครบทุกประการ คือ เมื่อสมัยร.ศ.112 นั้น อัยการเป็นที่ปรึกษาหารือของกระทรวงหรือกรมต่างๆ เป็นทนายความในนามราชาธิปไตย เป็นพนักงานร่าง แต่งประกาศพระราชบัญญัติต่างๆ แปลกฎหมายนานาประเทศเป็นภาษาไทย เป็นทนายแผ่นดินทั้งในด้านคดีแพ่งและคดีอาญา เป็นเจ้าหน้าที่สืบสวนและได้ส่วนหาพยานหลักฐานในคดีที่มีโทษหลวง เป็นเจ้าหน้าที่จับกุมผู้ร้าย เป็นเจ้าหน้าที่ตรวจตราการให้เป็นไปตามคำพิพากษาและเป็นเจ้าหน้าที่ทำสถิติคดีอาญา³¹ แต่ในปัจจุบันอัยการมีอำนาจเฉพาะการฟ้องคดีต่อศาลโดยทำหน้าที่เป็น “ทนายแผ่นดิน” และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 1 (5) ได้ให้นิยามศัพท์ว่า “พนักงานอัยการ” หมายความว่า เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหน้าที่ของอัยการเกี่ยวกับการสอบสวนและการปฏิบัติให้เป็นไปตามคำพิพากษาได้ถูกตัดออกไป

จากการศึกษาพบว่าองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีในประเทศไทยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาคือศาล แต่ในต่างประเทศเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาคืออัยการ แต่การบังคับคดีอาญามีใช้อำนาจในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่หลักของศาล และในอดีตอัยการไทยเคยมีอำนาจในการดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิบัติให้เป็นไปตามคำพิพากษา แม้ว่าอำนาจหน้าที่อัยการในปัจจุบันจะมีได้บัญญัติให้อัยการมีหน้าที่ใน

³¹ โทเม็น ภัทรภิมย์ ก. (2536). “งานอัยการในกระบวนการยุติธรรม.” ใน *ชีวิตและผลงานโทเม็น ภัทรภิมย์*. หน้า 79-81.

การปฏิบัติกรให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่ตาม แต่ระบบการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งอัยการเป็นตัวแทนของรัฐและสังคมในการดำเนินคดีอาญา ตั้งแต่ต้นจนเสร็จสิ้น อัยการก็ควรมีบทบาทในการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมว่าชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เนื่องจากอัยการเป็นผู้ชำนาญและเชี่ยวชาญในด้านกฎหมาย เพราะหากศาลมีคำพิพากษาที่ถูกต้องแล้วแต่การบังคับคดีตามคำพิพากษาและการบังคับโทษเป็นไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ย่อมเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของจำเลยเกินสมควรเช่นกัน ดังนั้นเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาและการบังคับคดีมีประสิทธิภาพ จึงสมควรที่จะต้องแยกความรับผิดชอบในการพิจารณาพิพากษาและการบังคับคดีออกจากกัน โดยให้ศาลมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษารรคดี ส่วนหน้าที่ในการบังคับคดีให้เป็นหน้าที่ของอัยการ

2.3 แนวคิดในเรื่องการบังคับโทษปรับ

โทษปรับเป็นโทษที่บังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำผิดโดยตรง และเป็นโทษที่สามารถข่มขู่ไม่ให้กระทำผิดได้ ถ้าโทษปรับนั้นมีอัตราสูงมาก จึงสามารถช่วยลดการเกิดอาชญากรรมได้ จนมีการกล่าวหาโทษปรับทางอาญามีลักษณะคล้ายกับค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่ง เนื่องจากเป็นการบังคับให้ต้องชำระเงิน เพื่อชดเชยกับความเสียหายที่เกิดขึ้น

2.3.1 แนวคิดในเรื่องโทษปรับและหลักการกำหนดโทษปรับ

วัตถุประสงค์ของกฎหมายอาญามีหลายประการแต่ทุกประการมีวัตถุประสงค์เหมือนกัน คือต้องการลงโทษผู้กระทำผิด ซึ่งการลงโทษนั้นอาจเป็นไปเพื่อการแก้แค้นทดแทน (Retribution) หรือเพื่อการข่มขู่ (Deterrence) หรือเพื่อการปรับปรุงแก้ไข (Reformation) หรือเพื่อตัดไม่ให้มีโอกาสกระทำผิดอีก (Incapacitation) ของผู้กระทำผิดก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทฤษฎีการลงโทษซึ่งมีอยู่หลายทฤษฎี และสุดแท้แต่ว่ากฎหมายอาญาตลอดจนการบังคับใช้กฎหมายอาญาในประเทศนั้นๆ จะใช้ทฤษฎีใดเป็นหลัก

การลงโทษปรับอาจจะไม่ใช่โทษที่แก้แค้นที่สุดในโลก แต่ก็มีขึ้นระยะใกล้เคียงกับที่มีโทษทางอาญาอื่นๆ และน่าจะมีก่อนโทษจำคุก³² ศาสตราจารย์เกอฮาร์ท เกรบิง (Gerhardt Grebing) กล่าวว่า โทษปรับมีขึ้นเพื่อลดทำที่ในการที่ผู้เสียหายจะทำร้ายผู้กระทำผิด เป็นการแก้แค้นทดแทนในสมัยที่การแก้แค้นทดแทนยังแพร่หลายอยู่ ซ่อนี้เห็นได้แม้ในกฎหมายฮัมมูราบี กฎหมายอินเดียโบราณ กฎหมายอียิปต์โบราณ และกฎหมายกรีกโบราณ³³ โดยในสมัยพระเจ้าฮัมมูราบีกษัตริย์แห่ง

³² โคมิน ภัทรภิมย์ ข. (2536). “โทษปรับ.” ใน ชีวิตและผลงานโคมิน ภัทรภิมย์. หน้า 186.

³³ Grebing Gerhardt. (1982). *The Fine in Comparative Law : A Survey of 21 Countries*. P. 6-7.

บาบิโลนมีการลงโทษผู้กระทำความผิด เพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนที่เรียกว่า ตาต่อตา ฟันต่อฟัน หรือ Lex Talionis สำหรับการลงโทษปรับนั้นมีการกำหนดว่าการเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาใช้โดยมิชอบ ผู้กระทำความผิดอาจถูกปรับถึงห้าเท่าแห่งมูลค่าของทรัพย์สินนั้น ในกรณีเป็นการโจรกรรมสัตว์ เลี้ยงโทษปรับถึงสิบเท่า ถ้าเป็นการประทุษร้ายต่อทรัพย์สินของแผ่นดินหรือทรัพย์สินของหลวงโทษปรับอาจหนักถึงสามสิบเท่าของราคาทรัพย์สิน

ต่อมากฎหมายเยอรมัน โบราณได้สร้างกฎเกณฑ์เกี่ยวกับโทษปรับหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ว่ากฎหมายอาญาเป็นกฎหมายมหาชน จึงแยกเอาโทษปรับออกมาจากการชดใช้ค่าเสียหาย (Compensation) และมีการนำโทษปรับมาใช้ควบคู่กับโทษจำคุก เพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจลงโทษอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างก็ได้ จึงทำให้การลงโทษปรับห่างไกลจากการแก้แค้นทดแทน แต่กลายเป็นการข่มขู่ผู้กระทำความผิดให้หวาดกลัวและเจ็ดหลายมากยิ่งขึ้น ต่อมาโทษปรับตามกฎหมายโรมาน-เยอรมานิกได้พัฒนาไปอีกขั้นหนึ่ง คือใช้เป็นการลงโทษสถานเบาสำหรับความผิดลหุโทษ (Petty Crimes) ซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยที่ผู้กระทำความผิดไม่ควรต้องรับโทษสถานอื่นเนื่องจากโทษร้ายทารุณเกินไป

ในปัจจุบันเป็นที่เข้าใจว่าโทษปรับคือโทษที่บังคับเอาแก่ทรัพย์สิน อันได้แก่ตัวเงินของผู้กระทำความผิดเพื่อตกได้แก่แผ่นดิน การตกได้แก่แผ่นดินในระยะแรกๆ ถือว่าเป็นการจ่ายค่าทรัพย์สินเป็นการไถ่โทษ (Composition) กล่าวคือเมื่อผู้กระทำความผิดจ่ายค่าไถ่โทษแก่รัฐและผู้เสียหายแล้วก็จะไม่มีการแก้แค้นทดแทนกันอีกต่อไปดังที่ปรากฏในกฎหมาย 12 โต๊ะ นักทฤษฎีทนายเรียก ระบบเช่นนี้ว่า ระบบความยุติธรรมโดยเอกชน (Private Settlement)³⁴ แต่ความผิดบางอย่างรัฐเป็นผู้เสียหายโดยตรง เช่น การทรยศต่อชาติ การเป็นไส้ศึก การทำลายทรัพย์สินของแผ่นดิน หรือการกระทำความผิดต่อคนเป็นจำนวนมาก รัฐจึงตกอยู่ในฐานะประหนึ่งผู้เสียหาย รัฐจึงควรได้ค่าไถ่โทษด้วยความคิดนี้ทำให้โทษปรับตกได้แก่แผ่นดินมีเหตุผลแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เมื่อระบบศาลเป็นรูปเป็นร่างชัดเจนขึ้นการบังคับคดีของเอกชนต้องกระทำในศาลของแผ่นดินก็มีความจำเป็นต้องเสียค่าขึ้นศาลหรือภาษีสำหรับพิจารณาคดี ตลอดจนค่าตอบแทนค่าใช้จ่ายต่างๆ ของรัฐที่เข้ามาบริหารจัดการระบบความยุติธรรม สิ่งเหล่านี้ยังเป็นเหตุผลมากขึ้นที่รัฐเรียกเอาค่าปรับตกได้แก่แผ่นดิน³⁵

ในประเทศไทยการลงโทษปรับมีมานานตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยก่อนรัชการที่ 5 ดังจะเห็นได้จากมีธรรมเนียมให้ผู้พิพากษาเอาค่าปรับตกได้เป็นเงินเดือนหรือค่าตอบแทนการทำงาน โดยการปรับเรียกว่าการปรับไหม ต่อมาเรียกว่าปรับเป็นพินัย คือเข้าเป็นของหลวงเรียกว่า “พินัยหลวง” ต่อมาก็แบ่งให้ผู้เสียหายบ้างคือ เข้าหลวงครึ่งหนึ่งเป็นค่าปรับและให้แก่ผู้เสียหาย

³⁴ โกเมน ภัทรภิรมย์ ข หน้าเดิม.

³⁵ Grebing Gerhardt. Loc.cit.

ครั้งหนึ่ง เรียกว่า “ปรับใหม่กึ่ง พินัยกึ่ง” ซึ่งการดำเนินคดีเช่นนี้มีลักษณะผสมและตามกฎหมายฝรั่งเศสเรียกว่า Action Mixte แต่ต่อมาเมื่อมีการบัญญัติใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 โทษปรับได้ถูกเปลี่ยนแปลงโดยถือว่าโทษปรับเป็นการชำระโทษให้แก่รัฐจึงต้องตกเป็นของหลวงทั้งหมด³⁶ ส่วนสินไหมนั้นต่อมาได้กลายเป็นค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่ง และหากผู้เสียหายต้องการให้มีการชดใช้ค่าเสียหายก็จะต้องไปดำเนินการฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายลักษณะละเมิดเอง

เพราะฉะนั้นเมื่อได้ทราบแนวคิดในเรื่องโทษปรับแล้ว การที่จะสามารถลงโทษปรับบุคคลใดได้นั้นจะต้องอยู่ภายใต้หลักการลงโทษทางอาญาทั้งหลาย โดยหลักการลงโทษทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับโทษปรับมีดังนี้

1) หลักความยุติธรรม

ตามปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 11 (2) กล่าวว่า “จะถือว่าบุคคลใดมีความผิดทางอาญา เพราะเหตุการกระทำหรืองดเว้นการกระทำใด อันยังมีได้ถือว่าเป็นความผิดอาญาตามกฎหมายแห่งชาติหรือกฎหมายระหว่างประเทศในขณะที่กระทำการนั้นหาได้ไม่ และจะลงโทษให้หนักไปกว่าโทษที่ใช้ในขณะที่กระทำความผิดหาได้ไม่” ประกอบกับกฎหมายอาญา คือ บรรดากฎหมายทั้งหลายที่ระบุถึงความผิดอาญา โทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัย และมาตรการบังคับทางอาญาอื่น และเป็นกฎหมายที่กำหนดให้ความผิดอาญาเป็นเงื่อนไขของการใช้โทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัย และมาตรการบังคับทางอาญาอื่น³⁷ เมื่อการลงโทษปรับเป็นกฎหมายอาญาจึงไม่สามารถกำหนดโทษปรับบุคคลใดที่ขัดกับหลักปรัชญาสากลดังกล่าวได้ และจะต้องอยู่ภายใต้หลักประกันในกฎหมายอาญา ทั้ง 4 ประการ³⁸ คือ 1) การห้ามใช้กฎหมายจารีตประเพณีลงโทษทางอาญาแก่บุคคล 2) การห้ามใช้กฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งลงโทษทางอาญาแก่บุคคล 3) กฎหมายอาญาต้องบัญญัติให้ชัดเจนแน่นอน และ 4) กฎหมายอาญาไม่มีผลย้อนหลัง จึงทำให้มีการออกกฎหมายที่มีโทษปรับย้อนหลังไม่ได้ และแสดงให้เห็นว่าโทษปรับจะต้องบังคับใช้กับผู้กระทำความผิดโดยองค์กรหรือกระบวนการที่เป็นกลางและมีอำนาจหน้าที่ในการลงโทษปรับ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด

ดังนั้นในการลงโทษผู้กระทำความผิดกฎหมายจึงต้องคำนึงถึงหลักความยุติธรรม ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นความยุติธรรมต่อผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดก็ตาม

³⁶ กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 มาตรา 17 โทษปรับนั้น ท่านหมายความว่า จำนวนเงินอันกำหนดไว้ในคำพิพากษาให้ปรับเป็นพินัยหลวง

³⁷ คณิต วนคร ข (2547). กฎหมายอาญากฎทั่วไป. หน้า 30-31.

³⁸ คณิต วนคร ข เล่มเดิม. หน้า 61-67.

2) หลักมนุษยธรรม

การลงโทษทางอาญา นอกจากจะต้องมีความยุติธรรมแล้วจะต้องอาศัยหลักมนุษยธรรมด้วย โดยหลักมนุษยธรรมที่สำคัญในการลงโทษ คือ โทษต้องไม่ทารุณโหดร้าย ไม่ว่าจะประเภทของโทษหรืออัตราโทษ เนื่องจากการลงโทษที่เป็นการทารุณโหดร้าย เช่น ตัดคอ ตอกเล็บ เผาทั้งเป็น ถือเป็นโทษที่ไร้มนุษยธรรม และขัดต่อปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 5 และแม้ว่าโทษปรับจะไม่ใช่โทษที่บังคับเอากับชีวิตอันจะมีลักษณะการลงโทษที่เป็นการทารุณโหดร้ายได้ก็ตาม แต่หากการกำหนดโทษปรับให้สูงเกินสมควรหรือเกินกว่าความร้ายแรงของความผิดก็ย่อมเป็นการลงโทษที่ขาดมนุษยธรรมเหมือนกัน เนื่องจากความสมควรหรือเกินสมควรของโทษปรับนี้ก็คือ หลักมนุษยธรรมนั่นเอง ซึ่งหลักการห้ามเรียกค่าปรับเกินสมควร (Excessive Fine) มีที่มาจาก Magna Carta ของอังกฤษในสมัยศตวรรษที่ 13 และได้มากำหนดอีกครั้งใน Bill of Rights เมื่อศตวรรษที่ 17 จนต่อมาได้กลายเป็นหลักในรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ความมุ่งหมายของหลักนี้คือต้องการจำกัดอำนาจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ในอันที่จะไม่กำหนดหรือเรียกค่าปรับที่เกินสมควรจนจะเป็นภาระแก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องโทษ โดยความมุ่งหมายเมื่อแรกเริ่มอาจต้องการจำกัดอำนาจศาลเท่านั้น เพราะอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ จึงอาจเกรงว่าศาลจะกำหนดโทษปรับตามอำเภอใจ แต่ต่อมากงจะต้องการจำกัดอำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วย เพราะเจ้าหน้าที่เหล่านี้เองที่กำหนดค่าปรับได้เองในบางกรณีโดยเฉพาะความผิดเล็กน้อย³⁹

นอกจากนี้หลักมนุษยธรรมยังหมายรวมถึง การที่บุคคลไม่ควรถูกพิจารณาเพื่อลงโทษสองครั้งในการกระทำครั้งเดียว (Ne bis in idem) ซึ่งถือเป็นสภาพเด็ดขาดทางกฎหมาย คือ เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้วจะรื้อฟื้นขึ้นมาดำเนินการอีกไม่ได้ เป็นการห้ามใน 2 ประการ คือ ห้ามดำเนินคดีใหม่และห้ามพิพากษาใหม่⁴⁰ เนื่องจากโทษทางอาญาย่อมทำให้ผู้กระทำผิดได้รับทุกข์ทรมาน ฉะนั้นหากต้องฟ้องร้องขอให้ลงโทษก็ควรทำให้เสร็จไปในคราวเดียวกันไม่ว่าจะลงโทษกี่สถานก็ตาม และจะนำความผิดนั้นมาฟ้องร้องใหม่ไม่ได้ เช่น ถ้าศาลลงโทษจำคุกไปแล้วจะนำความผิดนั้นมาฟ้องเพื่อลงโทษปรับอีกไม่ได้ เป็นต้น ซึ่งหลักนี้มีบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39(4) เรื่องห้ามฟ้องซ้ำในคดีอาญานั้นเอง⁴¹

³⁹ พิรุฬห์ โดศุกุลวรรณ. (2532). การลงโทษปรับทางอาญา. หน้า 31.

⁴⁰ กณิต วนคร ก เสมอเดิม. หน้า 185.

⁴¹ ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39(4).

3) หลักความแน่นอนแต่ยืดหยุ่นของโทษ

ความแน่นอน (Certainty) ก็คือ ความแน่ชัด แต่มักนำไปสู่หลักเกณฑ์ที่ตายตัวซึ่งดูจะสวนทางกับความยืดหยุ่นหรือผ่อนปรน แต่ที่จริงหลักทั้งสองใช้ควบคู่กันได้เพราะความแน่นอนของโทษนั้นก็คือ ความชัดเจน เมื่อบุคคลใดกระทำความผิดเขาควรได้รับรู้ว่าตนจะต้องรับโทษอะไร ไม่ใช่อาจเป็นโทษประหารชีวิตหรือโทษจำคุกก็ได้ ข้อนี้เองที่ประมวลกฎหมายอาญาของประเทศทั้งหลายจะบัญญัติโทษไว้ชัดเจน แต่ก็มีได้หมายความว่าทุกคนที่กระทำความผิดอย่างเดียวกันจะต้องรับโทษเท่ากัน หากแต่หมายความว่าทุกคนที่ทำผิดอย่างเดียวกันจะต้องรับโทษภายในกรอบหรือระวางโทษในกฎหมายเหมือนกันไม่มากไม่น้อยไปกว่าระวางโทษดังกล่าว ส่วนใครจะรับโทษจำคุกหรือปรับมากน้อยเท่าใดภายในกรอบหรือระวางโทษนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยอีกหลายประการ การคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ นี้เองที่เรียกว่าความยืดหยุ่น เช่น ในการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นนิสัยกับผู้ที่ไม่เคยกระทำความผิดมาก่อนเลย เป็นต้น ซึ่งทำให้การลงโทษไม่เหมือนกันได้แม้ว่าจะกระทำความผิดอย่างเดียวกันก็ตาม

4) หลักการกำหนดโทษให้สาสมกับผู้กระทำความผิด

ในการลงโทษไม่ว่าสถานใดก็ตามศาลจะต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ มาเพื่อประกอบการใช้ดุลพินิจในการลงโทษผู้กระทำความผิดให้มีความเหมาะสมกับความผิดที่ผู้กระทำความผิดได้ก่อขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความยุติธรรมทั้งตัวผู้เสียหายเองและตัวผู้กระทำความผิดด้วย ซึ่งในเรื่องของหลักการกำหนดโทษมี ศาสตราจารย์สรรเสริญ ไกรจิตติ⁴² ได้เคยเสนอแนวทางเพื่อใช้ประกอบการดุลพินิจในการลงโทษไว้ มีอาทิเช่น

(1) ลักษณะของผู้กระทำความผิด ได้แก่ การพิจารณาถึงความชั่วร้ายของผู้กระทำความผิดจิตใจของผู้กระทำความผิด เจตนาหรือประมาท สภาพแวดล้อมและบุคลิกภาพของผู้กระทำความผิด

(2) ลักษณะของผู้ถูกกระทำร้าย คือ การพิจารณาว่าผู้ถูกทำร้ายเป็นบุคคลประเภทใด ผู้หญิงหรือผู้ชาย เด็กหรือผู้ใหญ่ ความทุกข์เวทนาหรือความเสียหายของผู้ถูกทำร้ายเป็นอย่างไร เกิดผลกระทบในวงกว้างมากน้อยเพียงใด

(3) ประโยชน์ของรัฐหรือสาธารณชน คือ การพิจารณาว่าการลงโทษประเภทใดอย่างไรจึงจะเป็นประโยชน์ต่อรัฐหรือสาธารณชน เช่น เมื่อพิจารณาจากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นแล้วมีแนวโน้มว่าผู้กระทำความผิดอาจกระทำความผิดซ้ำอีก ในกรณีเช่นนี้สังคมจะไม่ได้รับความปลอดภัย โทษประหารชีวิตจึงอาจเป็นโทษที่เหมาะสม ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้ทำไปด้วย

⁴² สรรเสริญ ไกรจิตติ. (2523, มกราคม-กุมภาพันธ์). “ดุลพินิจในการกำหนดโทษ” *ตุลพาท*, 27, 1. หน้า 28-33.

ความโลภ การลงโทษปรับในอัตราสูงอาจได้รับผลดีกว่าการนำตัวผู้ต้องหาไปปรับโทษจำคุก ตามปัจจัยข้อนี้เท่ากับว่าให้ศาลพิจารณาถึงสถานที่ที่กระทำผิด (เช่น ที่สาธารณะหรือที่รโหฐาน) เวลาที่กระทำผิด (เช่น กลางวันหรือกลางคืน) ผลของการกระทำผิด (เช่น เป็นความเสียหายเล็กน้อยหรือรุนแรง) สภาพสังคมในขณะกระทำผิด (เช่น การกระทำผิดในขณะที่ความผิดฐานนั้นเกิดบ่อยหรือนานๆ เกิดที่) และการกระทำผิดกระทบกระเทือนต่อรัฐหรือผู้เสียหายเพียงใด

ดังนั้น ในการกำหนดโทษปรับ ศาลจึงต้องคำนึงถึงหลักการลงโทษทางอาญา ประกอบกับเหตุปัจจัยอื่นในการลงโทษปรับผู้กระทำความผิดให้สาสมกับการกระทำผิดและเป็นไปตามนโยบายทางอาญา (Criminal Policy) ของโทษปรับด้วย คือการให้ผู้กระทำความผิดนำเงินมาชำระต่อศาลตามจำนวนที่กำหนด และโทษปรับเป็นโทษที่ลงแก่สภาพทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด จึงทำให้การออกกฎหมายในเรื่องโทษปรับจะต้องคำนึงถึงสภาพเศรษฐกิจโดยรวมและค่าเงินบาทในประเทศด้วย ดังจะเห็นได้จากมีการแก้ไขอัตราการกักขังแทนค่าปรับจากเดิมให้ถืออัตราวันละ 5 บาท ต่อมาเป็น 20 บาท และเป็น 70 บาท มาเป็น 200 บาทต่อหนึ่งวัน เป็นต้น รวมทั้งต้องมีความยืดหยุ่นพอที่จะให้ศาลใช้กฎหมายนั้นในการกำหนดค่าปรับมาก - น้อย ตามความเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดได้ โดยการกำหนดโทษปรับไว้ในกฎหมายอาจทำได้ 3 รูปแบบ คือ

1) การกำหนดไว้อย่างเด็ดขาด (Definite) คือ ระบุตายตัว ศาลไม่มีโอกาสใช้ดุลพินิจได้ เช่น พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 มาตรา 27 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยฉบับที่ 10 พ.ศ.2490 มาตรา 3 ซึ่งกำหนดให้ปรับ 4 เท่า ของราคาของและค่าอากรรวมกัน

2) การกำหนดไว้อย่างสัมพัทธ์ (Relative) หมายถึง กำหนดกรอบของโทษปรับไว้แล้วให้ศาลใช้ดุลพินิจภายในกรอบ เช่น กำหนดขึ้นสูงแต่ไม่กำหนดขึ้นต่ำ หรือกำหนดขึ้นต่ำแต่ไม่กำหนดขึ้นสูง ตลอดจนอาจกำหนดทั้งขึ้นสูงและขึ้นต่ำก็ได้

3) กำหนดโทษแต่ไม่ระบุอัตราที่แน่นอน เช่น กำหนดโทษปรับ แต่ไม่ระบุอัตราโทษไว้ว่าปรับเท่าใด กฎหมายสมัยใหม่จะกำหนดไว้เช่นนี้แต่มักจะเป็นโทษสถานเบา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการลงโทษปรับ เช่น ตามกฎหมายอาญาเยอรมนีจะมีใช้แต่ในกรณีนี้กับการกำหนดโทษปรับเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม แม้โทษปรับเป็นโทษสถานเบาและมีความยืดหยุ่นได้ง่ายที่สุดกว่าโทษอื่นๆ แต่ก็มิได้หมายความว่า รัฐจะใช้โทษปรับอย่างไรก็ได้ เพราะอย่างน้อยก็ตกอยู่ในหลักเช่นเดียวกับโทษอาญาชนิดอื่นๆ และนอกจากนี้โทษปรับยังมีหลักเรื่องห้ามลงโทษปรับเกินสมควรในการที่ศาลจะใช้ดุลพินิจกำหนดค่าปรับในแต่ละคดีอีกด้วย

2.3.2 ลักษณะของโทษปรับ

จากแนวคิดในเรื่องโทษปรับและหลักการกำหนดโทษปรับย่อมนำเข้าได้ว่า โทษปรับมีลักษณะดังนี้

1) เป็นโทษที่บังคับเอาแก่ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด และทรัพย์สินนั้นคือเงิน การบังคับเอาแก่ทรัพย์สินอื่น เช่น ข้าวของเครื่องประดับ หรือทรัพย์สินมีค่าอย่างอื่นไม่ใช่โทษปรับ ถ้าทรัพย์สินนั้นเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ก็ถือว่าเป็นโทษเกี่ยวกับการริบทรัพย์สิน (Confiscation)⁴³

2) เงินที่บังคับได้มาหรือค่าปรับต้องตกเป็นของแผ่นดินหรือตกเป็นของหลวง ลักษณะข้อนี้ใช้แยกโทษปรับออกจากเรื่องค่าเสียหายในทางแพ่ง อาจกล่าวได้ว่า ลักษณะข้อนี้เริ่มชัดเจนขึ้นเมื่อได้เปลี่ยนความคิดจาก “ระบบความยุติธรรมโดยเอกชน” มาเป็น “ระบบความยุติธรรมโดยรัฐ” กล่าวคือรัฐเข้ามาเป็นผู้เสียหายหรือรัฐเข้ามาเป็นผู้จัดการความยุติธรรมแทนผู้เสียหาย และเมื่อมีการแยกกฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญาชัดเจนขึ้นตามกฎหมาย Romano-Germanic ซึ่งต่อมาได้มีผู้พยายามอธิบายความแตกต่างระหว่างโทษปรับในทางอาญากับค่าปรับในทางแพ่งตามกฎหมายไทย ดังนี้

ประการที่หนึ่ง การปรับในทางแพ่งเพื่อชดใช้ความเสียหายแก่เอกชนผู้ได้รับความเสียหาย แต่การปรับในทางอาญาเพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด

ประการที่สอง เงินค่าปรับทางแพ่ง คู่กรณีเป็นผู้ตกลงกันได้ แต่เงินค่าปรับทางอาญากฎหมายกำหนดไว้

ประการที่สาม เงินค่าปรับทางแพ่งจะบังคับให้ผู้ถูกปรับจำคุกแทนไม่ได้ แต่เงินค่าปรับทางอาญามันบังคับให้ผู้ถูกปรับจำคุกแทนได้

ประการที่สี่ การปรับทางอาญาเป็นโทษยอมเป็นการเสื่อมเสียเกียรติยศแก่ผู้ถูกปรับอยู่ในตัว แต่การปรับในทางแพ่งไม่ใช่โทษจึงไม่เป็นการเสื่อมเสียเกียรติยศแก่ผู้ถูกปรับอยู่ในตัว

3) โทษปรับเป็นโทษที่อาจใช้เป็นเอกเทศโดยไม่มีโทษอื่นด้วยก็ได้ หรืออาจใช้ควบคู่กับโทษอาญาสถานอื่นก็ได้ กฎหมายต่างประเทศนิยมใช้โทษปรับสถานเดียวสำหรับความผิดเล็กน้อย เช่น ประมวลกฎหมายอาญาญี่ปุ่น ใช้ลงโทษในความผิดลหุโทษ ตามกฎหมายไทยโทษปรับสถานเดียวจะใช้ในความผิดที่สมควรมีโทษเล็กน้อย หรือมิฉะนั้นก็มักนิยมใช้กับความผิดใหม่ๆ ที่เพิ่งสร้างขึ้นให้เป็นความผิดอาญา ตัวอย่างจะเห็นได้ชัดในกรณีความผิดอาญาทางเศรษฐกิจ การคุ้มครองผู้บริโภค การค้าที่ไม่เป็นธรรม ความผิดของกรรมการในกรณีนิติบุคคลควรรับโทษ

⁴³ การริบทรัพย์สินอาจเป็นการริบทั้งหมด (General confiscation) ดังที่ในสมัยอยุธยา เรียกว่า ธิราชบาท หรืออาจเป็นการริบทรัพย์สินเฉพาะส่วน (Special confiscation) ซึ่งตรงกับกรณการริบทรัพย์สินในปัจจุบัน.

ทางอาญา⁴⁴ แต่โทษปรับเมื่อมีการนำมาใช้ในความผิดใหม่ๆ เช่นนี้มักเป็นโทษปรับที่รุนแรง มีปริมาณมาก ในทำนองว่าถ้าจะลงเป็นโทษจำคุกก็เห็นว่าอาจเป็นโทษหนักเกินไปจึงลงโทษปรับแทน แต่เมื่อมีการกำหนดโทษปรับแล้วก็กำหนดค่าปรับให้สูงสมกับที่ความผิดเป็นความผิดทางเศรษฐกิจ เรียกได้ว่าเป็นการลงโทษแก่เศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดก็ว่าได้

4) ส่วนการใช้โทษปรับควบคู่กับความผิดอาญาสถานอื่น เช่น จำคุกและปรับ ก็เพื่อให้ผู้กระทำความผิดรับโทษหนักขึ้น รุนแรงขึ้น อันจะมีผลเป็นการข่มขู่ได้ดีกว่าโทษใดโทษหนึ่งเพียงสถานเดียว จะเห็นได้ว่าโทษปรับเป็นโทษที่ต้องการบังคับเอาภัยกับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด เนื่องจากกฎหมายเห็นว่า ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ควรลงโทษถึงขนาดตัดรอนเสรีภาพ ก็ให้ลงโทษต่อทรัพย์สินแทน คือ โทษปรับนั่นเอง⁴⁵

2.3.3 ประเภทของโทษปรับ

การกำหนดโทษปรับและการลงโทษปรับทางอาญานั้นในหลายประเทศได้พัฒนาระบบการลงโทษเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ออกมาใช้บังคับในหลายรูปแบบ เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบในการลงโทษปรับที่เหมาะสมกับประเทศของตนมากที่สุด โดยพิจารณาถึงตัวผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ตลอดจนผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับสังคม ซึ่งการลงโทษปรับในปัจจุบันสามารถแยกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) การปรับตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด (Ordinary fine)

เป็นระบบการกำหนดโทษปรับแบบตายตัว (Fixed Sum System) ซึ่งการกำหนดค่าปรับอาจเป็นการระบุค่าปรับอัตราเดียว เช่น 10,000 บาท หรือระบุค่าปรับเฉพาะอัตราขั้นสูง เช่น ไม่เกิน 10,000 บาท หรือระบุค่าปรับเฉพาะอัตราขั้นต่ำ เช่น ไม่ต่ำกว่า 10,000 บาท หรือกำหนดค่าปรับทั้งอัตราขั้นสูงและขั้นต่ำ เช่น ไม่ต่ำกว่า 1,000 บาท แต่ไม่เกิน 10,000 บาท เป็นต้น

ในการลงโทษปรับตามอัตราขั้นสูงสุดและต่ำสุดนี้เป็นการปรับที่ใช้กันอยู่ทั่วไป และเป็นรูปแบบการปรับที่ใช้มากที่สุด โดยเฉพาะในประมวลกฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ.2478 ซึ่งระบบดังกล่าวได้ให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจกำหนดช่วงของค่าปรับ กล่าวคือศาลจะปรับได้ไม่ต่ำกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดและจะต้องไม่เกินอัตราที่กฎหมายกำหนดเช่นกัน และศาลจะต้องกำหนดอัตราค่าปรับให้เหมาะสมและได้สัดส่วนกับผู้กระทำความผิดแต่ละราย โดยศาลจะต้องพิจารณาถึงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดตลอดจนความเป็นอยู่มา

⁴⁴ รongพล เจริญพันธ์. (2521). “การใช้โทษปรับเป็นมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่องคำพรรณาคคุณภาพสินค้าหรือการโฆษณาที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค.” *นิติศาสตร์*, 10, 2. หน้า 316-319.

⁴⁵ สมพร พรหมหิตาธร. (2512). “โทษปรับ.” *อัยการนิเทศ*, 31, 4. หน้า 443.

ประกอบในการกำหนดโทษปรับ เนื่องจากผู้กระทำความผิดแต่ละรายมีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน บางคนร่ำรวยแต่บางคนยากจน เพื่อให้การลงโทษปรับบรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษ กล่าวคือ หากศาลลงโทษในอัตราเดียวกันย่อมส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และฐานะของผู้กระทำความผิดที่มีฐานะยากจนเป็นอย่างมาก แต่ในทางตรงกันข้ามการลงโทษปรับดังกล่าวจะไม่ส่งผลกระทบต่อผู้กระทำความผิดที่มีฐานะร่ำรวยเลย นอกจากนี้ในการกำหนดโทษปรับในระบบนี้อาจจะไม่ได้สัดส่วนกับภาวะเงินเฟ้อ และยังมีข้อโต้แย้งในเรื่องการใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดโทษปรับว่าจะใช้โทษปรับโดยคำนึงถึงสัดส่วนหรือความสัมพันธ์กับเรื่องใด ซึ่งปกติแล้วจะมีดังนี้⁴⁶

(1) การกำหนดสัดส่วนหรืออัตราโทษปรับให้ได้สัดส่วนกับภัยอันตรายหรือความผิด (Proportionment according to Harm and Guilt) เกณฑ์ในการกำหนดโทษปรับให้ได้สัดส่วนนั้น อาจใช้หลักการเดียวกันกับการกำหนดโทษจำคุกให้ได้สัดส่วนกับความรุนแรงของการทำความผิด อย่างไรก็ตาม การกำหนดอัตราโทษอาจคำนึงถึงสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่เกิดขึ้น ประกอบการพิจารณากำหนดโทษปรับด้วย

(2) การกำหนดสัดส่วนตามภาวะทางเศรษฐกิจและการเงิน (Proportionment according to Economy or Financial Circumstances)

Filangieri และ Bentham⁴⁷ เสนอความคิดว่า การปรับต้องได้สัดส่วนกับฐานะการเงินของผู้กระทำความผิด และให้ความเห็นว่า บุคคลสองคนที่ทำความผิดร้ายแรงเท่ากันจะได้รับโทษเสมอภาคกัน แม้ว่าผู้กระทำความผิดทั้งสองจะถูกปรับในจำนวนที่ไม่เท่ากัน แต่เมื่อเทียบสัดส่วนของทรัพย์สินที่มีอยู่แล้วเท่ากัน เช่น โทษในการกระทำความผิดอาจถูกกำหนดให้เป็นโทษปรับ 1 ใน 3 หรือ 1 ใน 4 ของจำนวนทรัพย์สินที่ผู้ต้องหาที่มีอยู่ อย่างไรก็ตาม วิธีการดังกล่าวก็อาจมิใช่วิธีการที่ทำให้เกิดความเสมอภาคในการลงโทษ ด้วยเหตุที่ว่า 1 ใน 10 ของผู้ต้องหาที่มีเงินหนึ่งล้านบาทย่อมมีค่าต่างจาก 1 ใน 10 ของผู้ต้องหาที่มีเงินหนึ่งพันบาท

อย่างไรก็ตาม มีผู้โต้แย้งความเห็นของนักนิติศาสตร์นี้ว่า การลงโทษดังกล่าวอาจใช้ไม่ได้กับผู้กระทำความผิดที่ไม่มีเงิน จากข้อโต้แย้งดังกล่าวทำให้มีการคิดค้นเพื่อหาวิธีการลงโทษที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งมีนักอาชญาวิทยาหลายคนได้เสนอความคิดเห็นไว้ดังนี้

ออโตลาน (Ortolan)⁴⁸ แสดงความเห็นว่าการคำนวณโดยเอารายได้ประจำวันมาเป็นฐานในการเสียค่าปรับ เป็นการคำนวณที่ยุติธรรมที่สุดสำหรับทุกคน แต่มีปัญหาว่าจะสามารถคำนวณรายได้ของผู้ต้องหาแต่ละคนได้อย่างไร ออโตลานเห็นว่า ถ้ากฎหมายอาญาให้อำนาจศาล

⁴⁶ พิรุฬห์ โศกุลวรรณ. เล่มเดิม. หน้า 62.

⁴⁷ แหล่งเดิม. หน้า 64.

⁴⁸ แหล่งเดิม. หน้า 64-65.

ตรวจสอบรายได้ของผู้ต้องหาแต่ละคน และประเมินพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของผู้ต้องหาในสังคมได้ การคำนวณก็สามารถทำได้ง่ายมาก

Seidler⁴⁹ ได้เสนอความคิดเห็นว่า การลงโทษปรับที่ให้ศาลใช้ดุลพินิจดังกล่าว ศาลควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้เป็นกรอบในการกำหนดอัตราโทษปรับ คือ

(1) คำนึงถึงหลัก Progressivity ค่าปรับควรแปรเปลี่ยนไปตามฐานะของผู้กระทำ ความผิด

(2) คำนึงถึงองค์ประกอบอื่นๆ ของผู้กระทำความผิดด้วย เช่น จำนวนบุตรที่อยู่ในความอุปการะ ภาระในการเลี้ยงดูบุคคลอื่นๆ ในครอบครัว ตลอดจนสุขภาพของผู้ต้องหาและของสมาชิกในครอบครัว

(3) คำนึงถึงที่มาของรายได้ หากรายได้มาจากทรัพย์สินที่มีอยู่ เช่น ดอกเบี้ยจากเงินฝาก ค่าเช่าจากทรัพย์สินที่ให้เช่า การลงโทษควรสูงกว่าผู้มีรายได้จากการทำงาน เพราะเชื่อว่าบุคคลเหล่านั้นอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบกว่า

ต่อมาแนวความคิดดังกล่าวมีผู้โต้แย้งว่ายังไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน เพราะไม่มีใครสามารถรู้ล่วงหน้าได้ว่าในภายหน้าฐานะทางการเงินของผู้กระทำความผิดจะเป็นอย่างไร ซึ่งมีนักอาชญาวิทยาได้แสดงความเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

Magnol⁵⁰ ให้ความเห็นว่า ไม่มีใครสามารถคำนวณโทษปรับที่ถูกต้องที่สุดจากหลักฐานการเงินของผู้ต้องหา ด้วยเหตุผลนี้ Magnol จึงไม่ต้องการผูกมัดผู้พิพากษาให้อยู่ในขอบเขตของกฎหมาย ผู้พิพากษาควรคำนึงถึงความเหมาะสมของแต่ละกรณีและตัดสินโดยเที่ยงธรรม (Ex Aequo et Bono) เพื่อกำหนดอัตราค่าปรับ

Neymark⁵¹ ได้แสดงความคิดเห็นว่า ต้องให้อำนาจผู้พิพากษาในการใช้ดุลพินิจวิเคราะห์สภาพทางเศรษฐกิจของผู้ต้องหา จึงจำเป็นต้องบัญญัติไว้ในหมวดทั่วไปของประมวลกฎหมายอาญาว่า “ผู้พิพากษาต้องเป็นผู้กำหนดจำนวนค่าปรับหลังจากได้พิจารณาสภาพทางเศรษฐกิจของผู้ต้องหา รวมทั้งสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อฐานะทางการเงินของผู้ต้องหา นอกจากนี้ผู้พิพากษาต้องให้เหตุผลด้วยว่าเหตุใดจึงกำหนดค่าปรับในอัตราเท่านี้”

ศาสตราจารย์ Craven⁵² ได้เสนอแนะวิธีการที่เรียกว่า “ความเสมอภาคโดยคำนึงถึงโทษปรับกับการกระทำความผิด” โดยศาลจะเป็นผู้กำหนดค่าปรับโดยคำนึงถึงความสามารถในการ

⁴⁹ แหล่งเดิม. หน้า 66.

⁵⁰ แหล่งเดิม. หน้า 67.

⁵¹ แหล่งเดิม.

⁵² แหล่งเดิม.

ชำระค่าปรับ ซึ่งจะต้องพิจารณาจากสถานภาพของบุคคล อาชีพ ครอบครัว ทรัพย์สิน รายได้ และภาระหน้าที่ต่างๆ ของผู้กระทำความผิด ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวอาจแยกได้เป็น 2 ระบบใหญ่ๆ คือ

(1) ระบบที่ 1 ผู้พิพากษาเป็นผู้กำหนดโทษปรับโดยคำนึงถึงความหนักเบาของโทษและความสามารถในการชำระค่าปรับของผู้ต้องหา ซึ่งระบบดังกล่าวผู้พิพากษาจะต้องพิจารณาถึงความสามารถของผู้กระทำความผิดในการเสียค่าปรับ อันได้แก่ รายได้ ทุนทรัพย์ สถานภาพของบุคคล ภาระต่อครอบครัว ระบบนี้มีกรนำมาใช้ในประมวลกฎหมายอาญาของประเทศต่างๆ เช่น ประมวลกฎหมายอาญา ค.ศ.1902 ของประเทศนอร์เวย์ หรือกฎหมายฉบับลงวันที่ 21 ธันวาคม ค.ศ.1921 ของประเทศเยอรมนี

(2) ระบบที่ 2 ระบบนี้มีหลักการในการกำหนดโทษปรับ 2 ข้อ คือ

ข้อที่หนึ่ง การคำนวณความหนักเบาของโทษของผู้ต้องหา

ข้อที่สอง ทำให้เกิดดุลยระหว่างจำนวนค่าปรับที่ต้องชำระกับโทษของผู้ต้องหา โดยพิจารณาถึงสถานภาพทางการเงินเป็นเกณฑ์

จะเห็นได้ว่าการปรับตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด หรือการปรับตามอัตราขั้นสูงสุด-ต่ำสุด ศาลต้องใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษ โดยศาลจะต้องกำหนดอัตราค่าปรับให้เหมาะสมและได้สัดส่วนกับผู้กระทำความผิดแต่ละราย โดยพิจารณาฐานะทางเศรษฐกิจและสภาพความเป็นอยู่ของผู้กระทำความผิดมาประกอบการใช้ดุลพินิจ จึงทำให้การลงโทษปรับไม่สามารถมีอัตราค่าปรับที่แน่นอนแม้ว่าผู้หนึ่งจะได้กระทำความผิดอย่างเดียวกันก็ตาม

2) การปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (Day Fine)

ระบบการปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้นั้นเกิดขึ้นเนื่องจากนักทฤษฎีชาวเดนมาร์ก คือ ศาสตราจารย์ คาร์ล ทอร์ป (Carl Torp) ได้เสนอความคิดในหนังสือชื่อ Transactions of the Danish Society of Criminologists โดยเห็นว่าในบรรดาทฤษฎีทั้งหลายของการลงโทษ การลงโทษปรับเข้ากันได้ดีที่สุดในทฤษฎีป้องปราม (Deterrence) เพราะจะทำให้ผู้กระทำความผิดยับยั้งชั่งใจไม่กล้าทำผิดได้อีก โดยเฉพาะในสถานะที่เศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญทุกคนทำมาหากิน การได้เงินย่อมได้มาด้วยความยากลำบากไม่ว่าในสังคมเกษตรกรรมหรือสังคมอุตสาหกรรม ฉะนั้นถ้าปรับให้ตรงจุดอ่อนของผู้กระทำความผิดก็จะมีผลเป็นการป้องปรามได้อย่างดีที่สุด และถ้าเอาปัจจัยฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดมาเป็นหลัก ก็จะก่อให้เกิดความเป็นธรรมระหว่างผู้กระทำความผิด 2 คนซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน ต่อมาศาสตราจารย์ โจฮัน ไทเรน (Johan Thyren) ชาวสวีเดน ได้เผยแพร่หนังสือชื่อ The Principles for Reform of the Penal Code สนับสนุนแนวความคิดดังกล่าว

หลักการสำคัญของระบบปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ขึ้นอยู่กับสมมติฐานที่ว่า ผู้กระทำผิดแต่ละคนมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่เท่ากัน เนื่องจากกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียเป็นสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ประชาชนมีรายได้จากการทำงาน ถ้าไม่เป็นผู้ประกอบการเสียเอง ก็เป็นลูกจ้างผู้อื่น จึงมีรายได้ที่แน่นอนสามารถกำหนดหรือตรวจสอบได้ว่ามีรายได้ต่อเดือนเท่าใด และทอนมาเป็นรายได้ต่อวันได้ ผู้กระทำผิดแต่ละคนย่อมมีรายได้ต่อวันแตกต่างกัน การปรับต้องพุ่งเป้าไปที่ปริมาณวันซึ่งจะนำมาเป็นเกณฑ์ในการปรับไม่ใช่อำนาจเงินซึ่งเป็นค่าปรับ ระบบการปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ทำให้เกิดหลักเกณฑ์ 3 ประการ คือ

(1) รายได้ต่อวัน (Day Income ของผู้ที่จะถูกปรับ) ศาลโดยความช่วยเหลือของพนักงานอัยการจะพิจารณารายได้ต่อวันของจำเลยว่า จำเลยในคดีนั้นๆ มีรายได้วันละเท่าใด

(2) ปริมาณวัน (Amount of Days) ที่ศาลเห็นสมควรจะปรับและเป็นตัวตั้งเพื่อนำไปคูณกับรายได้ต่อวันของจำเลย

(3) จำนวนค่าปรับ (Amount of Fine) ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่ได้จากการนำปริมาณวันไปคูณกับจำนวนรายได้ต่อวันของจำเลย อันจะเป็นค่าปรับในแต่ละคดี

เพื่อเป็นการควบคุมมิให้ศาลกำหนดปริมาณวันมากเกินไป กฎหมายอาจกำหนดปริมาณขั้นสูงสำหรับความผิดแต่ละฐานที่จะมีการปรับได้ เช่น ความผิดฐานนี้ให้ปรับได้ไม่เกิน 120 วัน เป็นต้น ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการก็จะมีส่วนช่วยเป็นอันมาก ในการรักษาปริมาณวันปรับสำหรับความผิดแต่ละฐานไม่ให้แตกต่างกันเกินไปนัก เช่น พนักงานอัยการอาจร้องขอให้ปรับสำหรับความผิดฐานเมาสุราอาละวาด ก่อความวุ่นวายในที่สาธารณะเพียง 10 วัน เป็นต้น

ปัญหาที่สำคัญที่เกิดในระบบปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ คือ มักมีการโต้แย้งเสมอว่า จำเลยมีรายได้ต่อวันเท่าใด ในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมซึ่งประชาชนมีรายได้แน่นอนการคำนวณรายได้ต่อวันไม่ยุ่งยากนัก จำเลยเองก็มีโอกาสพิสูจน์หักล้างได้ว่าตนมีรายได้เท่าใด และในประเทศที่มีการจัดเก็บภาษีของรัฐได้ผลดีก็สามารถตรวจสอบรายได้และการหักภาษี ณ ที่จ่ายได้ ทั้งมีระบบสวัสดิการที่ดีเพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย ซึ่งก็มีระบบตรวจสอบรายได้ที่แท้จริงอย่างรัดกุม การคำนวณรายได้ต่อวันจึงอาจทำได้ง่ายกว่าประเทศอื่น นักทฤษฎีบางท่านเรียกระบบปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ในสแกนดิเนเวียว่า “ระบบยึดหลักเศรษฐกิจอย่างเคร่งครัด” (Principle of Strict Economy) และต่อมาระบบดังกล่าวได้พัฒนาขึ้นโดยมีการหักภาระหน้าที่ความรับผิดชอบในการอุปการะเลี้ยงดูผู้อื่นออกก่อนด้วย โดยสรุปแล้วรายได้ต่อวันของจำเลยในระบบนี้จึงอาจเป็น

(1) รายได้จริง (Strict Income)

(2) รายได้เฉลี่ย (Average Income) หรือ

(3) รายได้ประมาณการ (Potential Income) ก็ได้ ดังที่มีการใช้แตกต่างกันอยู่ในบางประเทศ ซึ่งในบางประเทศอนุญาตให้ผู้กระทำความผิดคัดค้านได้ถ้าหากว่าการประเมินผิดพลาดหรือไม่ตรงกับความจริง โดยการนำหลักฐานต่างๆ เข้ามาโต้แย้งหรือคัดค้าน

ปัญหาประการสุดท้ายที่นับว่ามีความสำคัญมากก็คือ สมควรจะปรับกี่วัน เพราะเมื่อรู้ว่ามียาได้ต่อวันเท่าไรแล้ว ขึ้นต่อไปก็คือจะปรับเป็นจำนวนวันเท่าไร ซึ่งในข้อนี้ก็ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของตำรวจ หรือ ศาล หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องที่จะพิจารณาและในบางกรณีก็อาจจะเป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายก็ได้ กล่าวโดยสรุปแล้วในเรื่องของระบบ Day Fine นั้น เกณฑ์ที่ใช้กันอยู่ในยุโรปมีอยู่ 2 เกณฑ์ ก็คือ

(1) เป็นการปรับแบบ Standardization หรือ Standard หมายความว่า เป็นมาตรฐานเดียวกันกับผู้กระทำผิดทุกคน ซึ่งใช้อยู่ในประเทศสแกนดิเนเวีย เช่น สวีเดน ฟินแลนด์ เดนมาร์ก ซึ่งยึดหลักเศรษฐกิจอย่างเคร่งครัด

(2) ระบบ Individualization หรือเป็นการคำนึงถึงตัวผู้กระทำความผิดเป็นคนๆ ไป โดยได้พยายามที่จะทำให้เป็น Standard หรือมาตรฐานเดียวกันน้อยที่สุด

ความแตกต่างในการคิดคำนวณของสองระบบนี้น่าจะเนื่องมาจากว่า กระบวนวิธีพิจารณาในประเทศสวีเดนและฟินแลนด์นั้น การคิดส่วนใหญ่จะคิดคำนวณมาจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยส่งต่อไปให้พนักงานอัยการ และการปรับนั้นโดยมากก็จะเป็นการปรับโดยพนักงานอัยการไม่มาถึงศาล แม้กระทั่งในฟินแลนด์เองซึ่งอยู่ในประเทศสแกนดิเนเวียแม้จะไม่ได้ให้ตำรวจหรือพนักงานอัยการเป็นผู้ปรับแต่ให้ศาลเป็นผู้ปรับ แต่ก็ปรับตามที่พนักงานอัยการยื่นคำร้องขอและระบุไป เพราะฉะนั้นจะเห็นว่าในระบบที่ใช้ในประเทศสแกนดิเนเวีย เช่น ประเทศสวีเดน หรือประเทศฟินแลนด์นั้น จะขึ้นอยู่กับจำนวนของตำรวจและพนักงานอัยการมากกว่าที่จะเป็นดุลพินิจของศาล นอกจากนั้นเกณฑ์ที่ใช้ในประเทศเหล่านี้ก็เป็นเกณฑ์ประเภทที่ไม่ใช่รายได้สุทธิ หากแต่ต้องคำนึงจากหลายอย่างมาพิจารณาผสมกัน เมื่อเป็นเช่นนี้จึงต้องสร้างเกณฑ์มาตรฐานที่จะกำหนดวันและกำหนดจำนวนค่าปรับให้เป็นเกณฑ์เดียวกันและใกล้เคียงกัน เพื่อใช้กับผู้กระทำความผิดทุกคน⁵³

กล่าวโดยสรุปว่า Day Fine System นั้น เป็นระบบที่ต้องการให้การลงโทษปรับเป็นไปอย่างยุติธรรมที่สุด ยุติธรรมในที่นี้หมายถึง ยุติธรรมต่อสังคมและยุติธรรมต่อตัวจำเลยหรือผู้กระทำความผิดด้วย

⁵³ แหล่งเดิม. หน้า 69-76.

3) การปรับตามจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการกระทำความผิด

การลงโทษปรับตามจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการกระทำความผิดจะมีกำหนดไว้ตามกฎหมายที่มีเจตนารมณ์ในการคุ้มครองความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือผลประโยชน์ของสาธารณะ เช่น ตามมาตรา 296 แห่งพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535 บัญญัติว่า “ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 238 มาตรา 239 มาตรา 240 มาตรา 241 หรือมาตรา 243 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับเป็นเงินไม่เกินสองเท่าของผลประโยชน์ที่บุคคลนั้นๆ ได้รับไว้หรือพึงจะได้รับเพราะการกระทำฝ่าฝืนดังกล่าว แต่ทั้งนี้ค่าปรับดังกล่าวต้องไม่น้อยกว่าห้าแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ” จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535 ได้กำหนดบทลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว โดยกำหนดค่าปรับเป็นจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับ โดยมุ่งหมายที่จะคุ้มครองความมั่นคงทางเศรษฐกิจและประเทศชาติ การกำหนดบทลงโทษปรับที่หนักเพื่อให้ผู้กระทำความผิดเข็ดหลาบไม่กล้าที่จะกระทำความผิดหรือไม่กระทำผิดซ้ำอีก อันเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่หรือป้องกันอาชญากรรม (Deterrence) ทั้งนี้การลงโทษปรับโดยกำหนดตามจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ได้รับดังกล่าว เป็นการกำหนดโทษปรับเพื่อมุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ของมหาชนเป็นหลัก โดยมีได้คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดแต่อย่างใดว่าจะมีเงินเพียงพอชำระค่าปรับหรือไม่⁵⁴

กรณีการคุ้มครองประชาชน ก็มีกำหนดโทษปรับสำหรับการคุ้มครองผู้บริโภค และการค้าที่ไม่เป็นธรรม⁵⁵ โดยเห็นว่าความผิดดังกล่าวเป็นเรื่องการกระทำต่อมหาชนเป็นความผิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจจึงต้องมีการกำหนดอัตราโทษปรับค่อนข้างสูง

ในประเทศออสเตรเลีย ผู้พิพากษาของ The Australian Industrial Court 1 คือ Sir Percy Ernest Joske ได้กล่าวว่า ความผิดที่มีโทษปรับสูงมาก แต่ไม่มีหลักการคำนวณค่าปรับเขียนไว้ในกฎหมายจะก่อให้เกิดความลำบากใจแก่ผู้พิพากษาในการตัดสินคดีดังกล่าว ซึ่งในปัจจุบันนี้มีทฤษฎีในการคำนวณค่าปรับเกี่ยวกับความผิดที่กระทำต่อผลประโยชน์ของประชาชนดังกล่าวอยู่ 4 ทฤษฎี⁵⁶ คือ

(1) ทฤษฎีใน Hartnell Case คือ พิจารณาจากลักษณะความรุนแรงของความผิดและพิจารณาว่าขัดต่อศีลธรรมมากน้อยเพียงใด (ทฤษฎีของ Sir Percy Ernest Joske)

⁵⁴ เศษฐภัทร พรหมชนะ. (2546). การนำมาตรการอื่นมาใช้บังคับค่าปรับนอกเหนือจากการกักขังแทนค่าปรับ. หน้า 33-34.

⁵⁵ รองพล เจริญพันธ์. เล่มเดิม. หน้า 316-319.

⁵⁶ แหล่งเดิม. หน้า 322-323.

(2) ทฤษฎีตามประมวลกฎหมายอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งทฤษฎีดังกล่าว คำนวณค่าเสียหายโดยอาศัยปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นหลัก เช่น มาตรา 1400 แห่ง Criminal Code Reform Act of 1973 บัญญัติว่า ผู้ใดกระทำความผิดและได้รับผลประโยชน์ทางการเงิน (Pecuniary Gain) จากการกระทำความผิดนั้นต้องเสียค่าปรับสองเท่าของผลกำไรที่ได้รับหรือสองเท่าของความเสียหายที่เกิดขึ้น ขึ้นอยู่กับว่าจำนวนใดมากกว่ากัน

(3) ทฤษฎีของ Breit และ Elizinga เห็นว่า การคำนวณหาผลกำไร (Profits) ที่จำเลย ได้รับจากการกระทำความผิดนั้นย่อมกระทำมิได้ เขาจึงเสนอทฤษฎีว่าให้คำนวณค่าปรับโดยคิดเป็น ร้อยละ 25 จากผลกำไรประจำปี (Annual Turn-Over) ของจำเลย ทฤษฎีนี้ได้รับการสนับสนุนใน สหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก

(4) ทฤษฎีนี้เทียบเคียงจากหลักการในเรื่องโทษปรับที่ใช้ในกฎหมายว่าด้วยการ ป้องกันการผูกขาดหรือกฎหมายจำกัดเสรีภาพทางเศรษฐกิจส่วนบุคคล (Anti - Trust Law or Restrictive Trade Practices) ทฤษฎีนี้จะคำนวณโทษปรับโดยพิจารณาจากปัจจัยต่างๆ 2 ประการ คือ

ประการแรก ผลกำไรที่ได้จากการกระทำความผิดซึ่งคำนวณได้อย่างใกล้เคียง

ประการที่สอง ผลในศีลธรรมและความรุนแรงของการกระทำความผิด

ดร. รongพล เจริญพันธ์⁵⁷ ให้ความเห็นว่ ทฤษฎีที่ 4 เป็นทฤษฎีที่เหมาะสมและควร นำไปใช้เพื่อให้ความคุ้มครองประชาชน เนื่องจากเป็นความผิดทางเศรษฐกิจที่เกิดจากพฤติกรรม ทางธุรกิจที่เอาเปรียบ (Aggressive Business Behavior)

จะเห็นได้ว่าการกำหนดรูปแบบการปรับตามจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ได้รับ จากการกระทำความผิดมีอัตราโทษปรับที่ค่อนข้างสูง ทั้งนี้เพื่่อมุ่งคุ้มครองประชาชนเป็นหลัก เนื่องจากความผิดประเภทนี้เป็นความผิดทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจได้และถือ เป็นการประกอบธุรกิจที่เอาเปรียบด้วย

จากการศึกษาประเภทของโทษปรับแล้วเห็นได้ว่า การคิดค้นรูปแบบหรือวิธีการปรับ ในประเทศต่างๆ ก็เพื่อให้ได้มาซึ่งค่าปรับที่ยุติธรรมต่อผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ตลอดจน เพื่อให้มีความเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละราย เนื่องจากโทษปรับเป็นโทษที่บังคับเอา กับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ซึ่งย่อมเกี่ยวข้องกับสภาพเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดแต่ละคน อย่างแน่แท้ รวมทั้งเพื่อให้การบังคับโทษปรับเป็นการข่มขู่และป้องกันการเกิดอาชญากรรมได้ในที่สุด

⁵⁷ แหล่งเดิม. หน้า 324.

2.3.4 ข้อดี-ข้อเสียของโทษปรับ

โทษปรับได้รับการยอมรับว่าเป็นการลงโทษแก่เศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดซึ่งได้ผลดีที่สุด เช่น อาจปรับสูงเท่าใดก็ได้โดยรัฐไม่ต้องมีภาระอย่างอื่น ซึ่งต่างกับกรณีลงโทษจำคุกหรือประหารชีวิตที่รัฐต้องเข้าไปกระทำการ เช่น เสียค่าใช้จ่ายให้กับงานราชทัณฑ์ การจัดหาสถานที่ การเลี้ยงดูผู้ต้องโทษ Haman Manhiun⁵⁸ นักอาชญาวิทยาซึ่งวางรากฐานการศึกษาอาชญาวิทยาในประเทศอังกฤษกล่าวว่า “การลงโทษปรับคล้ายกับการรอลงอาญาด้วยการคุมประพฤตินั่นเอง” เพราะต่างก็เป็นวิธีการลงโทษซึ่งส่งผลกระทบหรือจุดค้างพรัอยทางสังคม (Social Stigma) ให้กับผู้กระทำความผิดน้อยที่สุด นักอาชญาวิทยาชาวอเมริกันอีก 2 ท่าน คือ George Rusche และ Otto Kirchheimer ต่างก็ให้ความเห็นว่า “การลงโทษปรับเป็นวิธีปฏิบัติที่มีประโยชน์สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจทางสังคมแบบอุตสาหกรรม”⁵⁹ อย่างไรก็ตามโทษปรับก็มีข้อเสียซึ่งอาจไม่เป็นที่เข็ดหลาบหวาดกลัวเสมอไปก็ได้ หากปรากฏว่าผู้กระทำความผิดเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี จึงอาจกล่าวได้ว่าโทษปรับมีข้อดีและข้อเสีย ดังนี้

1) ข้อดีของโทษปรับ

(1) โทษปรับเป็นโทษที่ดีกว่าโทษจำคุก โดยเฉพาะกรณีที่เป็นโทษจำคุกระยะสั้นซึ่งมีความคิดเห็นกันว่าโทษจำคุกระยะสั้นเช่นนี้ไม่ก่อให้เกิดความเข็ดหลาบ ไม่ว่าจะในด้านปราบปรามหรือข่มขู่ หรือแม้แต่การปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดก็ตาม ในทางตรงกันข้าม โทษจำคุกระยะสั้นอาจทำให้ผู้ต้องโทษมีจิตใจแข็งกระด้างและเกิดปมด้อย เนื่องจากเข้าไปอยู่ในแวดวงสังคมของผู้กระทำความผิด โทษจำคุกอาจทำให้ผู้ต้องโทษเกิดความเคยชินกับสังคมคุก หากเข้าก็เกิดความซาซิมไม่รู้สึกรู้สึกรู้สึกเป็นความเสียหายน่าอับอาย ซึ่งไม่ว่าจะเป็นในทางใดก็ตามย่อมไม่ก่อให้เกิดผลดีเท่าที่ควร ส่วนโทษปรับนั้นผู้ถูกต้องโทษย่อมไม่เกิดความเคยชิน เพราะถูกปรับเมื่อใดก็เป็นความเสียหายส่วนตัวเมื่อนั้น⁶⁰ ที่ว่าเป็นความเสียหายก็ก็ต้องชำระเสมอไป ที่ว่าส่วนตัวก็คือไม่ก่อให้เกิดความอับอายหรือจิตใจแข็งกระด้างและเกิดความเคยชินแก่สังคมผู้กระทำความผิด

(2) โทษปรับอาจกำหนดให้เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดได้ เช่น คนจนก็ปรับน้อย ถ้าฐานะดีก็ปรับให้แรงขึ้น⁶¹

⁵⁸ ประเสริฐ เมฆมณี. (2525). *หลักทัณฑ์วิทยา*. หน้า 34.

⁵⁹ แหล่งเดิม.

⁶⁰ โกเมน ภัทรภิมย์ ข เล่มเดิม. หน้า 188.

⁶¹ แหล่งเดิม.

(3) โทษปรับเป็นการลงโทษตรงจุดหรือต้นเหตุแห่งการกระทำความผิด โดยเฉพาะเมื่อนำมาใช้กับความผิดทางเศรษฐกิจ หรือกับความผิดฐานประทุษร้ายต่อทรัพย์สินของผู้อื่น หรือความผิดที่ทำด้วยความโลภ การลงโทษผู้กระทำความผิดโดยการปรับนั้น ผู้ถูกปรับจะรู้สึกว่าเป็นการเสียทรัพย์ของตนมากกลับต้องเสียทรัพย์ของตนให้คนอื่นไป ถือว่าได้เป็นการแก่น้ำใจโลกได้อย่างหนึ่ง⁶²

(4) โทษปรับนั้น ถ้าพิจารณาโทษไปโดยผิดพลาด ก็อาจแก้ไขได้โดยการคืนค่าปรับ⁶³

(5) ในกรณีลงโทษปรับ รัฐกลับมีรายได้เพิ่มขึ้นเพื่อนำมาใช้ในกิจการอื่น เช่น ปัจจุบันมีเสียงเรียกร้องว่ารายได้จากโทษปรับควรนำมาใช้ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมโดยเฉพาะ เช่น การนำมาเป็นกองทุนเพื่อการนี้โดยเฉพาะ⁶⁴

(6) โทษปรับเป็นการลงโทษที่มีผลดีต่อรัฐประการหนึ่ง คือไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสร้างที่คุมขัง ค่าเลี้ยงดูผู้ต้องขัง⁶⁵

(7) โทษปรับนั้นสามารถจัดให้ยืดหยุ่นได้ เช่น การผ่อนชำระ การจัดเป็นระบบปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (Day Fine) เป็นต้น ซึ่งก็แล้วแต่กฎหมายของแต่ละประเทศจะกำหนดความยืดหยุ่นดังกล่าว ซึ่งก่อให้เกิดผลร้ายแก่ผู้ถูกลงโทษและไม่ส่งผลเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรม⁶⁶

2) ข้อเสียของโทษปรับ

(1) โทษปรับเป็นโทษที่ไม่เสมอภาค เพราะคนยากจนเมื่อถูกปรับจะเดือดร้อนมากกว่าผู้มีฐานะดี⁶⁷

(2) โทษปรับที่เล็กน้อยไม่น่าจะก่อให้เกิดความเข็ดหลาบ หวาดกลัว หรือแม้แต่โทษปรับที่รุนแรง แต่ถ้าผู้กระทำความผิดมีความร่ำรวยมั่งคั่งมาก ก็ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใดๆ ในทางตรงกันข้ามการจำคุกผู้มีฐานะดีสัก 5-10 วัน น่าจะทำให้เกิดความเข็ดหลาบ หวาดกลัวยิ่งกว่าโทษปรับตามคตินิยมของไทยที่เคยมีคำกล่าวที่ว่า “ถ้าติดคุกสักวันก็ต้องเข้าวัดรดน้ำมนต์เจ็ดวัด เพราะ

⁶² แหล่งเดิม.

⁶³ แหล่งเดิม.

⁶⁴ Grebing Gerhardt. Op.cit. p. 23.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ โทเมน ภัทรภิมย์ ข เล่มเดิม. หน้า 189.

ถือว่าเป็นเรื่องอัปมงคล” แต่การรับโทษปรับมักไม่มีผู้รู้แพร่หลาย ผู้ต้องโทษและสังคมมักจะไม่มีรู้สึกเป็นความเสียหาย ซึ่งหากมองในแง่ดีว่าผู้รับโทษไม่เกิดจุดค้างพริ้ว (Stigma) แต่ในอีกแง่หนึ่งก็แสดงว่าผู้ต้องโทษอาจไม่รู้สึกเจ็บตลาคหลวงก็ได้

(3) ในทางปฏิบัติระบบโทษปรับล้มเหลวในหลายประเทศ เพราะเมื่อลงโทษปรับไปแล้ว มักจะเก็บค่าปรับไม่ได้ จึงมักจะเปลี่ยนโทษปรับมาเป็นโทษจำคุก หรือกักขังแทนโทษปรับ (Imprisonment in Default of Payment) อันทำให้ไม่เป็นไปตามความประสงค์ของคำพิพากษา และในที่สุดผู้ต้องโทษปรับก็ต้องรับโทษจำคุกกระยะสั้น ซึ่งความมุ่งหมายของการมีโทษปรับเพราะต้องการหลีกเลี่ยงการจำคุกกระยะสั้นนั่นเอง

(4) โทษปรับในระบบประมวลกฎหมายอาจแข็งกระด้างไม่อาจจะเดินตามระบบเศรษฐกิจและค่าของเงิน ทำให้มีการปรับปรุงแก้ไขอยู่เสมอ ซึ่งการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายเหล่านั้นอาจทำได้ไม่ย่นัก

(5) ได้มีการพยายามจะทำให้การลงโทษปรับพัฒนายิ่งขึ้น เช่น การยอมให้บุคคลภายนอกชำระโทษปรับแทน หรือการผ่อนชำระโทษปรับซึ่งทำให้หลักเรื่องโทษปรับไม่ศักดิ์สิทธิ์เท่าที่ควร⁶⁸

(6) โทษปรับมักถูกกล่าวหาว่า รัฐแสวงหาประโยชน์หรือรายได้เข้าหารัฐ โดยรัฐมีมาตรการเข้มงวดกวาดขันที่จะเอาค่าปรับ เป็นเหตุให้บ่อยครั้งที่ผู้ต้องโทษไม่อยู่ในฐานะที่จะชำระให้แก่ผู้เสียหายได้⁶⁹

(7) โทษปรับมีผลทำให้เศรษฐกิจของผู้เกี่ยวข้องกับผู้กระทำผิดถูกระทบไปด้วย เช่น เงินรายได้แทนที่จะนำมาใช้จนเจือครอบครัวยังถูกแบ่งไปใช้เป็นค่าปรับ⁷⁰ เพราะต้องนำเงินไปชำระค่าปรับให้แก่รัฐ มีผู้เสนอเหมือนกันว่าในกรณีนี้ควรให้ชำระแก่ผู้เสียหายก่อน แต่โดยมากแล้วมาตรการในการบังคับและระยะเวลาในการดำเนินคดีไม่สอดคล้องกัน รัฐจึงมักบังคับคดีอาญาไปได้ก่อน

เมื่อพิจารณาจากข้อบกพร่องหรือข้อเสียของโทษปรับดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าหากเทียบเคียงกับโทษอื่น โทษปรับมีผลคืออยู่มากไม่ว่าจะพิจารณาในแง่หลักกฎหมายหรือหลักมนุษยธรรม ในส่วนของข้อเสียนั้นแม้จะมีอยู่จริง แต่ก็อาจจะแก้ไขได้ดังที่ปรากฏมาแล้วในหลายประเทศ เช่น ฝรั่งเศส เยอรมนี ประเทศทางฝ่ายสแกนดิเนเวีย เป็นต้น ซึ่งสามารถแก้ไขข้อบกพร่อง

⁶⁸ Grebing Gerhardt. Op.cit. p. 19-21.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ โทเมน ภัทรภรณ์ ข หน้าเดิม.

และการพัฒนาระบบโทษปรับจนเป็นธรรม คล่องตัว และเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้ดี ซึ่งหลักเกณฑ์บางข้อสมควรนำมาพิจารณาใช้ในระบบการลงโทษปรับตามกฎหมายไทยได้

2.3.5 บุคคลที่โทษปรับใช้บังคับ

เมื่อศาลมีคำพิพากษาลงโทษปรับแล้ว ผู้กระทำความผิดจะต้องนำเงินมาชำระค่าปรับต่อศาล สามารถแยกได้เป็น 2 กรณี คือ กรณีผู้ต้องโทษเป็นบุคคลธรรมดา และกรณีผู้ต้องโทษเป็นนิติบุคคล มีรายละเอียดดังนี้

1) กรณีผู้ต้องโทษปรับเป็นบุคคลธรรมดา

ในการศึกษาว่าบุคคลที่โทษปรับใช้บังคับในกรณีที่ผู้ต้องโทษเป็นบุคคลธรรมดา สามารถแยกศึกษาได้ 3 กรณี ดังนี้

(1) การใช้บังคับโทษปรับต่อบุคคลผู้กระทำความผิดและต้องคำพิพากษา

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 28 บัญญัติว่า “ผู้ใดต้องโทษปรับ ผู้นั้นจะต้องชำระเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาต่อศาล” เพราะฉะนั้นผู้ที่จะต้องชำระเงินค่าปรับคือผู้ต้องโทษปรับ และผู้ที่ต้องโทษปรับ คือ ผู้กระทำความผิด แต่จะพูดว่าโทษปรับต้องให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาของศาลเสมอไปคงไม่ถูกต้อง เพราะอาจมีกรณีที่ผู้ต้องปรับโดยเจ้าพนักงานได้ เช่น ผู้กระทำความผิดได้ชำระค่าปรับตามอัตราค่าปรับอย่างสูงแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ในคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว หรือผู้ต้องหาชำระค่าปรับแก่พนักงานสอบสวนตามที่พนักงานสอบสวนได้เปรียบเทียบแล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 โทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดมี 5 สถาน คำว่า “ลงแก่ผู้กระทำความผิด” ก็แสดงอยู่ในตัวแล้วว่า โทษทั้ง 5 สถานคือ โทษประหารชีวิต โทษจำคุก โทษกักขัง โทษปรับและโทษริบทรัพย์สิน ต้องใช้บังคับกับผู้กระทำความผิดเท่านั้นจะลงแก่บุคคลอื่นไม่ได้ เพราะการลงโทษบุคคลอื่นก็ไม่ชอบด้วยหลักนิติศาสตร์ และอาจขัดต่อรัฐธรรมนูญของประเทศนั้นๆ รวมถึงหลักสิทธิมนุษยชน ส่วนความรับผิดในกฎหมายแพ่งที่ว่าด้วยความรับผิดที่ว่าด้วยการกระทำผิดของบุคคลอื่น (Vicarious Liability) โดยหลักแล้วย่อมไม่อาจนำมาใช้ในทางอาญาได้ ที่เป็นเช่นนี้คงเป็นเพราะหลักความผิดในทางอาญาต้องอาศัยการกระทำและองค์ประกอบภายในจิตใจของบุคคล⁷¹

(2) การใช้บังคับโทษปรับต่อบุคคลผู้กระทำความผิดหลายคน

ในกรณีที่บุคคลหลายคนกระทำความผิดร่วมกัน กฎหมายลักษณะอาญาซึ่งใช้มาก่อนจะมีการใช้ประมวลกฎหมายอาญาฉบับปัจจุบัน ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 22 ให้อำนาจศาลที่

⁷¹ พิรุฬห์ โดศุกุลวรรณ. เล่มเดิม. หน้า 81-82.

จะบังคับให้จำเลยคนใดคนหนึ่ง หรือหลายคนเสียค่าปรับแทนคนอื่นจนครบก็ได้ เรียกว่าเป็นการปรับด้วยกันหรือปรับแทนกัน ในทำนองเดียวกับการบังคับลูกหนี้ร่วมในทางแพ่งได้ มีข้อวิพากษ์วิจารณ์เมื่อแรกใช้กฎหมายลักษณะอาญาว่า การบัญญัติเช่นนี้ขัดต่อหลักทัณฑวิทยา เนื่องจากโทษควรเป็นสิ่งที่ลงแต่เฉพาะตัวบุคคลผู้กระทำความผิดจะให้รับโทษแทนกันไม่ได้ เมื่อให้คนอื่นรับโทษแทนตัวเองคือเสียค่าปรับไปก่อนแล้ว ก็เป็นผลให้ผู้กระทำความผิดร่วมกันและถูกลงโทษไม่ต้องรับโทษ

ต่อมาเมื่อประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 31 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ศาลจะพิพากษาให้ปรับผู้กระทำความผิดหลายคนในความผิดอันเดียวกัน ในกรณีเดียวกันให้ศาลลงโทษปรับเรียงตามรายตัวบุคคล” ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการเปลี่ยนแนวความคิดที่ว่า โทษปรับคล้ายค่าสินไหมทดแทนแก่รัฐบาลมาเป็นการลงโทษตามรายตัวบุคคล (Individualization of Punishment) ฉะนั้นในกรณีที่กฎหมายกำหนดให้ปรับตามส่วนของวัตถุแห่งความผิด ศาลจึงเปลี่ยนแนววินิจฉัยจากการปรับทุกคนรวมกันไม่เกินอัตราที่ระบุ (Individualization of Punishment) เช่น ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1156/2504 ศาลปรับจำเลยแต่ละคนเต็มจำนวนตามที่กฎหมายกำหนด คำพิพากษาฎีกาที่ 1339/2506 ศาลปรับจำเลยเรียงตัวผู้กระทำความผิดตามจำนวนลัตของสุราที่เป็นวัตถุแห่งการกระทำความผิด ไม่ใช่วิธีปรับรวมกันดังสมัยเมื่อใช้กฎหมายลักษณะอาญา อย่างไรก็ตามถ้ามีกฎหมายใดบัญญัติแยกไว้เป็นพิเศษให้ลงโทษรวมกัน ไม่ใช่เป็นการปรับเรียงตัวศาลก็ปรับรวมกันได้ แต่ไม่ใช่เพราะอาศัยวิธีการปรับรวมกันว่าเป็นหลัก หากแต่เป็นไปเพราะต้องปฏิบัติตามกฎหมายซึ่งบัญญัติไว้เป็นพิเศษ เช่น ตามพระราชบัญญัติสุลกากรฯ กำหนดให้ปรับรวมกันตามราคาของไม่เกิน 4 เท่า ศาลก็ต้องปรับเช่นนั้น⁷²

(3) การใช้บังคับโทษปรับต่อบุคคลที่เป็นทายาทของผู้ต้องโทษปรับ

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 38 บัญญัติว่า “โทษให้เป็นอันระงับไปด้วยความตายของผู้กระทำความผิด” หมายความว่า เมื่อผู้กระทำความผิดตายลงการบังคับคดีอาญาย่อมเป็นอันสิ้นสุดลง อันที่จริงถ้ายังไม่ได้ฟ้องคดี สิทธินาคคืออาญาฆ่าฟ้องก็ระงับไปเช่นกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (1) และเมื่อฟ้องไปแล้วต่อมาจำเลยถึงแก่ความตายก็ให้จำหน่ายคดี เมื่อศาลพิพากษาให้ลงโทษปรับ ไม่ว่าจะจำเลยจะตายก่อนมีคำพิพากษาหรือหลังมีคำพิพากษา โทษก็ให้เป็นอันระงับไม่สามารถบังคับแก่ผู้นั้นหรือทายาทของผู้นั้นได้ ดังที่มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1040/2475 วินิจฉัยไว้แล้ว และตามคำพิพากษาฎีกาที่ 709/2491 ศาลอุทธรณ์ให้ปรับจำเลยที่ 2 คนรวมกันมา (ปรับตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 22 ซึ่งให้อำนาจศาลปรับคนใดคนหนึ่งแทนคนอื่นหรือรวมกับคนอื่นได้) โจทก์ฎีกา เมื่อปรากฏในชั้นฎีกาว่าจำเลยคนหนึ่งตาย ศาล

⁷² แหล่งเดิม. หน้า 89-90.

ฎีกาไม่ต้องแก้โทษปรับสำหรับจำเลยอีกคนหนึ่งเพียงแต่จำเลยที่ตายให้เป็นอันพับไปไม่อาจบังคับคดีได้เหตุผลที่ใช้ในกฎหมายไทยก็คือความผิดอาญาเป็นการเฉพาะตัวผู้กระทำความผิด จึงไม่ตกทอดไปยังทายาท ถ้าจำเลยตายก่อนถูกฟ้องหรือตายระหว่างพิจารณาของศาลชั้นต้นก่อนมีคำพิพากษา ศาลฎีกาในคำพิพากษาฎีกาที่ 1929/2514 วินิจฉัยว่าคำขอใดๆ ที่ฟ้องเกี่ยวกับจำเลยที่ตายสิ้นสภาพไป ถ้าตายระหว่างคดีอยู่ระหว่างศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาก่อนศาลพิพากษา คำขอในฟ้องเกี่ยวกับจำเลยก็สิ้นสภาพลงเช่นกัน แม้ศาลทำคำพิพากษาเสร็จแล้ว แต่ยังไม่ได้อ่านตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 188 ก็ไม่ถือว่าคดีนั้นศาลได้พิพากษาแล้ว คำพิพากษาฎีกาที่ 603/2491, 1238/2493, 1031/2498 และ 3367/2516 วินิจฉัยว่าศาลชั้นต้นต้องส่งสำนวนและคำพิพากษาที่ยังไม่ได้อ่านคืนไปให้ศาลสูงจำหน่ายคดีเฉพาะตัวจำเลยที่ตาย ในกรณีที่ศาลชั้นต้นลงโทษปรับและจำเลยชำระค่าปรับไปก่อนแล้ว แต่ยังมีกรอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไปและจำเลยตายลงระหว่างคดีอยู่ในศาลสูง ศาลฎีกาสมัยที่ใช้กฎหมายลักษณะอาญาเคยวินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 1685/2479 ว่าโทษที่จะลงตามคำพิพากษาศาลชั้นต้นเป็นอันระงับ ถ้าชำระค่าปรับไปแล้วคำพิพากษาฎีกาที่ 172/2481 วินิจฉัยว่าเรียกคืนไม่ได้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะถือกันว่าคดีระงับแต่โทษไม่ระงับ แต่เมื่อใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว ต้องถือว่าประมวลกฎหมายอาญามาตรา 38 เป็นคนละส่วนกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (1) เมื่อจำเลยตายสิทธินำคดีอาญามาฟ้องก็ย่อมระงับ โทษก็ระงับ จึงต้องคืนค่าปรับให้แก่ทายาทไป ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตายเมื่อศาลพิพากษาแล้วและเสร็จเด็ดขาด ถ้ายังไม่ชำระค่าปรับก็ยังไม่ต้องชำระเพราะโทษระงับ แต่ถ้าชำระไปแล้วก็ยุติลงเพียงนั้น ทายาทจะเรียกคืนไม่ได้⁷³

2) กรณีผู้ต้องโทษปรับเป็นนิติบุคคล

นิติบุคคล คือ สิ่งที่ถูกกฎหมายสมมติขึ้นว่าเป็นบุคคล เพื่อให้มีสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ได้เหมือนบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่บางอย่างซึ่งโดยสภาพจะพึงมีเป็นได้เฉพาะบุคคลธรรมดาเท่านั้น⁷⁴ นิติบุคคลจึงสามารถที่จะทำนิติกรรมสัญญาในทางแพ่งรวมทั้งอาจทำละเมิดได้เช่นกัน นิติบุคคลนอกจากจะมีสิทธิต่างๆ ได้แล้วก็มีหน้าที่หรือความรับผิดชอบเช่นกัน ในส่วนของการกระทำความผิดอาญานั้น มีปัญหาในทางทฤษฎีว่านิติบุคคลกระทำความผิดอาญาได้หรือไม่ เนื่องจากความรับผิดชอบทางอาญาจะต้องมีการกระทำและมีองค์ประกอบภายใน

แต่เดิมความเห็นของนักนิติศาสตร์ในเรื่องความรับผิดชอบของนิติบุคคลในทางอาญานั้นส่วนมากยังเห็นว่านิติบุคคลไม่มีความรับผิดชอบในทางอาญา เนื่องจากนิติบุคคลไม่มีตัวตนไม่มีจิตใจ

⁷³ จิตติ ดิงศภัทย์. เล่มเดิม. หน้า 1262-1266.

⁷⁴ ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 65-67.

ของตนเอง โดยสภาพจึงกระทำหรือมีเจตนาในการกระทำที่เป็นหลักแห่งความรับผิดชอบทางอาญา อย่างบุคคลธรรมดาไม่ได้ ประกอบกับนิติบุคคลมีสิทธิและหน้าที่ภายในวัตถุประสงค์ เพราะฉะนั้น นิติบุคคลจะมีวัตถุประสงค์ที่จะทำความผิดอาญาไม่ได้ และการลงโทษนิติบุคคลเป็นการขัดกับหลักที่ว่าโทษเป็นสิ่งเฉพาะตัว (La Personalité des Peines) เช่น โทษปรับที่ลงแก่นิติบุคคลนั้นผลที่แท้จริงก็ตกอยู่กับบุคคลธรรมดาที่ประกอบกันเป็นนิติบุคคล และเมื่อพิจารณาเหตุจากลักษณะของโทษทั้ง 5 ประการแล้ว เห็นได้ว่าเป็นโทษที่กำหนดไว้สำหรับลงแก่บุคคลธรรมดาทั้งสิ้น⁷⁵

อย่างไรก็ตามมีผู้เห็นว่า นิติบุคคลต้องรับผิดชอบทางอาญามากขึ้น เนื่องจากสถานการณ์บ้านเมืองมีความจำเป็นที่จะต้องให้นิติบุคคลมีความรับผิดชอบในทางอาญา เนื่องจากนิติบุคคลอาจมีการกระทำหรือเจตนาโดยผ่านทางผู้แทนนิติบุคคลได้ ตามที่บัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 70 และแม้ว่านิติบุคคลจะมีวัตถุประสงค์ที่จะทำความผิดอาญาไม่ได้ ก็เป็นการให้เหตุผลที่อาจมีผลให้นิติบุคคลมีเสรีภาพถึงขนาดที่กระทำอะไรๆ ได้โดยไม่มี ความผิดทางอาญา แต่อย่างไรก็ดี การกระทำนอกวัตถุประสงค์ย่อมต่างกับการกระทำตามวัตถุประสงค์ แต่เป็นการกระทำโดยวิธีที่เป็นความผิดทางอาญา เช่น บริษัทค้าข้าวภายในวัตถุประสงค์ แต่ค้าขายโดยผิดพระราชบัญญัติควบคุมฯ เป็นต้น และแม้การลงโทษนิติบุคคลจะเป็นการขัดกับหลักที่ว่าโทษเป็นสิ่งเฉพาะตัวก็ตาม แต่ก็ควรเป็นสิ่งที่ต้องกระทำ เพราะจะทำให้บุคคลธรรมดาผู้มีสิทธิควบคุมการกระทำของนิติบุคคลเพิ่มความเคร่งครัดในการควบคุมนิติบุคคลนั้นด้วย และโทษที่สามารถลงแก่นิติบุคคลก็มีบัญญัติไว้แล้ว คือ โทษปรับและริบทรัพย์สิน⁷⁶ ซึ่งปัจจุบันในทางปฏิบัติเป็นที่ยอมรับในกฎหมายไทยแล้วว่านิติบุคคลทำผิดอาญาได้และการลงโทษอาญาแก่นิติบุคคลจึงต้องลงเท่าที่สภาพของไทยจะเปิดช่องให้ลงได้ตามความเป็นจริงและเป็นธรรม

สำหรับกรณีนิติบุคคลถูกพิพากษาลงโทษปรับแล้วนิติบุคคลไม่ชำระค่าปรับจะต้องทำอย่างไร เห็นว่าควรจะต้องปฏิบัติอย่างเดียวกับกรณีบุคคลธรรมดา ตามมาตรา 29 คือ ให้ยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับเนื่องจากไม่สามารถใช้มาตรการกักขังแทนค่าปรับกับผู้กระทำผิดที่เป็นนิติบุคคลได้ และการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับน่าจะทำได้ง่ายกว่า เพราะนิติบุคคลมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งและย่อมมีทรัพย์สินให้ยึดมาชำระค่าปรับได้

จากการศึกษาแนวคิดการลงโทษผู้กระทำความผิด แนวคิดการบังคับคดีอาญา และแนวคิดการบังคับโทษปรับแล้วเห็นได้ว่า มีความพยายามในการปรับปรุงวิธีการบังคับโทษปรับให้เหมาะสมกับลักษณะของโทษปรับที่ต้องการบังคับเอา กับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเป็นหลัก

⁷⁵ จิตติ ดิงศภัทย์. เล่มเดิม. หน้า 552-554.

⁷⁶ แหล่งเดิม.

โดยมีการคำนึงถึงความสามารถในการชำระค่าปรับตลอดจนสภาพเศรษฐกิจของผู้กระทำผิดมาประกอบการพิจารณาลงโทษด้วย สำหรับการบังคับคดีอาญาในเรื่องการลงโทษปรับนั้นเห็นได้ว่าในประเทศไทยมีองค์กรที่พร้อมทำหน้าที่ในการบังคับเอาค่าปรับจากผู้กระทำผิดได้นอกจากศาลอย่างไรก็ตามสภาพปัญหาที่เกิดจากการบังคับคดีอาญารื่องการบังคับโทษปรับในประเทศไทยก็ยังคงมีจุดบกพร่องอยู่บ้าง จึงจำเป็นต้องทำการศึกษาแนวคิดเรื่องการบังคับคดีอาญารื่องการบังคับโทษปรับในต่างประเทศมาประกอบ เพื่อจักได้นำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขการบังคับคดีอาญาในเรื่องการบังคับโทษปรับต่อไป

บทที่ 3

หลักการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับในต่างประเทศ

โทษปรับเป็นโทษที่มีใช้บังคับในทุกประเทศ ซึ่งในแต่ละประเทศต่างก็มีวิธีการกำหนดและบังคับโทษปรับที่แตกต่างกัน แต่ทุกประเทศต่างมีจุดประสงค์เดียวกัน คือ มุ่งลงโทษผู้กระทำความผิดในทางทรัพย์สินมากกว่าที่จะเป็นการลงโทษเอาท้บเสรีภาพของผู้กระทำความผิด จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาหลักการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับในต่างประเทศด้วย ในบทนี้ได้ศึกษาการบังคับโทษปรับในต่างประเทศโดยแบ่งออกเป็น หลักการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับของกลุ่มประเทศในระบบ Common Law และ กลุ่มประเทศในระบบ Civil Law เพื่อจะทำการวิเคราะห์ในบทที่ 4 ต่อไป

3.1 หลักการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับของกลุ่มประเทศในระบบ Common Law

สำหรับหลักการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับของกลุ่มประเทศในระบบ Common Law จะแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ประเทศ คือ ประเทศอังกฤษ และประเทศสหรัฐอเมริกา โดยในแต่ละประเทศจะแยกทำการศึกษาออกเป็นการกำหนดโทษปรับ วิธีการชำระค่าปรับ การใช้มาตรการอื่นแทนโทษปรับ และองค์กรที่ทำหน้าที่บังคับโทษปรับ

3.1.1 ประเทศอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษแบ่งประเภทความผิดโดยถือตามวิธีพิจารณาโดยแยกเป็น ความผิดที่ต้องพิจารณาในศาล Crown Court และมีคณะลูกขุนเป็นผู้พิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงเรียกว่า Offences triable only Indictment กับความผิดที่พิจารณาโดยรวบรัดโดยศาล Magistrate เรียกว่า Offences triable Summarily และประเภทที่สามารถพิจารณาโดยรวบรัดหรือโดย Indictment ก็ได้ เรียกว่า Offences triable either way

ปัจจุบันประเทศอังกฤษมีกฎหมายหลักที่กำหนดหลักเกณฑ์การลงโทษของศาลอยู่ 3 ฉบับ คือ The Criminal Justice Act 1991 (หรือ CJA 1991) ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์การกำหนดโทษของศาล โดยให้คำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ในการพิจารณาว่าโทษที่ร้ายแรงควรได้รับการลงโทษร้ายแรงตามสัดส่วน กฎหมายฉบับที่สองคือ The Power of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 (หรือ PCC(S)A 2000) เป็นกฎหมายที่ประมวลมาตรการในการบังคับใช้กฎหมายอาญาให้

อยู่ในฉบับเดียวกัน เพื่อให้การบังคับโทษเป็นไปโดยเหมาะสมกับความผิดและผู้กระทำผิด และฉบับที่สามคือ The Criminal Justice Act 2003 (หรือ CJA 2003) เป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อแก้ไขหลักเกณฑ์การลงโทษและดุลพินิจในการกำหนดโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายสองฉบับแรก ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ได้ขยายหลักเกณฑ์บางเรื่องไปใช้กับความผิดในไอร์แลนด์เหนือและสกอตแลนด์ด้วย¹

3.1.1.1 การกำหนดโทษปรับ

โทษปรับเป็นโทษที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ในกฎหมายอังกฤษนั้นความผิดที่ไม่อาจลงโทษปรับคือ ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา (Murder) และความผิดตามมาตรา 109-111 แห่ง PCC(S),2000 หรือในกรณีศาลมีคำสั่งอื่นที่ไม่อาจลงโทษปรับ เช่น ส่งไปบำบัดรักษาในโรงพยาบาล หรือยกฟ้อง ส่วนความผิดอื่นๆ ศาล Magistrate และศาล Crown Court มีอำนาจลงโทษปรับได้² ในการกำหนดค่าปรับศาลจะต้องพิจารณาถึงความสามารถทางการเงินของผู้กระทำความผิดที่จะชำระค่าปรับด้วย สำหรับคดีที่พิจารณาแบบ Indictment ศาลมีอำนาจกำหนดค่าปรับได้โดยไม่มีจำนวนจำกัด ส่วนการพิจารณาแบบ Summary ศาลจะกำหนดค่าปรับได้ตามตารางมาตรฐานที่มีอยู่ 5 ระดับและโทษสูงสุดไม่เกิน 5,000 ปอนด์³

สำหรับการกำหนดโทษปรับในประเทศอังกฤษในปัจจุบันพัฒนามาจากระบบการกำหนดโทษปรับแบบตายตัว (Fixed Sum System) ซึ่งพิจารณาจากลักษณะของผู้กระทำความผิดเป็นหลักและไม่ได้คำนึงถึงวิธีการของผู้กระทำความผิด มาเป็นระบบการปรับเป็นหน่วย (Units - Fine System) ซึ่งบัญญัติใช้ครั้งแรกใน The Criminal Justice Act 1991 ซึ่งเป็นระบบที่มีรากฐานมาจากแนวความคิดที่ว่า ผู้ที่มีฐานะทางการเงินดีสมควรจะต้องจ่ายค่าปรับมากกว่าผู้ที่มีฐานะทางการเงินต่ำในความผิดอย่างเดียวกันและในระบบเดียวกัน โดยระบบปรับเป็นหน่วยนี้ ศาลแยกความผิดออกเป็น 10 ระดับ โดยแต่ละระดับจะมีอัตราค่าปรับที่เพิ่มขึ้นแบบทวีคูณ โดยการคำนวณจากรายได้ที่ผู้กระทำความผิดต้องสูญเสียไปในแต่ละสัปดาห์⁴

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว ทำให้ผู้กระทำความผิดที่มีรายได้น้อยจะเสียค่าปรับในอัตราที่ต่ำลงตามส่วน และทำให้การบังคับชำระค่าปรับทำได้อย่างสมเหตุสมผลด้วย นอกจากนี้การกำหนดโทษปรับย่อมขึ้นอยู่กับการใช้ดุลพินิจของศาล โดยศาลจะต้องพิจารณาถึงรายได้ที่

¹ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 68-69.

² แหล่งเดิม. หน้า 94.

³ แหล่งเดิม. หน้า 79.

⁴ Gary Slapper & David Kelly. (1995). *English Legal System*. p. 76.

แท้จริงของผู้กระทำผิด จึงทำให้ศาลมีอำนาจในการเข้าถึงข้อมูลทางการเงินและข้อมูลทางบัญชี รวมทั้งรายได้ของผู้กระทำผิดเพื่อความแม่นยำในการกำหนดค่าปรับ และในการประมาณรายได้เพื่อกำหนดค่าปรับของผู้กระทำผิดแต่ละราย และศาลต้องพิจารณาถึงความ เป็นจริงของรายได้ในช่วงเวลาที่ผู้ต้องหาต้องจ่ายค่าปรับประกอบกันด้วย แต่ทั้งนี้ไม่ควรเกิน 12 เดือน

ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งในการกำหนดโทษปรับของประเทศอังกฤษ คือการใช้ดุลพินิจของศาล นอกจากจะต้องคำนึงถึงรายได้ที่แท้จริงแล้ว ศาลยังต้องพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมแห่งข้อหาและประวัติของผู้กระทำผิดประกอบกันด้วย และที่สำคัญที่สุดศาลจะต้องคำนึงว่าผู้กระทำผิดสามารถชำระค่าปรับได้หรือไม่ประกอบกันเสมอ ซึ่งการกำหนดโทษปรับแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1) โทษปรับในคดีที่พิจารณาแบบ Summary โดยศาล Magistrate นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นความผิดที่กำหนดอัตราค่าปรับไว้ในแต่ละความผิด แต่อัตราค่าปรับที่กำหนดดังกล่าวไม่สอดคล้องกับค่าของเงินที่เปลี่ยนไปโดยเฉพาะอัตราเงินเฟ้อในประเทศ ดังนั้นกฎหมายอังกฤษจึงเปลี่ยนระบบการลงโทษปรับใน ค.ศ.1982 โดยกำหนดอัตราค่าปรับเป็นระดับขั้นโทษปรับ (Standard Scale) เพื่อใช้กับความผิดที่พิจารณาแบบ Summary trial ซึ่งแต่ละระดับขั้นโทษปรับนั้น จะกำหนดอัตราโทษปรับขั้นสูงไว้ ซึ่งอัตราดังกล่าวกระทรวงยุติธรรมของอังกฤษ (Home Office) สามารถปรับเพิ่มหรือลดลงได้ ก่อนปี ค.ศ.1997 ระดับโทษปรับขั้นสูงแต่ละขั้นมีดังนี้

ระดับ 1	200 ปอนด์
ระดับ 2	500 ปอนด์
ระดับ 3	1,000 ปอนด์
ระดับ 4	2,500 ปอนด์
ระดับ 5	5,000 ปอนด์

ต่อมาได้มีการนำเสนอแนวทางการกำหนดอัตราโทษปรับใหม่ ตาม The Criminal Justice Act 1991 โดยศาล Magistrate จะต้องกำหนดระดับความร้ายแรงของความผิดที่จำเลยกระทำลงว่ามีความร้ายแรงในระดับใด และจึงบอกค่าของระดับดังกล่าวด้วยรายรับของจำเลยโดยการประเมินรายได้ โทษปรับจึงแปรผันตามฐานะของผู้กระทำ หากเป็นผู้ยากจนจะถูกปรับเป็นจำนวนน้อยกว่าผู้ที่มีรายได้สูงกว่าในความผิดระดับเดียวกัน อย่างไรก็ตามการปรับโดยพิจารณารายได้ของผู้กระทำนั้นมิผลใช้บังคับตั้งแต่เดือนตุลาคม 1992 และถูกยกเลิกไป เพราะมีผู้วิจารณ์ว่าผู้กระทำอาจถูกปรับสูงเท่ากับความผิดร้ายแรงแม้ว่าได้กระทำความผิดเล็กน้อย หากผู้นั้นมีฐานะดี ดังนั้นจึงได้ปรับปรุงแก้ไขการกำหนดโทษปรับ โดยแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 18 ของ The

⁵ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 94-96.

Criminal Justice Act 1991 โดยกำหนดหลักเกณฑ์การลงโทษปรับว่า ศาลจะต้องคำนึงถึงสภาพทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด และค่าปรับจะต้องกำหนดตามความร้ายแรงของความผิดที่ศาลพิจารณา อย่างไรก็ตามก็ศาลมีอำนาจลดหรือเพิ่มอัตราโทษปรับได้โดยพิจารณาจากฐานะของผู้กระทำความผิดและมีเหตุอื่นอันควรลดค่าปรับ เช่น การชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งส่วนใหญ่ศาลจะลดค่าปรับด้วยเหตุผลนี้

สมาคมผู้พิพากษา Magistrate ได้กำหนดแนวทางการกำหนดอัตราโทษปรับในความผิดแต่ละลักษณะไว้ เพื่อให้ศาลได้นำมาใช้ประกอบการพิจารณากำหนดโทษปรับ เพื่อก่อให้เกิดความเหมาะสมในการลงโทษอย่างเสมอภาคและได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของความผิด แนวทางดังกล่าวได้มีการปรับปรุงในปี 1993 และพิจารณาจากรายได้ของผู้กระทำความผิดโดยเฉลี่ย ซึ่งมีตัวอย่างของแนวทางการกำหนดโทษปรับไว้ ดังนี้

ลักษณะของความผิด	อัตราโทษปรับ
- เมาสุราและไม่อาจครองสติได้	90 ปอนด์
- ขับรถโดยประมาท	180 ปอนด์
- ทำให้เสียทรัพย์	270 ปอนด์
- ลักทรัพย์ในร้านค้า	270 ปอนด์
- ไม่หยุดเพื่อรายงานเมื่อมีอุบัติเหตุ	360 ปอนด์
- ขับรถโดยไม่มีประกันภัย	540 ปอนด์

2) โทษปรับในคดีที่พิจารณาแบบ Indictment โดยศาล Crown Court⁶ ตามกฎหมายศาล Crown Court มีอำนาจกำหนดโทษปรับได้โดยไม่มีอัตราโทษขั้นสูง (The Criminal Law Act 1977 , section 32(1)) นอกจากนี้ ใน PCC(A) 2000 , section 3 ไม่ได้จำกัดอำนาจศาล Crown Court ที่จะลงโทษปรับไม่เกินกำหนดเช่นเดียวกับศาล Magistrate หากศาลได้พิจารณาคดี Indictment trial ในคดีที่อาจพิจารณาได้ทั้ง Summary และ Indictment trial อย่างไรก็ตามก็ศาลอาจถูกจำกัดมิให้ลงโทษปรับในเหตุดังนี้

(1) ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษในกระบวนการพิจารณา Indictment ในคดีที่พิจารณาในแบบ Summary ได้ตาม The Criminal Justice Act 1988 section 40

(2) ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษในความผิดเล็กน้อย (minor offence) ตาม The Criminal Justice Act 1988 section 56

⁶ แหล่งเดิม.

(3) ศาล Crown Court ได้พิจารณากลับคำพิพากษาของศาล Magistrate ในคดีที่พิจารณาแบบ Summary ซึ่งศาลได้ยกฟ้องหรือให้ลงโทษโดยชุมชนหรือยกฟ้องโดยมีเงื่อนไขที่ศาลกำหนด

(4) เมื่อศาลสั่งให้ปรับเพราะมีการอุทธรณ์เกี่ยวกับคำวินิจฉัยในเรื่องที่ตัดสินว่าจำเลยผิดหรืออุทธรณ์โต้แย้งคำวินิจฉัยลงโทษของศาล Magistrate

ต่อมา The Criminal Justice Act 2003 Section 162-165 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่ศาลจะกำหนดโทษปรับไว้ดังนี้⁷

(1) ศาลมีอำนาจออกคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นบุคคลแสดงรายได้ของผู้นั้นเป็นหนังสือต่อศาลในกรณีที่ศาล Magistrate หากผู้นั้นไม่ได้มาศาลในวันพิจารณา แต่ได้ให้การรับสารภาพ ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้นั้นแสดงรายได้ของตนต่อศาล

(2) ในกรณีที่ศาลออกคำสั่งให้ผู้นั้นแสดงรายได้ หากผู้นั้นฝ่าฝืนมีโทษปรับระดับ 3 แต่ถ้าแสดงข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อมูลที่ต้องเปิดเผย มีโทษปรับระดับ 4

(3) ในกรณีที่ศาล Crown Court เป็นผู้กำหนดโทษปรับ หากเป็นความผิดที่พิจารณาโดย Indictment ที่ไม่ใช่โทษที่กำหนดไว้ตายตัวตามกฎหมาย หรือเป็นโทษในความผิดตามมาตรา 110 (2) - 111 (2) ของ The Power of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 หรือความผิดที่กำหนดไว้ในมาตรา 225-228 ของ CJA 2003 แล้ว ศาลมีอำนาจกำหนดโทษปรับพร้อมกับมาตราอื่นๆที่เหมาะสมได้

(4) ในการกำหนดโทษปรับนั้น ศาลจะต้องพิจารณาถึงรายได้ของผู้กระทำความผิดและจำนวนค่าปรับต้องเป็นไปตามความร้ายแรงของความผิด และอาจมีการปรับเพิ่มหรือลดได้ตามฐานะทางการเงินของผู้นั้น

อย่างไรก็ดีหากไม่มีหลักฐานทางรายได้ของผู้กระทำความผิดเพียงพอ ศาลมีดุลพินิจที่จะกำหนดค่าปรับได้ตามที่เห็นสมควร และในกรณีที่ศาลกำหนดค่าปรับแล้วเห็นว่าจำนวนโทษปรับน้อยเกินไป เมื่อพิจารณาจากฐานะทางการเงินของผู้นั้น ศาลมีอำนาจที่จะไม่ปรับผู้นั้นก็ได้อีก

3.1.1.2 การบังคับค่าปรับ

เมื่อศาล Crown Court หรือ Magistrate Court ลงโทษปรับแล้ว โดยหลักผู้ต้องโทษปรับต้องนำเงินมาชำระต่อศาล โดยเงินสดหรือเช็ค อย่างไรก็ดีหากผู้กระทำความผิดเป็นเด็กอายุ

⁷ แหล่งเดิม. หน้า 103.

ระหว่าง 10-15 ปี ศาลอาจสั่งให้บิดามารดาชำระค่าปรับแทนได้ หากไม่ได้ชำระต่อศาลในทันทีศาลมีดุลพินิจกำหนดเวลาให้ชำระค่าปรับได้ตามที่เห็นสมควร หากไม่ชำระค่าปรับเลยศาลมีอำนาจออกคำสั่งให้บังคับค่าปรับจากทรัพย์สินอื่น หรืออาจสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ (ซึ่งต้องเป็นเพศเดียวกับผู้ต้องโทษปรับ) คั่นตัวผู้ต้องโทษปรับและหากพบเงินในตัวผู้นั้นก็นำมาชำระค่าปรับได้ หรืออาจผ่อนชำระค่าปรับให้กับผู้ต้องโทษปรับได้ และหากบังคับโดยทางอื่นไม่ได้ก็อาจสั่งกักขังแทนค่าปรับแทน ในกรณีที่ศาลอนุญาตให้ผ่อนชำระค่าปรับ โดยทั่วไปศาลจะให้ผ่อนได้ภายใน 12 เดือน แต่มีบางคดีที่ศาลอนุญาตให้ผ่อนชำระค่าปรับเกินกว่า 1 ปีได้ แต่หากพิจารณาว่าจะให้ผ่อนได้นานถึง 2 หรือ 3 ปี จะต้องเป็นกรณีที่เป็นความผิดร้ายแรงซึ่งต้องโทษปรับเป็นจำนวนมาก⁸

ในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่อาจชำระค่าปรับหรือผ่อนชำระค่าปรับ ศาลมีอำนาจสั่งจำคุกหรือกักขังได้ (PCC(S)A 2000 section 139 (2)) แต่ผู้นั้นต้องมีอายุกว่า 18 ปี แต่ถ้าผู้นั้นมีอายุกว่า 18 ปี แต่ไม่เกิน 20 ปี ศาลมีอำนาจใช้การกักขังแทนค่าปรับได้จะใช้โทษจำคุกไม่ได้ (PCC(S)A 2000 section 108) ระยะเวลาที่ Crown Court จะกำหนดให้จำคุกหรือกักขังแทนค่าปรับนั้น ต้องมีกำหนดไม่เกินกว่าที่ (PCC(S)A 2000 section 139 (4)) กำหนด ดังนี้

จำนวนโทษปรับ	ระยะเวลาขั้นสูง
- ไม่เกิน 200 ปอนด์	7 วัน
- เกิน 200 แต่ไม่เกิน 500 ปอนด์	14 วัน
- เกิน 500 แต่ไม่เกิน 1,000 ปอนด์	28 วัน
- เกิน 1,000 แต่ไม่เกิน 2,500 ปอนด์	45 วัน
- เกิน 2,500 แต่ไม่เกิน 5,000 ปอนด์	3 เดือน
- เกิน 5,000 แต่ไม่เกิน 10,000 ปอนด์	6 เดือน
- เกิน 10,000 แต่ไม่เกิน 20,000 ปอนด์	12 เดือน
- เกิน 20,000 แต่ไม่เกิน 50,000 ปอนด์	18 เดือน
- เกิน 50,000 แต่ไม่เกิน 100,000 ปอนด์	2 ปี
- เกิน 100,000 แต่ไม่เกิน 250,000 ปอนด์	3 ปี
- เกิน 250,000 แต่ไม่เกิน 1,000,000 ปอนด์	5 ปี
- เกิน 1,000,000 ปอนด์	10 ปี

⁸ Martin Wasik. (2001). *Emmins on Sentencing*. p. 213.

⁹ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 97.

มาตรการที่กำหนดไว้ใน CJA 2003 เกี่ยวกับการกำหนดโทษปรับนั้นไม่ได้เปลี่ยนแปลงหลักการเดิม แต่มีการปรับปรุงวิธีการบังคับค่าปรับในกรณีที่มีเงินเสียค่าปรับหรือหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ โดยกำหนดไว้ในมาตรา 300 - 301 ซึ่งใช้กับการชำระค่าปรับทั้งศาล Magistrate และศาล Crown Court ที่จะใช้ไม่ใช่การลงโทษจำคุกแทนค่าปรับ โดยอาจออกคำสั่งได้อย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้¹⁰

1) ศาลสั่งให้ทำงานบริการโดยไม่จ่ายค่าตอบแทนตามมาตรา 199 ของ CJA 2003 หรือสั่งห้ามออกนอกสถานที่ Curfew order ตามมาตรา 204 แทนการชำระค่าปรับ หรืออาจขยายเวลาในการชำระค่าปรับให้แก่ผู้กระทำความผิดได้ในเวลาที่คาดว่าเขาจะมีเงินที่จะชำระได้ หรือใช้ผ่อนชำระค่าปรับ

2) ในกรณีที่มีคำสั่งให้ทำงานโดยไม่จ่ายค่าตอบแทนหรือการสั่งห้ามออกนอกสถานที่แล้ว หากผู้นั้นฝ่าฝืนการบังคับให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ใน Schedule 8, 9, 10

3) ศาลมีอำนาจสั่งเพิกถอนใบอนุญาตขับรถตาม the Road Traffic Act 1988 สำหรับเกณฑ์การคำนวณจำนวนวันที่ทำงานหรือวันที่ถูกห้ามออกนอกสถานที่จะเทียบกับจำนวนค่าปรับในอัตราเท่าใด กำหนดไว้ใน Schedule 31 ดังนี้

1) จำนวนวันที่ศาลจะสั่งให้ทำงานโดยไม่จ่ายค่าแรง ต้องไม่น้อยกว่า 20 ชั่วโมง โดยมีเกณฑ์ให้ทำงานโดยไม่จ่ายค่าแรง ไม่เกินกำหนดดังนี้

จำนวนโทษปรับ	ชั่วโมงที่ทำงาน
- ไม่เกิน 200 ปอนด์	40 ชั่วโมง
- เกิน 200 แต่ไม่เกิน 500 ปอนด์	60 ชั่วโมง
- เกิน 500 ปอนด์ ขึ้นไป	100 ชั่วโมง

2) ในกรณีที่สั่งห้ามออกนอกสถานที่แทนการชำระค่าปรับ มีเกณฑ์คำนวณ

ดังนี้

จำนวนเงินที่ปรับ	จำนวนวันที่ถูกห้าม
- ไม่เกิน 200 ปอนด์	20 วัน
- เกิน 200 แต่ไม่เกิน 500 ปอนด์	30 วัน
- เกิน 500 แต่ไม่เกิน 1,000 ปอนด์	60 วัน
- เกิน 1,000 ปอนด์ แต่ไม่เกิน 2,000 ปอนด์	90 วัน
- เกิน 2,500 ปอนด์ ขึ้นไป	180 วัน ¹¹

¹⁰ แหล่งเดิม. หน้า 98.

¹¹ แหล่งเดิม.

3.1.1.3 การใช้มาตรการอื่นแทนโทษปรับ

ประเทศอังกฤษเป็นประเทศแรกที่น่าเอามาตรการการลงโทษทางสังคม (Community Penalties) มาใช้กับผู้กระทำความผิด ตั้งแต่ปี ค.ศ.1972 เหตุผลก็เนื่องมาจากประเทศอังกฤษประสบกับปัญหาหนักโทษล้นคุก เนื่องจากจำนวนผู้ต้องขัง 1 ใน 3 เป็นผู้กระทำความผิด หลุโทษหรือความผิดเล็กน้อยที่ต้องรับโทษจำคุกในระยะสั้น และเพื่อเป็นการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรม และจิตใจของผู้กระทำความผิด โดยกำหนดให้ต้องทำงานบริการแก่สังคมและชุมชน ประกอบกับเมื่อคำนึงถึงความเหมาะสมและผลกระทบจากการจำคุกระยะสั้นที่ไม่สามารถยับยั้งไม่ให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นอีก เนื่องจากผู้ต้องโทษจำคุกระยะสั้นจะหวนกลับไปกระทำความผิดขึ้นอีกภายในระยะเวลาเพียง 2 ปี หลังจากพ้นโทษไปแล้ว ทำให้รัฐต้องสูญเสียงบประมาณจำนวนมากในการควบคุมคนเหล่านี้ไว้ในเรือนจำ¹² ต่อมาคณะกรรมการที่ปรึกษาระบบการลงโทษ (The Adversary Council on the Penal System) ได้สร้างทางเลือกอื่นที่เหมาะสมแทนการลงโทษจำคุกในเรือนจำคือ การสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม (Community Service by Order) เพื่อช่วยลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ

โดยที่มาตรการนี้จะอยู่ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานคุมประพฤติ (Probation Office) ซึ่งขึ้นกับ Home Office โดยมีเจ้าพนักงานคุมประพฤติเป็นผู้รับผิดชอบทั้งงานคุมประพฤติและบริการสังคม นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับงานบริการสาธารณะทำหน้าที่สอดส่องดูแลการทำงานของผู้ถูกคุมประพฤติภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการคุมประพฤติและบริการส่วนท้องถิ่น และทำหน้าที่กำหนดขอบเขต ลักษณะงาน และวิธีการทำงาน รวมทั้งการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่น¹³

มาตรการบริการสังคมเป็นมาตรการที่ให้อำนาจศาลในการจัดให้ผู้กระทำความผิดที่มีอายุ 16 ปีขึ้นไป ซึ่งศาลสั่งให้คุมประพฤติ ให้ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แก่ชุมชนหรือสังคม โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนภายในระยะเวลาไม่น้อยกว่า 40 ชั่วโมง และไม่เกิน 240 ชั่วโมง และจะต้องทำงานให้เสร็จสิ้นภายใน 12 เดือน¹⁴ ทั้งนี้ ไม่ว่าผู้กระทำความผิดดังกล่าวจะต้องโทษตามคำพิพากษาให้จำคุกหรือไม่ก็ตาม¹⁵

คำสั่งให้ทำงานบริการสังคมในส่วนที่เกี่ยวกับค่าปรับนั้น นับแต่วันที่ศาล Magistrate มีคำสั่งออกหมายให้จำคุกจำเลยซึ่งผิดนัดชำระค่าปรับ ศาลอาจมีคำสั่งให้จำเลยทำงาน

¹² Ken Pease and William McWilliams. (1980). **Community Service by order**. p.1.

¹³ เศษฐภัทร พรหมชนะ. เล่มเดิม. หน้า 43-45.

¹⁴ แหล่งเดิม.

¹⁵ Section 14 (I) the Power of Criminal Courts Act 1973.

บริการสังคมแทนที่การสั่งจำคุกจำเลยได้ คำสั่งให้จำเลยทำงานบริการสังคมจะสิ้นสุดไปเมื่อจำเลยนำเงินก่อนมาชำระค่าปรับให้กับเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจรับเงินค่าปรับจนครบ แต่ถ้าจำเลยชำระเงินค่าปรับบางส่วนจะต้องลดจำนวนชั่วโมงที่จำเลยต้องทำงานลงไปตามอัตราส่วน และศาลจะออกคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดที่ถูกลงโทษปรับอยู่ภายใต้การสอดส่องดูแลควบคุมความประพฤติโดยบุคคลที่ศาลกำหนดคือ พนักงานคุมประพฤติ¹⁶

โดยที่ก่อนมีคำสั่งให้ทำงานบริการสังคม ศาลจะต้องอธิบายให้ผู้กระทำความผิดทราบถึงกรณีดังนี้ด้วย

- (1) อธิบายถึงวัตถุประสงค์และผล รวมทั้งเงื่อนไขของคำสั่งดังกล่าว
- (2) ผลที่เกิดขึ้นในภายหลังหากผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าว
- (3) ศาลมีอำนาจทบทวนคำสั่งที่ได้สั่งไปแล้วตามคำขอของผู้กระทำความผิดหรือเจ้าหน้าที่คุมประพฤติ

เดิมการทำงานบริการสังคมตามคำสั่งศาลจะต้องได้รับความยินยอมจากจำเลย ต่อมาหลักความยินยอมดังกล่าวได้ถูกยกเลิกโดย The Crime (sentence) Act 1997 section 38(2)(b) ทำให้ในปัจจุบันศาลไม่ต้องได้รับความยินยอมจากจำเลยในการทำคำสั่งให้ทำงานบริการสังคม และไม่ว่าศาลใดจะเป็นผู้ออกคำสั่งให้จำเลยทำงานบริการสังคม กระบวนการบังคับให้เป็นไปตามคำสั่งศาลจะดำเนินการโดยศาล Magistrate ที่จำเลยมีภูมิลำเนา และจำเลยมีหน้าที่ต้องทำงานบริการสังคมในเมืองที่จำเลยมีภูมิลำเนา ถ้าจำเลยได้รับคำสั่งให้ทำงานบริการสังคมแล้วละเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของศาล พนักงานคุมประพฤติจะรายงานศาลทราบ เพื่อให้ศาลออกหมายเรียกผู้กระทำความผิดมาชี้แจงต่อศาล¹⁷

3.1.1.4 องค์กรที่ทำหน้าที่บังคับโทษปรับ

เมื่อศาล Crown Court หรือศาล Magistrate Court กำหนดค่าปรับแล้ว การบังคับค่าปรับเป็นหน้าที่ของศาล Magistrate กล่าวคือถ้าศาลที่กำหนดอัตราค่าปรับคือศาล Magistrate การบังคับเรียกค่าปรับอยู่ในความรับผิดชอบของศาล Magistrate ที่ออกคำสั่งปรับนั้น และถ้าศาลที่กำหนดค่าปรับคือศาล Crown Court หน้าที่บังคับการให้เป็นไปตามโทษปรับเป็นของศาล magistrate ที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นในเขตศาลนั้น ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดอาศัยอยู่นอกเขตอำนาจศาลที่มีอำนาจบังคับโทษปรับ คำสั่งศาลนั้นอาจโอนไปยังศาลท้องถิ่นที่ผู้กระทำ

¹⁶ กรกฎ ทองชะ โขช. (2547). การใช้มาตรการอื่นก่อนการลงโทษกักขังแทนค่าปรับ. หน้า 40.

¹⁷ แหล่งเดิม. หน้า 41.

ความผิดอยู่ได้¹⁸ ศาลอาจอนุญาตให้ระยะเวลาการชำระค่าปรับได้หรือกำหนดให้ผู้กระทำความผิดแบ่งชำระปรับเป็นงวดก็ได้¹⁹

ในประเทศอังกฤษเจ้าหน้าที่ของศาลเป็นผู้ดำเนินการในเรื่องการลงโทษ โดยเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการจัดการเกี่ยวกับค่าปรับหรือจัดว่าผู้กระทำความผิดควรรับภาระในการถูกปรับอย่างไรรวมถึงเป็นผู้กำหนดกระบวนการขั้นตอนในการบังคับค่าปรับ ซึ่งการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานศาลมี 3 รูปแบบ คือ²⁰

1) ขั้นตอนการปรับเปลี่ยนวิธีการชำระเงินค่าปรับอย่างเป็นทางการ ซึ่งจะมีสัญญาที่เป็นหลักฐานและมีบัตรชำระค่าปรับของจำเลย ศาลบางแห่งหากมีการแบ่งชำระค่าปรับก็จะมีกริดคอกเบี้ยจากจำนวนค่าปรับดังกล่าวด้วย หากจำเลยกระทำความผิดโดยมีแรงจูงใจให้กระทำความผิดจะมีอัตราดอกเบี้ยบวกเพิ่มบนจำนวนค่าปรับที่น้อยกว่า 1 เปอร์เซ็นต์ แต่ครั้งที่จำเลยชำระค่าปรับจะมีการออกไปเสร็จให้แก่จำเลย

2) การใช้ดุลพินิจอย่างที่สองของเจ้าหน้าที่ศาลจะวัดได้ยากเรียกว่า “การปรับปรุงอย่างมีกลยุทธ์” เป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ศาลยอมรับเงินค่าปรับในอัตราที่ต่ำกว่าที่ศาลกำหนดไว้ในคำพิพากษา หรือหลังจากที่ได้มีการทำสัญญาอย่างเป็นทางการแล้ว โดยไม่มีมาตรการบังคับจำเลย รูปแบบของการแบ่งชำระค่าปรับจะอยู่ในระยะเวลาที่นานกว่าที่กำหนดหรือกำหนดให้เงินค่าปรับแต่ละงวดมีจำนวนน้อยลงกว่าที่ศาลพิพากษา

3) การใช้ดุลพินิจในประการสุดท้ายคือ การปรับอัตราค่าปรับเมื่อมีการผิดนัดเกิดขึ้น ถ้าจำเลยชำระค่าปรับต่ำกว่าอัตราที่ศาลมีคำพิพากษาและถ้าเจ้าหน้าที่ของศาลไม่ได้ทำการตรวจสอบแก้ไขข้อผิดพลาดดังกล่าวก็หมายความว่าภาระในการปรับบุคคลดังกล่าวได้มีการเปลี่ยนแปลง แม้อาจจะมีข้อโต้แย้งว่าเหตุดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นเพราะดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ก็ตาม การบังคับใช้ค่าปรับไม่อาจปรับเปลี่ยนได้ง่ายโดยการดำเนินงานของศาล หน้าที่ในการระบุผู้กระทำความผิดอาจมีการทำเป็นระยะและอาจถูกละทิ้งถ้ามีงานอื่นที่สำคัญกว่า เนื่องจากเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้การปรับมีงบประมาณและเทคโนโลยีจำกัด ผลที่เกิดขึ้นคือระยะเวลาที่ผู้กระทำความผิดกับการตรวจพบผู้กระทำความผิด แต่การที่เจ้าหน้าที่ของศาลมีข้อจำกัดทางทรัพยากรไม่ได้จำกัดการใช้ดุลพินิจ ถ้าเจ้าหน้าที่ศาลเห็นว่างานอื่นสำคัญกว่างานตรวจสอบการไม่ชำระเงินค่าปรับก็

¹⁸ Peter Hungerford. (1995). **Criminal Litigation & Sentencing**. p. 354.

¹⁹ Section 75 of the Magistrates' Courts Act 1980.

²⁰ Morgan Rod and Bowles Roger. (April, 1991). Fine: The case for Review.” **The Criminal Law Review**. p. 80. (อ้างถึงใน กรกฎ ทองชะ โชค, 2547: 42-44)

หมายความว่าภาระของผู้ถูกลงโทษได้ลดน้อยลงไป เนื่องจากเขาไม่สามารถปฏิบัติตามคำสั่งของศาลได้ และผู้กระทำความผิดหลายคนก็เข้าใจวิธีการดังกล่าวของเจ้าพนักงานดำเนินการปรับ

การบังคับค่าปรับจะเกี่ยวกับหน่วยงานสองแห่งคือ ระหว่างผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ของศาล การใช้วิธีการเฉพาะเพื่อบังคับเอาค่าปรับ เช่น การจำคุก การริบทรัพย์สินหรืออายัดสิทธิเรียกร้องแห่งรายได้จะต้องแจ้งให้ผู้ที่ไม่ชำระค่าปรับทราบและนำบุคคลนั้นมาศาลเพื่อสอบถามเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของเขาเสียก่อน การที่จะตัดสินลดหย่อนค่าปรับบางส่วนหรือทั้งหมดจะต้องกระทำอย่างเหมาะสมโดยศาล เมื่อมีการพิจารณาคดีดังกล่าวเจ้าหน้าที่ศาลจะเป็นผู้จัดการรายละเอียดเกี่ยวกับการชำระค่าปรับที่จำเลยได้ชำระมาแล้วทั้งหมด การส่งจดหมายเตือนให้ชำระค่าปรับที่ค้างชำระ การออกหมายเรียกให้จำเลยมาศาล การค้าประกัน การบังคับการปรับจะต้องมีความยืดหยุ่นบางประการเพื่อดำรงซึ่งความยุติธรรม²¹

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า ในประเทศอังกฤษการกำหนดโทษปรับขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของการกระทำความผิดและดุลพินิจของศาล จึงทำให้ศาลมีอำนาจในการเข้าถึงข้อมูลทางการเงินของผู้กระทำความผิดตลอดจนสภาพแวดล้อมแห่งข้อหาและประวัติของผู้กระทำความผิดประกอบกันด้วย เมื่อกำหนดค่าปรับแล้วศาลจะต้องกำหนดระยะเวลาให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสชำระค่าปรับภายในระยะเวลาอันสมควรหรืออาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดผ่อนชำระค่าปรับเป็นงวดๆ หากมีการผิดนัดไม่ชำระค่าปรับศาลก็จะสั่งกักขังหรือจำคุกหรืออาจมีคำสั่งให้จำเลยทำงานบริการสังคมได้ ซึ่งการบังคับชำระค่าปรับนี้กระทำโดยศาล Magistrate เป็นผู้ออกคำสั่ง ส่วนเจ้าหน้าที่ของศาลเป็นผู้ดำเนินการลงโทษมีดุลพินิจในการจัดการเกี่ยวกับค่าปรับว่าผู้กระทำความผิดควรรับภาระในการถูกปรับอย่างไร รวมถึงเป็นผู้กำหนดกระบวนการขั้นตอนในการบังคับค่าปรับ

²¹ กรกฎ ทองชะโชค. เล่มเดิม. หน้า 42-44.

3.1.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา

การบังคับใช้โทษของประเทศสหรัฐอเมริกาอยู่ภายใต้กฎหมายที่เรียกว่า US Code Title 18 ในส่วนของ Sentence โดยได้แยกการกำหนดโทษออกเป็นโทษที่กำหนดไว้สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ซึ่งโทษปรับและการคุมประพฤติเป็นโทษที่ลงได้ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ส่วนโทษจำคุกลงได้เฉพาะกับผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น

3.1.2.1 การกำหนดโทษปรับ

หลักเกณฑ์การลงโทษปรับของประเทศสหรัฐอเมริกา Model Penal Code ซึ่งบัญญัติโดยสถาบันกฎหมายอเมริกา (The American Law Institute) สามารถสรุปได้ดังนี้²²

1) การลงโทษปรับที่เหมาะสม จำเป็นต้องพิจารณาถึงสภาพแวดล้อม และพฤติการณ์ของการกระทำความผิดทางอาญา ตลอดจนประวัติและลักษณะนิสัยของผู้กระทำความผิดประกอบด้วย เพื่อบ่งชี้ว่าการลงโทษปรับมีประสิทธิผลเพียงพอต่อการป้องกันภัยทางสังคมได้เพียงใด

2) การลงโทษปรับเพิ่มเติมโดยควบคู่ไปกับการลงโทษจำคุก หรือการคุมประพฤติเป็นสิ่งที่พึงหลีกเลี่ยง เว้นแต่ว่าในกรณีที่ผู้กระทำความผิดมุ่งแสวงหาประโยชน์ทางการเงินจากการประกอบอาชญากรรมนั้น หรือในกรณีที่ศาลมุ่งประสงค์จะใช้มาตรการดังกล่าวเพื่อปราบปรามหรือยับยั้งอาชญากรรมและแก้ไขที่ตัวผู้กระทำความผิดโดยตรง

3) การลงโทษปรับจะต้องคำนึงถึงหลักความสามารถในการชำระค่าปรับของจำเลย และโทษปรับนั้นจะต้องไม่เป็นการยกเว้นจำเลยจากการชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม

4) การกำหนดจำนวนเงินค่าปรับและวิธีการชำระค่าปรับ ศาลจะต้องคำนึงถึงฐานะและความเป็นอยู่ของจำเลยด้วย

เนื่องจากตาม US Code Title 18 ได้แยกการกำหนดโทษออกเป็นโทษสำหรับบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ดังนั้นในการพิจารณาการกำหนดโทษปรับของศาลจึงต้องแยกเป็นการลงโทษปรับในกรณีผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลธรรมดา และผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคล ดังนี้

²² เศษฐภัทร พรหมชนะ. เล่มเดิม. หน้า 46.

1) การกำหนดโทษปรับในกรณีผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลธรรมดา

ตาม US Code Title 18 ในมาตรา 3571 (b) กำหนดให้ศาลลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลได้ไม่เกินจำนวนดังต่อไปนี้²³

- (1) ไม่เกินจำนวนที่ระบุไว้ในกฎหมายสำหรับความผิดนั้น
- (2) ไม่เกินจำนวนที่กำหนดไว้สำหรับการปรับแบบทางเลือก
- (3) กรณีความผิดอาญาโทษรุนแรงมาก (Felony) ไม่เกิน 250,000 ดอลลาร์สหรัฐ
- (4) กรณีความผิดอาญาโทษรุนแรงปานกลาง (Misdemeanor) ที่ก่อให้เกิดการเสียชีวิตไม่เกิน 250,000 ดอลลาร์สหรัฐ
- (5) กรณีความผิด Misdemeanor Class A ที่ไม่ก่อให้เกิดการเสียชีวิต ไม่เกินกว่า 100,000 ดอลลาร์สหรัฐ
- (6) กรณีความผิด Misdemeanor Class B หรือ C ที่ไม่ก่อให้เกิดการเสียชีวิต ไม่เกิน 5,000 ดอลลาร์สหรัฐ
- (7) กรณีความผิดอันเกิดจากการละเมิด ไม่เกินกว่า 5,000 ดอลลาร์สหรัฐ

2) การกำหนดโทษปรับในกรณีผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคลตาม US Code Title 18 มาตรา 3571(C) กำหนดให้ศาลลงโทษได้ไม่เกินจำนวนดังต่อไปนี้²⁴

- (1) ไม่เกินจำนวนที่ระบุไว้ในกฎหมายสำหรับความผิดนั้น
- (2) ไม่เกินจำนวนที่กำหนดไว้สำหรับการปรับแบบทางเลือก
- (3) กรณีความผิดอาญาโทษรุนแรงมาก (Felony) ไม่เกินกว่า 500,000 ดอลลาร์สหรัฐ
- (4) กรณีความผิดอาญาโทษรุนแรงปานกลาง (Misdemeanor) ที่ก่อให้เกิดการเสียชีวิต ไม่เกิน 500,000 ดอลลาร์สหรัฐ
- (5) กรณีความผิด Misdemeanor Class A ที่ไม่ก่อให้เกิดการเสียชีวิต ไม่เกินกว่า 200,000 ดอลลาร์สหรัฐ
- (6) กรณีความผิด Misdemeanor Class B หรือ C ที่ไม่ก่อให้เกิดการเสียชีวิต ไม่เกินกว่า 10,000 ดอลลาร์สหรัฐ

²³ US Code Title 18 Section 3571 (b).

²⁴ US Code Title 18 Section 3571 (c).

(7) กรณีความผิดอันเกิดจากการละเมิด ไม่เกินกว่า 10,000 ดอลลาร์สหรัฐ จากบทบัญญัติทั้ง 2 มาตรา จะเห็นได้ว่าการกำหนดโทษปรับในประเทศสหรัฐอเมริกาใช้รูปแบบการกำหนดโทษปรับแบบตายตัว (Fixed Sum System) เนื่องจากตาม US Code Title 18 ได้กำหนดอัตราค่าปรับในความผิดต่างๆไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ศาลได้พิจารณา กำหนดโทษปรับได้ไม่เกินกว่าจำนวนที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งศาลจะพิจารณากำหนดจำนวน ค่าปรับ เวลาชำระค่าปรับและวิธีการชำระค่าปรับโดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ดังนี้²⁵

- 1) รายได้ ความสามารถในการหารายได้ และแหล่งเงินได้ของจำเลย
- 2) ภาระที่เกิดจากค่าปรับที่มีต่อจำเลย บุคคลซึ่งต้องพึ่งพาจำเลยด้านการเงินหรือบุคคลอื่นใด (รวมทั้งรัฐ) ที่ต้องรับผิดชอบต่อสวัสดิการของบุคคลซึ่งต้องพึ่งพาจำเลยด้านการเงิน รวมทั้งภาระที่เกิดจากการลงโทษที่เป็นทางเลือกอื่น
- 3) การสูญเสียทางการเงินที่เกิดจากผู้อื่นอันเนื่องมาจากความผิดนั้น
- 4) มีการออกคำสั่งให้คืนทรัพย์สิน หรือมีการคืนทรัพย์สินหรือไม่ รวมทั้งจำนวนทรัพย์สินที่คืนด้วย
- 5) ความจำเป็นในการยึดคืนทรัพย์สินที่จำเลยได้มาจากการกระทำความผิดนั้น
- 6) ค่าใช้จ่ายที่คาดว่าจะรัฐจะต้องเสียไป (พิจารณาประกอบกับการลงโทษจำคุก การปล่อยตัว และการคุมประพฤติ)
- 7) จำเลยสามารถผลักภาระเรื่องค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้บริภคหรือบุคคลอื่นใดได้หรือไม่
- 8) หากจำเลยเป็นนิติบุคคลต้องพิจารณาถึงขนาดของนิติบุคคลและมาตรการที่ออกโดยนิติบุคคลเพื่อลงโทษทางวินัยต่อเจ้าหน้าที่ กรรมการลูกจ้าง หรือตัวแทนของนิติบุคคลที่รับผิดชอบต่อความผิดนั้น เพื่อป้องกันมิให้เกิดความผิดนั้นขึ้นอีก

3.1.2.2 การบังคับค่าปรับ

สำหรับระยะเวลาและวิธีการชำระค่าปรับนั้น US Code Title 18 Section 3572 (d) ได้บัญญัติไว้เป็นหลักทั่วไปดังนี้²⁶

²⁵ US Code Title 18 Section 3572.

²⁶ US Code Title 18 Section 3572 (d).

1) ผู้ที่ถูกพิพากษาลงโทษปรับ รวมทั้งการให้คืนทรัพย์สิน จะต้องชำระค่าปรับแก่ศาลในทันที เว้นแต่เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจกำหนดวันชำระหรือกำหนดให้ผ่อนชำระค่าปรับเป็นงวดได้ โดยหากศาลกำหนดให้ผ่อนชำระเป็นงวด จำนวนเงินในแต่ละงวดทุกเดือนจะต้องเท่ากันตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด เว้นแต่ศาลจะเห็นเป็นอย่างอื่น

2) ในกรณีมีคำสั่งให้คืนทรัพย์สิน (Order of Restitution) หากศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งอนุญาตให้กระทำอย่างอื่นก่อนการคืนทรัพย์สินโดยทันที ระยะเวลาในการคืนทรัพย์สินจะต้องถูกกำหนดโดยศาล แต่ต้องเป็นระยะเวลาที่สั้นที่สุดที่การคืนทรัพย์สินทั้งหมดสามารถกระทำได้อย่างสมเหตุสมผล

3) กรณีการผ่อนชำระค่าปรับเป็นงวดนั้น จะต้องมีข้อกำหนดให้จำเลยมีหน้าที่ต้องแจ้งให้ศาลทราบถึงความเปลี่ยนแปลงของสถานะทางการเงินของตน ซึ่งหากศาลได้รับแจ้งดังกล่าวเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจปรับเปลี่ยนตารางการผ่อนชำระค่าปรับ หรืออาจกำหนดให้ชำระค่าปรับเต็มจำนวน โดยทันทีก็ได้ ทั้งนี้ตามศาลเห็นสมควร

และไม่ว่ากรณีใดหากคำพิพากษาลงโทษปรับได้ถูกระงับไว้ ศาลอาจพิจารณาออกคำสั่งให้จำเลยวางหลักประกันต่างๆ ดังนี้²⁷

1) กำหนดให้จำเลยฝากเงินค่าปรับที่ถึงกำหนดไว้ที่ฝ่ายทะเบียนของศาล หรือ
2) กำหนดให้จำเลยออกพันธบัตรหรือหลักประกันอื่น เพื่อเป็นประกันต่อการชำระค่าปรับ หรือ

3) ห้ามมิให้จำเลยใช้หรือจำเลยโอนทรัพย์สิน

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นการบังคับใช้โทษปรับในประเทศสหรัฐอเมริกายังได้มีวิธีการเยียวยาให้แก่จำเลยที่ไม่อาจชำระค่าปรับได้หลังจากที่ได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่แล้ว โดยศาลอาจกระทำดังต่อไปนี้²⁸

1) ยกหนี้ให้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน of ค่าปรับที่ยังมิได้ชำระต่อศาล รวมทั้งดอกเบี้ยและเบี้ยปรับ

2) เลื่อนการชำระค่าปรับออกไป

3) ขยายเวลาจากที่กำหนดหรือจากตารางการผ่อนชำระที่ศาลกำหนดไว้ที่แรก หากเป็นกรณีที่จำเลยมีเจตนาไม่ชำระค่าปรับ ศาลจะมีคำสั่งให้ชำระค่าปรับเพิ่มเติมโดยกำหนดค่าปรับได้ไม่เกิน 2 เท่าของจำนวนค่าปรับที่ยังคงค้างชำระอยู่ หรือไม่เกิน 10,000 ดอลลาร์สหรัฐ หรือศาลอาจลงโทษจำคุกจำเลย แต่ทั้งนี้ไม่เกิน 1 ปี หรือทั้งปรับทั้งจำคุก²⁹

²⁷ US Code Title 18 Section 3572 (g).

²⁸ US Code Title 18 Section 3573.

3.1.2.3 การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษปรับ

ในประเทศสหรัฐอเมริกานอกจากโทษปรับและโทษจำคุกแล้ว ยังมีรูปแบบการลงโทษที่เกิดขึ้นใหม่และใช้อย่างแพร่หลาย ที่เรียกว่า “โทษระดับกลาง” (Intermediate Punishment) ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1) การคุมประพฤติแบบเข้ม (Intensive Supervision Probation: ISP)

เป็นมาตรการที่พัฒนาขึ้นมาตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษที่ 80 โดยมีวัตถุประสงค์เบื้องต้นที่จะเสริมสร้างการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและความปลอดภัยสาธารณะ ด้วยการให้มีการติดต่อพบปะกันระหว่างพนักงานคุมประพฤติกับผู้ถูกคุมประพฤติ แต่วัตถุประสงค์ของโปรแกรมในปัจจุบัน มุ่งลดต้นทุนและแก้ปัญหาหนักโทษสั้นเรือนจำ ทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อสังคมในแง่ที่ว่าผู้กระทำความผิดไม่ต้องถูกจำคุก จึงยังมีโอกาสที่จะสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว มีโอกาสทำงานและไม่ถูกตราหน้าจากสังคม แต่ผู้กระทำความผิดก็ยังถือว่าถูกข่มขู่ขังขังไม่ให้กระทำความผิดอีก เพราะต้องอยู่ภายใต้การดูแลสอดส่องอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่²⁹

2) การคุมประพฤติแบบทำให้ตกใจกลัว (Shock Probation, Shock Incarceration) และการใช้ค่ายทหาร (Boot Camps)

การคุมประพฤติแบบทำให้ตกใจกลัว หมายถึง การจำคุกในช่วงระยะเวลาสั้นๆ ก่อนที่จะมีการคุมประพฤติ โดยหวังว่าประสบการณ์จากการถูกจำคุกจะช่วยข่มขู่ขังขังไม่ให้กระทำความผิดอีกในอนาคต ซึ่งมีหลายรูปแบบและมีหลายชื่อ เช่น การลงโทษแบบแยกส่วน (Split Sentence) การใช้ค่ายทหาร เป็นต้น กลุ่มเป้าหมายคือเยาวชนผู้กระทำความผิดที่ไม่มีประวัติการถูกจำคุกมาก่อน ส่วน Shock Probation คือ การลงโทษจำคุกเป็นระยะเวลาสั้น (the Shock) หลังจากนั้นปล่อยตัวแล้วส่งไปคุมประพฤติ สำหรับ Boot Camps คือ การกำหนดให้ผู้กระทำความผิดอยู่ในสถานที่คุมขัง และถูกฝึกวินัยในลักษณะของทหารในช่วงเวลาหนึ่งประมาณ 90 - 120 วัน หลังจากนั้นจะถูกปล่อยตัวออกมาโดยมีการคุมประพฤติ³⁰

3) การกักขังในบ้าน (House Arrest)

การกักขังในบ้าน เป็นวิธีการระบายนความแออัดในเรือนจำ วิธีปฏิบัติของมาตรการนี้อาจแตกต่างกันออกไป แต่ส่วนใหญ่จะกำหนดให้ผู้กระทำความผิดถูกจำกัดเสรีภาพอยู่ภายในบ้านในช่วงเวลาที่กำหนดซึ่งอาจเป็นตลอด 24 ชั่วโมงหรือเฉพาะเวลากลางคืน บางรัฐอาจกำหนดให้ต้องรวมในโปรแกรมพิเศษอื่นๆ เช่น ให้มีงานทำ ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

²⁹ US Code Title 18 Section 3615.

³⁰ Paul F. Cromwell and Rolando V. del Carmen. (1999). **Community-based Corrections**. p. 256-260.

³¹ Ibid. p. 260-268.

ฝึกทักษะชีวิตอื่นๆ ทำงานบริการสังคม ทั้งนี้จะมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลสอดส่อง เช่น ใน Florida กำหนดว่าเจ้าหน้าที่จะไปพบเดือนละอย่างน้อย 28 ครั้ง ถ้าไปแล้วไม่พบผู้กระทำผิด เจ้าหน้าที่จะรายงานต่อศาล³²

4) การสอดส่องโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring)

เป็นเทคโนโลยีที่นำมาใช้ได้ตั้งแต่ในช่วงการประกันตัวก่อนฟ้องจนถึงการพักการลงโทษ โดยใช้ร่วมกับการกักขังในบ้านและใช้แพร่หลายในหลายมลรัฐ ซึ่งระบบจะประกอบด้วยคอมพิวเตอร์ควบคุมและอุปกรณ์ส่งสัญญาณซึ่งติดตั้งไว้ที่ตัวผู้กระทำผิด (ข้อมือ/ข้อเท้า) โดยมีการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง ในช่วงแรกมีการโต้แย้งว่าวิธีการนี้ขัดกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ แต่ศาลได้วินิจฉัยแล้วว่าไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญและมีการใช้มากขึ้น³³

5) การชดเชยความเสียหาย (Restitution)

หมายถึงการให้ผู้กระทำผิดคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินที่เสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งเป็นโทษระดับกลางที่ใช้กันแพร่หลาย เพราะเป็นการให้ผู้กระทำผิดได้แสดงออกซึ่งความสำนึกผิด มักจะใช้เป็นเงื่อนไขของการคุมประพฤติหรือการพักการลงโทษ หรือใช้เป็นมาตรการการก่อกวนคดี (Diversion) วิธีการนี้มีประโยชน์หลายประการ กล่าวคือมีความรุนแรงน้อย มีมนุษยธรรม ช่วยแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด เป็นประโยชน์ต่อระบบ ช่วยลดความต้องการการแก้ไขฟื้นฟูของผู้เสียหายและผู้เสียหายได้รับการเยียวยา³⁴

6) การทำงานบริการสังคม (Community Service)

เป็นการชดเชยความเสียหายในเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Restitution) กล่าวคือ ให้ผู้กระทำผิดชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดให้สังคมด้วยการทำงานให้หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ โดยไม่รับค่าตอบแทน โทษระดับกลางรูปแบบนี้มีลักษณะทั้งในเชิงลงโทษและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ลักษณะในเชิงลงโทษคือการจำกัดเวลาและเสรีภาพของผู้กระทำผิดไว้จนกว่าจะทำงานเสร็จ ส่วนลักษณะของการแก้ไขฟื้นฟูคือเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้ทำในสิ่งที่สร้างสรรค์ สร้างความเคารพตนเอง ลดความแปลกแยกจากสังคม ซึ่งในที่สุดแล้วสังคมจะได้รับประโยชน์ด้วยวิธีการนี้ ศาลสามารถใช้เป็นทางเลือกในการชดเชยความเสียหายสำหรับผู้กระทำผิดที่ยากจนหรือที่มีฐานะร่ำรวยมากจนกระทั่งการกำหนดให้ชดเชยค่าเสียหายด้วยเงินไม่มีผลทั้งในเชิงลงโทษและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด³⁵

³² Ibid. p. 268-269.

³³ Ibid. p. 269-275.

³⁴ Ibid. p. 275-277.

³⁵ Ibid. p. 277-278.

7) บ้านกึ่งวิถี (Half-Way House) และศูนย์เลี้ยงโทษจำคุก (Diversion Center) บางครั้งเรียกว่าศูนย์แก้ไขฟื้นฟูในชุมชนหรือศูนย์กักขังในชุมชน หมายถึง สถานที่ที่ใช้ควบคุมผู้ถูกคุมประพฤติหรือพักการลงโทษโดยมีลักษณะเป็นที่พัก ผู้กระทำผิดจะออกไปเฉพาะเวลาทำงาน เรียนหรือกิจกรรมอื่น ระหว่างที่อยู่ในสถานที่ก็จะต้องทำงาน ทำงานบริการสังคมหรือเข้าร่วมกิจกรรมที่กำหนด⁷

มาตรการทำงานบริการสังคมเป็นทางเลือกแทนการลงโทษปรับตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติควบคุมอาชญากรรม³⁶ (Comprehensive Crime Control Act 1984) การนำมาตรการทำงานบริการสังคมมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมต้องอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจ เนื่องจากมีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเป็นหลักประกันคุ้มครองมิให้จำเลยถูกบังคับใช้แรงงาน ศาลสามารถใช้ดุลพินิจกำหนดเงื่อนไขในการทำงานบริการสังคมให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละราย เพราะฉะนั้นในคดีที่ศาลพิพากษาให้ชำระค่าปรับแล้ว หากพิจารณาได้ว่าจำเลยอยู่ในฐานะที่จะชำระค่าปรับได้ ศาลจะไม่ใช้ทางเลือกให้ทำงานบริการสังคม แต่หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าการลงโทษด้วยเงินไม่มีผลเป็นการลงโทษก็สามารถให้ทำงานบริการสังคมได้เพื่อเป็นการชดใช้ความเสียหาย และการทำงานบริการสังคมขึ้นอยู่กับกฎหมายของแต่ละมลรัฐ

3.1.2.4 องค์การที่ทำหน้าที่บังคับโทษปรับ

ในประเทศสหรัฐอเมริกาหลังจากศาลได้ทำคำพิพากษาไปแล้วเป็นระยะเวลาไม่เกิน 10 วัน ศาลจะต้องส่งสำเนาคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลไปยังพนักงานอัยการ ซึ่งทำหน้าที่เก็บเงินค่าปรับ³⁷ โดยพนักงานอัยการ (The Attorney General) รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดเก็บค่าปรับที่ค้างชำระหรือค่าสินไหมทดแทนที่จ่ายให้แก่ผู้เสียหายตามที่ปรากฏในสำเนาคำพิพากษา

ส่วนการบอกกล่าวเมื่อไม่ชำระปรับ³⁸ ภายในเวลา 10 วันทำการหลังจากถึงกำหนดการผัดผ่อนชำระค่าปรับ เมื่อมีการผัดผ่อนข้อตกลงจ่ายเงินค่าปรับเกินกำหนด 90 วัน ไม่ว่าจะมีการแบ่งงวดชำระค่าปรับหรือไม่ก็ตาม พนักงานอัยการจะต้องบอกกล่าวให้บุคคลซึ่งผัดผ่อนข้อตกลงว่าได้มีการผัดผ่อนชำระค่าปรับ โดยต้องบอกกล่าวว่าได้มีการผัดผ่อนชำระค่าปรับหรือจำนวนเงินค่าปรับที่ไม่ได้ส่งตามคำสั่งศาล ในคำบอกกล่าวจะต้องระบุอัตราดอกเบี้ยและเบี้ยปรับด้วยและต้องชำระทั้งหมดภายใน 30 วันนับแต่วันได้แจ้ง

³⁶ Ibid. p. 278-280.

³⁷ US Code Title 18 Section 3612 (c).

³⁸ US Code Title 18 Section 3612 (e).

อัตราดอกเบี้ยของเงินค่าปรับและเงินค่าสินไหมทดแทน³⁹ จำนวนที่ผิดนัดชำระค่าปรับหรือค่าสินไหมทดแทนในจำนวนมากกว่า 2,500 ดอลลาร์จะต้องจ่ายดอกเบี้ย เว้นแต่จำเลยได้ชำระค่าปรับหรือค่าสินไหมทดแทนทดแทนเต็มจำนวนแล้วภายในระยะเวลา 15 วันนับแต่วันที่ศาลพิพากษา ถ้าวันที่ครบกำหนดดังกล่าวเป็นวันเสาร์-วันอาทิตย์หรือวันหยุดราชการ จำเลยจะต้องรับผิดชอบดอกเบี้ยโดยเริ่มนับวันตั้งแต่วันทำการแรกถัดจากวันหยุดดังกล่าว ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยไม่มีความสามารถจ่ายดอกเบี้ยที่กำหนดโดยศาลได้ตามกำหนด ศาลอาจจะสั่งให้ยกเว้นการคิดดอกเบี้ยกับจำเลย หรือจำกัดจำนวนดอกเบี้ยที่จะต้องจ่ายไว้เป็นเฉพาะจำกัดระยะเวลาที่จำเลยจะต้องจ่ายดอกเบี้ย

การคำนวณดอกเบี้ยให้คำนวณโดยคิดเป็นรายวัน (นับตั้งแต่วันแรกที่จำเลยต้องรับผิดชอบในจำนวนดอกเบี้ย) อัตราดอกเบี้ยที่กำหนดโดยกระทรวงการคลัง สำหรับการเป็นหนี้ระยะ 1 ปี โดยกระทรวงการคลังเป็นผู้กำหนดอัตราดอกเบี้ยดังกล่าว เป็นอัตราดอกเบี้ยรายสัปดาห์ เบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระค่าปรับ⁴⁰ ถ้าจำเลยไม่ชำระค่าปรับหรือค่าสินไหมทดแทนจนกลายเป็นการไม่ชำระหนี้ให้ตรงเวลาจำเลยจะต้องจ่ายเบี้ยปรับในจำนวนเท่ากับ 10 เปอร์เซ็นต์ของเงินต้น และถ้าจำเลยไม่ชำระค่าปรับหรือค่าสินไหมทดแทนเลยจนกลายเป็นผู้ผิดนัดไม่ชำระหนี้ตามข้อตกลง จำเลยต้องจ่ายเงินเบี้ยปรับในอัตราเท่ากับ 15 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนเงินต้นที่ผิดนัดนั้น

การให้ยกเว้นดอกเบี้ยหรือเบี้ยปรับซึ่งกำหนดโดยพนักงานอัยการ⁴¹ พนักงานอัยการอาจยกเว้นดอกเบี้ยหรือเบี้ยปรับทั้งหมดหรือบางส่วน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าได้มีการพยายามจัดเก็บดอกเบี้ยและค่าสินไหมทดแทนแล้วแต่การจัดเก็บดังกล่าวไม่ได้ผล

วิธีการจัดเก็บเงินค่าปรับและค่าสินไหมทดแทน การชำระเงินค่าปรับและค่าสินไหมทดแทนจะต้องทำตามลำดับต่อไปนี้

- 1) การเรียกเก็บเงินต้น
- 2) การเรียกเก็บเงินค่าใช้จ่ายต่างๆ
- 3) การเรียกเก็บค่าดอกเบี้ยและ
- 4) การเรียกเก็บเงินเบี้ยปรับ

การสิ้นสุดความรับผิดชอบใช้เงินค่าปรับจะหมดอายุความเมื่อพ้นกำหนด 20 ปีนับแต่วันที่ศาลได้มีคำพิพากษา หรือ 20 ปีหลังจากถูกปล่อยจากคุกกรณีที่บุคคลนั้นต้องติดคุกแทน

³⁹ US Code Title 18 Section 3612 (f).

⁴⁰ US Code Title 18 Section 3612 (g).

⁴¹ US Code Title 18 Section 3612 (h).

ค่าปรับหรือเมื่อบุคคลนั้นตาย การปลดหนี้กรณีที่ไม่อาจชำระหนี้ได้จะไม่มี การปลดหนี้ที่จำเลยไม่อาจชำระหนี้ได้ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายบทนี้ตาม United States Code Title 11 แม้ว่าจำเลยจะถูกฟ้องล้มละลาย หนี้ค่าปรับทางอาญาก็ยังคงอยู่ต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการแยกการกำหนดค่าปรับในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลไว้อย่างชัดเจน โดยการลงโทษปรับศาลต้องพิจารณาสภาพแวดล้อมและพฤติการณ์ในการกระทำความผิดและความสามารถในการชำระค่าปรับของจำเลย และผู้ที่ต้องคำพิพากษาลงโทษปรับจะต้องชำระเงินค่าปรับต่อศาลในทันที เว้นแต่เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมศาลอาจกำหนดวันให้นำเงินมาชำระหรือศาลจะให้จำเลยผ่อนชำระก็ได้ แต่ถ้าจำเลยมีเจตนาไม่ชำระค่าปรับเลยศาลจะสั่งให้ชำระค่าปรับเพิ่มหรืออาจสั่งจำคุกจำเลยหรือทั้งจำทั้งปรับได้ นอกจากนี้ในประเทศสหรัฐอเมริกายังมีโทษระดับกลางให้ศาลได้เลือกลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละรายด้วย ส่วนการบังคับค่าปรับนั้นจะเป็นหน้าที่ของอัยการ โดยศาลจะส่งสำเนาคำพิพากษาหรือคำสั่งไปยังพนักงานอัยการเพื่อดำเนินการให้ได้มาซึ่งค่าปรับต่อไป

3.2 หลักการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับของกลุ่มประเทศในระบบ Civil Law

สำหรับหลักการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับของกลุ่มประเทศในระบบ Civil Law จะแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ประเทศ คือ ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนี โดยในแต่ละประเทศจะแยกทำการศึกษาดูเป็นการกำหนดโทษปรับ วิธีการชำระค่าปรับ การใช้มาตรการอื่นแทนโทษปรับ และองค์กรที่ทำหน้าที่บังคับโทษปรับ

3.2.1 ประเทศฝรั่งเศส

ในประเทศฝรั่งเศสแบ่งประเภทความผิดอาญาไว้อย่างมีเอกลักษณ์และเป็นระบบ เรียกว่า การแบ่งประเภทความผิดแบบไตรภาค (Tripartite Classification) ออกเป็น 3 ประเภท คือ ความผิดอุกฤษฏ์โทษหรือความผิดมหันตโทษ (Les Crimes) ความผิดมัชฌิมโทษหรือมัชยโทษ (Les Délits) และความผิดลหุโทษ (Les Contraventions) โดยโทษปรับจะเป็นโทษหลักที่ลงแก่ผู้กระทำความผิดในความผิดมัชฌิมโทษและความผิดลหุโทษ และบางครั้งโทษปรับก็เป็นโทษเสริมที่กำหนดเพิ่มขึ้นเพื่อความสมบูรณ์ในความผิดอุกฤษฏ์โทษได้

3.2.1.1 การกำหนดโทษปรับ

การลงโทษปรับ (L'Amende) คือ การที่รัฐบังคับให้มีการลงโทษโดยการชำระค่าปรับให้แก่รัฐ และการลงโทษปรับไม่เป็นการทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเสื่อมเสียเหมือนโทษจำคุก และสามารถที่จะข่มขู่ผู้กระทำความผิดได้ถ้ามีการนำไปใช้อย่างเหมาะสม โทษปรับจึงเป็นโทษที่สะท้อนให้เห็นถึงประโยชน์มากกว่าให้โทษ นอกจากนี้โทษปรับอาจมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับลักษณะของความผิด อีกทั้งยังเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายสำหรับรัฐ ทำให้รัฐไม่ต้องเสียดายได้ของแผ่นดินไปใช้ในการดูแลผู้ต้องขังในเรือนจำด้วย⁴²

ในประเทศฝรั่งเศสโทษปรับมีกำหนดไว้ในความผิดแต่ละประเภทดังนี้

1) โทษปรับสำหรับความผิดอุกฤษฏ์โทษ

ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-2 บัญญัติไว้ว่า แม้ศาลจะลงโทษจำคุกและกักขังสำหรับความผิดอุกฤษฏ์โทษแล้ว ก็ไม่ห้ามในการลงโทษปรับหรือโทษเสริมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 131-10⁴³

2) โทษปรับสำหรับความผิดมัชฌิมโทษ

ตามประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-3 กำหนดประเภทของโทษที่ใช้ลงแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดา ดังนี้⁴⁴

- (1) โทษจำคุก
- (2) โทษปรับ
- (3) โทษปรับรายวัน
- (4) โทษการทำงานบริการสาธารณะ
- (5) โทษห้ามหรือจำกัดสิทธิตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 131-6
- (6) โทษเสริมตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 131-10

จะเห็นได้ว่า ความผิดมัชฌิมโทษจะมีโทษหลักคือ โทษจำคุกและโทษปรับตาม (1) และ (2) ส่วนโทษตาม (3)-(5) เป็นโทษทางเลือก (Les peines alternatives) หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่าโทษแทนที่ (Les peines de substitution) และโทษใน (6) เป็นโทษเสริม (Les peines complémentaires)

โทษปรับถือเป็นโทษหลักที่สามารถใช้ลงแก่ผู้กระทำความผิดอุกฤษฏ์โทษและความผิดมัชฌิมโทษที่เป็นบุคคลธรรมดาได้ สำหรับบุคคลธรรมดาโทษปรับอาจใช้เป็นโทษ

⁴² เชษฐภัทร พรหมชนะ. เล่มเดิม. หน้า 58-59.

⁴³ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 161.

⁴⁴ แหล่งเดิม. หน้า 163.

แทนที่โทษจำคุกได้ในกรณีที่เป็นความผิดเล็กน้อย เนื่องจากลงโทษจำคุกระยะสั้นจะก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี ดังนั้นโทษปรับจึงเป็นโทษทางเลือกประเภทหนึ่งสำหรับโทษจำคุก แต่สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลนั้นโทษปรับเป็นโทษหลักประเภทเดียวที่สามารถลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลได้ โดยหลักทั่วไปกฎหมายอาญาฝรั่งเศสจะกำหนดโทษปรับไว้ควบคู่กับโทษจำคุก และอัตราของโทษปรับจะมีความสัมพันธ์เป็นสัดส่วนกับโทษจำคุก กล่าวคือหากโทษจำคุกสูงโทษปรับก็จะสูงตามไปด้วย ถ้าหากโทษดังกล่าวกำหนดไว้สำหรับการกระทำความผิดที่อยู่ในหมวดหรือการกระทำความผิดที่มีลักษณะอย่างเดียวกัน เช่น ความผิดฐานล่วงละเมิดทางเพศซึ่งไม่ใช่การข่มขืนกระทำชำเรา และมีเหตุที่ต้องรับโทษหนักขึ้น มาตรา 222-30 กำหนดโทษจำคุกไว้สิบปี และโทษปรับ 150,000 ยูโร แต่ถ้าเป็นความผิดฐานล่วงละเมิดทางเพศซึ่งไม่ใช่การข่มขืนกระทำชำเราแต่ไม่มีเหตุต้องรับโทษหนักขึ้น มาตรา 222-27 กำหนดโทษจำคุกไว้ห้าปี และโทษปรับ 75,000 ยูโร เป็นต้น⁴⁵

3) โทษปรับสำหรับความผิดลหุโทษ

ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสกำหนดโทษสำหรับความผิดลหุโทษไว้ 2 ประการคือ โทษปรับและโทษที่ห้ามหรือจำกัดสิทธิบางประการ สำหรับโทษปรับนั้นได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-33 ซึ่งกำหนดจำนวนเงินค่าปรับของโทษปรับตามลำดับชั้นไว้เป็นเงินสกุลยูโร โดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับดังนี้⁴⁶

- (1) ปรับไม่เกิน 38 ยูโร สำหรับความผิดลหุโทษชั้นที่ 1
- (2) ปรับไม่เกิน 150 ยูโร สำหรับความผิดลหุโทษชั้นที่ 2
- (3) ปรับไม่เกิน 450 ยูโร สำหรับความผิดลหุโทษชั้นที่ 3
- (4) ปรับไม่เกิน 750 ยูโร สำหรับความผิดลหุโทษชั้นที่ 4
- (5) ปรับไม่เกิน 1,500 ยูโร สำหรับความผิดลหุโทษชั้นที่ 5 ในกรณีที่เป็น

การกระทำความผิดซ้ำและมีกฎหมายกำหนดไว้ให้เพิ่มอัตราโทษสูงสุดเป็น 3,000 ยูโร

อย่างไรก็ตามมาตรา 131-15 บัญญัติห้ามการลงโทษปรับพร้อมกับโทษที่ห้ามหรือจำกัดสิทธิตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 131-14 แต่ไม่ห้ามการลงโทษเสริมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 131-16 และ 131-17⁴⁷

สำหรับรูปแบบในการกำหนดโทษปรับจะพิจารณาจากรายได้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดของผู้กระทำความผิด โดยจะมีการนำรายได้ดังกล่าวมากำหนดในรูปแบบร้อยละ และนำ

⁴⁵ แหล่งเดิม. หน้า 167-168.

⁴⁶ แหล่งเดิม. หน้า 176.

⁴⁷ แหล่งเดิม.

รายได้มาแบ่งออกเป็นส่วนๆ เพื่อนำส่วนหนึ่งมาใช้ในการชำระค่าปรับ โดยวิธีในการดำเนินการดังกล่าวอาจจะเป็นไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น การต้องโทษปรับร้อยละ 5 ของเงินเดือน เป็นระยะเวลา 10 เดือน ซึ่งเป็นการจ่ายค่าปรับเป็นรายเดือน หรือการต้องโทษปรับร้อยละ 20 ของรายได้ประจำปีเป็นระยะเวลา 5 ปี ซึ่งเป็นการจ่ายค่าปรับเป็นรายปี กรณีเช่นนี้ก็จะสามารถทำได้และประโยชน์ด้านหนึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงปัญหาการมีหนี้สินล้นพ้นตัว หรือการล้มละลายซึ่งจะทำให้การปรับสามารถตกลงเป็นพับได้ แม้ว่าโทษปรับสามารถที่จะก่อให้เกิดความเป็นธรรมได้อย่างไรก็ตาม โทษปรับก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้กับความผิดบางกรณี โดยเฉพาะเรื่องความผิดที่มีความรุนแรง ในกรณีที่โทษปรับเป็นการลงโทษเพียงอย่างเดียวที่จะกำหนดได้สำหรับความผิดนั้น เช่น การละเมิดโดยการใช้ความรุนแรงโดยเจตนาต่อบุคคล⁴⁸ แต่ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคลนั้น ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-38 ได้กำหนดอัตราโทษปรับไว้สูงถึง 5 เท่าของโทษที่กำหนดไว้สำหรับบุคคลธรรมดา และการกำหนดโทษอยู่ในดุลพินิจของผู้พิพากษาซึ่งสามารถปรับให้เหมาะสมกับสถานะทางการเงินของนิติบุคคลผู้กระทำความผิดได้⁴⁹

3.2.1.2 การบังคับค่าปรับ

หากผู้ต้องโทษปรับไม่ชำระค่าปรับตามคำพิพากษาของศาล กฎหมายได้กำหนดมาตรการบังคับเอา กับเนื้อตัวร่างกาย (la contrainte par corps) ของผู้ต้องโทษปรับได้ มาตรการดังกล่าวคือ การจำกัดเสรีภาพของจำเลยเป็นเวลาตั้งแต่ห้าวันถึงสี่เดือน ซึ่งระยะเวลาดังกล่าวขึ้นอยู่กับจำนวนเงินค่าปรับที่จำเลยไม่ชำระตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 750 ดังนี้⁵⁰

- 1) 5 วัน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนตั้งแต่ 150 ยูโร แต่ไม่เกิน 450 ยูโร
- 2) 10 วัน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนสูงกว่า 450 ยูโร แต่ไม่เกิน 1,500 ยูโร
- 3) 20 วัน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนสูงกว่า 1,500 ยูโร แต่ไม่เกิน 3,000 ยูโร
- 4) 1 เดือน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนสูงกว่า 3,000 ยูโร แต่ไม่เกิน 6,000 ยูโร

⁴⁸ Michèle – Laure Rassat. (อ้างถึงใน เศรษฐกัทร พรหมชนะ. 2546: 60).

⁴⁹ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 184.

⁵⁰ แหล่งเดิม. หน้า 169-170.

5) 2 เดือน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนสูงกว่า 6,000 ยูโร แต่ไม่เกิน 12,000 ยูโร

6) 4 เดือน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนสูงกว่า 12,000 ยูโร อย่างไรก็ตามในกรณีที่เป็นการลงโทษที่เป็นการลบล้างความผิดคดีนั้น ระยะเวลาของการบังคับเอาโทษขึ้นอยู่กับเนื้อตัวร่างกายของผู้ต้องโทษปรับที่ไม่ชำระค่าปรับอาจสูงถึงสองปี (ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา L 627-6)⁵¹

การบังคับเอาโทษขึ้นอยู่กับเนื้อตัวร่างกายในกรณีไม่ชำระโทษปรับนี้ ไม่สามารถกระทำได้ในกรณีดังต่อไปนี้⁵²

1) เป็นความผิดทางการเมือง
2) เป็นความผิดเกี่ยวกับการพิมพ์ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 749)

3) หากผู้ต้องโทษเป็นผู้เยาว์หรือบุคคลที่มีอายุตั้งแต่หกสิบปีขึ้นไป (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 751)

4) หากผู้ต้องโทษอยู่ในฐานะที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 752)

5) หากเป็นการบังคับเอาโทษกับสามีภริยาในขณะเดียวกัน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 753)

6) ผู้แทนของนิติบุคคลซึ่งไม่สามารถชำระค่าปรับได้
แม้ว่าการบังคับเอาโทษขึ้นอยู่กับเนื้อตัวร่างกายในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่สามารถชำระโทษปรับได้นี้จะเป็นมาตรการที่มีลักษณะทางอาญา แต่มาตรการดังกล่าวไม่ใช่โทษ ซึ่งศาลฎีกาเคยวินิจฉัยว่ามาตรการดังกล่าวมีฐานะเป็นมาตรการบังคับเอาโทษทางทรัพย์สินแต่ไม่ใช่โทษ (คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญา เมื่อวันที่ 24 กันยายน ค.ศ. 1996 เลขที่ 328)⁵³

3.2.1.3 การใช้มาตรการอื่นแทนโทษปรับ

ในประเทศฝรั่งเศสนอกจากโทษปรับและโทษจำคุกแล้ว ยังมีรูปแบบการลงโทษที่เกิดขึ้นใหม่ที่เรียกว่า “โทษทางเลือกหรือโทษแทนที่” (Les peines alternatives หรือ Les peines de substitution) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้โทษประเภทนี้ในการลงโทษแทนโทษจำคุกระยะ

⁵¹ แหล่งเดิม.

⁵² แหล่งเดิม.

⁵³ แหล่งเดิม.

สั้นและเป็นโทษที่มีรูปแบบพิเศษจากโทษหลัก ซึ่งการใช้โทษทางเลือกเป็นโทษแทนที่โทษหลักนั้น มีความหมายเข้าใจโดยนัยว่าศาลจะลงโทษหลักไปพร้อมกับโทษทางเลือกไม่ได้ กล่าวคือจะลงโทษจำคุกหรือโทษปรับพร้อมกับลงโทษทางเลือกไม่ได้⁵⁴ ซึ่งโทษทางเลือกหรือโทษแทนที่มีดังต่อไปนี้

1) โทษปรับรายวัน

โทษปรับรายวันมีการนำมาใช้ในกฎหมายฝรั่งเศสโดยรัฐบัญญัติฉบับลงวันที่ 10 มิถุนายน ค.ศ. 1983 เพื่อเป็นโทษที่ใช้แทนที่โทษจำคุก ต่อมาเมื่อมีการปฏิรูปประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส ได้กำหนดให้โทษปรับรายวันกลายเป็นโทษเสริมทั่วไปและเป็นโทษที่สามารถใช้แทนที่โทษปรับตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 131-5 และ 131-25⁵⁵

โทษปรับรายวันให้ศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดจำนวนค่าปรับในแต่ละวัน โดยคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจและภาระความรับผิดชอบของจำเลย ซึ่งจะต้องไม่เกิน 300 ยูโรต่อหนึ่งวัน และการกำหนดจำนวนวันที่จะต้องรับโทษปรับรายวันนั้นจะต้องคำนึงถึงพฤติการณ์แวดล้อมแห่งการกระทำความผิดแต่ต้องไม่เกิน 360 วัน (ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-5) ตัวอย่างเช่น จำเลยถูกลงโทษปรับรายวัน 30 ยูโรต่อหนึ่งวันเป็นระยะเวลา 100 วัน รวมเป็นเงิน 3,000 ยูโร อย่างไรก็ตามจำนวนเงินค่าปรับทั้งหมดที่กำหนดไว้สำหรับโทษปรับรายวันจะต้องไม่เกินจำนวนเงินสูงสุดของค่าปรับต่อวันคือ 300 ยูโร คูณด้วยจำนวนวันสูงสุดของโทษปรับรายวันคือ 360 วัน (300 x 360) เท่ากับ 108,000 ยูโร คิดเป็นเงินไทยประมาณ (108,000 x 50) เท่ากับ 5,400,000 บาท⁵⁶

2) โทษการทำงานบริการสาธารณะ

โทษการทำงานบริการสาธารณะถูกบัญญัติใช้เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน ค.ศ. 1983 มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้แทนการลงโทษหลัก ดังนั้นประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสมาตรา 131-9 จึงห้ามการลงโทษการทำงานบริการสาธารณะพร้อมกับโทษจำคุก และยังห้ามการลงโทษการทำงานบริการสาธารณะพร้อมกับการลงโทษอื่นๆ เช่น โทษห้ามหรือจำกัดสิทธิของผู้กระทำความผิด โทษปรับ โทษปรับรายวัน⁵⁷

⁵⁴ แหล่งเดิม. หน้า 171.

⁵⁵ แหล่งเดิม.

⁵⁶ แหล่งเดิม. หน้า 172.

⁵⁷ แหล่งเดิม.

การทำงานบริการสาธารณะเป็นโทษที่จะใช้ในขั้นตอนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฝรั่งเศส โดยจะใช้กับคดีอาญาที่เกิดขึ้นจากอุบัติเหตุ การกระทำความผิดในคดีเล็กๆ น้อยๆ ที่มีการทำซ้ำแล้วซ้ำอีก หรือความผิดปานกลาง ความผิดเกี่ยวกับการจราจรหรือการคมนาคม ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าส่วนใหญ่ศาลอุทธรณ์จะเป็นผู้นาวินิจฉัยคดีดังกล่าวมาใช้มากกว่าศาลชั้นต้น ซึ่งศาลจะพิพากษาเมื่อสิ้นสุดการพิจารณาคดี โดยในทางปฏิบัติจะมีผู้ทำหน้าที่บังคับโทษ (Le juge de l'application des peines (JAP)) ซึ่งจะเป็นผู้พิพากษาในศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ หรือผู้พิพากษาในศาลที่มีคำพิพากษาแต่งตั้งให้เป็นผู้พิพากษาบังคับโทษ ผู้พิพากษาบังคับโทษจะตรวจสอบประวัติและความประพฤติของผู้ต้องโทษเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมในการปรับเปลี่ยนโทษ หากพิจารณาแล้วสมควรจะได้รับการเปลี่ยนโทษ ผู้พิพากษาบังคับโทษจะเป็นผู้ร้องขอให้ศาลเปลี่ยนโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน เป็นการทำงานบริการสาธารณะภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด หรือรอกการลงโทษพร้อมกับการใช้ทำงานบริการสาธารณะตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 132 - 54⁵⁸

ลักษณะงานบริการสาธารณะส่วนใหญ่จะเป็นการทำงานในด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นการทำงานที่มีความเสี่ยงน้อย ในกรณีที่ผู้ต้องโทษนั้นมียานพาหนะอยู่แล้ว จะต้องบังคับใช้การทำงานบริการสาธารณะนอกเวลาของการทำงานปกติโดยหน่วยงานที่ผู้ต้องโทษไปทำงานจะต้องเป็นผู้จ่ายค่าอาหาร ค่าเดินทาง และเงินประกันความเสียหายอันเกิดจากการทำงาน⁵⁹

ในการเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นการทำงานบริการสาธารณะนั้น มาตรา 131 - 22 แห่งประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสได้กำหนดว่า ผู้พิพากษาบังคับโทษจะเป็นผู้กำหนดวิธีการและระยะเวลาในการใช้บังคับการทำงานบริการสาธารณะ โดยจะมีการกำหนดระยะเวลาการทำงานเป็นเวลา 40 - 200 ชั่วโมง ภายในระยะเวลาไม่เกิน 18 เดือน โดยไม่มีค่าตอบแทน และภายใต้ข้อจำกัดตามที่ศาลกำหนด ระยะเวลาดังกล่าวจะสิ้นสุดลงเมื่อผู้ต้องโทษได้ทำงานบริการสังคมเสร็จสมบูรณ์ โดยระยะเวลาดังกล่าวอาจสะดุดหยุดลงได้ในกรณีที่ผู้ต้องโทษประสบปัญหาที่ร้ายแรงและเร่งด่วน เช่น ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ⁶⁰

ตามมาตรา 132 - 55 ภายในระยะเวลาดังกล่าวนี้ผู้พิพากษาจะกำหนดให้ผู้กระทำความผิดจะต้องปฏิบัติตามมาตรการควบคุมดังต่อไปนี้⁶¹

⁵⁸ เศษฐภัทร พรหมชนะ. เล่มเดิม. หน้า 63-65.

⁵⁹ แหล่งเดิม.

⁶⁰ แหล่งเดิม.

⁶¹ แหล่งเดิม.

(1) ในเวลาที่ผู้พิพากษาเรียกให้ผู้กระทำความผิดปรากฏตัว จะต้องปฏิบัติตาม โดยให้มารายงานตัวต่อผู้พิพากษาบังคับโทษหรือเจ้าหน้าที่ควบคุมที่ได้รับมอบหมาย

(2) ผู้ที่ทำการบริการสาธารณะจะต้องตรวจร่างกายก่อนที่จะมีการปฏิบัติหน้าที่ตามโทษที่ได้รับ เพื่อที่จะสามารถตรวจสอบผู้ที่ทำการบริการสาธารณะว่าเป็นผู้ที่มีสุขภาพแข็งแรงและไม่เป็นพาหะของเชื้อโรคไปยังผู้อื่น เป็นการยืนยันรับรองทางการแพทย์ว่าเหมาะสมที่จะปฏิบัติหน้าที่ในเรื่องที่จะทำการบริการสังคม

(3) ผู้ที่ทำการบริการสาธารณะจะต้องชี้แจงเหตุผลของการเปลี่ยนงานหรือเปลี่ยนสถานที่พักอาศัย อันเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการบริการสาธารณะตามวิธีการที่กำหนด

(4) ผู้ที่ทำการบริการสาธารณะจะต้องขออนุญาตล่วงหน้าต่อผู้พิพากษาบังคับโทษ สำหรับการเดินทางอันอาจจะก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการให้บริการสาธารณะ

(5) ผู้ที่ทำการบริการสาธารณะจะต้องให้เจ้าหน้าที่เข้าตรวจเยี่ยมและตรวจสอบข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับโทษของผู้เข้ารับทำการบริการสาธารณะ นอกจากนี้ ผู้ที่ทำการบริการสาธารณะอาจจะต้องปฏิบัติตามหรือมีหน้าที่พิเศษที่ศาลจะกำหนดในแต่ละรายไป

ตามมาตรา 131 - 23 ในบางกรณีอาจจะมีการทำงานบริการสาธารณะจะต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดหรือกฎระเบียบแห่งกฎหมายในเรื่องต่อไปนี้⁶²

- (1) งานกลางคืน
- (2) ความสะอาด
- (3) ความปลอดภัย
- (4) งานของสตรีและงานของเด็ก

เพื่อให้สอดคล้องกับงานประเภทนี้ การทำงานบริการสาธารณะอาจจะกำหนดให้สามารถทำงานปกติและทำงานบริการสาธารณะด้วยก็ได้ ในกรณีที่ตัวจำเลยประกอบวิชาชีพอยู่จะทำงานบริการสาธารณะหลังจากงานปกติของตนเอง

ตามมาตรา 131 - 24 หน่วยงานที่ได้รับประโยชน์จากการทำงานบริการสาธารณะจะต้องจ่ายค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการทำบริการสาธารณะในการเดินทางและค่าอาหารแก่ผู้ทำงานบริการสาธารณะ และหน่วยงานนั้นๆ จะต้องจัดทำประกันภัยเพื่อความรับผิดชอบในกรณีที่ผู้ทำงานบริการสาธารณะทำให้เกิดความเสียหาย ส่วนรัฐจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่บุคคลอื่นอันเกิดจากกรณีที่ผู้ทำการบริการสาธารณะปฏิบัติหน้าที่ในการบริการ

⁶² แหล่งเดิม.

สาธารณะ เมื่อรัฐดำเนินการจ่ายค่าเสียหายแล้ว สามารถสวมสิทธิในฐานะผู้เรียกร้องความเสียหาย มาได้เปรียบเทียบกับผู้ทำการบริการสาธารณะ⁶³

ตามมาตรา 131 - 36 กำหนดเงื่อนไขในการปฏิบัติหน้าที่ของการทำงานบริการ สาธารณะดังนี้⁶⁴

(1) เงื่อนไขของผู้พิพากษา ผู้พิพากษาจะจัดทำลำดับรายการหน้าที่ของงาน บริการสาธารณะต่อจำเลยเพื่อที่จะให้จำเลยปฏิบัติงานบริการสาธารณะ ในลำดับรายการบริการ สาธารณะของแต่ละท้องที่นั้นจะกำหนดแตกต่างกันออกไปตามแต่ละท้องที่และตามเขตอำนาจของ ผู้พิพากษา

(2) เงื่อนไขที่จะกำหนดให้จำเลยที่เป็นลูกจ้างสามารถที่จะทำงานบริการ สาธารณะควบคู่ไปในช่วงระยะเวลาทำงานปกติ

การควบคุมให้ผู้ต้องโทษปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของการใช้การทำงานบริการ สาธารณะนั้นจะมีผู้พิพากษาบังคับโทษหรือหน่วยงานคุมประพฤติ หรือกรณีที่ต้องโทษเป็นเด็ก ผู้ควบคุมจะเป็นผู้พิพากษาคดีเด็กเป็นผู้ดูแลควบคุม⁶⁵

3) โทษห้ามหรือการจำกัดสิทธิต่างๆของผู้กระทำผิด

ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-6 ได้บัญญัติโทษห้ามหรือ จำกัดสิทธิของผู้กระทำผิดไว้จำนวน 11 ประการตามลำดับความหนักเบา โดยเกือบครึ่งหนึ่งของโทษดังกล่าวมีผลกระทบโดยตรงหรือโดยอ้อมต่อสิทธิมนุษยชนที่สำคัญยิ่งนั่นก็คือ การห้าม ขยับเขยื้อนพาหนะ รายละเอียดของโทษมีดังนี้⁶⁶

(1) การพักใบอนุญาตขับขี่เป็นระยะเวลาไม่เกินห้าปี

(2) การห้ามขยับเขยื้อนพาหนะบางประเภทเป็นระยะเวลาไม่เกินห้าปี

(3) การยกเลิกใบอนุญาตขับขี่และการห้ามร้องขอให้ออกใบอนุญาตขับขี่ ฉบับใหม่เป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปี

(4) การริบยานพาหนะหนึ่งหรือหลายรายการของผู้กระทำผิด

(5) การห้ามเคลื่อนที่ยานพาหนะหนึ่งหรือหลายรายการของผู้กระทำ ความผิดเป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปี

⁶³ แหล่งเดิม.

⁶⁴ แหล่งเดิม.

⁶⁵ แหล่งเดิม.

⁶⁶ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 172-173.

(6) การห้ามยึดถือหรือพกพาอาวุธซึ่งต้องได้รับอนุญาตเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าห้าปี

(7) การริบอาวุธหนึ่งหรือหลายรายการที่เป็นกรรมสิทธิ์หรืออยู่ในความครอบครองของผู้ถูกลงโทษ

(8) การถอนใบอนุญาตล่าสัตว์กับการห้ามร้องขอออกใบอนุญาตล่าสัตว์ฉบับใหม่เป็นระยะเวลาไม่เกินห้าปี

(9) การห้ามส่งจ่ายเช็คเพื่อการอื่นนอกเหนือจากเช็คที่อนุญาตให้ถอนเงินโดยผู้สั่งจ่ายซึ่งเป็นผู้จ่าย หรือเช็คที่ได้รับการรับรองและแสดงบัตรจ่ายเงินของธนาคาร

(10) การริบสิ่งของที่มีไว้หรือมีความมุ่งหมายที่จะใช้กระทำความผิด หรือสิ่งของที่ได้มาจากการกระทำความผิด อย่างไรก็ตามการริบสิ่งของดังกล่าวไม่อาจกระทำได้หากเป็นความผิดมหัศจรรย์โทษเกี่ยวกับการพิมพ์ (le délit de presse)

(11) การห้ามประกอบกิจกรรมทางวิชาชีพหรือสังคมเป็นระยะเวลาไม่เกินห้าปี หากปรากฏว่าสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆที่ใช้ในกิจกรรมดังกล่าวถูกจงใจใช้สำหรับเตรียมการหรือกระทำความผิด อย่างไรก็ตามการห้ามดังกล่าวไม่บังคับใช้สำหรับการปฏิบัติการกิจที่มาจากการเลือกตั้ง (mandat électif) หรือในความรับผิดชอบของสหภาพ รวมทั้งในกรณีที่เป็นความผิดมหัศจรรย์โทษเกี่ยวกับการพิมพ์

3.2.1.4 องค์กรที่ทำหน้าที่บังคับโทษปรับ

เมื่อศาลพิพากษาลงโทษปรับแล้ว ในประเทศฝรั่งเศสอำนาจหน้าที่ในการจัดให้มีการปฏิบัติตามคำพิพากษาเป็นของอัยการ (le ministère public) ซึ่งตามความหมายในภาษาฝรั่งเศส หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ประจำอยู่ตามศาล เพื่อเป็นผู้แทนของสังคมมีอำนาจและหน้าที่ดำเนินการในนามของสังคมให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวกับความเรียบร้อย โดยเป็นผู้ฟ้องร้องดำเนินคดีและจัดให้มีการปฏิบัติตามคำพิพากษา โดยอัยการของประเทศฝรั่งเศสมิได้มีอำนาจที่จำกัดเฉพาะในการดำเนินคดีอาญาในศาลเท่านั้น แต่นอกศาลอัยการก็ยังมีหน้าที่ต่างๆ ซึ่งในทางอาญา ทางแพ่งและพาณิชย์ ทางระเบียบวินัยและทางด้านปกครองอีกมากมายหลายประการ

อัยการฝรั่งเศสมีลักษณะเช่นเดียวกับผู้พิพากษาและสังกัดกระทรวงยุติธรรมเช่นเดียวกัน แต่อัยการมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากผู้พิพากษาอยู่บ้าง 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่งอัยการเป็นตัวแทนอำนาจบริหารซึ่งทำให้อัยการมีการบังคับบัญชาตามลำดับอาวุโส อัยการเป็นอันหนึ่งอันเดียวแบ่งแยกไม่ได้และอัยการไม่ขึ้นกับศาล ประการที่สองอัยการเป็นคู่ความสำคัญ

และจำเป็นในคดีอาญา ซึ่งทำให้อัยการไม่อาจถูกคัดค้านได้และอัยการไม่ต้องรับผิดชอบในการฟ้องคดีในฝรั่งเศสอัยการและผู้พิพากษามีฐานะเท่าเทียมกันทุกประการและมีคำเรียกรวมกันว่า Magistrate อัยการฝรั่งเศสมีหน้าที่ในทางอาญา ดังนี้

- 1) อำนาจหน้าที่ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีชั้นผู้ใหญ่
- 2) อำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส การฟ้องคดีอาญาเป็นอำนาจของรัฐแต่ผู้เดียว อัยการเป็นผู้ใช้อำนาจนี้ในนามของสังคม เอกชนจะฟ้องคดีอาญาเองโดยตรงไม่ได้แต่ผู้เสียหายอาจฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องได้เพื่อบังคับให้อัยการฟ้องคดีอาญาได้ โดยอัยการจะฟ้องคดีต่อเมื่อเห็นสมควรและเพื่อประโยชน์ของสังคม ซึ่งอัยการมีวิธีฟ้องคดีได้ 2 อย่างคือ ฟ้องผู้ต้องหาโดยตรงต่อศาลแขวงหรือศาลที่พิจารณาคดีโทษปานกลางในกรณีที่คดีนั้นเป็นความผิดลหุโทษหรือโทษปานกลาง หรือยื่นคำขอให้ทำการไต่สวนในกรณีเป็นคดีที่มีโทษอุกฤษฏ์หรือคดีที่มีโทษปานกลางแต่ยุ่งยากซับซ้อนหรือเป็นคดีที่มีกฎหมายบังคับให้ต้องไต่สวนก่อน
- 3) อำนาจหน้าที่ในการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งในการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง อัยการมีหน้าที่ต้องแจ้งให้พคตีทราบคำวินิจฉัยของศาลเกี่ยวกับผู้ต้องขังแต่ละคนทุกครั้ง และออกคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรให้ปล่อยตัวผู้ต้องขังไปทันทีเมื่อศาลพิพากษาปล่อยหรือพิพากษาให้ปรับหรือจำคุกแต่รอการลงโทษไว้ การบังคับให้ชำระเงินค่าปรับตามคำพิพากษาต้องกระทำในนามของอัยการ และถ้าผู้ถูกพิพากษาให้ปรับไม่ชำระค่าปรับ อัยการมีอำนาจสั่งให้เอาตัวไปกักขังหรือบังคับให้ชำระค่าปรับได้ สำหรับโทษจำคุกอัยการเป็นผู้จัดทำสารบบการลงโทษซึ่งมีรายละเอียดทุกอย่างในการลงโทษผู้ต้องโทษแต่ละคนไว้ครบถ้วน มีหน้าที่แจ้งให้ผู้ต้องโทษซึ่งยังไม่ถูกควบคุมมารับการจำคุกหรือแจ้งให้ตำรวจจับกุมเมื่อผู้นั้นจะหนีหรือไม่ยอมมา นอกจากนี้อัยการยังเป็นผู้ควบคุมดูแลให้จำศาลจัดทำทะเบียนประวัติผู้กระทำผิดด้วย⁶⁷

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า ในประเทศฝรั่งเศสศาลจะกำหนดโทษปรับควบคู่กับโทษจำคุกและมีสัดส่วนสัมพันธ์กัน เมื่อจำเลยไม่ชำระค่าปรับกฎหมายได้กำหนดมาตรการในการบังคับเอาถึกับเนื้อตัวร่างกายของผู้ต้องโทษโดยการจำกัดเสรีภาพได้ แต่มาตรการดังกล่าวไม่ใช่โทษเป็นเพียงมาตรการบังคับเอาทรัพย์สินเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีโทษทางเลือกหรือโทษแทนที่มาใช้แทนที่โทษปรับได้ และในการบังคับค่าปรับเป็นอำนาจของอัยการ เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาเป็นกระบวนการเดียวตั้งแต่เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นไปจนถึงการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา

⁶⁷ โกลแมน ภัทรภริมย์ ข. เล่มเดิม. หน้า 228-239.

3.2.2 ประเทศเยอรมนี

ประเทศเยอรมนีมีระบบการลงโทษในทางรูปแบบแบ่งออกเป็น 2 ประเภท กล่าวคือ ประเภทที่หนึ่งเป็นการลงโทษทางอาญา (Strafen) และอีกประเภทหนึ่งเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย (Besserung und Sicherung) การแบ่งระบบการลงโทษดังกล่าวมีแนวคิดในทางทฤษฎีว่าการลงโทษทางอาญาของรัฐแก่ผู้กระทำความผิดนั้น จะชอบด้วยกฎหมายต่อเมื่อสามารถที่จะดำเนินผู้กระทำผิด และในขณะเดียวกันก็ต้องไม่เกินกว่าความน่าตำหนิ (die Schuld des Taeters) ของผู้กระทำผิด ในขณะที่การใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยจะชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ พิจารณาจากความเป็นอันตรายที่จะเกิดขึ้น (ในอนาคต) จากตัวผู้กระทำผิด โดยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความน่าตำหนิของผู้กระทำผิดแต่อย่างใด

3.2.2.1 การกำหนดโทษปรับ

ในการกำหนดโทษปรับประเทศเยอรมนีนำรูปแบบการลงโทษปรับในระบบปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (Day Fine) ซึ่งเป็นระบบของกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียมาใช้ เนื่องจากเห็นว่าเงินและทรัพย์สินของบุคคลไม่ได้มีเท่าเทียมกัน และจะต้องไม่ทำให้ผู้กระทำผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะต้องรับโทษที่รุนแรงกว่าผู้กระทำผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดในเรื่อง “การเป็นเหยื่อที่เท่าเทียมกัน” (Opfergleichheit) ดังนั้นโทษปรับจะไม่ถูกกำหนดเป็นจำนวนเงินที่แน่นอนมาตั้งแต่แรก หากแต่จะแบ่งโทษปรับออกเป็นจำนวนวันของโทษปรับและอัตราของโทษปรับ ในขณะที่การกำหนดจำนวนวันของโทษปรับจะเป็นไปตามหลักทั่วไปว่าด้วยการใช้ดุลพินิจกำหนดโทษ กล่าวคือตามระดับความมิชอบด้วยกฎหมายของการกระทำผิดที่สามารถดำเนินได้ ในการกำหนดอัตราโทษปรับจะเป็นไปตามความสัมพันธ์ในทางส่วนตัวและฐานะในทางเศรษฐกิจของผู้กระทำผิด การแยกความแตกต่างดังกล่าวจะทำให้ในกรณีที่ผู้กระทำผิดที่มีฐานะในทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน (อัตราโทษปรับที่แตกต่างกัน) แต่กระทำความผิดที่มีความน่าตำหนิพอๆ กัน (จำนวนวันของโทษปรับที่เท่าๆ กัน) จะได้รับผลกระทบจากการลงโทษปรับที่เท่าๆ กัน แม้ว่าจะต้องชำระจำนวนค่าปรับโดยรวมแตกต่างกันก็ตาม⁶⁸

โดยในประมวลกฎหมายอาญาของเยอรมนี มาตรา 40 ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการลงโทษปรับรายวันไว้ดังนี้⁶⁹

1) โทษปรับจะถูกกำหนดเป็นอัตรารายวันอย่างน้อยที่สุดเป็นเวลา 5 วัน ในกรณีที่ไม่มีกฎหมายกำหนดเอาไว้เป็นอย่างอื่น และอย่างมากที่สุดจะเป็นเวลา 360 วัน

⁶⁸ Meier. (อ้างถึงใน ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, 2549: 206).

⁶⁹ German Criminal Code section 40.

2) ศาลเป็นผู้พิจารณาอัตราค่าปรับในแต่ละวันโดยคำนึงถึงลักษณะส่วนตัวและสภาพทางเศรษฐกิจของผู้กระทำผิด โดยศาลจะพิจารณาจากรายได้สุทธิโดยเฉลี่ยที่ผู้กระทำผิดมีหรืออาจมีในหนึ่งวันเป็นจุดเริ่มต้น โดยค่าปรับรายวันจะถูกกำหนดขั้นต่ำเป็นเงินจำนวน 1 ยูโร และขั้นสูงเป็นเงินจำนวน 5,000 ยูโร

3) ในการพิจารณาค่าปรับรายวัน ศาลอาจนำรายได้ของผู้กระทำผิด ทรัพย์สินหรือพื้นฐานอื่นๆ มาประเมินร่วมด้วย

4) จำนวนเงินและอัตราค่าปรับรายวันจะต้องระบุไว้ในคำพิพากษาด้วย จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษปรับรายวันจะแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรกเป็นการกำหนดจำนวนวันของโทษปรับ ซึ่งจะถูกกำหนดจากความรุนแรงของการกระทำความผิด ซึ่งเป็นไปตามหลักการใช้ดุลพินิจกำหนดโทษที่พิจารณาจากความมิชอบด้วยกฎหมายของการกระทำผิดและความน่าตำหนิของผู้กระทำผิด รวมทั้งทฤษฎีการลงโทษเรื่องการป้องกัน ส่วนขั้นตอนที่สองเป็นการกำหนดอัตราโทษปรับรายวัน ซึ่งในขั้นตอนนี้จะกระทำได้ต่อเมื่อได้มีการกำหนดจำนวนวันของโทษปรับแล้ว โดยในขั้นตอนนี้ศาลจะกำหนดค่าปรับรายวันให้เหมาะสมกับรายได้เฉลี่ยสุทธิต่อวันของผู้กระทำผิด โดยพิจารณาจากลักษณะส่วนตัวและฐานะทางเศรษฐกิจตลอดจนอาจนำรายได้ ทรัพย์สินหรือข้อพิจารณาอื่นๆ มาใช้ประกอบในการคำนวณอัตราค่าปรับต่อวันได้ โดยการกำหนดอัตราค่าปรับรายวันจะต้องไม่กำหนดให้สูงเกินไปจนกระทั่งกระทบกระเทือนต่อการใช้ชีวิตในสังคมของผู้กระทำผิดจนทำให้ไม่อาจบรรลุเป้าหมายของโทษได้

3.2.2.2 การบังคับค่าปรับ

เมื่อมีคำพิพากษาลงโทษปรับและผู้กระทำความผิดจะต้องชำระค่าปรับตามจำนวนที่กำหนดให้แก่รัฐ แต่ถ้าผู้กระทำผิดไม่สามารถชำระค่าปรับได้ทันที เนื่องจากสภาพส่วนตัวหรือสถานทางเศรษฐกิจแล้ว ศาลจะกำหนดให้ผู้กระทำความผิดชำระค่าปรับเป็นงวดๆ ได้ และศาลมีอำนาจที่จะเพิกถอนคำสั่งให้ชำระค่าปรับเป็นงวดได้ หากปรากฏว่าผู้กระทำความผิดไม่ชำระค่าปรับรายงวดได้ตามเวลาที่กำหนด⁷⁰ และหากผู้กระทำความผิดไม่ชำระเงินค่าปรับภายในกำหนดและไม่สามารถจ่ายเงินตามจำนวนที่ศาลมีคำสั่งปรับไว้ได้แล้ว ผู้กระทำความผิดจะต้องถูกกักขังแทนการชำระค่าปรับ โดยถืออัตราระยะเวลาหนึ่งวันของค่าปรับรายวันเท่ากับหนึ่งวันของโทษจำคุก⁷¹

⁷⁰ German Criminal Code section 42.

⁷¹ German Criminal Code section 43.

การกักขังแทนค่าปรับ (Ersatzfreiheitsstrafe) การกักขังแทนค่าปรับถือว่าเป็นโทษทางอาญาโดยแท้ ไม่ใช่เป็นเพียงวิธีการบังคับให้มีการบังคับชำระค่าปรับ การกักขังแทนค่าปรับจึงเป็นไปตามบทบัญญัติว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก เงื่อนไขของการกักขังแทนค่าปรับคือการไม่ชำระค่าปรับ ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้ต้องคำพิพากษาให้ชำระค่าปรับ ไม่มีสิทธิที่จะเลือกระหว่างการชำระค่าปรับหรือจะยอมให้กักขังแทนค่าปรับ เนื่องจากหากมีการกักขังแทนค่าปรับแล้วก็จะไม่มีการเก็บเงินค่าปรับอีกต่อไป และในกรณีที่ผู้ต้องคำพิพากษาให้ชำระค่าปรับ ได้ชำระค่าปรับไปแล้วบางส่วนก็จะมีกำหนดวันที่ต้องโทษกักขังแทนค่าปรับไปตามส่วนเกณฑ์ขั้นต่ำของโทษกักขังแทนค่าปรับคือ 1 วัน⁷²

3.2.2.3 การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษปรับ

เมื่อปรากฏว่าผู้กระทำความผิดไม่ชำระเงินค่าปรับตามจำนวนและภายในเวลาที่ศาลกำหนดแล้วผู้นั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา (EGStGB) มาตรา 293 ได้บัญญัติทางเลือกของการกักขังแทนค่าปรับไว้ โดยบัญญัติไว้ว่าการบังคับคดีในส่วนของ การกักขังแทนค่าปรับสามารถแทนที่ได้ด้วยการทำงานบริการสังคม (การทำงานนอกที่คุมขัง) โดยผู้กระทำความผิดสามารถที่จะทำงานบริการสังคมเป็นเวลา 6 ชั่วโมง เพื่อทดแทนการที่จะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับหนึ่งวัน ซึ่งการทำงานบริการสังคมนี้จะต้องไม่ได้รับค่าตอบแทน และจะต้องไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ และผู้ต้องโทษจะไปทำงานในสถานที่ที่เป็นสาธารณประโยชน์หรือที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และเมื่อผู้กระทำความผิดได้ทำงานบริการสังคมแล้ว การกักขังแทนค่าปรับก็เป็นอันระงับไป แต่ถ้าทำงานแยหรือไม่ทำงานหรือไม่มาทำงาน โดยไม่มีข้อแก้ตัว ก็จะถูกระงับโทษปรับและบังคับโทษกักขังแทนค่าปรับต่อไป⁷³

โดยที่ประมวลกฎหมายอาญาของประเทศเยอรมนีมีหลักสำคัญคือ จะไม่นำเอาการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน ดังนั้นศาลเยาวชนจะนำมาตรการอื่นๆ มาใช้แทนการลงโทษทางอาญา 3 มาตรการด้วยกันคือ

1) มาตรการให้การศึกษา (Educational Measures) เช่น การให้บริการสังคม (Community Service) หรือการเข้าร่วม โครงการฝึกหัดทางสังคม (Participation in Sanction System) เป็นต้น

2) มาตรการทางวินัย (Disciplinary Measures) รวมถึงการกักขังระยะสั้นเป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์ (Shot Term Detention up to 4 week)

⁷² Meier. (อ้างถึงใน นรงค์ ใจหาญ และคณะ. 2549: 220).

⁷³ แหล่งเดิม.

3) การจำคุกเยาวชน (Youth Imprisonment) ซึ่งมีการจำคุกขั้นต่ำคือ 6 เดือน และการจำคุกขั้นสูงคือ 5 ปี สำหรับกรณีที่มีการกระทำความผิดที่รุนแรงมาก ผู้กระทำความผิดอาจถูกจำคุกขั้นสูงถึง 10 ปีก็ได้

3.2.2.4 องค์กรที่ทำหน้าที่บังคับโทษปรับ

การพิพากษาให้ชำระค่าปรับเป็นการพิพากษาให้จำเลยชำระค่าปรับตามจำนวนที่กำหนดให้แก่รัฐ กฎหมายที่เป็นหลักในการบังคับคดีดังกล่าวบัญญัติไว้ในมาตรา 459 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และระเบียบว่าด้วยการจัดเก็บในกระบวนการยุติธรรม (JBeitrO) แก้ไขเพิ่มเติมโดยบทบัญญัติในระเบียบว่าด้วยการบังคับคดีอาญา (StVollstV) และระเบียบว่าด้วยการจัดเก็บเงิน (EBAO)⁷⁴

การบังคับคดีมีเงื่อนไขว่าจะต้องมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้วตามมาตรา 449 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมนี และเมื่อมีคำพิพากษาให้ชำระค่าปรับเสร็จเด็ดขาดแล้วและได้มีการชำระค่าปรับ ผู้ต้องคำพิพากษาก็จะได้รับใบเสร็จ แต่ถ้าผู้ต้องคำพิพากษาไม่ชำระค่าปรับจะถูกเตือนก่อน และถ้าภายหลังจากการเตือนแล้วยังไม่มีการชำระค่าปรับอีก เจ้าหน้าที่ในการบังคับคดี (die Vollstreckungsbehoerde) จะเป็นผู้นิยามว่าจะใช้มาตรการใดในการบังคับคดี ทั้งนี้ตามมาตรา 451 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมนี ประกอบมาตรา 8 ของระเบียบว่าด้วยการจัดเก็บเงิน (EBAO)⁷⁵

แม้ว่าจะมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว เจ้าหน้าที่ในการบังคับคดีก็ยังสามารถให้ความยินยอมในการที่ผู้ต้องคำพิพากษาให้ชำระค่าปรับจะผ่อนชำระค่าปรับ (Zahlungserleichterungen) โดยในกรณีดังกล่าวเจ้าหน้าที่ในการบังคับคดีจะต้องคำนึงสิทธิของผู้เสียหายในการที่จะได้รับการชดเชยค่าเสียหายด้วย ในกรณีที่ผู้ต้องคำพิพากษาให้ชำระค่าปรับในคดีเดียวกันหรือในคดีอื่นต้องคำพิพากษาให้จำคุกด้วยแล้ว เพื่อที่จะให้ผู้ต้องคำพิพากษาได้กลับคืนเข้าสู่สังคมได้ง่ายขึ้นศาลสามารถ (มาตรา 462 (1) , มาตรา 462 a แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมนี) ที่จะยกเว้นการบังคับคดีในส่วนของการชำระค่าปรับทั้งหมดหรือบางส่วนก็ได้ (มาตรา 459d แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมนี) ในกรณีที่ไม่มีมีการชำระค่าปรับแม้ว่าจะได้มีการยินยอมให้ผ่อนชำระค่าปรับแล้ว และไม่มีการยกเว้นการบังคับคดีแล้ว จะมีการกักขังแทนค่าปรับ (die Ersatzfreiheitsstrafe) ตามคำร้องของเจ้าหน้าที่บังคับคดี (มาตรา 43 แห่งประมวลกฎหมายอาญาเยอรมนี, มาตรา 459e แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

⁷⁴ แหล่งเดิม. หน้า 218-219.

⁷⁵ แหล่งเดิม.

เยอรมนี) เฉพาะ เมื่อการกักขังแทนค่าปรับต่อผู้ต้องคำพิพากษาจะเป็นการรุนแรงเกินไปเท่านั้น (เช่น ถ้าผู้ต้องคำพิพากษาดังกล่าวโดยไม่ใช่ความผิดของเขา เป็นต้น) ศาลสามารถที่จะงดเว้นการกักขังแทนค่าปรับได้ (มาตรา 459f แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมนี)⁷⁶

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า ในประเทศเยอรมนีการลงโทษปรับผู้กระทำความผิดเป็นระบบปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ โดยศาลศาลต้องคำนึงถึงความน่าคำหาญของผู้กระทำผิด เนื่องจากผลร้ายที่ผู้กระทำผิดจะได้รับคือ การสูญเสียเงินซึ่งส่งผลให้ผู้กระทำผิดจะต้องสละการจับจ่ายใช้สอยในขณะหนึ่งไป และจุดเน้นของโทษปรับอยู่ตรงที่การเตือนและการรู้ที่เกี่ยวข้อกับการสูญเสียเงินทอง และเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว การบังคับคดีจะทำได้ต่อเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว หากผู้นั้นไม่ชำระค่าปรับจะได้รับการเตือน และถ้าไม่ชำระจะถูกกักขังแทนค่าปรับ และการกักขังแทนค่าปรับสามารถแทนที่ได้ด้วยการทำงานบริการสังคม โดยมีเจ้าหน้าที่ในการบังคับคดีเป็นผู้วินิจฉัยว่าจะใช้มาตรการใดในการบังคับคดี

กล่าวโดยสรุปเห็นได้ว่า การบังคับโทษปรับในต่างประเทศทั้งในกลุ่มประเทศ Common Law และ Civil Law มีการแบ่งแยกหน้าที่ในการกำหนดโทษปรับและการบังคับเอาค่าปรับออกจากกันอย่างชัดเจน โดยศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการกำหนดโทษปรับ ส่วนการบังคับเอาค่าปรับจะมีหน่วยงานอื่นเข้ามาทำหน้าที่ในการบังคับเอาค่าปรับแทน ซึ่งอาจเป็นอัยการหรือเจ้าหน้าที่บังคับคดีหรือเจ้าหน้าที่ของศาล เป็นต้น สำหรับประเทศไทยการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับจะได้พิจารณาในบทต่อไป

⁷⁶ แหล่งเดิม.

บทที่ 4

วิเคราะห์การบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับในประเทศไทย

จากที่ได้ศึกษาถึงแนวคิดในการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับ ทั้งในส่วนที่เป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบังคับโทษปรับของต่างประเทศในบทที่ผ่านมาแล้วนั้น ในบทนี้จะได้ทำการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับในประเทศไทยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29, 30 รวมทั้งนำหลักการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับในต่างประเทศในบทที่ 3 มาร่วมวิเคราะห์การบังคับโทษปรับในประเทศไทย เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในการปฏิบัติที่ถูกต้องและการกำหนดองค์การในการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับที่มีประสิทธิภาพต่อไป

4.1 รูปแบบการกำหนดโทษปรับ

โทษปรับนอกจากจะมีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาแล้ว ยังมีการบัญญัติโทษปรับไว้ในกฎหมายอื่นๆ ด้วย เช่น พระราชบัญญัติควบคุมอาหาร พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ.2478 เป็นต้น จึงทำให้การกำหนดโทษปรับเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดมีลักษณะแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าผู้กระทำความผิดนั้นได้กระทำความผิดตามกฎหมายใด ซึ่งสามารถแยกได้เป็น 2 กรณี คือ การกำหนดโทษปรับตามประมวลกฎหมายอาญา และการกำหนดโทษปรับตามกฎหมายอื่น ดังนี้

4.1.1 การกำหนดโทษปรับตามประมวลกฎหมายอาญา

ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยมีระบบการกำหนดโทษปรับแบบตายตัว (Fixed Sum System) โดยให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจกำหนดช่วงค่าปรับ กล่าวคือศาลจะปรับได้ไม่ต่ำกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดและจะต้องไม่เกินอัตราที่กฎหมายกำหนด ซึ่งศาลจะต้องกำหนดอัตราค่าปรับให้เหมาะสมและได้สัดส่วนกับผู้กระทำความผิดแต่ละราย โดยอัตราค่าปรับนั้นตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยมีทั้งที่กำหนดเฉพาะอัตราค่าปรับขั้นสูง เช่น ความผิดลหุโทษ ซึ่งตามกฎหมายมาตรา 102 แห่งประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติว่า “ความผิดลหุโทษ คือ ความผิดซึ่งต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ” เป็นต้น หรือมีทั้งกำหนดอัตราค่าสุด-สูงสุด เช่น ในความผิดฐานวางเพลิงเผาทรัพย์ผู้อื่น ตามมาตรา 217

แห่งประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติว่า “ผู้ใดวางเพลิงเผาทรัพย์ของผู้อื่น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงเจ็ดปี และปรับตั้งแต่หนึ่งพันบาทถึงหนึ่งหมื่นสี่พันบาท” เป็นต้น

เนื่องจากการกำหนดโทษปรับตามประมวลกฎหมายอาญาเป็นระบบการกำหนดอัตราโทษปรับแบบตายตัวและให้ศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดอัตราโทษปรับภายในระวางโทษปรับที่กฎหมายกำหนด โดยศาลจะกำหนดค่าปรับที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดให้มีความสัมพันธ์กับความร้ายแรงของการกระทำความผิด ทำให้เกิดปัญหาในการขาดหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการกำหนดอัตราค่าปรับให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละราย เนื่องจากศาลไม่ได้พิจารณาถึงพื้นฐานทางเศรษฐกิจและฐานะความเป็นอยู่ของผู้กระทำความผิดแต่ละรายว่ามีความสามารถชำระค่าปรับได้หรือไม่ นอกจากนี้ในความผิดอาญาบางประเภทที่กำหนดอัตราค่าปรับแบบอัตราขั้นสูง เช่น ปรับไม่เกิน 1,000 บาท ในความผิดนี้ศาลอาจใช้ดุลพินิจปรับเท่าไรก็ได้แต่ต้องไม่เกิน 1,000 บาท ซึ่งบางครั้งอาจจะปรับเพียง 500 บาท ก็ได้ ซึ่งถือว่าเป็นอัตราที่ค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับการกระทำความผิดและประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับหรือถ้าผู้กระทำความผิดเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ทำให้บางครั้งผู้กระทำความผิดสามารถคำนวณผลเสียและประโยชน์ที่จะได้รับว่าอย่างใดคุ้มค่ากว่ากัน หากพิจารณาว่าถ้ากระทำความผิดเพียงเล็กน้อย แต่ได้รับผลประโยชน์มากกว่าก็จะทำให้การลงโทษปรับไม่มีผลเป็นการข่มขู่หรือยับยั้งผู้กระทำความผิดหรือทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกเจ็บปวดได้แต่อย่างใด เช่น ในความผิดลหุโทษตามมาตรา 388 แห่งประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำการอันควรขายหน้าต่อหน้าธารกำนัล โดยเปลือยหรือเปิดเผยร่างกาย หรือกระทำการลามกอย่างอื่น ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท” ดังนั้นหากปรากฏว่าผู้กระทำความผิดต้องการโปรโมทภาพยนตร์ที่ตนเองเป็นผู้แสดงนำ จึงไปวิ่งแก้ผ้าในที่ชุมชนเพื่อเรียกร้องความสนใจจากสื่อมวลชนและประชาชน ซึ่งความผิดฐานนี้ถ้าถูกจับก็ถูกปรับไม่เกิน 500 บาท แต่เมื่อเทียบกับการได้เป็นข่าวหน้าหนึ่งในหน้าหนังสือพิมพ์และมีคนชมภาพยนตร์มากขึ้น ผู้กระทำความผิดก็ย่อมเต็มใจกระทำความผิด เป็นต้น

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นข้อบกพร่องของการกำหนดอัตราโทษปรับตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย 3 ประการ¹ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง อัตราโทษปรับตามประมวลกฎหมายอาญาไม่มีวิธีในการคำนวณหาอัตราค่าปรับที่แน่นอน ทั้งนี้เนื่องจากศาลจะเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าปรับตามอัตราที่กฎหมายกำหนด

¹ พิษขันธ์ นิพาสพงษ์. (2542). โทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้. หน้า 44-45.

ประการที่สอง อัตราโทษปรับในความผิดบางฐานมีอัตราที่ต่ำมากเมื่อเทียบกับการกระทำความผิดหรือผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับจากการกระทำนั้นๆ ทำให้การลงโทษปรับไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่หรือยับยั้งผู้กระทำความผิด

ประการที่สาม การกำหนดอัตราค่าปรับตามบทลงโทษ มิได้นำฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดมาพิจารณาด้วย จึงทำให้การกระทำความผิดในฐานเดียวกัน แต่ผู้กระทำความผิดมีฐานะต่างกัน ก็ย่อมได้รับผลกระทบจากการลงโทษปรับที่ไม่เท่าเทียมกัน และนำไปสู่ปัญหาอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย

4.1.2 การกำหนดโทษปรับตามกฎหมายอื่น

การกำหนดโทษปรับตามกฎหมายอื่น ๆ นี้ ส่วนมากจะเป็นการกระทำความผิดที่มีลักษณะเฉพาะหรือมุ่งที่จะคุ้มครองบุคคลที่ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในการดำเนินการบางอย่าง ซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญามีได้บัญญัติไว้ การกำหนดโทษปรับตามกฎหมายเหล่านี้ก็เพื่อให้สอดคล้องกับความผิด ฐานะของผู้กระทำความผิด ตลอดจนความสะดวกในการดำเนินคดี ทั้งนี้เพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดอีก ซึ่งสามารถจำแนกระบบการกำหนดโทษปรับตามกฎหมายอื่นได้เป็น 4 ประเภท² ดังนี้

1) การปรับตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด (Ordinary Fine)

เป็นการปรับที่ใช้กันทั่วไปโดยกำหนดอัตราค่าปรับขั้นต่ำ-ขั้นสูงสุดไว้หรือกำหนดค่าปรับไว้ไม่เกินอัตราขั้นสูงสุด ซึ่งจะเห็นได้ในประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ.2478 และพระราชบัญญัติควบคุมอาหาร พ.ศ.2522 เป็นต้น โดยระบบดังกล่าวผู้กระทำความผิดจะต้องชำระค่าปรับตามระวางอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งศาลจะใช้ดุลพินิจตามความเหมาะสมของผู้กระทำความผิดและพิจารณาจากปัจจัยอื่นๆ เป็นรายบุคคลไป แต่ทั้งนี้ค่าปรับดังกล่าวจะต้องไม่เกินอัตราที่กฎหมายกำหนด

2) การปรับตามรายวัน

เป็นระบบการลงโทษผู้กระทำความผิดที่กระทำความผิดอย่างต่อเนื่องหรือกระทำการฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าพนักงาน เช่น ในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 โดยจะกระทำการปรับผู้กระทำความผิดต่อพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นอัตราค่าปรับรายวันตลอดระยะเวลาที่ฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าพนักงาน หรือจนกว่าจะได้มีการปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามที่พระราชบัญญัตินี้กำหนดไว้

² แหล่งเดิม. หน้า 46-47.

3) การปรับตามจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ได้จากการกระทำความผิด

เป็นระบบการปรับที่ลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างรุนแรงเพื่อคุ้มครองสาธารณะ เช่น การปรับตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 หรือตามพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535 ซึ่งระบบดังกล่าวกำหนดขึ้นมาเพื่อให้ผู้ที่กระทำความผิดได้ชั่งใจระหว่างผลประโยชน์ที่ได้รับจากการกระทำความผิดกับการต้องถูกลงโทษปรับในอัตราที่สูง ทั้งนี้เพื่อเป็นการยับยั้งและป้องปรามมิให้มีการกระทำความผิดเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของส่วนรวม

4) การปรับรวม

เป็นการปรับที่มีบัญญัติไว้เป็นพิเศษโดยเฉพาะ เช่น ในพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 มาตรา 27 ที่บัญญัติให้ปรับรวมกันตามราคาของที่นำเข้าไปในราชอาณาจักรโดยมิได้เสียภาษีหรือยังมิได้ผ่านศุลกากรซึ่งราคาของดังกล่าวจะรวมค่าอากรเข้าด้วย ทั้งนี้เพื่อมุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ของรัฐตามเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า รูปแบบการกำหนดโทษปรับตามกฎหมายของประเทศ ไทยมีจุดประสงค์เพื่อยับยั้งหรือข่มขู่ไม่ให้มีการกระทำความผิดและมีความหลากหลายในเรื่องการ กำหนดโทษปรับ เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะความผิดและสิ่งทีกฎหมายให้ความคุ้มครอง ดังจะ เห็นได้จากการกระทำความผิดที่มีผลกระทบต่อประโยชน์ส่วนรวมจะมีการกำหนดอัตราค่าปรับใน จำนวนที่สูงมาก เช่น ความผิดเกี่ยวกับการค้าที่ไม่เป็นธรรม การคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น ซึ่งการที่ ประเทศไทยมีรูปแบบการกำหนดโทษปรับที่หลากหลาย ทำให้ศาลสามารถกำหนดค่าปรับได้ สัมพันธ์กับสิ่งที่ผู้กระทำความผิดก่อไว้

4.2 มาตรการที่ใช้ในการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับ

เมื่อศาลพิพากษาให้ลงโทษปรับวิธีที่ศาลปฏิบัติคือ ศาลจะสั่งไว้ในคำพิพากษาว่า “ถ้า จำเลยไม่นำเงินมาชำระให้จัดการตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29, 30” เท่านั้น ซึ่งไม่ได้แจ้ง รายละเอียดไว้ในคำพิพากษาคงเป็นหน้าที่ของผู้ปฏิบัติ ดังนั้นทางปฏิบัติเมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ ปรับและผู้นั้นไม่ชำระค่าปรับ ก็จะใช้วิธีกักขังแทนค่าปรับจนกว่าจะหมดหรือไม่เกินสองปีตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30³ และการที่ศาลสั่งเช่นนี้เป็นเพราะศาลไม่อาจทราบว่าจำเลยจะมี เงินมาชำระค่าปรับหรือไม่ และมาตรา 29, 30 นี้เป็นการบังคับคดีไม่จำเป็นที่ศาลจะต้องกล่าวไว้ใน คำพิพากษา การกล่าวไว้ในคำพิพากษาว่าให้จัดการตามมาตรา 29, 30 หากทำให้เกิดผลอะไรขึ้นไม่ แม้กำหนดกักขังเป็นระยะเท่าใด ศาลย่อมสั่งในชั้นบังคับคดีได้ เพราะหากศาลสั่งไม่ถูกต้องอาจถูก

³ จรณ เจริญถ้ำ. (2538, พฤศจิกายน). “ฎีกาวินิจฉัย : ลักษณะการกักขังแทนค่าปรับไปพลางก่อนเป็น อย่างไร.” อัยการ, 18, 213. หน้า 40-46.

ร้องเรียนในภายหลังและถ้าศาลกล่าวในคำพิพากษาโดยกล่าวถึงผิดลำดับไป เช่น ให้กักขังไปเลย ย่อมเป็นการผิดต่อมาตรา 29⁴

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 28 บัญญัติว่า “ผู้ใดต้องโทษปรับ ผู้นั้นจะต้องชำระเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาต่อศาล” และมาตรา 29 บัญญัติว่า “ผู้ใดต้องโทษปรับและไม่ชำระค่าปรับภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลพิพากษา ผู้นั้นจะต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ หรือมิฉะนั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ...” และมาตรา 30/1 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ศาลพิพากษาปรับไม่เกินแปดหมื่นบาท ผู้ต้องโทษปรับซึ่งมิใช่นิติบุคคลและไม่มีเงินชำระค่าปรับอาจยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นที่พิพากษาคดีเพื่อขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ...” จากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่าสภาพบังคับของโทษปรับมี 4 รูปแบบ คือ การชำระเงินค่าปรับ การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ การกักขังแทนค่าปรับ และการทำงานบริการสังคม หรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ ซึ่งจะได้กล่าวโดยละเอียดดังนี้

4.2.1 การชำระเงินค่าปรับ

เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ต้องโทษปรับแล้ว ผู้นั้นมีหน้าที่จะต้องนำเงินตามจำนวนที่ศาลกำหนดมาชำระ หมายความว่าสิ่งที่นำมาชำระค่าปรับได้จะต้องเป็นเงินเท่านั้น ซึ่งตามกฎหมายไทยจำนวนเงินที่นำมาชำระเป็นค่าปรับ ศาลอาจกำหนดภายในอัตราหรือระวางโทษที่กฎหมายกำหนด และเงินค่าปรับที่นำมาชำระต้องเป็นเงินตราสกุลประเทศไทยคือเงินบาท จะนำเงินตราต่างประเทศมาชำระค่าปรับตามคำพิพากษาของศาลไทยไม่ได้⁵ โดยปกติผู้ที่มีหน้าที่เก็บค่าปรับหรือรับชำระค่าปรับก็คือศาล (ทางปฏิบัติคือ เมื่อศาลอ่านคำพิพากษาเสร็จแล้ว เจ้าหน้าที่ศาลจะพาจำเลยหรือญาติของจำเลยไปชำระค่าปรับ เมื่อชำระแล้วเจ้าหน้าที่ศาลจะนำใบเสร็จเข้าสำนวนเพื่อให้ศาลส่งนำส่งเงินต่อไป) แต่ถ้าเป็นกรณีที่มีกฎหมายให้อำนาจพนักงานอื่นในการเป็นผู้กำหนดค่าปรับและรับชำระค่าปรับนอกจากศาลได้ เช่น การเปรียบเทียบปรับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พนักงานสอบสวนจะเป็นผู้กำหนดค่าปรับและรับชำระค่าปรับได้ และเมื่อผู้ต้องหาได้ชำระค่าปรับแล้วก็จะได้รับใบเสร็จรับเงินและคดีอาญาเป็นอันเลิกกัน

จะเห็นได้ว่าการชำระเงินค่าปรับมีข้อดีคือ เป็นการบังคับที่ตรงกับความมุ่งหมายในการลงโทษปรับที่สุด เพราะเป็นการบังคับเอาทรัพย์สินของผู้กระทำผิดอย่างแท้จริง ทำให้ผู้กระทำความผิดต้องสูญเสียทรัพย์สินให้กับรัฐเป็นการชดใช้ในสิ่งที่ผู้กระทำความผิดได้ก่อให้กับสังคม

⁴ จิตติ ดิงศภัทย์. เล่มเดิม. หน้า 1073.

⁵ สมพร พรหมพิตร. (2512). “โทษปรับ.” อัยการนิเทศ, 31, 4. หน้า 458.

และเป็นการบังคับที่ง่ายและสะดวกที่สุด เพราะไม่ต้องมีขั้นตอนหรือผู้เกี่ยวข้องในการบังคับโทษปรับมากมายและไม่เกิดปัญหาเลยถ้าผู้กระทำความผิดมีฐานะทางเศรษฐกิจดี แต่การบังคับโทษปรับโดยการชำระเงินมีข้อเสียคือ ถ้าผู้ต้องโทษปรับมีฐานะยากจนไม่มีเงินเสียค่าปรับ ศาลจะตั้งกักขังแทนค่าปรับซึ่งเป็นการบังคับเอากับเสรีภาพของผู้กระทำความผิดแทน ทำให้มองว่าการลงโทษดังกล่าวเป็นการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกับผู้กระทำความผิดที่ยากจน ประกอบกับทางปฏิบัติของศาลในการกำหนดค่าปรับนั้น ศาลไม่มีกระบวนการแจ้งให้จำเลยทราบคร่าว ๆ ว่าตนจะต้องถูกบังคับค่าปรับเป็นเงินเท่าใดก่อน จำเลยจะทราบว่าตนต้องชำระค่าปรับเป็นจำนวนเท่าใดในวันที่ศาลอ่านคำพิพากษา จึงทำให้ไม่สามารถจัดหาเงินหรือประกันมาวางชำระต่อศาลได้ ประกอบกับในการพิจารณาคดีศาลจะไม่ดำเนินการค้นหาความจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดแต่ละรายเรื่องความสามารถในการชำระเงิน จึงทำให้ศาลไม่อาจทราบได้ว่าจำเลยจะมีความสามารถในการชำระค่าปรับได้หรือไม่ เพื่อที่ศาลจะได้กำหนดมาตรการการลงโทษที่เหมาะสมกับจำเลยแต่ละรายได้ และเมื่อจำเลยไม่สามารถชำระเงินได้ในวันที่ศาลมีคำพิพากษา ศาลจึงสั่งกักขังแทนค่าปรับไปทันทีทั้งที่ตามมาตรา 29 กำหนดระยะเวลาให้จำเลยมีระยะเวลาในการหาเงินมาชำระค่าปรับภายใน 30 วันนับแต่วันที่ศาลพิพากษาก็ตาม

4.2.2 การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ

หากจำเลยไม่มีเงินชำระค่าปรับแล้ว มาตรการทางกฎหมายในการบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดคือ การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ ซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับถือเป็นวิธีการเร่งรัดค่าปรับเท่านั้น มิใช่โทษปรับหรือโทษอาญาอย่างอื่นแต่อย่างใด⁶ โดยในมาตราดังกล่าวเปิดช่องให้ตีความได้ว่า เมื่อผู้ถูกปรับมิได้ชำระค่าปรับภายในสามสิบวัน ศาลจะต้องยึดทรัพย์สินของผู้นั้นมาขายทอดตลาดเอาเงินใช้ค่าปรับก่อน ทั้งนี้เพราะความมุ่งประสงค์ของกฎหมายที่ให้ลงโทษปรับก็คือเงิน⁷

เห็นได้ว่า การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับเป็นมาตรการทางเลือกให้ศาลนำมาใช้บังคับกับบุคคลที่ต้องชำระค่าปรับต่อศาลและจะกระทำได้เมื่อพ้นกำหนด 30 วันนับแต่วันที่ศาลพิพากษาไปแล้ว ถ้าผู้ต้องโทษไม่ชำระค่าปรับและไม่ให้ประกันการชำระค่าปรับในวันที่ศาลพิพากษาอันเป็นเหตุให้ศาลกักขังผู้นั้นแทนค่าปรับไปพลางก่อนนั้น ถ้าการกักขังนั้นได้ทำไปครบ 30 วัน นับแต่วันที่ศาลพิพากษาแล้วหรือยังไม่ครบกำหนดวันกักขัง เมื่อปรากฏว่าผู้ต้องโทษปรับมีทรัพย์สินพอที่จะยึดมาใช้ค่าปรับที่ยังเหลืออยู่จากการกักขังได้ ศาลจะยึดทรัพย์สินของผู้นั้นมาใช้ค่าปรับที่ยัง

⁶ แหล่งเดิม. หน้า 464.

⁷ แหล่งเดิม. หน้า 466.

เหลืออยู่ได้โดยงดหรือไม่กักขังต่อไป เพราะกฎหมายมิได้ห้ามว่าถ้ามีการกักขังแทนค่าปรับอยู่แล้ว จะยึดทรัพย์มาใช้ค่าปรับที่ยังเหลืออยู่มิได้⁸ และในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับมีทรัพย์สินที่จะยึดมาขายทอดตลาดเอามาชำระค่าปรับได้อยู่ เช่นนี้ผู้ต้องโทษปรับจะขอให้กักขังแทนค่าปรับต่อไปจนครบจำนวนค่าปรับโดยไม่ยินยอมให้ศาลยึดทรัพย์ไม่ได้ เพราะโดยหลักการแล้วการที่ศาลวางโทษปรับเป็นเงินจำนวนหนึ่งนั้นย่อมเป็นความประสงค์ของกฎหมายที่จะบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา⁹ และหากจำเลยมีพฤติการณ์จะไม่ชำระค่าปรับ ศาลสามารถใช้มาตรการกักขังแทนค่าปรับไปพลางก่อนเพื่อให้จำเลยนำเงินมาชำระค่าปรับ และเมื่อกักขังแทนค่าปรับไปพลางก่อนจนครบกำหนด 30 วันแล้ว ศาลย่อมมีอำนาจสั่งให้ยึดทรัพย์สินของจำเลยเพื่อใช้ค่าปรับได้¹⁰

การยึดทรัพย์สินและการขายทอดตลาดเพื่อชำระค่าปรับนั้น หากเป็นการยึดเพื่อใช้ค่าอื่นๆ รวมอยู่ด้วยแล้ว การนำเงินสุทธิตามชำระค่าปรับและค่าอื่นๆ เหล่านั้นต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 251 บัญญัติว่า “ถ้าต้องยึดทรัพย์สินในคราวเดียวกัน สำหรับใช้ค่าธรรมเนียมศาล ค่าปรับ ค่าใช้ทรัพย์ หรือค่าทดแทน แต่ทรัพย์สินของจำเลยไม่พอใช้ครบทุกอย่างให้นำเงินสุทธิของทรัพย์สินนั้นใช้ตามลำดับดังต่อไปนี้

- (1) ค่าธรรมเนียม
- (2) ราคาทรัพย์สินหรือค่าทดแทน

⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 1087/2479 จำเลยต้องคำพิพากษาให้ปรับ แต่ไม่ชำระค่าปรับ ศาลจึงออกหมายแจ้งโทษให้จำแทนไว้ ระหว่างนั้นปรากฏว่าจำเลยมีทรัพย์พอจะยึดขายเอาเงินใช้ค่าปรับได้ ดังนั้นเมื่อโจทก์ร้องขอศาลมีอำนาจสั่งปล่อยตัวจำเลยไป และจัดการยึดทรัพย์ของจำเลยขายทอดตลาดเอาเงินใช้ค่าปรับได้ (ดู ระบบสืบค้นคำพิพากษาและคำสั่งศาลฎีกา สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2551 จาก <http://www.deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/searchlist.jsp>)

⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 429/2476 เมื่อศาลพิพากษาวางโทษปรับจำเลยเป็นเงินเท่าใด ท่านว่าเป็นความประสงค์ของกฎหมายที่จะบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษานั้น การจำคุกแทนเงินค่าปรับจะพึงกระทำต่อเมื่อไม่มีการใช้เงินค่าปรับ (ดู ธรรมสาร เล่มที่ 17 หน้า 575)

¹⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 3287/2534 จำเลยต้องคำพิพากษาศาลฎีกาให้ลงโทษปรับ ศาลชั้นต้นมีคำสั่งให้จำเลยชำระค่าปรับภายใน 30 วัน แต่เนื่องจากค่าปรับมีจำนวนสูงมาก กรณีมีเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ จึงให้กักขังจำเลยแทนค่าปรับไปพลางก่อน ดังนี้ เป็นเรื่องที่ศาลชั้นต้นใช้มาตรการกักขังแทนค่าปรับไปพลางก่อน เพื่อให้จำเลยนำเงินมาชำระค่าปรับ มิใช่เป็นกรณีที่ศาลชั้นต้นให้กักขังจำเลยแทนค่าปรับเสียทีเดียว เมื่อศาลชั้นต้นสั่งให้กักขังจำเลยจนครบกำหนด 30 วันแล้ว จำเลยก็ยังไม่ชำระค่าปรับ เช่นนี้แสดงว่าจำเลยฝ่าฝืนไม่ชำระค่าปรับ ศาลชั้นต้นย่อมมีอำนาจสั่งให้ยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับได้ ไม่เป็นการผิดเจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 (ดู ระบบสืบค้นคำพิพากษาและคำสั่งศาลฎีกา สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2551 จาก <http://www.deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/searchlist.jsp>)

(3) ค่าปรับ

ดังนั้น การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับจะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 251 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ การยึดทรัพย์สินในกรณีนี้จำกัดเฉพาะแต่การยึดเท่าที่จำเป็นเพื่อนำเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นมาชำระค่าธรรมเนียมศาล ราคาทรัพย์สิน หรือค่าทดแทน และค่าปรับที่จำเลยค้างชำระตามคำพิพากษา ซึ่งได้กำหนดลำดับการชำระเงินในการบังคับคดีไว้แล้ว แสดงว่าค่าปรับไม่มีบุริมสิทธิและมาในลำดับหลังหนี้ทางแพ่ง¹¹ และเหตุผลที่ให้เอาค่าปรับเป็นอันดับสุดท้ายเนื่องจากกฎหมายเห็นว่ายังมีอิสรภาพของจำเลยเป็นประกันอยู่ ถ้าเงินที่เหลือไม่พอชำระค่าปรับก็ให้กักขังแทนค่าปรับจนกว่าจะครบ¹²

สำหรับขั้นตอนและวิธีการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ จึงต้องนำวิธีการยึดทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้โดยอนุโลม ประกอบกับระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดี พ.ศ.2522 ได้กำหนดหลักเกณฑ์และขั้นตอนการบังคับคดีในกรณีการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ ไว้ดังนี้

ข้อ 49/4 ในคดีอาญาซึ่งจำเลยไม่ชำระค่าปรับตามคำพิพากษา เมื่อศาลส่งหมายบังคับคดีมายังกรมบังคับคดี หรือสำนักงานบังคับคดีจังหวัด ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดังกล่าวดำเนินการตามหมายบังคับคดีนั้น และให้นำหมวด 2 แห่งระเบียบนี้มาใช้บังคับคดีโดยอนุโลม

ข้อ 49/5 เงินค่าอาชญากรรมนิยมในการบังคับคดี ให้เบิกจากงบประมาณของกรมบังคับคดี

ข้อ 49/6 ถ้าหมายบังคับคดีของศาลมิได้กำหนดผู้นำยึดที่ดี หรือกำหนดผู้นำยึดที่ดี ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการ โดยมีชักช้า หากไม่สามารถทำการยึดด้วยประการใดๆ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรายงานให้ศาลทราบโดยเร็ว

1) ขั้นตอนการยึดทรัพย์

(1) ศาลออกหมายบังคับคดีหรือคำสั่งศาลตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการยึดทรัพย์สิน

(2) เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาขอตั้งจำนวนยึดทรัพย์ พร้อมทั้งแถลงขอนำยึดทรัพย์ โดยนำเสนอเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น โฉนดที่ดิน สัญญาจ้างอสังหาริมทรัพย์ ภาพถ่ายทรัพย์สินที่ยึด ภูมิสำเนาจำเลยไม่เกิน 1 เดือน และวางเงินค่าใช้จ่ายในการบังคับคดี ถ้าเป็นการยึดอสังหาริมทรัพย์ จำนวน 2,500 บาท แต่หากเป็นกรณียึดสังหาริมทรัพย์ จำนวน 1,500 บาท

¹¹ จิตติ ดิงศภัทย์. เล่มเดิม. หน้า 1077.

¹² สมพร พรหมพิตร. (2512). “โทษปรับ.” อัยการนิเทศ, 31, 4. หน้า 466.

(3) เจ้าพนักงานบังคับคดีพิจารณาคำขอยึดทรัพย์ หากไม่มีเหตุขัดข้องในการยึดทรัพย์ เช่น จำเลยถูกพิทักษ์ทรัพย์หรืออยู่ระหว่างฟื้นฟูกิจการตามกฎหมาย หรือทรัพย์นั้นมีเจ้าหนี้อื่นนำยึดไว้แล้ว เป็นต้น เจ้าพนักงานบังคับคดีก็จะดำเนินการยึดทรัพย์ต่อไป

(4) เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดียึดทรัพย์แล้วจะต้องแจ้งการยึดให้กับผู้มีส่วนได้เสียในคดีทราบ เช่น เจ้าของทรัพย์ที่ยึด ผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วม ผู้รับจำนอง เป็นต้น และจะต้องแจ้งการยึดให้นายทะเบียนทราบเพื่อบันทึกการยึดไว้ในสารบัญญัตการจดทะเบียนและระงับการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมไว้จนกว่าจะมีคำสั่งเปลี่ยนแปลง

(5) หากทรัพย์ที่ยึดมีทุนทรัพย์เกิน 5 ล้านบาท หรือมีเหตุอื่นอันสมควร เช่น กรณีราคาประเมินของเจ้าพนักงานที่ดินกับราคาประเมินของเจ้าพนักงานบังคับคดีแตกต่างกันมาก จะต้องดำเนินการส่งให้สำนักงานวางทรัพย์ประเมินราคาอีกครั้ง

(6) เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ดำเนินการแจ้งการยึดทรัพย์ให้ผู้มีส่วนได้เสียทุกรายทราบโดยชอบแล้ว ก็ให้รายงานศาลทราบและขออนุญาตขายทอดตลาดทรัพย์นั้นต่อไป

2) ขั้นตอนการจำหน่ายทรัพย์สิน

(1) ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ขายทอดตลาดทรัพย์ได้แล้ว

(2) เจ้าพนักงานบังคับคดีตรวจสำนวนแล้วดำเนินการร่างประกาศขายทอดตลาดทรัพย์และจัดพิมพ์เป็นประกาศขายทอดตลาดทรัพย์

(3) เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งกำหนดวันขายให้ผู้มีส่วนได้เสียทุกรายทราบ โดยการส่งประกาศขายทอดตลาดไปยังภูมิลำเนาหรือที่อยู่ที่ได้รับแจ้งไว้กับเจ้าพนักงานบังคับคดี ตลอดจนปิดประกาศขายทอดตลาดทรัพย์ไว้ ณ สถานที่ขายทอดตลาด ที่ตั้งทรัพย์ ที่ชุมชน และสถานที่ราชการอันสมควรด้วย

(4) เมื่อถึงกำหนดวันขาย เจ้าพนักงานบังคับคดีนำทรัพย์ออกขายทอดตลาด โดยวิธีประมูลขายทอดตลาด เมื่อมีผู้ให้ราคาสูงสุดและไม่มีผู้ใดคัดค้านราคา เจ้าพนักงานบังคับคดีจะนับสามพร้อมเคาะไม้ขายทอดตลาดให้กับผู้ที่เสนอราคาสูงสุดไป แต่ถ้ามีเหตุตามกฎหมายหรือเหตุอื่นๆ เช่น คดีมีร่องชัดทรัพย์ ศาลมีคำสั่งให้งดการบังคับคดี เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาของคการขายทอดตลาด คดีมีการถอนการยึดทรัพย์หรือถอนการบังคับคดี เป็นต้น เจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องงดการขายไว้เพื่อรอผลการพิจารณาของศาลต่อไป

(5) ในกรณีที่มีการขายได้ ถ้าเป็นการขายสังหาริมทรัพย์ เมื่อผู้ซื้อได้ชำระราคาคงถ้วน เจ้าพนักงานบังคับคดีจะส่งมอบทรัพย์ให้ผู้ซื้อทันที ส่วนการขายอสังหาริมทรัพย์เมื่อผู้ซื้อ

ได้ชำระราคาครบถ้วน เจ้าพนักงานบังคับคดีจะได้แจ้งให้เจ้าพนักงานที่ดินโอนกรรมสิทธิ์ให้ผู้ซื้อต่อไป

(6) เงินที่ได้จากการขายทอดตลาดทรัพย์สิน เจ้าพนักงานบังคับคดีจะรอให้พ้นกำหนดระยะเวลาร้องขอเฉลี่ยทรัพย์สินก่อน เมื่อพ้นกำหนดดังกล่าวแล้วเจ้าพนักงานบังคับคดีจะได้จัดทำบัญชีแสดงรายการรับ - จ่ายเงินในคดี เสร็จแล้วแจ้งให้คู่ความมารับเงินต่อไป และต้องรายงานศาลทราบด้วย

จะเห็นได้ว่าการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับเป็นมาตรการที่บังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดโดยตรงและสอดคล้องกับความมุ่งหมายของโทษปรับที่ต้องการบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้ต้องโทษปรับ แต่การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับดังกล่าวประมวลกฎหมายอาญาไม่ได้บัญญัติวิธีการไว้โดยเฉพาะ จึงต้องนำการบังคับคดีแห่งในเรื่องการยึดทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้โดยอนุโลม คือ จะต้องมีส่วนนำชี้และนำยึด ประกอบกับเจ้าพนักงานบังคับคดีกรมบังคับคดีในปัจจุบันไม่ใช่เจ้าพนักงานของศาลอีกต่อไป ทำให้การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับจะต้องมีเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาหรือผู้แทนในการดำเนินการประสานงานกับเจ้าพนักงานบังคับคดี แต่ในปัจจุบันยังไม่มีกำหนดให้หน่วยงานใดเข้ามารับผิดชอบในการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ และหน้าที่บังคับคดีเกี่ยวกับค่าปรับนี้เป็นหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะ โดยปกติแล้วอัยการมีหน้าที่ดำเนินคดีแทนรัฐ อัยการจึงควรที่จะเป็นผู้ดำเนินการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับโดยแจ้งทรัพย์สินในรายละเอียดให้ศาลสั่งไปยึดทรัพย์สินและเป็นผู้นำชี้และนำยึด จึงควรตั้งกองยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ ซึ่งจะทำให้รัฐมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างมากมาโดยอาศัยนิติกรที่มีอยู่เป็นเครื่องมือ และเป็นการเพิ่มกองบังคับคดีตามคำพิพากษาในส่วนของงานอัยการ ซึ่งทำให้รัฐได้เพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับคดีอย่างจริงจัง¹³

ส่วนใหญ่การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับนำมาใช้ในกรณีที่นิติบุคคลต้องโทษปรับเท่านั้น เนื่องจากไม่สามารถกักขังแทนค่าปรับได้ และต้องยอมรับว่าในทางปฏิบัติที่ผ่านมาไม่น่าจะมีศาลไหนใช้มาตรการติดตามยึดทรัพย์สินของจำเลยเพื่อชำระค่าปรับหรือถ้ามีก็น่าจะน้อยมาก โดยหากจำเลยไม่ยอมชำระค่าปรับส่วนใหญ่ศาลมักจะใช้มาตรการกักขังแทนค่าปรับทันที โดยไม่ทำการตรวจสอบก่อนว่าจำเลยมีทรัพย์สินให้ยึดหรือไม่อย่างไร เหตุผลน่าจะเป็นเพราะว่าการตรวจสอบติดตามเพื่อยึดทรัพย์สินจำเลยนั้น ในทางปฏิบัติมีขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อนและใช้เวลาค่อนข้างมาก อีกทั้งไม่มีระเบียบกฎหมายกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน นอกจากนั้นเมื่อยึดทรัพย์สินมาแล้วก็ต้องมี

¹³ จรณ เจริญน้ำ. (2538, พศจกายน). “ฎีกาวิเคราะห์ : ลักษณะการกักขังแทนค่าปรับไปพลางก่อน เป็นอย่างไร.” อัยการ, 18, 213. หน้า 40-46.

ขั้นตอนในเรื่องการขายอีก ซึ่งกว่าจะยึดและขายทรัพย์สินได้เงินมา คดีส่วนใหญ่จำเลยคงถูกกักขังครบกำหนดเพียงพอแก่ค่าปรับแล้ว¹⁴ นอกจากนี้แม้สามารถยึดทรัพย์สินได้แต่เงินที่ได้จากการขายทรัพย์สินดังกล่าวก็ไม่ได้เอามาชำระเป็นค่าปรับในทันที เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 251 กำหนดให้ชำระค่าปรับเป็นลำดับสุดท้าย และจากความไม่คล่องตัวในการบังคับใช้กฎหมายในเรื่องนี้ทำให้รัฐต้องสูญเสียรายได้จากค่าปรับเป็นจำนวนมาก ทำให้ศาลเลือกใช้การกักขังแทนค่าปรับไปทันทีและทำให้รัฐต้องมีภาระในการดูแลผู้ต้องขังมากขึ้น

4.2.3 การกักขังแทนค่าปรับ

ในสมัยที่ใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 มาตรการบังคับเอากับเสรีภาพของผู้ฝ่าฝืนไม่ชำระค่าปรับคือ การจำคุกแทนค่าปรับ ต่อมาในการประชุมร่างประมวลกฎหมายอาญาลับปัจจุบันเห็นว่า การจำคุกแทนค่าปรับเป็นการไม่สมควร เนื่องจากโทษปรับเป็นการบังคับเอากับทรัพย์สินและมีขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุกระยะสั้น ทำให้ผู้ต้องโทษถูกรตราหน้าจากสังคมว่าเป็นคนจู้จุก นาวาเอกหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ประธานในที่ประชุมเห็นว่า การเปลี่ยนโทษปรับมาเป็นโทษกักขังจะเป็นผลดีกับผู้ต้องโทษมากกว่าโทษจำคุก เช่น ในการกระทำความผิดครั้งต่อไปยังอาจรอการลงอาญาได้ ประกอบกับระดับการกระทำความผิดที่สมควรได้รับโทษจำคุกแตกต่างกับโทษปรับอย่างสิ้นเชิง จึงมีความเห็นให้เปลี่ยนจากการจำคุกแทนค่าปรับมาเป็นการกักขังแทนค่าปรับ

การกักขังแทนค่าปรับเป็นโทษทดแทนหรือมาตรการเสริม (Substitute Punishment) ของการไม่ชำระค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญาและเป็นวิธีการเร่งรัดค่าปรับเท่านั้น มิใช่โทษปรับหรือโทษอาญาอย่างอื่นแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะความมุ่งประสงค์ของกฎหมายที่ให้ลงโทษปรับก็คือเงิน การกักขังแทนค่าปรับจะพึงทำได้ต่อเมื่อไม่มีทางจะได้เงินค่าปรับ

จากบทบัญญัติในมาตรา 29 แห่งประมวลกฎหมายอาญา การกักขังแทนค่าปรับเกิดขึ้นได้ 2 กรณี คือ

กรณีที่หนึ่ง คือ เมื่อผู้ต้องโทษปรับไม่ชำระค่าปรับภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ศาลพิพากษาและได้ถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับแล้วไม่พอชำระหรือไม่มีทรัพย์สินให้ยึดมาใช้ค่าปรับได้ จึงถูกกักขังแทนค่าปรับ

กรณีที่สอง คือ เมื่อศาลพิพากษาให้ผู้ใดต้องโทษปรับแล้ว แต่ศาลเห็นควรสงสัยว่าผู้นั้นจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ ศาลจะเรียกประกันหรือจะสั่งกักขังผู้นั้นแทนค่าปรับไปพลางก่อนก็ได้

¹⁴ โสธ สุตานนท์. (2548, กันยายน). “การขอลปล่อยชั่วคราวเพื่อหาเงินชำระค่าปรับ.” *บทบัญญัติ*, 61, 3. หน้า 69.

ในทางปฏิบัติหากเป็นกรณีของโทษปรับและจำเลยไม่มีเงินเสียค่าปรับในวันศาลชั้นต้นพิพากษานั้นแล้ว ทางปฏิบัติของศาลตลอดมาจนบัดนี้ก็คือ ศาลจะออกหมายกักขังจำเลยแทนค่าปรับทันทีที่ทั้งๆ ที่ค่าพิพากษานั้นยังไม่ถึงที่สุดแต่ประการใด¹⁵ โดยเหตุผลที่ศาลใช้มาตรการกักขังแทนค่าปรับไปโดยมิได้ใช้มาตรการอื่นตามที่มาตรา 29 กำหนดไว้ มีดังต่อไปนี้

- 1) ถ้าศาลพิพากษาให้ชำระค่าปรับแล้วปล่อยตัวผู้นั้นไป ผู้ต้องโทษอาจไม่นำเงินมาชำระค่าปรับและเกิดความยุ่งยากในการติดตามจับตัวผู้นั้นมาชำระค่าปรับ
 - 2) การเรียกหลักประกัน ศาลไม่อาจทราบได้ว่าบุคคลนั้นพร้อมที่จะยื่นหลักประกันหรือไม่
 - 3) การให้จำเลยทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ ต้องเป็นกรณีที่จำเลยเป็นผู้ร้องขอ และจำกัดเฉพาะคดีที่ศาลพิพากษาปรับไม่เกินแปดหมื่นบาทด้วย ศาลไม่มีอำนาจสั่งได้เอง
 - 4) การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับมีขั้นตอนยุ่งยาก และทำได้ช้า
- จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น การใช้มาตรการกักขังแทนค่าปรับในทันทีเป็นเรื่องที่ทำได้ง่ายและสะดวกกว่าและมีผลในเชิงบังคับได้ทันที

การกักขังแทนค่าปรับมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ ดังนี้

- 1) การกักขังแทนค่าปรับย่อมทำการกักขังได้เฉพาะในสถานที่ที่กำหนดไว้สำหรับการกักขังโดยเฉพาะซึ่งไม่ใช่เรือนจำ สถานีตำรวจ หรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวนตามมาตรา 24 วรรคแรกแก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2545¹⁶ และศาลจะกักขังผู้ต้องโทษปรับไว้ในที่อยู่อาศัยของผู้นั้นเองหรือของผู้อื่นที่ยินยอมรับบุคคลนั้นไว้หรือสถานที่อื่นที่อาจกักขังไม่ได้ ทั้งนี้ เพราะตามมาตรา 29 วรรคสอง บัญญัติไม่ให้นำความในวรรคสองของมาตรา 24 มาใช้บังคับแก่การกักขังแทน

¹⁵ คณิต ณ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 64.

¹⁶ แต่เดิมมาตรา 24 กำหนดให้กักขังในสถานที่กักขังซึ่งไม่ใช่เรือนจำ และสถานที่กักขังไม่เพียงพอเนื่องจากรัฐไม่สามารถจัดตั้งสถานที่กักขังได้ทุกจังหวัดหรือทุกภาค แต่จำนวนผู้ต้องโทษกักขังแทนค่าปรับมีจำนวนมากขึ้น อธิบดีกรมราชทัณฑ์อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักขังตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2506 ออกระเบียบกำหนดให้สถานีตำรวจนครบาล สถานีตำรวจภูธรอำเภอ และสถานที่ควบคุมผู้หลบหนีเข้าเมืองของสำนักงานตำรวจตรวจคนเข้าเมืองทุกแห่ง เป็นสถานที่กักขังสำหรับผู้ต้องโทษกักขังได้ตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 367/2540 ลงวันที่ 5 สิงหาคม 2540 แต่ปัจจุบันมีการแก้ไขมาตรา 24 แล้วจึงต้องกักขังผู้ต้องโทษกักขังแทนค่าปรับไว้ในสถานที่กักขังเฉพาะเท่านั้น

ค่าปรับ ปัจจุบันอธิบดีกรมราชทัณฑ์มีคำสั่งกำหนดสถานกักขัง โดยให้พิจารณากำหนดพื้นที่ภายใน เรือนจำ/ทัณฑสถานที่สามารถแบ่งเป็นสัดส่วนเนื้อที่ประมาณ 100 ตารางวาเพื่อประกาศเป็น สถานที่กักขัง และกำหนดให้ผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการทัณฑสถานเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้บังคับบัญชาสถานที่กักขังจังหวัดและอำเภอ ส่วนข้าราชการราชทัณฑ์และพนักงานราชการซึ่ง ประจำการ ณ เรือนจำ/ทัณฑสถานเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำสถานกักขังจังหวัดและอำเภอ¹⁷

2) การคำนวณอัตราโทษในการกักขังแทนค่าปรับให้ถืออัตรา 200 บาทต่อหนึ่งวัน และไม่ว่ากรณีความผิดกระทงเดียวหรือหลายกระทง ห้ามกักขังเกินกำหนดหนึ่งปี เว้นแต่ในกรณีที่ ศาลพิพากษาให้ปรับตั้งแต่แปดหมื่นบาทขึ้นไป ศาลจะสั่งให้กักขังแทนค่าปรับเป็นระยะเวลาเกินกว่าหนึ่งปีแต่ไม่เกินสองปีก็ได้ตามมาตรา 30 วรรคแรก แห่งประมวลกฎหมายอาญา

3) การคำนวณระยะเวลาในการกักขังแทนค่าปรับ ให้นับวันเริ่มกักขังแทนค่าปรับ รวมเข้าด้วยและนับเป็นหนึ่งวันเต็มโดยไม่ต้องคำนึงถึงจำนวนชั่วโมงตามมาตรา 30 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายอาญา

4) ในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับถูกคุมขังก่อนศาลพิพากษา ให้หักจำนวนที่ถูกคุมขังนั้น ออกจากจำนวนค่าปรับ โดยถืออัตราสองร้อยบาทต่อหนึ่งวัน เว้นแต่ผู้ต้องหาต้องคำพิพากษาให้ลงโทษ จำคุกและปรับ ในกรณีเช่นนี้ถ้าจะต้องหักจำนวนวันที่ถูกคุมขังออกจากเวลาจำคุกตามมาตรา 22 ก็ ให้หักออกเสียก่อนเหลือเท่าใดจึงให้หักออกจากเงินค่าปรับตามมาตรา 30 วรรคสาม แห่งประมวล กฎหมายอาญา แสดงว่ากฎหมายไม่ประสงค์ให้กักขังแทนค่าปรับนอกจากเป็นการจำเป็น ไม่มีทาง อื่นบังคับ¹⁸

5) การปล่อยตัวผู้ต้องโทษกักขัง ถ้าถูกกักขังแทนค่าปรับครบกำหนดแล้วให้ปล่อยตัว ในวันถัดจากวันที่ครบกำหนด แต่ถ้านำเงินค่าปรับมาชำระครบแล้วให้ปล่อยตัวทันทีตามมาตรา 30 วรรคท้ายแห่งประมวลกฎหมายอาญา เพราะฉะนั้นผู้ถูกกักขังแทนค่าปรับจะได้รับการปล่อยตัวใน 2 กรณี คือ กรณีแรกเมื่อผู้ต้องหาต้องโทษกักขังครบตามกำหนด จะได้รับการปล่อยตัวถัดจากวันที่ครบ กำหนด กับกรณีที่สองคือ เมื่อผู้ต้องหาเงินค่าปรับส่วนที่เหลือมาชำระจนครบจะต้องปล่อยตัวทันที เช่น ถ้าศาลตัดสินปรับ 800 บาท จะต้องกักขังแทน 4 วัน พอเริ่มกักขังก็นับเป็น 1 วัน ผู้ต้องโทษ ชำระเงินอีก 600 บาท ก็ต้องปล่อยตัวทันที¹⁹

6) การกักขังแทนค่าปรับไม่อาจเปลี่ยนเป็นโทษจำคุกตามมาตรา 27 ได้ เพราะเป็นการ กักขังเพื่อบังคับเอาค่าปรับ

¹⁷ เบญจพร สันติเวส. (2550). มาตรการบังคับโทษกักขังในสถานที่อื่นซึ่งไม่ใช่สถานที่กักขัง. หน้า 172-178

¹⁸ จิตติ ดิงศภัทย์. เล่มเดิม. หน้า 1078.

¹⁹ แหล่งเดิม. หน้า 1079.

นอกจากนี้ยังมีแนวปฏิบัติตามคำพิพากษาศาลฎีกาในเรื่องการกักขังแทนค่าปรับ คือ การกักขังแทนค่าปรับไม่สามารถใช้บังคับกับนิติบุคคลได้²⁰ และหากจำนวนค่าปรับมีจำนวนไม่ถึง อัตราการกักขังแทนค่าปรับต่อหนึ่งวัน ศาลจะใช้มาตรการกักขังแทนค่าปรับไม่ได้²¹ นอกจากนี้ถ้ามี จำเลยหลายคนการใช้มาตรการกักขังแทนค่าปรับต้องบังคับกับจำเลยส่วนคนละเท่าๆ กัน²² และจะอย่างไรก็ตามห้ามจำเลยขอคืนเงินค่าปรับที่ชำระไว้แล้ว เพื่อขอให้ศาลสั่งกักขังแทนค่าปรับไม่ได้²³

ในการกักขังแทนค่าปรับนั้น กรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานในการรับผิดชอบการบังคับโทษอาญาที่เป็นการจำกัดเสรีภาพให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไม่ให้หลบหนีและลงโทษให้กลับตัวเป็นคนดี แต่ก็มีข้อเสียคือ รัฐต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้ต้องโทษกักขังเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังอาจมีการถ่ายทอดพฤติกรรมระหว่างผู้ต้องโทษด้วยกันเองและอาจทำให้การกลับคืนสู่สังคมเป็นไปได้ยาก

²⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6754/2544 จำเลยทั้งสองกระทำความผิดโดยเป็นความร่วมมือกันและจำเลยที่ 1 เป็นนิติบุคคลจึงไม่อาจนำประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเรื่องการกักขังแทนค่าปรับมาใช้บังคับแก่จำเลยที่ 1 ได้ ที่ศาลชั้นต้นให้บังคับชำระค่าปรับแก่จำเลยที่ 1 ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30 ด้วยจึงไม่ถูกต้อง (ดู คำพิพากษาศาลฎีกา โดยบริการสวัสดิการศาลฎีกา เล่มที่ 9 พ.ศ. 2544 หน้า 36)

²¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2190/2544 ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 371 ใช้คำว่า “ผู้ใดพาอาชुरไปในเมือง...” ฉะนั้นเมื่อจำเลยมีอาชुरมิดคิดตัวไปในเมืองก็เป็นความผิดสำเร็จแล้ว หากต้องใช้ในการกระทำผิดไม่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30 บัญญัติว่า ในการกักขังแทนค่าปรับให้อัตรา 70 บาทต่อหนึ่งวัน ดังนั้นเมื่อศาลอุทธรณ์ลงโทษปรับจำเลยเป็นเงิน 37.50 บาท การบังคับค่าปรับจึงกักขังแทนค่าปรับไม่ได้ (ตัดสินตามกฎหมายเก่า ปัจจุบันใช้อัตรา 200 บาทต่อหนึ่งวัน) (ดู คำพิพากษาศาลฎีกา โดยเนติบัณฑิตยสภา ตอน 3 พ.ศ. 2544 หน้า 531)

²² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3722/2547 จำเลยทั้งสามถูกปรับรวมกันตาม พ.ร.บ.ศุลกากร พ.ศ.2469 มาตรา 27 ทวิ เป็นเงิน 18,494 บาท หากจำเลยไม่ชำระค่าปรับและจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ ต้องกักขังจำเลยตามส่วนคนละเท่าๆ กันจึงกักขังจำเลยได้คนละ 30 วัน (ดู ระบบสืบค้นคำพิพากษาและคำสั่งศาลฎีกา สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2551 จาก <http://www.deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/searchlist.jsp>)

²³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1375/2503 ศาลลงโทษปรับจำเลย จำเลยชำระค่าปรับบางส่วนแล้ว จำเลยขอให้ศาลสั่งคืนค่าปรับโดยจำเลยขอถูกกักขังแทนค่าปรับ เช่นนี้ ศาลจะสั่งคืนค่าปรับให้จำเลยหาได้ไม่ หากจำเลยเห็นว่าจำเลยได้ชำระค่าปรับไปบ้างแล้วและขอที่จะถูกกักขังแทนค่าปรับน้อยกว่ากำหนดที่ศาลพิพากษาไว้ ก็เป็นเรื่องที่จำเลยจะร้องเรียนในแง่นั้น หาใช่มาขอคืนค่าปรับซึ่งชำระไว้โดยถูกต้องแล้วไม่ (ดู คำพิพากษาศาลฎีกา โดยเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. 2503 หน้า 1596)

จะเห็นได้ว่า การกักขังแทนค่าปรับเป็นมาตรการที่ศาลนำมาใช้กับผู้ต้องโทษปรับที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับในวันที่ศาลอ่านคำพิพากษา เนื่องจากเป็นมาตรการที่สะดวกและมีผลบังคับทันที อีกทั้งไม่เป็นภาระต่อศาล แม้ว่าจะเป็นการลดความมุ่งหมายของโทษปรับที่ต้องการบังคับเอา กับทรัพย์สินและหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกกระยะสั้นก็ตาม แม้ว่าการกักขังแทนค่าปรับจะไม่ใช้การ จำคุกก็ตามแต่ถือได้ว่าเป็นการบังคับเอากับเสรีภาพของผู้กระทำความผิดเช่นเดียวกับโทษจำคุก อัน เป็นโทษหนักกว่าการบังคับเอาทรัพย์สินด้วย ประกอบกับบทบัญญัติในมาตรา 29 ได้กำหนด ขั้นตอนในการบังคับกับผู้ต้องโทษปรับไว้แล้ว ซึ่งการกักขังแทนค่าปรับจะทำได้เมื่อได้ ดำเนินการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับมาแล้ว หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้นั้นจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระ ค่าปรับเท่านั้น แม้ว่าศาลจะมีเหตุผลในการใช้มาตรการกักขังแทนค่าปรับก็ตาม แต่ผลเสียของการ กักขังแทนค่าปรับก็มีอยู่มาก เนื่องจากการใช้มาตรการกักขังแทนค่าปรับสร้างปัญหาและความ ยุ่งยากต่อทั้งจำเลย รัฐและสังคม ดังนี้²⁴

- 1) จำเลยไม่มีเงินมาชำระค่าปรับ ไม่ได้เตรียมเงินหรือหลักประกันมา เพราะไม่ทราบ ว่าศาลจะพิพากษาอย่างไร ซึ่งเป็นการซ้ำเติมเพิ่มโทษทางอ้อมแก่จำเลยที่ถูกศาลพิพากษาลงโทษแก้ ปรับ
- 2) เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมในระบบยุติธรรม เนื่องจากจำเลยซึ่งเป็นผู้ยากจนไม่มี เงินชำระค่าปรับไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากถูกกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งเป็นการได้รับโทษที่รุนแรงกว่า โทษปรับในเชิงเปรียบเทียบ
- 3) ผู้ถูกกักขังแทนค่าปรับไม่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงดูบุคคลในครอบครัวได้อีก ต่อไป เพราะต้องถูกออกจากงานทำให้เกิดปัญหาสังคมเนื่องจากครอบครัวของผู้ต้องโทษปรับขาด ผู้ดูแล
- 4) รัฐต้องสูญเสียงบประมาณในการดูแลเลี้ยงดูผู้ต้องกักขังแทนค่าปรับ และการสร้าง สถานที่ยกขังเพิ่มขึ้นเพื่อรองรับจำนวนผู้ต้องขังที่มากขึ้น

4.2.4 การทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ

ตามที่ได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ.2545 โดยมีเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้คือ เนื่องจากการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา มีหลักการสำคัญประการหนึ่ง คือ เพื่อแก้ไขให้ผู้นั้นสามารถกลับตัวเป็นพลเมืองดี ดังนั้นโทษที่ ผู้กระทำความผิดควรจะได้รับจึงต้องมีความเหมาะสมกับสภาพความผิด อย่างไรก็ตาม ปราบกฏว่า

²⁴ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2551). โครงการพัฒนามาตรการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ และมาตรการกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา (รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์). หน้า 130.

ในปัจจุบันมีผู้ได้รับโทษปรับต้องถูกกักขังแทนค่าปรับเป็นจำนวนมากขึ้น สมควรปรับเปลี่ยนมาตรการลงโทษเสียใหม่ โดยกำหนดมาตรการให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับได้อีกทางหนึ่ง จากเหตุผลดังกล่าวจึงได้มีการเพิ่มเรื่องการทำงานบริการสังคมหรือทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับในมาตรา 30/1, 30/2 และ 30/3 ซึ่งมีหลักเกณฑ์ดังนี้²⁵

1) การทำงานแทนค่าปรับเป็นสิทธิของผู้ต้องโทษปรับที่จะร้องขอต่อศาลเพื่อขอทำงานแทนค่าปรับ หากผู้ต้องโทษปรับไม่ประสงค์จะทำงานแทนค่าปรับ ศาลจะบังคับให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานแทนค่าปรับไม่ได้ สิทธิดังกล่าวเป็นทางเลือกที่ผู้ต้องโทษปรับจะใช้สิทธิหรือไม่ก็ได้

2) แม้คดีนั้นจะถึงที่สุด โดยการอุทธรณ์หรือฎีกา ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคำร้องขอทำงานแทนค่าปรับ คือศาลชั้นต้นที่พิพากษาคดีตามมาตรา 30/1 เมื่อศาลมีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วคำสั่งเป็นที่สุดตามมาตรา 30/3

3) คดีที่จะขอทำงานแทนค่าปรับได้ต้องเป็นคดีที่ศาลพิพากษาปรับไม่เกิน 80,000 บาท ถ้าเกิน 80,000 บาท แล้ว ผู้ต้องโทษปรับไม่มีชำระค่าปรับก็ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ

4) ผู้ต้องโทษปรับที่จะทำงานแทนค่าปรับต้องเป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น นิติบุคคลไม่อาจขอใช้สิทธินี้ได้

5) ผู้ต้องโทษปรับที่จะขอทำงานแทนค่าปรับต้องเป็นผู้ที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับเท่านั้น หากมีเงินชำระค่าปรับก็ไม่อาจขอทำงานแทนค่าปรับได้ กรณีมีเงินชำระค่าปรับแล้วมายื่นคำร้องต่อศาลว่าไม่มีเงินชำระค่าปรับและขอทำงานแทนค่าปรับจนศาลอนุญาตให้ทำงานแทนค่าปรับไปแล้ว แต่ความปรากฏแก่ศาลภายหลังว่าผู้ต้องโทษปรับมีเงินพอชำระค่าปรับได้ในเวลาที่ยื่นคำร้อง ศาลจะมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งอนุญาตดังกล่าวและปรับหรือกักขังแทนค่าปรับ โดยให้หักจำนวนวันที่ทำงานมาแล้วออกจากจำนวนค่าปรับก็ได้

6) ศาลจะอนุญาตตามคำร้องขอทำงานแทนค่าปรับหรือไม่ก็ได้ตามที่ศาลเห็นสมควร

7) กำหนดเวลาในการทำงานแทนค่าปรับให้นำมาตรา 30 มาใช้บังคับโดยอนุโลม หากศาลมิได้กำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานติดต่อกันไป การทำงานดังกล่าวต้องอยู่ในกำหนดระยะเวลา 2 ปี นับแต่วันเริ่มทำงานตามที่ศาลกำหนด

8) ระหว่างทำงานแทนค่าปรับ หากผู้ต้องโทษปรับไม่ประสงค์จะทำงานต่อไป อาจขอเปลี่ยนเป็นรับโทษปรับหรือกักขังแทนค่าปรับก็ได้ ในกรณีนี้ศาลต้องอนุญาตตามคำร้องโดยหักจำนวนวันที่ทำงานมาแล้วออกจากจำนวนเงิน ศาลจะไม่อนุญาตไม่ได้

²⁵ จิตติ ดิงศภัทย์. เล่มเดิม. หน้า 1080-1082.

9) ถ้าภายหลังความปรากฏแก่ศาลว่าพฤติการณ์เกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับของผู้ต้องโทษปรับเปลี่ยนไป ศาลอาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำสั่งที่กำหนดไว้นั้นก็ได้ตามที่เห็นสมควร

10) ถ้าภายหลังความปรากฏแก่ศาลว่า ผู้ต้องโทษปรับฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือเงื่อนไขที่ศาลกำหนด ศาลจะเพิกถอนคำสั่งอนุญาตและปรับหรือกักขังแทนค่าปรับ โดยหักจำนวนวันที่ทำงานมาแล้วออกจากจำนวนค่าปรับก็ได้

สำหรับการกำหนดชั่วโมงที่ถือว่าเป็นการทำงานหนึ่งวันนั้น ประธานศาลฎีกาได้อาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30/1 วรรคท้าย ออกระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการกำหนดจำนวนชั่วโมงที่ถือเป็นการทำงานหนึ่งวัน และแนวปฏิบัติในการให้ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับและการเปลี่ยนสถานที่กักขัง พ.ศ.2546 ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 10 มกราคม 2546 เป็นต้นไป โดยระเบียบดังกล่าวได้กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องการกำหนดจำนวนชั่วโมงที่ถือเป็นการทำงานหนึ่งวัน ดังนี้

1) การทำงานช่วยเหลือดูแลอำนวยความสะดวก หรือให้ความบันเทิงแก่คนพิการ คนชรา เด็กกำพร้าหรือผู้ป่วยในสถานสงเคราะห์หรือสถานพยาบาล งานวิชาการหรืองานบริการด้านการศึกษา เช่น การสอนหนังสือ การค้นคว้าวิจัย หรือการแปลเอกสาร เป็นต้น จำนวน 2 ชั่วโมงเป็นการทำงานหนึ่งวัน²⁶

2) การทำงานวิชาชีพ งานช่างฝีมือ หรืองานที่ต้องใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญ เช่น งานช่างฝีมือเครื่องยนต์ ก่อสร้าง คอมพิวเตอร์ หรือวิชาชีพอย่างอื่น เป็นต้น จำนวน 3 ชั่วโมงเป็นการทำงานต่อหนึ่งวัน²⁷

3) การทำงานบริการสังคม หรือบำเพ็ญสาธารณประโยชน์อื่นที่ไม่ต้องใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญ หรืองานอื่นนอกจากที่กำหนดไว้ เช่น งานทำความสะอาด หรือพัฒนาสถานที่สาธารณะ งานปลูกป่า หรือดูแลสวนป่าหรือสวนสาธารณะ งานจราจร เป็นต้น จำนวน 4 ชั่วโมงเป็นการทำงานหนึ่งวัน²⁸

ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจกำหนดจำนวนชั่วโมงการทำงานให้ลดน้อยลงได้ แต่ทั้งนี้ระยะเวลาการทำงานของผู้ต้องโทษปรับในแต่ละวันไม่ควรกำหนดให้เกินวันละ 6 ชั่วโมง²⁹

²⁶ ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมฯ ข้อ 3.1.

²⁷ ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมฯ ข้อ 3.2.

²⁸ ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมฯ ข้อ 3.3.

²⁹ ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมฯ ข้อ 8.

สำหรับแนวปฏิบัติในการมีคำสั่งให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ นั้น ผู้ต้องโทษปรับอาจร้องขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับต่อศาลชั้นต้นที่พิพากษาคดีตามแบบพิมพ์ที่กำหนด³⁰ และในการพิจารณาว่าสมควรให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับหรือไม่ ศาลควรคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดจากมาตรการบริการสังคมและสาธารณประโยชน์ให้มาก และพึงให้ความสำคัญแก่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับฐานะการเงิน ประวัติ และสภาพความผิดของผู้ต้องโทษปรับ และเพื่อการนี้ศาลอาจสอบถามหรือไต่สวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการพิจารณา รวมทั้งอาจขอความร่วมมือจากพนักงานอัยการหรือหน่วยงานอื่นในการสืบเสาะหาข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณาก็ได้³¹

การกำหนดระยะเวลา สถานที่ และประเภทของการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ ศาลควรพิจารณาด้วยว่าการทำงานนั้นต้องไม่ก่อความเสียหายแก่สังคมหรือบุคคลอื่น และต้องไม่ก่อให้เกิดภาระเกินสมควรแก่ผู้ต้องโทษปรับ ทั้งนี้ให้พิจารณาจากวิถีชีวิต การดำรงชีพ การศึกษาเล่าเรียน ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ระยะทางและความสะดวกในการเดินทางไปทำงาน ความเป็นผู้ป่วยเจ็บหรือโรคติดต่อร้ายแรง การติดยาเสพติดหรือสุราเรื้อรัง ประวัติในการกระทำความผิดทางเพศ พฤติกรรมในทางก้าวร้าวรุนแรง ปัญหาทางอารมณ์หรือความบกพร่องทางจิตของผู้ต้องโทษปรับด้วย³²

นอกจากนี้เมื่อศาลได้สั่งให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ ศาลอาจกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ต้องโทษปรับปฏิบัติเพื่อแก้ไขฟื้นฟูหรือป้องกันมิให้ผู้นั้นกระทำความผิดขึ้นอีกก็ได้³³ เช่น การให้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมทางศีลธรรมหรือฝึกวินัย โครงการอื่นตามที่ศาลเห็นสมควร การให้ละเว้นการคบหาสมาคมหรือการประพฤติใดอันอาจนำไปสู่การกระทำความผิดในทำนองเดียวกันอีก หรือการห้ามเสพยาเสพติดทุกชนิด เป็นต้น

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า การทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับเป็นมาตรการทางเลือกให้กับผู้ต้องโทษปรับที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับ มีโอกาสเลือกที่จะทำงานบริการสังคมหรือถูกกักขังแทนค่าปรับ เนื่องจากการทำงานบริการสังคมหรือการทำงานสาธารณประโยชน์นั้นจำเลยไม่ต้องถูกจำกัดเสรีภาพและไม่เป็นที่เสื่อมเสียชื่อเสียงด้วย โดยการใช้

³⁰ ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมฯ ข้อ 4.

³¹ ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมฯ ข้อ 6.

³² ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมฯ ข้อ 7.

³³ ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมฯ ข้อ 11.

ความรู้ความสามารถของตนในการทำงานตามลักษณะงานและจำนวนชั่วโมงที่ต้องปฏิบัติในแต่ละวันจนครบตามที่ศาลกำหนด เนื่องจากแรงงานและทรัพย์สินเป็นสิ่งที่ทดแทนกันได้ เพราะการใช้แรงงานทำให้มีเงินและเงินก็มาจากการใช้แรงงาน และทำให้ผู้กระทำความผิดมีความสำคัญในการเห็นอกเห็นใจและช่วยเหลือผู้อื่นบ้าง เนื่องจากความผิดที่จำเลยก่อขึ้นนั้นถือว่าเป็นการเอาเปรียบสังคมและยังสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่มุ่งแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดด้วย อย่างไรก็ตามมาตรการดังกล่าวมีข้อเสียคือ การที่ศาลจะสั่งให้จำเลยทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับนั้นจะต้องให้จำเลยเป็นผู้มีคำร้องขอต่อศาลเท่านั้น ศาลทำหน้าที่เพียงพิจารณาอนุญาตหรือไม่อนุญาต แต่ศาลไม่มีอำนาจลงโทษจำเลยให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับได้เอง ทำให้มาตรการดังกล่าวไม่เกิดผลเท่าใด เพราะจำเลยบางรายอาจคำนวณผลดีผลเสียระหว่างมาตรการดังกล่าวกับการกักขังแทนค่าปรับแล้วอาจเลือกที่จะให้ศาลกักขังแทนค่าปรับดีกว่า เนื่องจากไม่ต้องทำงานและยังได้รับการดูแลจากรัฐ โดยมีสถานที่ให้อยู่และอาหารให้กินซึ่งสบายกว่าจะต้องทำงานได้โทษ และนอกจากนี้ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้มีฐานะดีการลงโทษปรับโดยให้ชำระเงินยอมไม่ส่งผลเป็นการข่มขู่หรือยับยั้งไม่ให้เกิดความผิดได้อีก เนื่องจากผู้กระทำความผิดมีความสามารถในการชำระเงิน ซึ่งหากศาลสามารถลงโทษให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์จะเป็นการลงโทษเพื่อข่มขู่หรือยับยั้งในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้มีฐานะทางดีได้

4.3 การบังคับโทษปรับ

การกำหนดโทษปรับแก่ผู้กระทำความผิดเป็นนโยบายทางอาญา (Criminal Policy) ที่มุ่งเน้นการลงโทษผู้กระทำความผิดในทางเศรษฐกิจ เนื่องจากโทษปรับเป็นโทษที่บังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ซึ่งการบังคับโทษปรับตามกฎหมายของประเทศไทยแยกออกเป็น การปรับโดยศาลตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 และมาตรา 30 และการปรับโดยเจ้าพนักงานทางฝ่ายบริหาร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.3.1 การปรับโดยศาลตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 และมาตรา 30

ศาลเป็นผู้บังคับใช้โทษตามประมวลกฎหมายอาญาหรือพระราชบัญญัติต่างๆ ที่มีโทษทางอาญา ซึ่งการกำหนดโทษในกฎหมายนี้จะต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ต่างๆ ในการกำหนดโทษ เช่น ลักษณะของผู้กระทำความผิด ได้แก่ การพิจารณาถึงตัวบุคคลผู้กระทำความผิด จิตใจของผู้กระทำความผิดว่ามีเจตนาหรือประมาท สภาพแวดล้อมบุคลิกภาพของผู้กระทำความผิด ลักษณะของผู้ถูกทำร้าย เช่น เป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ เป็นชายหรือหญิง ตลอดจนถึงความเสียหายของผู้ถูกทำร้าย

มีมากน้อยประการใด หรือการพิจารณาถึงผลประโยชน์ของรัฐหรือสาธารณชน เช่น การทำความผิดต่อส่วนรวม การกำหนดอัตราโทษปรับอาจมีหลักเกณฑ์ที่รุนแรง ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของส่วนรวม นอกจากนี้จะมีโทษปรับตามประมวลกฎหมายอาญาแล้วยังมีโทษปรับทางอาญาตามพระราชบัญญัติต่างๆ ที่ได้กำหนดบทโทษปรับเป็นจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับ ปรับรายวัน และการปรับไม่เกินจำนวนสูงสุดตามที่กฎหมายกำหนด³⁴

ในประเทศไทยศาลใช้รูปแบบการกำหนดโทษปรับแบบตายตัว (Fixed Sum System) โดยศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการกำหนดอัตราค่าปรับ โดยคำนึงถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิด ประกอบกับบัญชีระดับอัตราโทษหรือที่เรียกว่า “ยี่ด็อก” ซึ่งโทษปรับที่ลงแก่ผู้กระทำความผิดนี้อาจเป็นโทษปรับที่ระบุไว้โดยเฉพาะหรือเป็นโทษผนวกก็ได้ จึงทำให้การกำหนดค่าปรับเกิดปัญหาในเรื่องความไม่เสมอภาค เนื่องจากถ้าจำนวนเงินค่าปรับเท่ากัน แต่ผู้ที่ถูกปรับมีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกันทำให้คนยากจนถูกปรับแล้วจะเดือดร้อนมากกว่าคนร่ำรวย และตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 28 บัญญัติว่า “ผู้ใดต้องโทษปรับ ผู้นั้นต้องชำระเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาต่อศาล” จึงทำให้ศาลเป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาในการบังคับโทษปรับ

ในทางปฏิบัติเมื่อศาลอ่านคำพิพากษาซึ่งกำหนดให้จำเลยต้องชำระค่าปรับเสร็จแล้ว จะเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ศาล (หน้าบัลลังก์) ในการสอบถามจำเลยว่ามีเงินชำระค่าปรับหรือไม่ ถ้าหากจำเลยมีญาติมาร่วมฟังการพิพากษาและเตรียมเงินมาเพียงพอ เจ้าหน้าที่ศาลจะนำญาติของจำเลยไปชำระเงินค่าปรับและจะต้องนำไปยื่นให้กับเจ้าหน้าที่คุมตัวจำเลยไว้ จำเลยจึงจะได้รับการปล่อยตัว แต่ถ้าปรากฏว่าจำเลยไม่มีเงินชำระค่าปรับในวันนั้น ศาลจะออกหมายกักขังแทนค่าปรับจำเลย เพื่อส่งให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์นำตัวจำเลยไปกักขังแทนค่าปรับ

จากทางปฏิบัติของศาลดังกล่าวได้มีนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิและท่านผู้พิพากษาได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร³⁵ เห็นว่า กรณีโทษปรับและจำเลยไม่มีเงินเสียค่าปรับ ในวันที่ศาลชั้นต้นพิพากษานั้นแล้ว ทางปฏิบัติของศาลตลอดมาจนบัดนี้คือ ศาลจะออกหมายกักขังแทนค่าปรับทันทีที่ต่างๆ ที่คำพิพากษานั้นยังไม่ถึงที่สุดแต่ประการใด ทางปฏิบัตินี้จึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะมาตรา 245 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การบังคับคดีจะกระทำได้ต่อเมื่อคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว และทางปฏิบัตินี้ยังเป็นการใช้กฎหมายโดยไม่ได้ตรวจสอบกฎหมายให้ครบถ้วนอีกด้วย เพราะประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 บัญญัติความว่า “ผู้ใดต้องโทษปรับและไม่ชำระค่าปรับภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลพิพากษา ผู้นั้นจะต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้

³⁴ พิษยนต์ นิพาสพงษ์. เล่มเดิม. หน้า 47-48.

³⁵ คณิต ฌ นคร ค เล่มเดิม. หน้า 64-65.

ค่าปรับหรือมิฉะนั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ” จึงเห็นว่า “วันที่ศาลพิพากษา” ในที่นี้หมายถึง “วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด” นั่นเอง เพราะการบังคับคดีอาญาจะกระทำได้อีกเมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว

นายโส ตูตานันท์³⁶ เห็นว่า จากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 เมื่อศาลพิพากษาให้จำเลยชำระค่าปรับแล้ว หากจำเลยไม่มีเงินชำระค่าปรับในวันอ่านคำพิพากษา ศาลน่าจะใช้อำนาจใช้ดุลพินิจสั่งตั้งต่อไปที่นั่น คือ

1) หากศาลเห็นว่า ไม่มีเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ ศาลต้องปล่อยจำเลยไปเพื่อให้โอกาสจำเลยไปหาเงินมาชำระค่าปรับภายใน 30 วัน เพราะเป็นสิทธิของจำเลยที่กฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดเจน หากครบกำหนดแล้วจำเลยไม่ชำระค่าปรับก็ต้องดำเนินการติดตามยึดทรัพย์สินจำเลยเพื่อนำมาชำระค่าปรับ หรือมิฉะนั้นก็ต้องจัดการให้ได้ว่าจำเลยมาเพื่อกักขังแทนค่าปรับต่อไป

2) หากศาลเห็นว่า มีเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ ศาลย่อมมีอำนาจสั่งได้ 2 ประการ คือ

(1) สั่งเรียกประกัน ซึ่งคำว่า เรียกประกัน น่าจะหมายถึง ทั้งการเรียกให้นำหลักทรัพย์มาวางเป็นประกัน หรือการให้บุคคลทำสัญญาประกัน โดยหากจำเลยไม่ชำระค่าปรับภายในกำหนด ศาลย่อมมีสิทธิบังคับเอาหลักทรัพย์ที่วางเป็นประกันหรือผู้ประกันจะต้องชำระค่าปรับแทนจำเลย

(2) สั่งกักขังแทนค่าปรับไปพลางก่อนจนกว่าจำเลยจะนำเงินค่าปรับมาชำระครบทั้งหมด หรือจำเลยถูกขังเป็นเวลาเพียงพอแก่ค่าปรับแล้ว

จากความเห็นดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบังคับโทษปรับของศาลคือ ในการกำหนดค่าปรับของศาลนั้นศาลจะไม่ค้นหาความจริงของจำเลยในแง่ความสามารถในการชำระเงินค่าปรับได้หรือไม่ และศาลไม่มีการแจ้งให้จำเลยได้ทราบอย่างคร่าวๆ ก่อนว่า จะต้องถูกปรับเป็นจำนวนเท่าใด เพื่อจะได้จัดเตรียมหาเงินมาชำระในวันที่ศาลพิพากษาได้ จึงทำให้ในวันที่ศาลอ่านคำพิพากษา ถ้าจำเลยไม่สามารถชำระค่าปรับได้ศาลจะสั่งกักขังแทนค่าปรับทันที แม้ว่าจำเลยจะไม่มีเหตุอันควรสงสัยว่าจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับก็ตาม ศาลก็ไม่ปล่อยตัวจำเลยไปหาเงินมาชำระค่าปรับภายในกำหนด 30 วันนับแต่วันที่ศาลพิพากษา เนื่องจากเกรงว่าถ้าปล่อยตัวจำเลยแล้วอาจมีการหลบหนีและเป็นการยากในการจับตัวมารับโทษภายหลัง นอกจากนี้ศาลก็ไม่ใช้มาตรการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับด้วย เพราะมีขั้นตอนยุ่งยากและไม่มีหน่วยงานใดในการนำยึด

³⁶ โส ตูตานันท์. (2548, กันยายน). “การขอลปล่อยชั่วคราวเพื่อหาเงินชำระค่าปรับ.” *บทบัญญัติ*, 61, 3. หน้า 60-61.

ทรัพย์สิน แม้ว่าในการบังคับค่าปรับนี้ศาลจะเป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญา แต่เนื่องจากอำนาจตุลาการเป็นอำนาจในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ส่วนการบังคับคดีอาญาไม่ได้เกี่ยวกับการใช้อำนาจตุลาการโดยตรง จากเหตุผลดังกล่าวมาศาลจึงสั่งกักขังแทนค่าปรับทันทีและอาจเนื่องมาจากที่ทำให้มีการเปลี่ยนโทษปรับเป็นการจำคุก(กักขัง)นั้น ก็เพื่อป้องกันมิให้คำพิพากษาของศาลเป็นหมัน³⁷

ดังนั้น ในการกำหนดค่าปรับศาลจึงต้องคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำผิดด้วย กล่าวคือ ค่าปรับจะต้องได้สัดส่วนกับฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด โดยจะต้องคำนึงถึงรายได้และภาระของผู้กระทำความผิดที่ต้องรับผิดชอบครอบครัวด้วย จึงเป็นหน้าที่ของศาลที่จะพิจารณาล่วงหน้าว่าจำเลยมีเงินเสียค่าปรับหรือไม่และควรจะวางโทษปรับให้เหมาะสมควรที่การกักขังแทนค่าปรับจะทำให้จำเลยรู้สึกว่าการกักขังอยู่ในเรือนจำเป็นโทษที่ร้ายแรง ถ้าเป็นความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกด้วยและศาลแน่ใจว่าจำเลยไม่มีค่าปรับจะเสียและไม่มีญาติพี่น้องมาเสียค่าปรับแทน การที่ศาลจะลงโทษจำคุกและรอการลงอาญาแก่จำเลย ย่อมจะดีกว่าที่จะให้จำเลยต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งจะทำให้จำเลยได้ชื่อว่าเป็นคนจู้จุกจี้ตระวางและกลับกลายเป็นผู้มีนิสัยเป็นผู้ร้าย เพราะการที่ศาลวางโทษปรับสถานเดียวนั้น แต่การที่ศาลรอการลงอาญาแก่จำเลยนี้เป็นการให้โอกาสแก่จำเลยที่จะกลับเนื้อกลับตัว ตรงกันข้ามถ้าศาลปรับจำเลยศาลก็รอการลงอาญาไม่ได้ เพราะรอการลงอาญาทำได้แต่โทษจำคุกและการปรับทำให้จำเลยเข้าคุก(ถูกกักขัง) ทางอ้อม³⁸

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า การบังคับโทษปรับโดยศาลตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 และมาตรา 30 นั้น มีการกำหนดขั้นตอนและวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าปรับไว้ แต่การใช้กฎหมายและการตีความกฎหมายทำให้บทบัญญัติของกฎหมายไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างถูกต้อง ทำให้ทางปฏิบัติในการบังคับเอาค่าปรับไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของโทษปรับที่ต้องการบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด และต้องการหลีกเลี่ยงการจำคุกกระยะสั้นซึ่งไม่เป็นผลดีทั้งต่อตัวจำเลยเองและรัฐด้วย

4.3.2 การปรับโดยเจ้าพนักงาน

การกำหนดโทษปรับโดยเจ้าพนักงานเป็นการบังคับใช้โทษปรับในทางอาญาโดยฝ่ายบริหาร กฎหมายได้ให้อำนาจเจ้าพนักงานในการเปรียบเทียบปรับเพื่อให้คดีนั้นได้เสร็จสิ้นลงในชั้นของเจ้าพนักงาน หากเจ้าพนักงานและผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติตามให้เป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้ครบถ้วน ซึ่งการเปรียบเทียบปรับนั้นมีผู้ให้ความเห็นว่า เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร

³⁷ หยุด แสงอุทัย. (2548). คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127. หน้า 95.

³⁸ แหล่งเดิม.

เชื่อว่าผู้ต้องหากระทำผิดจริงและชี้ขาดว่ามีความผิดแล้วจึงกำหนดโทษ ลักษณะเช่นนี้นักวิชาการทางกฎหมายรัฐธรรมนูญบางคนนิยมเรียกว่า เป็นการใช้อำนาจตุลาการโดยฝ่ายบริหาร หรือเป็นกรณีที่ฝ่ายบริหารเข้ามาทำหน้าที่ทางตุลาการบางส่วน³⁹ จึงต้องมีการระงับเงื่อนไขเพิ่มเติมเพื่อป้องกันการโต้แย้งและการก้าวก่ายอำนาจซึ่งกันและกัน เช่น ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ต้องหาด้วย หรือการกำหนดประเภทของคดีอาญาที่สามารถเปรียบเทียบได้ เนื่องจากอำนาจในการลงโทษทางอาญาเป็นอำนาจตุลาการโดยเฉพาะ ส่วนเหตุผลสำคัญที่ทำให้เจ้าพนักงานมีอำนาจเปรียบเทียบปรับได้เนื่องจากการกระทำผิดที่ไม่รุนแรง และให้เจ้าพนักงานฝ่ายบริหารเข้ามาช่วยกลั่นกรองคดี โดยให้มีอำนาจเปรียบเทียบปรับได้ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของศาลในการพิจารณาคดีอาญาเล็กน้อย อาจกล่าวได้ว่าการเปรียบเทียบปรับโดยเจ้าพนักงานมีประโยชน์ดังนี้⁴⁰

1) เป็นการช่วยลดภาระของศาลและเจ้าหน้าที่อื่นๆ ในกระบวนการยุติธรรม เพราะการให้อำนาจเจ้าพนักงานในการเปรียบเทียบสามารถทำให้คดีความส่วนหนึ่งเสร็จสิ้นลง เลิกกันหรือระงับไปตั้งแต่ในชั้นเจ้าพนักงาน ไม่ต้องนำคดีมาสู่ศาล

2) เป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายของผู้ต้องหาในการดำเนินคดีในศาล

3) เกิดประโยชน์ทางฝ่ายปกครอง ทำให้การได้ตัวผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดมารับโทษเต็มอัตราโทษในกฎหมายได้โดยง่าย

4) การเปรียบเทียบโดยเจ้าพนักงานไม่ขัดต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจ เพราะต้องอาศัยความสมัครใจของผู้ต้องหาด้วย ไม่ใช่อาศัยอำนาจบังคับของฝ่ายบริหารที่จะเข้าไปใช้อำนาจหน้าที่ เช่นนั้นเสียเอง และหากมีปัญหาเช่น ผู้ต้องหาไม่ยินยอม หรือยินยอมแต่อ้างว่ากระบวนการต่างๆ ไม่ถูกต้อง ก็สามารถนำคดีไปสู่การพิจารณาของศาลในที่สุดได้

การปรับโดยเจ้าพนักงานมีผลทำให้คดีอาญาลดลงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37 และมาตรา 38 ซึ่งการเลิกคดีอาญามี 2 กรณี คือ⁴¹

1) การเลิกคดีอาญาโดยการยอมชำระค่าปรับ เป็นการเลิกคดีอาญาระหว่างรัฐกับผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งการเลิกคดีอาญากรณีนี้คล้ายกับการละเมิดกฎหมายอาญาทำให้เกิดความเสียหายเท่ากับจำนวนสูงสุดของโทษปรับที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น และเมื่อผู้ถูกกล่าวหายอมชำระเต็มจำนวนแล้วก็เป็นอันหมดสิ้นไป การเลิกคดีอาญากรณีนี้เป็นการจำกัดอำนาจฟ้องของผู้เสียหาย และทำให้โทษปรับอย่างเดียวมีสภาพคล้ายกับเป็นค่าเสียหาย

³⁹ พิรุฬห์ โตศุกลวรรณ. เล่มเดิม. หน้า 39.

⁴⁰ สุวรรณ ทองเนื้อแข็ง. (2539). การบังคับโทษปรับ. หน้า 24-25.

⁴¹ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 467-470.

2) การเลิกคดีอาญาโดยการเปรียบเทียบ เป็นการเลิกคดีอาญาระหว่างรัฐ ผู้ต้องหา และผู้เสียหาย (ถ้ามี) ซึ่งการเปรียบเทียบอาจเริ่มดำเนินการโดยเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจเปรียบเทียบหรือโดยคำสั่งของพนักงานอัยการ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้มีอำนาจเปรียบเทียบ คือ พนักงานสอบสวนและการที่จะเปรียบเทียบหรือไม่ เป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวน เนื่องจากกฎหมายมิได้บังคับให้พนักงานสอบสวนต้องทำการเปรียบเทียบในทุกคดีเสมอไป แม้ว่าคดีนั้นจะอยู่ในข่ายที่จะทำการเปรียบเทียบได้ก็ตาม เว้นแต่เป็นกรณีที่ผู้กระทำความผิดยินยอมเสียค่าปรับในอัตราอย่างสูงสำหรับความผิดนั้นแก่เจ้าพนักงานก่อนที่ศาลจะพิจารณาคดี คดีก็เป็นอันเลิกกันตามมาตรา 37(1) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การเปรียบเทียบที่จะทำให้คดีระงับเจ้าพนักงานต้องกระทำให้ถูกต้องตามกฎหมายด้วย มิฉะนั้นย่อมไม่มีผลคุ้มครองผู้ต้องหามิให้ถูกฟ้องร้องดำเนินคดีต่อไป เช่น ในกรณีเป็นการกระทำความผิดธรรมดาเดียวผิดกฎหมายหลายบทเจ้าพนักงานจะเปรียบเทียบเพื่อให้บทหนักระงับไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1100/2516 และคำพิพากษาฎีกาที่ 2849/2540) หรือพนักงานสอบสวนเปรียบเทียบคดีไปโดยสำคัญผิดว่ามีอำนาจเปรียบเทียบได้ คดีอาญาไม่เลิกกัน (คำพิพากษาฎีกาที่ 365/2502 และคำพิพากษาฎีกาที่ 354/2541)

ในการเปรียบเทียบพนักงานสอบสวนต้องพิจารณา ดังนี้

- (1) ความผิดที่กระทำอยู่ในข่ายที่จะทำการเปรียบเทียบได้หรือไม่
- (2) ผู้ต้องหาต้องรับสารภาพในความผิดนั้นแล้ว หากผู้ต้องหาปฏิเสธหรือต่อสู้คดี จะทำการเปรียบเทียบไม่ได้ จะต้องส่งตัวผู้ต้องหาดำเนินการต่อไป
- (3) เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการเปรียบเทียบแล้วเห็นว่า ผู้ต้องหาควรรับโทษปรับสถานเดียวก็ให้กำหนดค่าปรับและให้ผู้ต้องหาชำระค่าปรับภายในกำหนดเวลา ทั้งนี้ต้องไม่เกินกว่าที่กฎหมายกำหนด
- (4) ผู้ต้องหาต้องตกลงยินยอมในการเปรียบเทียบ และผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมด้วย
- (5) การชำระค่าปรับต้องอยู่ภายในกำหนดระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนด

เมื่อพนักงานสอบสวนทำการเปรียบเทียบเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ให้ดำเนินการส่งสำนวนการเปรียบเทียบไปยังพนักงานอัยการ เพื่อทำการตรวจสอบว่าการเปรียบเทียบชอบหรือไม่ หากการเปรียบเทียบชอบคดีอาญาก็เลิกกัน แต่ถ้าการเปรียบเทียบไม่ชอบก็ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการต่อไป

จะเห็นได้ว่าการเปรียบเทียบเป็นไปโดยถูกต้องแล้ว สิทธิในการนำคดีอาญาของรัฐหรือของผู้เสียหายที่จะนำคดีมาฟ้องยอมเป็นอันระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (3) ซึ่งช่วยแบ่งเบาการนำคดีอาญาในความผิดเล็กๆ น้อยๆ เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลได้เป็นจำนวนมากด้วย

4.4 ปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาการบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับ

จากสภาพปัญหาของการบังคับโทษปรับที่ได้นำเสนอมาแล้วทั้งหมด สามารถแบ่งสภาพปัญหาเพื่อนำมาวิเคราะห์ได้เป็น 4 กรณี ดังนี้

4.4.1 ปัญหากรณีศาลบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับทันทีโดยคดียังไม่ถึงที่สุด

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245 วรรคแรก บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 246 , 247 และ 248 เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ให้บังคับคดีโดยไม่ชักช้า” ซึ่งคำพิพากษาของศาลจะถึงที่สุดเมื่อใดนั้น แยกพิจารณาได้ 2 กรณีดังนี้⁴²

1) คดีถึงที่สุดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 147 วรรคสอง ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 ซึ่งจากหลักกฎหมายดังกล่าวหมายความว่า เมื่อได้อ่านคำพิพากษาศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ให้คู่ความฟังแล้ว คดีจะยังไม่ถึงที่สุดจนกว่าระยะเวลาให้ยื่นอุทธรณ์หรือฎีกานั้นได้สิ้นสุดลงแล้ว ทั้งนี้โดยไม่คำนึงถึงว่าคดีนั้นจะต้องเป็นคดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงหรือไม่ก็ตาม เพราะคดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงนั้น คู่ความยังอาจจะอุทธรณ์ฎีกาในปัญหาข้อกฎหมายได้เสมอ และในกรณีเช่นนี้จึงถือว่าคดีดังกล่าวยังไม่ถึงที่สุดและจะถือว่าคดีถึงที่สุดเมื่อสิ้นระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาแล้ว

2) คดีถึงที่สุดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 202 เป็นกรณีที่คู่ความฝ่ายหนึ่งยื่นอุทธรณ์ไว้แล้ว ต่อมาได้ขอถอนอุทธรณ์โดยที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมิได้ยื่นอุทธรณ์ด้วย ดังนั้นคำพิพากษานั้นก็จะเด็ดขาดเฉพาะผู้ถอนอุทธรณ์

ตามที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 บัญญัติว่า “ผู้ใดต้องโทษปรับ และไม่ชำระค่าปรับภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา...” ซึ่งคำว่า “วันที่ศาลมีคำพิพากษา” นี้ไม่ได้ระบุว่าต้องเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุดด้วยหรือไม่ ประเด็นดังกล่าวทำให้มีความเห็นแตกต่างกัน

⁴² วิชัย ตันติกุลานันท์. (2533). “ถือว่าคดีถึงที่สุดเมื่อใด จึงจะได้รับพระราชทานอภัยโทษ.” บทบัณฑิตย์, 46, 3. หน้า 105-107.

ในวงกรณักกฎหมายไทยไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมาย ศาล และอัยการ โดยแบ่งได้เป็น 2 แนวคิด ดังนี้

(1) แนวคิดที่หนึ่งเห็นว่า วันที่ศาลมีคำพิพากษาตามมาตรา 29 นี้จะต้องเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุด ซึ่งให้เหตุผลดังต่อไปนี้

ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร⁴³ ให้ความเห็นว่า การดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดีเป็นกระบวนการภายหลังที่ศาลได้กำหนดมาตรการบังคับทางอาญาและคดีนั้นถึงที่สุดแล้ว และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245 การบังคับคดีจะกระทำได้อีกเมื่อคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว ดังนั้น คำว่า “วันที่ศาลพิพากษา” ตามมาตรา 29 แห่งประมวลกฎหมายอาญา จึงหมายถึงวันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดนั่นเอง

นายมานิตต์ จิตต์จันทร์กลับ⁴⁴ ผู้พิพากษา ให้ความเห็นว่า สิทธิในกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดว่าก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาล แสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด ยังถือไม่ได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิด ศาลหรือเจ้าพนักงานอื่นใดที่เกี่ยวข้องจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

นายรุจ เชื้อนสุวรรณ⁴⁵ อัยการพิเศษฝ่ายคดีพิเศษ แสดงความเห็นว่าเป็นคดีที่จำเลยอุทธรณ์คำพิพากษาว่าไม่ได้กระทำความผิด คดียังไม่ถึงที่สุด หากมีการบังคับคดีโดยการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับหรือกักขังแทนค่าปรับไปก่อนที่จะมีคำพิพากษาถึงที่สุด และต่อมาเมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด การคืนเงินค่าปรับก็เป็นเพียงการบรรเทาความเสียหายให้แก่ผู้ไม่ได้กระทำความผิด ส่วนการกักขังแทนค่าปรับก็เป็นการยากที่จะเยียวยาความเสียหายของจำเลยให้กลับคืนมาได้ และเป็นการลงโทษจำเลยไปโดยที่จำเลยไม่ได้กระทำความผิด

จากความเห็นดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า เนื่องจากโทษปรับเป็นโทษทางอาญา การบังคับให้ชำระค่าปรับเป็นการบังคับคดีจะกระทำได้อีกเมื่อคดีถึงที่สุดแล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245 และการตีความกฎหมายนั้นผู้ตีความจะต้องตีความตามความมุ่งหมายของตัวบทกฎหมายเป็นหลัก ประกอบกับประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 99 กำหนดให้การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับหรือการกักขังแทนค่าปรับ ศาลสามารถทำได้ภายในกำหนด

⁴³ คณิต ฌ นคร ค เล่มเดิม. หน้า 59 และ 64-65.

⁴⁴ มานิตต์ จิตต์จันทร์กลับ. การตีความกฎหมายไทย พร้อมด้วยเทคนิคการเรียนกฎหมายด้วยตนเอง. สืบค้นเมื่อ 9 ตุลาคม 2551, จาก <http://www.thaijustice.com/manitbook2.htm>.

⁴⁵ รุจ เชื้อนสุวรรณ. หนังสือสำนักงานคดีพิเศษ สำนักงานอัยการสูงสุด ที่ อส 0022.1/173 ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 2551 เรื่อง แจ้งความเห็นการบังคับคดี. สืบค้นเมื่อ 9 ตุลาคม 2551, จาก <http://www.settrade.com/simsImg/news/2008/08020939.t08>.

ห้าปีนับแต่วันที่มิคำพิพากษาถึงที่สุด นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 39 วรรคท้าย บัญญัติว่า “ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้” ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดยังถือไม่ได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิด ศาลหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะปฏิบัติต่อผู้นั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้

(2) แนวคิดที่สองเห็นว่า วันที่ศาลมีคำพิพากษามาตรา 29 นี้ไม่จำเป็นต้องเป็นคำพิพากษาถึงที่สุด โดยให้เหตุผลดังนี้

ศาสตราจารย์จิติ ดิงศรัทย์ ให้ความเห็นว่า แม้การบังคับคดีจะกระทำเมื่อคดีถึงที่สุดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245 โดยไม่ชักช้าก็ตาม แต่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 188 คำพิพากษามีผลตั้งแต่วันที่อ่านในศาลโดยเปิดเผย แม้จะมีการอุทธรณ์ฎีกาก็ไม่เป็นการขัดขวางแก่การที่ศาลจะต้องบังคับคดีไปตามมาตรา 29 นั้น กรณีที่จะต้องรอให้คดีถึงที่สุดเสียก่อน กฎหมายย่อมเขียนไว้เช่นนั้นโดยตรง เช่น มาตรา 92, 98, 99, 100 เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีผู้สนับสนุนความเห็นดังกล่าวด้วยได้แก่ นายวีระศักดิ์ เสรีเสวตรรัตน์⁴⁶ ผู้พิพากษา และมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ออกมาสนับสนุนแนวคิดดังกล่าวด้วย เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4899/2550⁴⁷ และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4900/2550⁴⁸ โดยให้เหตุผลในคำพิพากษาว่า แม้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ให้บังคับคดีโดยไม่ชักช้าก็ตาม แต่ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 วรรคแรก ได้บัญญัติถึงวิธีการบังคับชำระค่าปรับไว้โดยเฉพาะแล้ว และตามมาตรา 188 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติว่า คำพิพากษาหรือคำสั่งมีผลตั้งแต่วันที่ได้อ่านในศาลโดยเปิดเผยเป็นต้นไป ดังนั้น หากการบังคับชำระค่าปรับจะกระทำได้ต่อเมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว กฎหมายย่อมบัญญัติไว้เช่นนั้นโดยตรง นอกจากนี้มาตรา 29 วรรคแรก ได้บัญญัติถึงมาตรการชั่วคราวก่อนการบังคับชำระค่าปรับไว้ จึงมีผลว่าศาลอาจมีคำสั่งให้กักขังแทนค่าปรับได้ทันทีตั้งแต่มีคำพิพากษา แต่การกักขังแทนค่าปรับไปพลางก่อนนั้น กฎหมายยังให้เวลาผู้ต้องโทษปรับจัดการให้ได้เงินมาชำระค่าปรับภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลพิพากษา เมื่อครบกำหนดสามสิบวันแล้ว แม้จะมีอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษานั้นก็ไม่เป็นเหตุขัดขวางการที่ศาลจะบังคับคดีไปตามมาตรา 29

⁴⁶ วีระศักดิ์ เสรีเสวตรรัตน์. (2525, กันยายน-ตุลาคม). “ทางปฏิบัติของศาลที่พิจารณาสั่งรับอุทธรณ์ของผู้ต้องโทษปรับและการบังคับคดีโทษปรับ.” *ตุลาการ*, 29, 5. หน้า 22.

⁴⁷ เนติบัณฑิตยสภา คำพิพากษาศาลฎีกา ประจำปีพุทธศักราช 2550 ตอนที่ 7 หน้า 1351.

⁴⁸ บริการสวัสดิการศาลฎีกา คำพิพากษาศาลฎีกา พ.ศ. 2550 เล่มที่ 5 หน้า 142.

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การบังคับชำระค่าปรับตามมาตรา 29 นี้ ฎหมายระบุไว้โดยเฉพาะแล้ว และสามารถบังคับชำระค่าปรับได้โดยไม่ต้องรอให้คำพิพากษาถึงที่สุด เพราะถ้ากฎหมายต้องการให้มีการบังคับชำระค่าปรับได้ต่อเมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุด กฎหมายก็จะต้องบัญญัติไว้เช่นนั้น

จะเห็นได้ว่า การบังคับตามคำพิพากษาในคดีอาญาเป็นเรื่องการลงโทษผู้กระทำความผิด ฎหมายบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษปรับก็เป็นโทษที่กฎหมายบัญญัติลงแก่ผู้กระทำความผิด ทำให้การบังคับโทษปรับเป็นการบังคับคดีอาญาอย่างหนึ่ง เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายหลังศาลมีคำพิพากษาจึงต้องเป็นไปตามที่มาตรา 245 กำหนดคือ การบังคับคดีอาญาจะต้องกระทำไปในทันทีที่ศาลได้อ่านคำพิพากษาที่ทำให้คดีสิ้นสุด⁴⁹ ซึ่งคำพิพากษาถึงที่สุดเมื่อใดก็เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติและขึ้นอยู่กับคดีนั้นจะถึงที่สุดด้วยเหตุใด

ผู้เขียนเห็นด้วยกับแนวคิดของฝ่ายที่เห็นด้วยว่า วันที่ศาลมีคำพิพากษามาตรา 29 นั้น จะต้องเป็นวันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดด้วย เนื่องจากการบังคับโทษปรับเป็นการบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษา และคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้วเท่านั้นที่จะยืนยันว่าได้จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดและกำหนดโทษไว้ อันจะทำให้ศาลหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องสามารถที่จะปฏิบัติกับผู้นั้นในฐานะเป็นผู้กระทำความผิดได้ ส่วนกรณีตามมาตรา 188 แห่งประมวลวิธีพิจารณาความอาญานั้น เป็นเรื่องว่าคำพิพากษามีผลนับแต่วันที่อ่านเท่านั้นอันจะส่งผลให้ไม่สามารถแก้ไขคำพิพากษาได้ หากต้องการให้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงจะต้องอุทธรณ์ต่อไป จึงทำให้ผลของการอ่านคำพิพากษาเป็นคนละเรื่องกับการบังคับคดีที่เป็นเรื่องของการปฏิบัติตามคำพิพากษาซึ่งจะต้องเป็นการบังคับตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้วเท่านั้น นอกจากนี้สิทธิในการอุทธรณ์ฎีกาเป็นสิทธิของจำเลยที่จะโต้แย้งคำพิพากษาของศาลเพื่อให้ศาลสูงกว่าได้มีโอกาสตรวจสอบอีกครั้ง แต่ในทางปฏิบัติเมื่อผู้ใดต้องคำพิพากษาปรับแล้วและไม่มีเงินชำระค่าปรับ ศาลจะสั่งกักขังผู้นั้นแทนค่าปรับทันที ทั้งๆ ที่ผู้นั้นยังมีเวลาที่จะอุทธรณ์ฎีกาได้และคดียังไม่ถึงที่สุด ดังจะเห็นได้จากคำพิพากษาฎีกาที่ 4899/2550 และคำพิพากษาฎีกาที่ 4900/2550 ซึ่งศาลวินิจฉัยว่า “โดยศาลถือว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งมีผลตั้งแต่วันที่ได้อ่านในศาลโดยเปิดเผยเป็นต้นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 188 ประกอบกับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 วรรคแรก ได้บัญญัติถึงวิธีการบังคับชำระค่าปรับไว้โดยเฉพาะแล้ว และหากการบังคับชำระค่าปรับกระทำได้ต่อเมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว กฎหมายย่อมบัญญัติไว้เช่นนั้น โดยตรง ประกอบกับมาตรา 29 วรรคแรกได้บัญญัติถึงมาตรการชั่วคราวก่อนการบังคับชำระค่าปรับในกรณีที่มีเหตุสงสัยว่าผู้นั้นจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระ

⁴⁹ ประภาศน์ อวยชัย. (2534, พฤษภาคม-มิถุนายน). “การบังคับตามคำพิพากษาคดีอาญา.” *ตุลพาท*, 38, 3. หน้า 4-7.

ค่าปรับ ศาลจะสั่งเรียกประกันหรือจะสั่งกักขังแทนค่าปรับผู้นั้น ไปพลางก่อนก็ได้ จึงมีผลว่าศาลอาจมีคำสั่งให้กักขังแทนค่าปรับได้ทันทีตั้งแต่มีคำพิพากษา” จึงเห็นได้ว่า แนวปฏิบัติของศาลตลอดมาในเรื่องการบังคับชำระค่าปรับ ศาลจะสั่งกักขังแทนค่าปรับทันที ซึ่งเป็นการบังคับให้เขาต้องปราศจากอิสรภาพย่อมเป็นการไม่ถูกต้อง เนื่องจากโทษปรับเป็นโทษที่มุ่งบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้ถูกปรับเป็นสำคัญ และการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลจะทำได้ต่อเมื่อคดีถึงที่สุดแล้วเท่านั้น เพราะเมื่อคดีถึงที่สุดแล้วย่อมแสดงว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดและระบุจำนวนค่าปรับที่แน่นอนแล้ว อันจะทำให้ไม่มีการโต้แย้งกันได้อีกต่อไปและจะนำไปสู่การบังคับคดีที่ชอบด้วยกฎหมาย เนื่องจากว่าหากมีการบังคับคดีจำเลยไปโดยที่คดียังไม่ถึงที่สุดอาจก่อให้เกิดปัญหาตามมาได้ เช่น หากมีการอุทธรณ์ฎีกาแล้วต่อมาศาลสูงพิพากษากลับหรือแก้ไขคำพิพากษาทำให้จำเลยได้รับโทษน้อยลง ย่อมนำไปสู่การฟ้องร้องผู้ที่เกี่ยวข้องหรือต้องมีการชดเชยค่าเสียหายให้กับจำเลย เป็นต้น ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่ควรเกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม เพราะความยุติธรรมย่อมเกิดจากการใช้กฎหมายให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย มิใช่เป็นการใช้กฎหมายเพื่อเป็นการลิดรอนสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรองรับในเรื่องสิทธิในกระบวนการยุติธรรมไว้

โดยที่การบังคับคดีในเรื่องโทษปรับมีความแตกต่างในเรื่องของการบังคับคดีในเรื่องการจำคุกเป็นอย่างมาก ผู้เขียนจึงขอเปรียบเทียบให้เห็นวิธีการบังคับคดีในเรื่องการจำคุกซึ่งปัจจุบันนี้ศาลได้ปฏิบัติถูกต้องทุกประการ เพื่อความเข้าใจในเรื่องการบังคับคดีอาญาในเรื่องโทษปรับต่อไปเนื่องจากโทษปรับและโทษจำคุกต่างก็เป็นโทษที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 กำหนดไว้ แต่การบังคับโทษทั้งสองชนิดนี้มีความแตกต่างกันสิ้นเชิง ดังนี้

การบังคับคดีในกรณีศาลลงโทษจำคุกนั้น ภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษามาตรา 74 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้ศาลออกหมายจำคุกซึ่งเป็นหมายแดงแจ้งโทษหมายจำคุกจึงเป็นหลักฐานตามกฎหมายที่แสดงว่าศาลได้มีคำพิพากษาให้จำคุกจำเลย หากศาลไม่ได้ออกหมายจำคุก ก็ถือว่าไม่ได้ว่าบุคคลนั้นต้องคำพิพากษาให้จำคุก และเมื่อศาลออกหมายจำคุกแล้ว หมายจำคุกจะถูกส่งไปยังเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เพื่อดำเนินการนำตัวจำเลยไปจำคุก ซึ่งกระบวนการในขั้นตอนของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เป็นเรื่องของการบังคับโทษ เนื่องจากการบังคับโทษเป็นกฎหมายที่กำหนดวิธีปฏิบัติในการที่จะจัดการกับผู้กระทำความผิดที่เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพซึ่งกระทำในเรือนจำหรือทัณฑสถานทั้งหลาย โดยการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ตามคำพิพากษาของศาล เพื่อแก้ไขและปรับปรุงผู้กระทำความผิดให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ดีเสียใหม่จนสามารถกลับเข้าสู่สังคมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติสุข ดังนั้นกระบวนการที่ศาลได้กระทำภายหลังที่มีคำพิพากษาคือการออกหมายจำคุก (หมายแดงแจ้งโทษ) จึงเป็นวิธีการในการบังคับคดี

ตามคำพิพากษาในคดีอาญา ซึ่งจะต้องทำตามขั้นตอนและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติคือ เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ให้บังคับคดีโดยไม่ชักช้า หมายความว่า ศาลจะออกหมายจำคุก (หมายสีแดง) ต่อเมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าจำเลยได้กระทำความผิด แต่ถ้าคดียังไม่ถึงที่สุดศาลจะออกหมายจำคุกไม่ได้ ศาลทำได้เพียงการออกหมายขังจำเลยระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกาซึ่งเป็นหมายสีเหลืองไว้ก่อน และเป็นการขังไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 71 มิใช่เป็นการขังเพื่อลงโทษจำคุกตามคำพิพากษาแต่อย่างใด

สำหรับการบังคับคดีในเรื่องโทษปรับนั้นเห็นได้ว่า ภายหลังจากที่ศาลชั้นต้นอ่านคำพิพากษา ถ้าปรากฏว่าจำเลยไม่มีเงินชำระค่าปรับศาลจะสั่งกักขังแทนค่าปรับทันที โดยไม่มีกระบวนการของศาลในการออกคำสั่งแจ้งให้จำเลยชำระค่าปรับตามคำพิพากษา หรือปล่อยตัวจำเลยเพื่อให้ไปหาเงินมาชำระค่าปรับภายในสามสิบวันตามที่มาตรา 29 กำหนด จะเห็นได้ว่ากระบวนการบังคับคดีในเรื่องโทษปรับจะเกิดขึ้นทันทีที่ศาลชั้นต้นอ่านคำพิพากษา ทั้งที่เป็นการบังคับคดีเช่นเดียวกับโทษจำคุกที่ต้องรอให้มีคำพิพากษาถึงที่สุดเสียก่อน และสะท้อนให้เห็นว่าความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจส่งผลต่อการบังคับตามคำพิพากษาที่แตกต่างกัน คือ ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีย่อมสามารถใช้เงินซื้อเสรีภาพให้กับตนเองได้ ในขณะที่ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีไม่สามารถซื้ออิสรภาพให้กับตนเองได้จึงต้องถูกกักขังไว้เพียงเพราะถูกลงโทษปรับที่มีความมุ่งหมายในการบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเท่านั้น

ในต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศเยอรมนีให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นอย่างมาก จึงกำหนดให้การบังคับคดีมีเงื่อนไขว่าจะต้องมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว กล่าวคือ เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว ศาลจะสอบถามจำเลยว่าจะประสงค์จะอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลหรือไม่ ถ้าจำเลยแถลงว่าไม่ประสงค์จะอุทธรณ์คำพิพากษา คดีจะไม่มีอุทธรณ์หรือฎีกาและเป็นอันเสร็จเด็ดขาด ดังนั้นเมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ชำระค่าปรับเด็ดขาดแล้ว หากผู้ต้องคำพิพากษาไม่ชำระค่าปรับจะถูกเตือนก่อน และภายหลังจากเตือนแล้วหากยังไม่ชำระค่าปรับอีก จึงจะพิจารณาว่าจะใช้มาตรการใดบังคับแทนค่าปรับซึ่งอาจจะเป็นการกักขังแทนค่าปรับหรือการให้ทำงานบริการสังคม ส่วนในประเทศฝรั่งเศสการบังคับค่าปรับจะทำได้เมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วเช่นกัน เนื่องจากอัยการจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา

นอกจากนี้ทั้งในประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศสและเยอรมนีต่างก็มีวิธีการในการบังคับเอาค่าปรับที่เป็นการอะลุ้มอล่วยต่อผู้ต้องโทษปรับ โดยมีกำหนดโทษปรับที่เหมาะสมกับผู้ต้องโทษปรับไม่ว่าประเทศเหล่านั้นจะใช้วิธีการกำหนดค่าปรับระบบปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ หรือปรับตามจำนวนที่กฎหมายกำหนดก็ตาม กล่าวคือ นอกจากศาลจะพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิดแล้ว ศาลจะต้องคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของ

ผู้กระทำความผิดแต่ละราย ตลอดจนภาระที่ผู้กระทำความผิดจะต้องดูแลบุคคลอื่นรวมทั้งภาระที่มีต่อรัฐประกอบการใช้ดุลพินิจเสมอ ทำให้ศาลมีอำนาจในการเข้าถึงข้อมูลทางการเงินของผู้กระทำความผิด และทำให้การกำหนดโทษปรับและค่าปรับเป็นไปอย่างเหมาะสมสำหรับผู้กระทำความผิดแต่ละราย ซึ่งแตกต่างกับประเทศไทยที่การกำหนดโทษปรับศาลจะไม่มีคำสั่งให้สืบเสาะหาข้อมูลของผู้กระทำความผิดที่ทำโดยพนักงานคุมประพฤติ เพราะการสืบเสาะจะกระทำเฉพาะคดีที่ศาลลงโทษจำคุก และศาลไม่มีการสั่งให้จำเลยต้องรายงานประวัติและแสดงฐานะทางการเงินต่อศาล การกำหนดโทษปรับเป็นเรื่องที่ศาลใช้ดุลพินิจในการพิจารณาจากความร้ายแรงของการกระทำความผิด ประกอบกับบัญชีระดับอัตราโทษเท่านั้น จึงทำให้การกำหนดค่าปรับของศาลไม่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละรายและเกิดเป็นความไม่เสมอภาคดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น

ในการชำระค่าปรับจะเห็นได้ว่า ในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษปรับแล้ว ผู้ต้องโทษปรับจะต้องถูกบังคับให้ชำระค่าปรับทันที ส่วนในประเทศฝรั่งเศสและเยอรมนี การบังคับโทษปรับจะทำได้ต่อเมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว แต่ถ้าบังคับโทษปรับแล้วปรากฏว่าผู้ต้องโทษไม่มีเงินชำระในทันทีหรือภายในเวลาที่ศาลกำหนด (ในกรณีที่มีผ่อนชำระค่าปรับ) ทุกประเทศจะมีการแจ้งเตือนเป็นหนังสือให้ชำระค่าปรับก่อนภายในเวลาที่สมควร โดยระบุจำนวนที่ต้องชำระและผลของการไม่ชำระค่าปรับ ซึ่งอาจจะถูกบังคับเอาถ่านเนื้อตัวร่างกาย หรืออาจต้องเสียดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นจากค่าปรับ และมีการกำหนดให้ผ่อนชำระค่าปรับได้ เพื่อให้ผู้ต้องโทษปรับได้มีโอกาสในการหาเงินมาชำระค่าปรับก่อน ทั้งนี้ก็เพราะว่าการบังคับโทษปรับต้องมุ่งเอาถ่านทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดก่อน และหากมีการผัดผ่อนชำระค่าปรับจึงจะดำเนินการใช้มาตรการอย่างอื่นที่เหมาะสมต่อไป

นอกจากนี้ในประเทศฝรั่งเศส มีการสร้างระบบวิธีพิจารณาในชั้นศาล เรียกว่า “การพิจารณาโดยรวบรัด” มีวิธีปรับโดยอำนาจศาล (l' amende de composition) ซึ่งใช้เฉพาะกับความผิดลหุโทษที่มีโทษปรับอย่างเดียว โดยมีวิธีการง่ายๆ คือ เมื่อเจ้าพนักงานตรวจพบการกระทำความผิดลหุโทษ ก็ทำบันทึกความผิดลหุโทษผ่านผู้บังคับบัญชาส่งไปให้อัยการโดยเร็ว อัยการตรวจดูเห็นว่าถูกต้องแล้วก็ส่งต่อไปให้ผู้พิพากษาศาลแขวงภายใน 10 วันนับแต่ได้รับบันทึก ผู้พิพากษาศาลแขวงพิจารณาแล้วก็กำหนดค่าปรับ ซึ่งมีกฎหมายระบุไว้เป็นอัตราตายตัวซึ่งอยู่กึ่งกลางระหว่างโทษปรับสูงสุดและต่ำสุด ภายในกำหนดเวลาไม่เกิน 5 วัน ต่อจากนั้นเจ้าหน้าที่ของศาลจะแจ้งเป็นหนังสือไปยังผู้กระทำความผิดว่าได้กระทำความผิดลหุโทษฐานใด เมื่อวันเวลาใด ณ ตำบลอะไร จะต้องเสียค่าปรับเป็นจำนวนเท่าใด พร้อมทั้งบอกสถานที่ที่จะต้องนำค่าปรับไปชำระด้วย หนังสือแจ้งนี้ต้องส่งให้ผู้กระทำความผิดทางไปรษณีย์ลงทะเบียนภายใน 15 วันนับแต่วันที่ผู้พิพากษาได้กำหนดค่าปรับ ส่วนผู้กระทำความผิดจะต้องนำเงินไปชำระค่าปรับภายใน 15 วันนับ

แต่วัน ได้รับหนังสือแจ้งนั้น จะชำระเป็นเงินสด เป็นชนาณัติ หรือ โดยวิธีหักโอนบัญชีธนาคารก็ได้ โดยปกติก็ใช้ชนาณัติ เพราะศาลส่งแบบฟอร์มกรอกชนาณัติไปให้ด้วย ผู้ถูกปรับเพียงแต่ลงนามและ นำเงินไปส่งไปรษณีย์เท่านั้น ถ้าผู้กระทำความผิดชำระเงินภายในกำหนดคดีนั้นก็ป็นอันเลิกกัน แต่ ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ชำระเงินค่าปรับภายในกำหนดก็จะถูกฟ้องต่อศาล โดยวิธีการธรรมดา⁵⁰ ซึ่ง วิธีการดังกล่าวทำให้ช่วยลดการนำคดีขึ้นสู่ศาลได้เป็นอย่างมาก และทำให้ได้มาซึ่งค่าปรับอีกด้วย

ส่วนในประเทศเยอรมนีมีกระบวนการพิจารณาคดีความผิดเล็กน้อย กฎหมายเปิดโอกาสให้พนักงานอัยการมีดุลพินิจในการเลือกใช้วิธีพิจารณาความแบบพิเศษที่เรียกว่าคำสั่งลงโทษ (Strafbefehl) ซึ่งศาลจะออกคำสั่งบังคับโดยไม่ต้องมีการพิจารณารูปแบบปกติ คำสั่งลงโทษนี้สามารถทำได้ทั้งปรับ ชดเชยทรัพย์ ถอนใบอนุญาตขับขี่ไม่เกิน 1 เดือน หรือแม้กระทั่งจำคุกหรือ กักขังไม่เกิน 3 เดือน⁵¹ การออกคำสั่งลงโทษเป็นกระบวนการที่เป็นลายลักษณ์อักษรโดยไม่มี การพิจารณาคดีหรือการปรากฏตัวของจำเลยต่อศาลหรือเจ้าพนักงาน ในทางปฏิบัติผู้พิพากษาจะตรวจ สำนวนอย่างคร่าวๆ และออกคำสั่งลงโทษตามที่อัยการเสนอ การทำคำสั่งลงโทษนี้จะทำโดยผู้ พิพากษานายเดี่ยว (Vtsichter) แต่หากจำเลยคัดค้านคำสั่งลงโทษภายในเวลาที่กำหนดคำสั่งดังกล่าว ย่อมตกไป และศาลต้องเปิดการพิจารณาคดีเหมือนไม่มีการออกคำสั่งลงโทษ ดังนั้นคำสั่งลงโทษ จึงเป็นการดำเนินการของอัยการที่จะทำให้ผู้ต้องหาปรับสารภาพและนิยมในคดีที่ตัดสินง่าย ซึ่ง อัยการและผู้พิพากษาเห็นว่าไม่จำเป็นต้องมีการพิจารณาคดีในศาล เพื่อเป็นการบริหารจัดการคดี เล็กน้อยที่มีประสิทธิภาพ⁵²

ผู้เขียนเห็นว่า ระบบการพิจารณาคดีโดยรวบรัดในประเทศฝรั่งเศสและกระบวนการ พิจารณาคดีความผิดเล็กน้อยในประเทศเยอรมนี น่าจะนำมาใช้ในประเทศไทยได้ โดยอาจนำมาใช้ กับความผิดเล็กน้อย เช่น ความผิดเกี่ยวกับการจราจร หรือความผิดที่มีโทษปรับอย่างเดียวได้ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการช่วยลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล และประหยัดเวลาในการดำเนินคดีในศาล ในความเห็นของ ผู้เขียนเห็นว่า ความผิดในเรื่องเมาแล้วขับขี่ เป็นความผิดที่สมควรจะต้องพิจารณาคดีโดยรวบรัด และไม่ต้องนำตัวจำเลยไปศาลได้ เนื่องจากเมื่อศาลทำคำสั่งลงโทษแล้ว ถ้าผู้ต้องโทษไม่คัดค้าน คำสั่งนั้นก็จะมีผลบังคับทันที และหากว่าผู้ต้องโทษไม่ยอมชำระค่าปรับ ศาลอาจแจ้งไปยังกรมการ ขนส่งทางบกให้เรียกชำระค่าปรับก่อนที่จะต่อทะเบียนรถยนต์ประจำปีได้ เป็นต้น

⁵⁰ โกเมน ภัทรภริมย์ ข เล่มเดิม. หน้า 191-192.

⁵¹ Hans Heinrich Jescheck. (อ้างถึงใน อาคม รุ่งแจ้ง, 2550: 34).

⁵² อาคม รุ่งแจ้ง. (2550). ปัญหาการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของจำเลยในคดีอาญา: ศึกษากรณีระบบ การพิจารณาคดีอาญาโดยรวดเร็วและต่อเนื่อง. หน้า 35-36.

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การบังคับโทษปรับเป็นการบังคับคดีอย่างหนึ่ง และเมื่อคดีถึงที่สุดจะต้องบังคับโดยไม่ชักช้า และศาลน่าจะมีกระบวนการแจ้งให้จำเลยนำเงินมาชำระค่าปรับตามเวลาที่ศาลกำหนด ทั้งนี้ก็เพื่อให้โอกาสจำเลยได้มีเวลาเพียงพอในการหาเงินมาชำระค่าปรับหรือศาลอาจมีมาตรการเสริมอื่นๆ เช่น อาจให้มีการผ่อนชำระค่าปรับ หรือเปลี่ยนระบบการชำระค่าปรับเป็นแบบระบบปรับ โดยกำหนดตามวันและรายได้ เพื่อจะทำให้ค่าปรับนั้นมีสภาพบังคับอย่างแท้จริงและตรงตามความมุ่งหมายของโทษปรับที่ต้องการบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดและนำรายได้เข้ารัฐได้อย่างแท้จริง เนื่องจากการกักขังแทนค่าปรับไม่ก่อให้เกิดผลดีกับผู้ต้องโทษปรับและยังเป็นการเพิ่มภาระให้กับรัฐในการดูแลผู้ต้องโทษปรับด้วย

4.4.2 ปัญหากรณีศาลบังคับคดีอาญาเรื่องการบังคับโทษปรับข้ามขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติ

เจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายในการลงโทษปรับนั้นก็เพื่อให้ผู้กระทำความผิดใช้ทรัพย์สินทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายและสังคม เพื่อให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกสำนึกถึงการกระทำของตนและมีความเกรงกลัวไม่กระทำความผิดในเรื่องนั้นอีก ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 29 ได้กำหนดวิธีการบังคับโทษปรับไว้เป็นลำดับขั้นตอนเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าปรับที่จะตกเป็นรายได้ของรัฐต่อไป โดยกฎหมายกำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับต้องชำระเงินค่าปรับต่อศาลภายใน 30 วันนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา ก่อน ถ้าไม่ชำระจึงให้ดำเนินการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ และหากไม่มีทรัพย์สินให้ยึดใช้ค่าปรับได้แล้ว จึงจะสั่งกักขังแทนค่าปรับ เว้นแต่กรณีมีเหตุสมควรสงสัยว่าผู้นั้นจะไม่ชำระค่าปรับ ศาลจะเรียกประกันหรือสั่งกักขังแทนค่าปรับไปพลางก่อนได้ จะเห็นได้ว่าการกักขังแทนค่าปรับเป็นมาตรการที่บังคับเอากับเสรีภาพของผู้กระทำความผิด ซึ่งจะนำมาใช้ได้ต่อเมื่อไม่มีหนทางใดในการบังคับเอาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดได้อีกแล้ว หรือหากจะนำมาใช้ก่อนก็ต้องมีเหตุว่าผู้นั้นจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับเท่านั้น เช่น ผู้ต้องโทษปรับปกปิดว่าไม่มีทรัพย์สินทั้งที่ความจริงมีทรัพย์สินอยู่มาก เป็นต้น

ในทางปฏิบัติของศาลตลอดมาคือ เมื่อศาลมีคำพิพากษาปรับแล้วและจำเลยไม่มีเงินชำระค่าปรับ ศาลจะใช้มาตรการว่าผู้นั้นจะไม่ชำระค่าปรับและสั่งกักขังแทนค่าปรับทันที ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ข้ามกระโดดจากขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติ เนื่องจากศาลยังไม่ได้ให้โอกาสจำเลยได้นำเงินมาชำระค่าปรับหรือใช้มาตรการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ ซึ่งการที่ศาลสั่งกักขังแทนค่าปรับไปทันทีย่อมส่งผลเสียในหลายประการ โดยเฉพาะทำให้รัฐต้องสูญเสียรายได้จากค่าปรับและเป็นการเพิ่มภาระให้กับรัฐในการเลี้ยงดูผู้ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ นอกจากนี้ยังเป็นการลบล้างความมุ่งหมายของการบังคับโทษปรับที่ต้องการบังคับเอาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดมาชดใช้ความเสียหายที่ได้ก่อไว้กับรัฐ และที่สำคัญคือแสดงให้เห็นถึงความไม่เสมอภาคในการบังคับโทษปรับ

ในกรณีที่ค่าปรับเท่ากัน แต่ในระหว่างผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกับผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ผลที่เกิดขึ้นต่างกันทำให้เกิดการซ้ำเติมและสะท้อนว่าความยากจนมีผลต่อกระบวนการยุติธรรม เพราะเขาไม่มีเงินซื้อเสรีภาพได้จึงต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ

มาตรการในการบังคับค่าปรับตามมาตรา 29 และมาตรา 30 มี 3 มาตรการคือ การชำระเงิน การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ การกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า แต่ละมาตรการได้กำหนดระยะเวลาเวลาในการปฏิบัติการให้เป็นไปตามขั้นตอน กล่าวคือ จะดำเนินการตามมาตรการใด มาตรการหนึ่งก่อนหรือหลังมาตรการอื่นไม่ได้ เว้นแต่มีกฎหมายบัญญัติให้ทำได้ ดังนั้นในการบังคับโทษปรับเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้วศาลน่าจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) ขั้นตอนที่หนึ่งคือ การชำระค่าปรับ

การชำระค่าปรับนี้เมื่อศาลอ่านคำพิพากษาและจำเลยลงลายมือชื่อรับทราบคำพิพากษาแล้ว ถ้าจำเลยมีเงินชำระค่าปรับก็จะนำเงินไปชำระค่าปรับต่อเจ้าพนักงานการเงินของศาล และได้รับใบเสร็จรับเงินค่าปรับ คดีก็เป็นอันเสร็จเด็ดขาดไปในศาลชั้นต้นเพราะจำเลยได้ชำระค่าปรับแล้ว แต่ถ้าเป็นจำเลยที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับในวันที่ศาลอ่านคำพิพากษา มาตรา 29 กำหนดให้จำเลยจะต้องนำเงินมาชำระค่าปรับภายใน 30 วันนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา เนื่องจากมาตรา 29 ไม่ได้กำหนดให้ต้องชำระในวันที่ศาลมีคำพิพากษาแต่กฎหมายให้ออกาสจำเลยนำเงินค่าปรับไปชำระในวันอื่นได้ และในขณะที่เดียวกันจำเลยก็ยังมีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาคัดค้านคำพิพากษาได้ภายใน 1 เดือนนับแต่วันที่ศาลอ่านคำพิพากษาด้วย ซึ่งในระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกาคัดค้านต้องถือว่าคดียังไม่ถึงที่สุด การบังคับคดียังไม่เริ่มต้น และหากศาลสูงพิพากษากลับหรือแก้ไขอาจทำให้ผู้นั้นไม่ต้องชำระเงินหรือชำระน้อยลงก็ได้ ดังนั้น ศาลจะต้องให้ออกาสจำเลยนำเงินมาชำระค่าปรับในวันอื่นได้ โดยศาลจะต้องปล่อยตัวจำเลยในกรณีที่ไม่มีเหตุอันควรว่าผู้นั้นจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ เพื่อให้หาเงินมาชำระค่าปรับภายในเวลาที่ศาลกำหนด ผู้เขียนเห็นว่า ที่ศาลไม่ปล่อยตัวเนื่องจากเกรงว่าจำเลยจะหลบหนี หรือไปยกย้ายถ่ายเททรัพย์สิน หรืออาจเสียชีวิต และสุดท้ายก็ไม่มาชำระเงิน ซึ่งหากต้องมีการจับตัวมารับโทษอีกจะเป็นการยากและเป็นการทำงานซ้ำซ้อนเพิ่มภาระให้กับตำรวจอีกด้วย และที่สำคัญเพื่อให้คำพิพากษาของศาลมีผลบังคับบ้างดีกว่าไม่มีการบังคับใดๆ เลย

หากพิจารณาการกำหนดค่าปรับในประเทศไทยเห็นว่า ระบบการปรับเป็นไปตามอัตราที่กฎหมายกำหนด โดยให้ศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าปรับตามพฤติการณ์แห่งความร้ายแรงของการกระทำความผิดประกอบกับบัญชีระดับอัตราโทษเท่านั้น ซึ่งแตกต่างกับศาลในประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และเยอรมนีที่จะต้องพิจารณาสภาพแวดล้อม ฐานะความ

เป็นอยู่หรือรายได้ของผู้กระทำความผิดว่ามีความสามารถที่จะชำระเงินค่าปรับได้จริงหรือไม่ โดยการให้ศาลมีอำนาจเข้าถึงข้อมูลทางการเงินและอาจสั่งให้จำเลยเป็นผู้รายงานประวัติทางการเงินให้ศาลทราบก่อนการพิพากษา เพื่อประโยชน์ในการกำหนดค่าปรับให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละราย

แม้ว่าประเทศอื่นๆ จะมีการกำหนดโทษปรับที่แตกต่างจากประเทศไทย คือในประเทศอังกฤษเป็นระบบการปรับเป็นหน่วย หรือในประเทศฝรั่งเศสจะเป็นระบบร้อยละและระบบปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ ส่วนประเทศเยอรมนีนั้นเป็นระบบปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ จึงต้องนำข้อมูลเกี่ยวกับตัวจำเลยมาพิจารณาให้มากที่สุดเพื่อจะได้กำหนดค่าปรับได้แม่นยำและถูกต้อง แต่จากศึกษาพบว่าประเทศสหรัฐอเมริกา นั้นมีระบบการกำหนดโทษปรับเช่นเดียวกับประเทศไทย กล่าวคือ เป็นระบบการกำหนดปรับโทษปรับแบบตายตัว (fixed sum system) ดังจะเห็นได้จากใน US Code Title 18 และในประมวลกฎหมายอาญาได้กำหนดอัตราค่าปรับในความผิดต่าง ๆ ไว้ชัดเจน เพื่อให้ศาลพิจารณากำหนดโทษปรับได้ไม่เกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่ในการพิจารณากำหนดค่าปรับนั้นกลับมีความแตกต่างกัน เนื่องจากศาลไทยจะไม่มี การตรวจสอบสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับตัวจำเลยในเรื่องรายได้ หรือความสามารถในการหารายได้ หรือภาระที่ผู้ต้องโทษต้องรับผิดชอบต่อรัฐหรือที่บุคคลอื่นพึงพาจำเลยมาเป็นข้อพิจารณาด้วย ในขณะที่ศาลของสหรัฐอเมริกาจะต้องกำหนดจำนวนค่าปรับ เวลาชำระค่าปรับและวิธีการชำระค่าปรับ โดยคำนึงถึงปัจจัยเรื่องสภาพแวดล้อมตัวจำเลยดังกล่าวเป็นสำคัญ

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าในทุกประเทศที่ศึกษามานั้น จะมีวิธีการชำระเงินค่าปรับที่ให้อำนาจศาลในการอนุญาตให้มีการผ่อนชำระค่าปรับได้ หรือกำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับมาชำระภายในวันที่ศาลกำหนด โดยมีการแจ้งคำสั่งให้มาชำระพร้อมทั้งแจ้งด้วยว่าหากไม่มาชำระจะเกิดผลอะไรบ้าง เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกาจะแจ้งว่าหากไม่ชำระค่าปรับจะถูกปรับเป็น 2 เท่าหรือจะต้องเสียดอกเบี้ย เป็นต้น หรือบางครั้งอาจมีมาตรการจูงใจให้มาชำระค่าปรับ เช่น ในประเทศฝรั่งเศส หากชำระค่าปรับภายในเวลาจะได้ส่วนลดร้อยละ 20 (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 707-2) เป็นต้น

ดังนั้น ในประเทศไทยควรจะต้องมีการกำหนดให้ศาลค้นหาความจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดในเรื่องความสามารถในการชำระเงินค่าปรับด้วย เพื่อที่จะได้กำหนดค่าปรับให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละราย และหากมีความเป็นไปได้น่าจะมีการศึกษารูปแบบการกำหนดโทษปรับเป็นระบบปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ด้วย เนื่องจากประเทศไทยมีความแตกต่างกันในเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก

2) ขั้นตอนที่สองคือ การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ

การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับเป็นวิธีการเร่งรัดค่าปรับเท่านั้น ไม่ใช่โทษทางอาญา และเป็นมาตรการที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายของการบังคับโทษปรับที่ต้องการบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด และเป็นมาตรการที่ศาลจะกระทำได้ภายหลังจากครบ 30 วันนับแต่วันที่ศาลพิพากษาแล้ว เนื่องจากต้องรอให้จำเลยนำเงินมาชำระค่าปรับก่อน

ในปัจจุบันการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับนำไปใช้กับจำเลยที่เป็นนิติบุคคลเท่านั้น เนื่องจากไม่สามารถกักขังแทนค่าปรับได้ แต่สำหรับจำเลยที่เป็นบุคคลธรรมดาจะใช้การกักขังแทนค่าปรับไปในทันทีโดยไม่ใช้มาตรการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ ซึ่งอาจเป็นเพราะการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับยังไม่มีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนและจะต้องมีผู้นำยึด มีขั้นตอนมากและทำได้ยาก ตลอดจนยังไม่มีหน่วยงานใดเข้ามารับผิดชอบในการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ และอาจส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจได้ถ้าหากว่านิติบุคคลนั้นเป็นองค์กรขนาดใหญ่ จึงทำให้ศาลเลี่ยงที่จะนำมาตรการยึดทรัพย์สินมาใช้บังคับจำเลย เช่น กรณีคดีหมายเลขแดงที่ 1579/2521 ซึ่งจำเลยในคดีนี้คือบริษัท อุตสาหกรรมกระดาษไทย จำกัด ศาลมีคำสั่งปรับเป็นเงิน 65,744,852.24 บาท และศาลอนุญาตให้จำเลยผ่อนชำระค่าปรับเป็นงวดๆ ได้ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วจะเห็นได้ว่า ไม่มีกฎหมายกำหนดให้ศาลอนุญาตให้จำเลยผ่อนชำระค่าปรับได้ มาตรการที่ต้องใช้กับคดีนี้คือการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ แต่เนื่องจากถ้ามีการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับจะมีผลกระทบไปถึงสภาพการทำงานและผู้ถือหุ้นซึ่งจะส่งผลเสียหายมากกว่า เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมศาลจึงให้ผ่อนชำระค่าปรับได้ทั้งที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติ

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับจึงเป็นเพียงมาตรการที่มีกำหนดไว้ในกฎหมายเฉยๆ ไม่มีการนำมาใช้อย่างแท้จริง เนื่องจากมีข้อเสียมากมายดังที่กล่าวไปข้างต้น อีกทั้งยังจะเป็นการได้ไม่คุ้มเสียในกรณีที่ค่าปรับนั้นมีจำนวนน้อย และแม้ว่าจะยึดทรัพย์สินและขายได้เงินมาแล้ว เงินนั้นก็ยังไม่ได้นำมาชำระค่าปรับทันที เนื่องจากมาตรา 251 แห่งประมวลกฎหมายอาญา กำหนดให้ต้องนำเงินที่ได้จากการขายทรัพย์สินไปชำระค่าธรรมเนียม และราคาทรัพย์สินหรือค่าทดแทนก่อนแล้วค่อยนำมาชำระค่าปรับเป็นลำดับสุดท้าย แสดงให้เห็นว่าค่าปรับไม่มีนุริมสิทธิและมาหลังนี้ทางแพ่ง ประกอบกับในปัจจุบันไม่มีหน่วยงานใดเข้ามารับผิดชอบเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาในการนำยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับที่ต้องดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

สำหรับผู้เขียนเห็นว่า การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับไม่น่าจะเป็นเรื่องยากเกินที่จะปฏิบัติได้ เนื่องจากผู้ที่รับผิดชอบในการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับสามารถขอความร่วมมือไปยังสำนักงานที่ดิน หรือสำนักทะเบียนต่างๆ ในการตรวจสอบหาทรัพย์สินของจำเลยได้ เช่น โฉนด

ที่ดิน รถยนต์ เป็นต้น และหากยึดทรัพย์สินได้แล้วแต่ไม่สามารถขายได้ก็น่าจะมีการกำหนดให้เอาทรัพย์สินนั้นตกเป็นของรัฐได้ นอกจากนี้ผู้เขียนเห็นว่าในปัจจุบันมีหน่วยงานอยู่ 2 หน่วยงานที่มีความสามารถในการนำยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับได้ คือ

(1) อัยการ เนื่องจากอัยการเป็นนายแผ่นดินมีหน้าที่ในการรักษาผลประโยชน์ของรัฐและค่าปรับก็เป็นผลประโยชน์ของรัฐอย่างหนึ่งเช่นกัน ประกอบกับอัยการมีความพร้อมในเรื่องบุคลากรคือมีนิติกรที่มีความรู้ทางกฎหมายเป็นอย่างดี ซึ่งอัยการสามารถมอบอำนาจให้นิติกรเหล่านั้นมาทำงานยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับได้

(2) ผู้อำนวยการสำนักงานศาลยุติธรรม เนื่องจากปัจจุบันนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 119 วรรคสอง กำหนดให้ผู้อำนวยการสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาในกรณีที่มีการบังคับตามสัญญาประกัน ซึ่งจะต้องมีการนำยึดทรัพย์สินประกันออกขายทอดตลาดอยู่แล้ว จึงน่าจะมีการกำหนดให้มีอำนาจในการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับด้วย

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับเป็นเรื่องที่ไม่เคยมีการปฏิบัติเลยและอาจเป็นเพราะทำได้ยาก จึงทำให้เกิดการบังคับที่ข้ามกระโดดไปใช้การกักขังแทนค่าปรับในทันที ทำให้รัฐต้องสูญเสียรายได้จากค่าปรับเป็นจำนวนมาก ประกอบกับในปัจจุบันความผิดบางฐาน เช่น ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด มีการกำหนดค่าปรับไว้สูงมาก ดังนั้น หากไม่มีการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับจะทำให้รัฐขาดรายได้ที่จะชดเชยให้สังคม จึงควรต้องเร่งให้มีการกำหนดวิธีการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับขึ้นมาใช้ให้เป็นรูปธรรมและชัดเจนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

3) ขั้นตอนที่สามคือ การกักขังแทนค่าปรับ

การกักขังแทนค่าปรับเป็นมาตรการเสริมหรือโทษทดแทนของการไม่ชำระค่าปรับและเป็นวิธีการเร่งรัดค่าปรับเช่นเดียวกับการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ หากพิจารณาตามบทบัญญัติของกฎหมายจะเห็นว่า การกักขังแทนค่าปรับจะนำมาใช้ได้ต่อเมื่อไม่สามารถบังคับเอาค่าปรับจากทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดได้แล้ว หรือในกรณีที่มีเหตุอันสมควรว่าผู้นั้นจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับเท่านั้น แต่ทางปฏิบัติในปัจจุบันการกักขังแทนค่าปรับกลายเป็นสภาพบังคับทันทีที่ศาลมีคำพิพากษาปรับและผู้นั้นไม่มีเงินชำระค่าปรับในวันที่ศาลอ่านคำพิพากษา ทำให้การกักขังแทนค่าปรับเป็นการลงโทษที่ลบเลือนความมุ่งหมายของการลงโทษปรับอย่างสิ้นเชิง เพราะเป็นการบังคับเอาเกียรติภาพของผู้กระทำความผิดและเป็นการลงโทษที่หนักกว่าโทษปรับ

การกักขังแทนค่าปรับถืออัตราสองร้อยบาทต่อหนึ่งวัน และห้ามกักขังเกินหนึ่งปี เว้นแต่ในกรณีที่ศาลพิพากษาปรับตั้งแต่แปดหมื่นบาทขึ้นไป ศาลสั่งกักขังเกินหนึ่งปีได้แต่ต้องไม่เกินสองปี และจะต้องกักขังไว้ในสถานที่กักขังอื่นอันมิใช่เรือนจำ สถานีตำรวจ หรือสถานที่

ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน และห้ามมิให้กักขังไว้ในที่อาศัยของผู้กระทำความผิดเอง หรือของผู้อื่นที่ยินยอมรับผู้นั้นไว้หรือสถานที่อื่นที่อาจกักขังได้ จึงทำให้จะต้องนำตัวผู้ถูกกักขัง แทนค่าปรับไปกักขังยังสถานกักขัง โดยเฉพาะ ซึ่งในปัจจุบันแม้จะมีสถานกักขังก็ตามแต่สถานกักขังเหล่านั้นก็ไม่ใช่สถานกักขังอย่างแท้จริง เนื่องจากรัฐยังไม่อาจก่อสร้างสถานกักขังเฉพาะได้เพียงพอในขณะที่จำนวนผู้ต้องกักขังแทนค่าปรับมีมากขึ้นทุกวัน ทำให้ต้องกั้นบริเวณในเรือนจำ หรือทัณฑสถานเป็นสถานกักขัง ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า ไม่แตกต่างจากการถูกจำคุกระยะสั้นเลยและนำไปสู่การเรียนรู้การประกอบอาชญากรรมจากผู้ต้องขังรายอื่นๆ และกลับคืนสู่สังคมได้ยาก และรัฐมีภาระในการเลี้ยงดูผู้กระทำความผิดเพิ่มขึ้น แทนที่รัฐจะได้ค่าปรับจากผู้ต้องโทษปรับเป็นการชดใช้ให้กับสังคมสมดังเจตนารมณ์ของการลงโทษปรับ นอกจากนี้ผู้เขียนเห็นว่า แม้มาตรา 29 วรยศสอง จะไม่ให้มีการกักขังแทนค่าปรับไว้ในที่อาศัยของผู้กระทำความผิดเองหรือของผู้อื่นที่ยินยอมรับผู้นั้นไว้ เนื่องจากเกรงว่าผู้ต้องกักขังแทนค่าปรับจะสบายเกินไปและไม่เป็นการบีบบังคับให้นำค่าปรับไปชำระต่อศาล แต่หากให้มีการกักขังแทนค่าปรับในสถานที่อื่นที่อาจกักขังได้ เช่น ค่ายทหาร เป็นต้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์มากกว่า เนื่องจากค่ายทหารจะช่วยลดอาชญากรรมที่ไม่ดี และส่งเสริมความมีระเบียบวินัยของผู้กระทำความผิดได้ อีกทั้งยังมีการควบคุมไม่ให้หลบหนีได้ และทำให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมได้ง่ายขึ้น

ในประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศสและเยอรมนี มีการจะนำการกักขังแทนค่าปรับมาใช้ต่อเมื่อผู้กระทำความผิดไม่ชำระค่าปรับภายในกำหนด แต่สำหรับประเทศไทยการกักขังแทนค่าปรับศาลนำมาใช้บังคับกับผู้กระทำความผิดทันทีที่ศาลมีคำพิพากษาและผู้นั้นไม่มีเงินชำระค่าปรับ เพื่อให้คำพิพากษามีผลในเชิงบังคับได้ทันที สำหรับประเทศเยอรมนีการกักขังแทนค่าปรับถือเป็นโทษทางอาญาโดยแท้ เนื่องจากถ้ามีการกักขังแทนค่าปรับแล้วจะไม่มีเงินชำระเงินอีก แต่ในประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศสและประเทศไทยนั้นการกักขังแทนค่าปรับเป็นเพียงมาตรการที่มีลักษณะทางอาญาไม่ใช่โทษ ในประเทศอังกฤษและฝรั่งเศสมีการกำหนดระยะเวลาที่ถูกจำคุกหรือกักขังตามช่วงจำนวนของค่าปรับ โดยในประเทศอังกฤษมีการกำหนดระยะเวลาในการจำคุกหรือกักขังไว้สูงสุดถึง 10 ปี แต่ในประเทศฝรั่งเศสกำหนดสูงสุดไว้เพียง 4 เดือน และประเทศไทยกำหนดให้กักขังได้ไม่เกิน 1 ปีและไม่เกิน 2 ปีในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาปรับเกินแปดหมื่นบาท แต่สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกาไม่มีการจำคุกหรือกักขังแทนค่าปรับ เนื่องจากเห็นว่าไม่มีความยุติธรรมที่เท่าเทียมกันเลย トラบดีที่การพิจารณาตัดสินขึ้นอยู่กับความสามารถในการจ่ายเงิน ดังนั้นจำเลยซึ่งเป็นคนยากจนไม่ควรถูกส่งไปจำคุกเพียงเพราะว่าไม่มีเงินจ่ายค่าปรับ

จากที่กล่าวมาผู้เขียนเห็นว่า การกักขังแทนค่าปรับก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคในการบังคับโทษปรับในกรณีที่จำนวนเงินค่าปรับเท่ากัน เนื่องจากผู้กระทำความผิดที่มีฐานะดียอม

สามารถซื้อเสรีภาพให้กับตนได้ ในขณะที่ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีย่อมไม่ได้รับโอกาสในการมีเสรีภาพได้ ทั้งที่มีกฎหมายบัญญัติให้มีเวลาในการหาเงินมาชำระค่าปรับก่อนและเป็นการปฏิบัติข้ามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด ซึ่งการกักขังแทนค่าปรับในทันทีที่ศาลมีคำพิพากษาจะชอบด้วยกฎหมายต่อเมื่อมีเหตุว่าผู้นั้นจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับเท่านั้นซึ่งถือว่าเป็นความชั่วร้ายส่วนบุคคล แต่ไม่ควรเอาความยากจนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมและในการตัดสินลงโทษ เพราะความยากจนไม่ได้แสดงถึงความชั่วร้ายแต่อย่างใด

นอกจากนี้ผู้เขียนเห็นว่า ระยะเวลาการกักขังของประเทศไทยมีจำนวนน้อยเกินไปที่จะทำให้จำเลยรู้สึกว่าการกักขังแทนค่าปรับเป็นโทษร้ายแรงเหมือนในประเทศอังกฤษที่ให้กักขังได้ถึง 10 ปี และถ้าศาลพิพากษาปรับเป็นเงินสูงมากศาลก็สามารถกักขังได้เพียงไม่เกิน 2 ปีเท่านั้น จึงควรมีการกำหนดจำนวนวันในการกักขังแทนค่าปรับตามช่วงของจำนวนค่าปรับ เช่น ปรับตั้งแต่ 500 บาทถึง 2,000 บาท กักขังแทนค่าปรับได้ 10 วัน และควรกำหนดให้มีจำนวนเงินค่าปรับตั้งแต่ 1,000,000 บาท ขึ้นไปกักขังแทนค่าปรับได้ 10 ปี เป็นต้น และการกำหนดอัตราการกักขังแทนค่าปรับไปตามสภาพเศรษฐกิจจะทำให้ผู้กระทำความผิดไม่มีความกระตือรือร้นในการหาเงินมาชำระค่าปรับ เนื่องจากการกักขังแทนค่าปรับมีอัตรา 200 บาทต่อวัน ผู้ถูกกักขังแทนค่าปรับไม่ต้องทำอะไรเลย ซึ่งหากอยู่ข้างนอกผู้กระทำความผิดบางรายยังมีรายได้ไม่ถึง 200 บาทด้วยซ้ำไป อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่า การบังคับโทษปรับโดยการชำระเงินเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับโทษปรับที่สุดแล้ว ดังนั้น จึงควรหาวิธีการหรือแรงจูงใจเพื่อให้มีการชำระค่าปรับจะดีกว่าที่รัฐจะต้องมารับภาระกับผู้ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับเหล่านี้

4.4.3 ปัญหาในเรื่องบทบัญญัติของกฎหมายไม่สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการบังคับโทษปรับ

การบังคับโทษปรับมีจุดประสงค์เพื่อเป็นการข่มขู่ผู้กระทำความผิดและเป็นตัวอย่างให้บุคคลทั่วไปเห็นว่าเมื่อกระทำความผิดแล้วต้องได้รับโทษ แต่อย่างไรก็ตามการบังคับโทษปรับมีปัญหาเกิดขึ้นเนื่องจากความไม่เสมอภาคกันทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด ทำให้ผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีไม่เกรงกลัวต่อโทษปรับ แต่ในทางกลับกันหากเป็นผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจยากจนย่อมจะเดือดร้อนทั้งต่อตนเองและครอบครัวของเขาด้วย นอกจากนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากโทษปรับคือ การบังคับโทษปรับมิได้เป็นไปตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด ส่วนมากหากผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับศาลจะให้กักขังแทนค่าปรับ ทำให้ในปัจจุบันมีผู้ได้รับโทษปรับต้องถูกกักขังแทนค่าปรับเป็นจำนวนมากขึ้น นอกจากนี้ในการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญามีวัตถุประสงค์การลงโทษประการหนึ่ง คือ เพื่อแก้ไขให้ผู้นั้นสามารถกลับตัวเป็นพลเมืองดี ดังนั้นโทษที่ผู้กระทำความผิดควรจะได้รับจึงต้องมีความเหมาะสมกับสภาพความผิด จึงปรับเปลี่ยน

มาตรการลงโทษเสียใหม่โดยกำหนดมาตรการให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับได้อีกทางหนึ่งตามที่บัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30/1, มาตรา 30/2 และมาตรา 30/3

การทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับเป็นทางเลือกให้กับผู้กระทำความผิดในกรณีที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับ โดยผู้ต้องโทษปรับผู้ใดที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับสามารถที่จะยื่นคำร้องขอต่อศาล เพื่อให้ศาลพิจารณาอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ ซึ่งการทำงานแทนค่าปรับนี้เป็นเรื่องเฉพาะตัวของผู้ต้องโทษปรับที่จะยื่นคำร้องต่อศาล ศาลไม่มีอำนาจบังคับให้จำเลยทำงานแทนค่าปรับได้

ในประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศสและเยอรมนี ต่างมีการนำมาตรการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์มาใช้ในการลงโทษผู้ต้องโทษปรับเช่นเดียวกับประเทศไทย ในประเทศอังกฤษได้นำมาตรการดังกล่าวมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาค้นค้นและเพื่อแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมและจิตใจของผู้กระทำความผิด โดยศาลมีอำนาจสั่งให้จำเลยซึ่งผิดนัดชำระค่าปรับทำงานบริการสังคมโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 40 ชั่วโมงแต่ไม่เกิน 240 ชั่วโมงและต้องทำงานให้เสร็จภายใน 12 เดือน แทนการจำคุกได้ตั้งแต่วันที่ศาล Magistrate มีคำสั่งออกหมายจำคุกและศาลไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากจำเลย ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกาการทำงานบริการสังคมเป็นโทษระดับกลางซึ่งเป็นรูปแบบการลงโทษที่เกิดขึ้นใหม่ มีลักษณะเป็นการลงโทษและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในเวลาเดียวกัน โดยให้ศาลมีอำนาจในการเลือกที่จะใช้มาตรการดังกล่าวได้กับผู้กระทำความผิดที่ยากจนหรือผู้กระทำความผิดที่มีฐานะร่ำรวยมากจนการลงโทษด้วยเงินไม่มีผลเป็นการลงโทษ สำหรับประเทศฝรั่งเศสการทำงานบริการสาธารณะเป็นโทษทางเลือกหรือโทษแทนที่โทษจำคุกระยะสั้น และยังมีมาตรการลงโทษอื่นด้วยเพื่อศาลจะได้ใช้ให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิด และในประเทศเยอรมนีผู้ที่ไม่ชำระค่าปรับและถูกกักขังแทนค่าปรับสามารถแทนที่ได้ด้วยการทำงานบริการสังคมโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนเป็นเวลา 6 ชั่วโมงเท่ากับ การกักขังแทนค่าปรับ 1 วัน

จะเห็นได้ว่า การทำงานบริการสังคมหรือการทำงานบริการสาธารณะในต่างประเทศนั้นเป็นการลงโทษในลักษณะที่เป็นโทษทางเลือกหรือโทษแทนที่การจำคุกหรือกักขังแทนค่าปรับ ศาลมีอำนาจในการนำมาตรการทำงานบริการสังคมหรือทำงานบริการสาธารณะมาใช้ได้เอง ซึ่งในประเทศอังกฤษมีลักษณะเด่นคือ จำเลยไม่ต้องให้ความยินยอมในการทำงานบริการสังคม ในขณะที่ประเทศไทยและประเทศสหรัฐอเมริกาจะต้องได้รับความยินยอมจากจำเลยก่อน เนื่องจากรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกามีบัญญัติรับรองห้ามมิให้ใช้แรงงานโดยไม่สมัครใจ ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกำหนดให้บุคคลไม่ต้องรับโทษในทางอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมาย

ที่ให้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดกำหนดโทษไว้ อย่างไรก็ตามในสหรัฐอเมริกา มีลักษณะเด่นคือ ศาลสามารถใช้การทำงานบริการสังคมเป็นทางเลือกในการชดเชยความเสียหายให้กับผู้ยากจนหรือคนไร้รายที่การลงโทษด้วยเงินไม่อาจมีผลเป็นการลงโทษเขาได้ และประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศสยังสอดคล้องกันในเรื่องความหลากหลายของการใช้มาตรการอื่นแทนโทษปรับ เนื่องจากยังมีรูปแบบการลงโทษแทนที่ที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละราย ผู้เขียนเห็นว่า มาตรการอื่นในประเทศฝรั่งเศสน่าจะนำมาปรับใช้กับประเทศไทยได้ โดยเฉพาะโทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้และโทษห้ามหรือการจำกัดสิทธิของผู้กระทำความผิด เนื่องจากเป็นโทษที่มีความเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลด้วย นอกจากนี้ในเรื่องชั่วโมงการทำงานนั้นเห็นว่า จำนวนชั่วโมงการทำงานต่อหนึ่งวันในประเทศไทยจะอยู่ที่ระหว่าง 2-6 ชั่วโมงขึ้นอยู่กับลักษณะงานนั้นยังไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมได้

ผู้เขียนเห็นว่า การทำงานกับเงินเป็นสิ่งที่สามารถแทนกันได้ เนื่องจากต้องทำงานจึงจะได้เงิน การทำงานบริการสังคมจึงสามารถทดแทนโทษปรับได้และไม่เป็นการลดล้างความมุ่งหมายของโทษปรับ และการบัญญัติกฎหมายในเรื่องการทำงานบริการสังคมเพื่อต้องการลดจำนวนผู้ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ และเป็นการลงโทษที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ทำให้รัฐลดภาระในการเลี้ยงดูผู้กระทำความผิด และอาจทำให้ผู้กระทำความผิดมีความกระตือรือร้นหาเงินมาชำระค่าปรับได้ การทำงานแทนค่าปรับทำให้ผู้นั้นได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ เป็นการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่นว่าผู้กระทำความผิดไม่ใช่ภาระสังคมอีกต่อไป แต่บทบัญญัติในมาตรา 30/1 มีลักษณะเป็นทางเลือกให้กับผู้กระทำความผิดมากกว่าที่จะเป็นการบังคับให้ผู้นั้นต้องทำงานแทนค่าปรับ เนื่องจากจำเลยจะต้องเป็นผู้ยื่นคำร้องต่อศาล ศาลทำหน้าที่เพียงพิจารณาอนุญาตหรือไม่ โดยมีดุลพินิจในการพิจารณาว่าเข้าเหตุที่สามารถจะทำงานได้หรือไม่เท่านั้น เหตุผลอาจเนื่องมาจากการทำงานบริการสังคมไม่ใช่โทษทางอาญาที่ศาลสามารถลงโทษได้เองและรัฐธรรมนูญรับรองเรื่องสิทธิในกระบวนการยุติธรรมไว้ การทำงานบริการสังคมจึงเป็นการแก้ไขไม่ให้ผู้ต้องโทษที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าถูกบังคับเท่ากับเสรีภาพให้มีสิทธิในการร้องขอทำงานแทนการถูกจำกัดเสรีภาพได้ ในขณะที่การทำงานบริการสังคมไม่อาจบังคับให้ผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีให้ต้องทำงานได้ ทั้งที่การลงโทษปรับด้วยเงินไม่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดประเภทนี้ และแม้ผู้ต้องโทษปรับมีเงินชำระค่าปรับได้ ผู้ต้องโทษปรับก็ไม่สามารถขอทำงานแทนค่าปรับตามมาตรา 30/1 ได้ จึงทำให้ผู้ที่ขอทำงานบริการสังคมส่วนใหญ่คือผู้ยากจนที่ไม่ต้องการถูกจำกัดเสรีภาพเท่านั้น แต่ผู้กระทำความผิดบางรายอาจไม่ยอมทำงาน จึงยอมให้ศาลสั่งกักขังแทนค่าปรับดีกว่า อย่างไรก็ตามในปัจจุบันการลงโทษมุ่งเน้นการแก้ไขฟื้นฟู

ผู้กระทำความผิด การทำงานบริการสังคมหรือการทำงานสาธารณะจึงน่าจะมีสภาพบังคับเหมือน โทษทางอาญา เพื่อให้ศาลได้มีโอกาสเลือกใช้ได้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละราย ดังนั้น จึงน่าจะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาโดยเพิ่มเติมโทษการทำงานบริการสังคมหรือการทำงานสาธารณะ หรืออาจแก้ไขมาตรา 30/1 ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับได้เช่นเดียวกับการสั่งกักขังแทนค่าปรับก็ได้

4.4.4 ปัญหาในเรื่องการกำหนดองค์กรใดเป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญา

ตามหลักเรื่องการแบ่งแยกอำนาจซึ่งแบ่งออกเป็น อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ โดยศาลเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีต่างๆ เพื่ออำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชน และในฐานะที่ศาลเป็นผู้รับผิดชอบดูแลการพิจารณาพิพากษาคดี ศาลย่อมมีหน้าที่สองประการ คือ หน้าที่ดูแลการบังคับใช้กฎหมายอาญาและหน้าที่ประกันความบริสุทธิ์ของจำเลย ดังนั้นศาลย่อมจะต้องมีความกระตือรือร้น (Active) มิใช่การวางเฉย (Passive) นอกจากศาลจะมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีแล้ว ตามประมวลกฎหมายอาญา โดยเฉพาะในเรื่องการบังคับโทษปรับยังกำหนดให้ศาลเป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาด้วย กล่าวคือ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 28 กำหนดว่า “ผู้ใดต้องโทษปรับ ผู้นั้นจะต้องชำระเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาต่อศาล” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าศาลยังมีหน้าที่รับชำระเงินค่าปรับตามคำพิพากษาด้วย

จะเห็นได้ว่า ศาลมีหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในการพิจารณาพิพากษาคดี ก็ควรที่จะให้ศาลได้ทำหน้าที่ดังกล่าวแต่เพียงด้านเดียว เพื่อจะได้ตรวจสอบความจริงและเป็นหลักประกันให้กับทั้งผู้เสียหายและผู้ต้องหาว่าจะได้รับความยุติธรรม ในปัจจุบันมีคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลเป็นจำนวนมากประกอบกับในขณะนี้อัตราค่าล้างของศาลที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีนั้นยังไม่เพียงพอ และการบังคับคดีไม่เกี่ยวกับการใช้อำนาจในการพิจารณาพิพากษาโดยตรง

ในประเทศอังกฤษและประเทศไทยมีองค์กรในการบังคับโทษปรับที่เหมือนกัน คือ การบังคับโทษปรับจะทำโดยศาลและเจ้าหน้าที่ศาล แต่ต่างกันตรงที่เจ้าหน้าที่ศาลในประเทศอังกฤษมีอำนาจในการใช้ดุลพินิจจัดการเกี่ยวกับค่าปรับหรือจัดว่าผู้กระทำความผิดควรรับภาระในการถูกปรับอย่างไร ตลอดจนเป็นผู้กำหนดกระบวนการในการบังคับค่าปรับ ในกรณีที่จำเลยไม่ชำระค่าปรับเจ้าหน้าที่ศาลจะเป็นผู้ออกจดหมายแจ้งเตือนให้มาชำระค่าปรับ รวมทั้งการออกหมายให้จำเลยมาศาล ส่วนเจ้าหน้าที่ศาลในประเทศไทยเป็นเพียงเจ้าหน้าที่ของสำนักงานศาลยุติธรรมซึ่งเป็นหน่วยงานธุรการของศาลและไม่มีกฎหมายให้อำนาจในการดำเนินการเกี่ยวกับการบังคับคดี

เจ้าหน้าที่ศาลจึงทำหน้าที่เพียงอำนวยความสะดวกให้กับศาลเท่านั้น เช่น การติดต่อกับคู่ความแทนศาล การพิมพ์หมาย เป็นต้น ซึ่งการบังคับคดีที่แท้จริงจะอยู่ที่ศาลมากกว่า

ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสนั้น การจัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษาเป็นหน้าที่ของอัยการ เจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาก็คืออัยการ ซึ่งอำนาจหน้าที่ของอัยการมิได้จำกัดอยู่เฉพาะแต่ในการดำเนินคดีในศาลเท่านั้น ในสหรัฐอเมริกาการแจ้งเตือนชำระค่าปรับและการจัดเก็บเงินเป็นหน้าที่ของอัยการทั้งสิ้น ส่วนในประเทศฝรั่งเศสเมื่อศาลพิพากษาให้ปรับ การบังคับให้ชำระเงินค่าปรับตามคำพิพากษาจะทำโดยพนักงานเก็บภาษีซึ่งต้องกระทำในนามของอัยการ และถ้าผู้ถูกพิพากษาให้ปรับไม่ชำระค่าปรับ อัยการก็มีอำนาจสั่งให้เอาตัวไปกักขังหรือบังคับให้ชำระค่าปรับได้ เป็นต้น แต่ในประเทศไทยอัยการทำหน้าที่เพียงการฟ้องคดีต่อศาลเท่านั้น ต่างกับระบบอัยการที่สมบูรณ์อัยการจะทำหน้าที่ครบถ้วนทั้ง 3 ประการ คือ สอบสวน ฟ้องร้อง และบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา แต่เดิมระบบอัยการของประเทศไทยก่อนปี พ.ศ. 2478 อัยการรับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาตั้งแต่การสอบสวน การฟ้องคดี การดำเนินคดีในศาลชั้นต้นตลอดจนศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา รวมถึงชั้นบังคับคดีดังจะเห็นได้จากข้อบังคับการปกครองหัวเมือง ร.ศ. 116 ตามสารตราที่ 36534 เรื่อง ส่งข้อบังคับลักษณะปกครองหัวเมือง ลงวันที่ 17 เดือนกุมภาพันธ์ ร.ศ. 116⁵³ ข้อ 87 กำหนดว่า “พนักงานรักษาพระอัยการ มีอำนาจแลหน้าที่จะต้องสืบสวนเอาตัวโจรผู้ร้ายและสมัคพรรคพวกซึ่งล่วงพระราชอาญาฐานอุกฉกรรจ์ และได้สวนเอาหลักฐานพยานให้เห็นเท็จจริงในข้อพิพาทของคนเหล่านั้น แลฟ้องร้องต่อศาลให้พิพากษาโทษผู้ล่วงพระราชอาญาตามกฎหมาย ทั้งคอยตรวจตราการลงพระราชอาญาแก่ผู้ผิดให้ต้องตามคำพิพากษา และมีอำนาจที่จะอุทธรณ์คำพิพากษา เมื่อเห็นว่าศาลตัดสินไม่ถูกต้อง” และในข้อ 101 กำหนดว่า “ถ้าศาลพิพากษาคดีเป็นเด็ดขาดไม่มีอุทธรณ์แล้ว ก็เป็นหน้าที่ของพนักงานรักษาพระอัยการ ที่จะต้องตรวจตราให้การเป็นไปตามคำพิพากษานั้น” แต่เมื่อมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาออกใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2478 อำนาจหน้าที่ของอัยการไทยได้ลดลง คงเหลือเพียงอำนาจหน้าที่ในการฟ้องร้องและดำเนินคดีในศาลเท่านั้น

ส่วนในประเทศเยอรมนี มีเจ้าหน้าที่บังคับคดีในการจัดการตามคำพิพากษาศาลซึ่งเสร็จเด็ดขาด โดยทำหน้าที่ในการกำหนดว่าจะใช้มาตรการใดในการบังคับคดี และมีอำนาจให้ความยินยอมในการผ่อนชำระค่าปรับได้ และหากไม่มีการชำระค่าปรับเจ้าหน้าที่บังคับคดีจะเป็นผู้ร้องขอให้ศาลกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งในประเทศไทยเจ้าพนักงานบังคับคดี จะทำหน้าที่ในการบังคับตามคำพิพากษาดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและตามที่กฎหมายอื่นให้อำนาจ เช่น ตาม

⁵³ ข้อบังคับการปกครองหัวเมือง ร.ศ. 116 ตามสารตราที่ 36534 เรื่อง ส่งข้อบังคับลักษณะปกครองหัวเมือง ลงวันที่ 17 เดือนกุมภาพันธ์ ร.ศ. 116. (2525, เมษายน). วารสารอัยการ, 52, 5. หน้า 89 และ 94.

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีอาชญากรรม พ.ศ.2550 เป็นต้น และแม้ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดี พ.ศ. 2522 ในข้อ 49/4, 49/5 และ 49/6 จะกำหนดให้อำนาจเจ้าพนักงานบังคับคดีจัดการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับในคดีอาญาซึ่งจำเลยไม่ชำระค่าปรับตามคำพิพากษาได้ ไม่ว่าจะคดีนั้นศาลจะได้กำหนดผู้นำยึดหรือไม่ก็ตาม

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลในการเรื่องการบังคับโทษปรับนั้น ในต่างประเทศจะมีอัยการ เจ้าหน้าที่ศาล และเจ้าหน้าที่บังคับคดีเป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาในการบังคับโทษปรับ โดยมีอำนาจใช้ดุลพินิจในการจัดการหรือกำหนดกระบวนการชำระค่าปรับและสามารถลดค่าปรับได้ รวมทั้งเป็นผู้ออกหมายเรียกตัวจำเลยให้มาทำการเกี่ยวกับการปรับ หรือออกจดหมายแจ้งเตือนให้มาชำระค่าปรับและรายงานศาลทราบ ซึ่งการทำงานดังกล่าวมีระบบขั้นตอนการทำงานที่เป็นอิสระจากศาลอย่างชัดเจน โดยให้องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ดังกล่าวมีดุลพินิจในการตัดสินใจกำหนดมาตรการที่เหมาะสมเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าปรับ แต่สำหรับประเทศไทยการบังคับโทษปรับเป็นอำนาจของศาล ในทางปฏิบัติศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการบังคับให้มีการชำระค่าปรับซึ่งกระทำโดยการแจ้งให้จำเลยชำระค่าปรับ ซึ่งการแจ้งของศาลจะไม่มีกรออกเป็นคำสั่งแจ้งให้จำเลยนำค่าปรับมาชำระต่อศาลในวันใด แต่ศาลแจ้งโดยการให้จำเลยลงลายมือชื่อรับทราบคำพิพากษาที่ศาลอ่าน เมื่อจำเลยลงชื่อรับทราบคำพิพากษาแล้วถือว่าได้รับทราบคำสั่งปรับ และหากไม่มีเงินชำระค่าปรับในวันที่ศาลอ่านคำพิพากษา ศาลจะออกหมายกักขังแทนค่าปรับจำเลยทันที ศาลจะไม่ปล่อยตัวจำเลยให้ไปหาค่าปรับมาชำระภายในระยะเวลา 30 วันนับแต่มีคำพิพากษา และไม่นำมาตราการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับมาใช้ เนื่องจากเกรงว่าหากปล่อยตัวไปจะทำให้ยากแก่การได้ตัวมาภายหลังและสุดท้ายก็ไม่ได้ค่าปรับ การที่ศาลสั่งกักขังแทนค่าปรับย่อมเป็นการเร่งรัดให้จำเลยนำค่าปรับมาชำระได้มากกว่า ซึ่งการที่ศาลปฏิบัติดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาในการบังคับโทษปรับที่เป็นการลดล้างความมุ่งหมายในการบังคับโทษปรับอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากโทษปรับมุ่งหมายจะบังคับเอากับทรัพย์สินและหลีกเลี่ยงการจำคุกกระยะสั้น และทำให้รัฐต้องรับภาระในการเลี้ยงดูผู้กระทำความผิดมากขึ้น ทำให้รัฐสูญเสียรายได้จากค่าปรับในการนำมาชดเชยความเสียหายให้กับสังคม เหล่านี้เป็นผลจากการที่ศาลเป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีในการบังคับโทษปรับ และกระบวนการดังกล่าวไม่เกี่ยวกับอำนาจของศาลตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ คือ ให้ศาลมีหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ส่วนการบังคับคดีไม่เกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดีแต่อย่างใด

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่า แม้ในประเทศไทยจะมีเจ้าพนักงานบังคับคดี แต่เจ้าพนักงานบังคับคดีในประเทศไทยมีอำนาจในการบังคับตามคำพิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและตามที่กฎหมายอื่นให้อำนาจไว้ แต่ไม่มีอำนาจในการบังคับตามคำพิพากษาใน

คดีอาญา แม้ว่าตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมฯ จะกำหนดให้มีอำนาจในการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับได้ แต่มาตรการดังกล่าวจะต้องกระทำภายหลังที่จำเลยไม่ชำระเงินภายในกำหนด 30 วันนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา ก่อน ซึ่งในทางปฏิบัติศาลไม่เคยกำหนดเวลาให้จำเลยชำระเงินภายในกำหนดก่อนศาลจะสั่งกักขังแทนค่าปรับทันที จึงทำให้มาตรการดังกล่าวไม่สามารถดำเนินการโดยเจ้าพนักงานบังคับคดีได้เลย ประกอบกับการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับจะต้องมีผู้นำยึดซึ่งตามระเบียบกระทรวงฯ ดังกล่าวกำหนดให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการได้เองโดยไม่ต้องมีผู้นำยึดนั้น ผู้เขียนเห็นว่าการที่ระเบียบกระทรวงฯ กำหนดไว้เช่นนั้นก็เนื่องมาจากแต่เดิมเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นเจ้าพนักงานของศาลด้วย เจ้าพนักงานบังคับคดีจึงสามารถจัดการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับโดยไม่ต้องมีผู้นำยึดได้ แต่ในปัจจุบันเจ้าพนักงานบังคับคดีไม่ได้เป็นเจ้าพนักงานของศาลแล้ว และในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีบัญญัติในเรื่องการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับไว้ จึงต้องนำเรื่องการยึดทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลมซึ่งจะต้องมีผู้นำยึดทรัพย์สินด้วย แต่ในปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานใดเข้ามารับผิดชอบในการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับซึ่งเป็นการบังคับเอาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดอย่างหนึ่งที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายของโทษปรับ

ความเสียหายต่างๆ ที่เกิดขึ้นล้วนเป็นผลประโยชน์ของรัฐทั้งสิ้น ซึ่งหากพิจารณาว่าองค์กรใดควรจะได้รับผิดชอบในการปกป้องผลประโยชน์ของรัฐจากการชำระค่าปรับ ไม่ว่าจะเป็นการบังคับเอาค่าปรับโดยการกำหนดเวลาหรือวิธีชำระเงินหรือยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ จะพบว่าอัยการเป็นองค์กรที่มีความเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากในประเทศไทยเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ อัยการจึงเป็นตัวแทนของรัฐและสังคมในการดำเนินคดีอาญาทำหน้าที่ฟ้องคดีต่อศาลและอยู่ร่วมในการพิจารณาพิพากษาตั้งแต่ต้นจนกระทั่งศาลมีคำพิพากษา อัยการก็ควรจะมีบทบาทตรวจตราให้มีการบังคับตามคำพิพากษา และในการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมว่ามีความชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เพื่อไม่ให้มีการล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย เนื่องจากอัยการเป็นผู้ชำนาญและเชี่ยวชาญในด้านกฎหมาย แม้ว่าตามพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 มาตรา 11 จะไม่ได้กำหนดอำนาจและหน้าที่ของอัยการให้มีหน้าที่ในการบังคับให้มีการปฏิบัติตามคำพิพากษาก็ตาม แต่ในมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติเดียวกันนี้กำหนดให้อัยการเป็นทนายแผ่นดิน ซึ่งการเป็นทนายแผ่นดินก็เพื่อรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของรัฐ หากอัยการได้ทำหน้าที่ดังกล่าวด้วยแล้วประเทศไทยก็จะมีระบบอัยการที่สมบูรณ์เหมือนในต่างประเทศ จากเหตุผลที่กล่าวมาจึงควรให้อัยการเป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาแทนศาลในกรณีศาลลงโทษปรับ

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

โทษปรับเป็นโทษที่มีความมุ่งหมายในการบังคับเอาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดที่ศาลนำมาใช้เป็นโทษหลักหรือโทษผนวกมากที่สุด เนื่องจากไม่ต้องการให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษจำคุก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงโทษจำคุกกระยะสั้นซึ่งไม่เป็นผลดีกับผู้กระทำความผิดเนื่องจากกระยะเวลาสั้นๆ ไม่สามารถปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมให้ผู้กระทำความผิดได้ แต่กลับทำให้ผู้กระทำความผิดถูกตัดออกจากสังคมและได้รับการถ่ายทอดพฤติกรรมอาชญากรจากผู้ต้องโทษคนอื่นๆ และถูกตราหน้าจากสังคมว่าเป็นคนชั่วร้ายที่ระวางส่งผลให้กลับเข้าสู่สังคมไม่ได้

ในประเทศไทยกระบวนการบังคับคดีในเรื่องการบังคับโทษปรับภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษา มีกฎหมายกำหนดวิธีการในการบังคับค่าปรับไว้โดยเฉพาะ กล่าวคือ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 กำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับต้องชำระค่าปรับภายใน 30 วันนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา หากไม่ชำระจะต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับหรือถูกกักขังแทนค่าปรับ โดยต้องนำเงินมาชำระค่าปรับต่อศาล แต่ในทางปฏิบัติเมื่อศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษปรับ ถ้าผู้ต้องโทษปรับไม่นำเงินมาชำระค่าปรับในวันที่ศาลมีคำพิพากษา ศาลจะออกหมายกักขังแทนค่าปรับทันที โดยศาลไม่ให้โอกาสจำเลยในการหาเงินมาชำระค่าปรับหรือใช้วิธีการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับก่อน ทั้งนี้ตามกฎหมายกำหนดให้เวลาแก่ผู้ต้องโทษปรับนำเงินมาชำระภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลพิพากษา การบังคับคดีของศาลดังกล่าวจึงเป็นการปฏิบัติข้ามขั้นตอนตามที่กฎหมายกำหนด และเป็นการบังคับคดีในขณะที่คำพิพากษาของศาลยังไม่ถึงที่สุด เนื่องจากคดียังอยู่ในระหว่างระยะเวลาคู่ทรมณ์หรือฎีกา ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245 กำหนดว่า เมื่อคดีถึงที่สุด ให้บังคับคดีโดยไม่ชักช้า การที่ศาลบังคับคดีทันทีก็เนื่องมาจากศาลเห็นว่า คำพิพากษามีผลนับแต่วันที่ได้อ่านตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 188 และต้องการให้คำพิพากษาของศาลมีสภาพบังคับจำเลยในทันที ประกอบกับศาลเกรงว่าหากปล่อยตัวจำเลยเพื่อไปหาเงินมาชำระค่าปรับ จะทำให้จำเลยหลบหนีหรือไปยกย้ายถ่ายทรัพย์สินและเป็นการยากที่จะได้ตัวมารับโทษในภายหลัง อีกทั้งกระบวนการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติถึงวิธีการในการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ จึงต้องนำวิธีการยึดทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้โดยอนุโลม ประกอบกับการยึด

ทรัพย์สินใช้ค่าปรับมีขั้นตอนมากและยังไม่มีหน่วยงานใดเข้ามารับผิดชอบในการเป็นผู้นำยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ จึงทำให้ศาลข้ามไปสั่งกักขังจำเลยแทนค่าปรับทันทีซึ่งศาลสามารถทำได้เลยและไม่เป็นการยุ่งยากต่อศาลและมีผลในเชิงบังคับ โดยศาลถือว่าการที่จำเลยไม่ชำระค่าปรับในทันทีนั้นเป็นเหตุที่แสดงว่าจำเลยจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ แต่ถ้าพิจารณาถึงความมุ่งหมายของกฎหมายแล้วการกักขังแทนค่าปรับน่าจะเป็นวิธีการสุดท้ายที่ศาลนำมาใช้เมื่อไม่สามารถบังคับเอาค่าปรับจากทรัพย์สินของจำเลยได้อีกแล้ว

สภาพของการบังคับคดีในเรื่องการบังคับโทษปรับโดยศาลในฐานะเป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีดังกล่าวข้างต้น ทำให้เกิดปัญหาความไม่เสมอภาคในการลงโทษ เนื่องจากผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีสามารถชำระค่าปรับได้และได้รับการปล่อยตัวเป็นอิสระ ทำให้โทษปรับไม่สามารถข่มขู่หรือยับยั้งผู้กระทำความผิดเหล่านี้ได้ ในขณะที่ผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีกลับถูกบังคับให้ต้องถูกจำกัดเสรีภาพโดยการกักขังแทนค่าปรับเพียงแค่มิมีเงินชำระค่าปรับ และไม่มีแม้แต่โอกาสในการไปหาเงินมาชำระแต่อย่างใด ซึ่งส่วนใหญ่จำเลยก็ถูกกักขังแทนค่าปรับไปจนกว่าจะครบหรือไม่เกินสองปีตามที่กฎหมายกำหนด ทำให้รัฐสูญเสียรายได้จากค่าปรับในการนำเงินมาชดเชยความเสียหายให้กับสังคม และกลายเป็นภาระของรัฐในการต้องเลี้ยงดูผู้ต้องโทษกักขังแทนค่าปรับที่ปัจจุบันมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น แม้จะมีการออกกฎหมายมาแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยให้จำเลยสามารถทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับได้ก็ตาม แต่มาตรการดังกล่าวมีข้อจำกัดคือ ใช้กับผู้ต้องโทษปรับไม่เกินแปดหมื่นบาทเท่านั้น และต้องให้จำเลยเป็นผู้ร้องขอต่อศาลเท่านั้น จากสภาพการณ์ดังกล่าวข้างต้นทำให้การบังคับโทษปรับในปัจจุบันไม่เป็นไปตามความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ของการลงโทษปรับที่มุ่งบังคับเอาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดและหลีกเลี่ยงการจำคุกกระชั้น

จากการศึกษาค้นคว้ากระบวนการบังคับคดีในเรื่องการบังคับโทษปรับในต่างประเทศสามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยได้ดังนี้

1) รูปแบบการกำหนดโทษปรับ พบว่า มีความแตกต่างกันโดยในประเทศอังกฤษใช้ระบบปรับเป็นหน่วย (unit fine system) ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกาใช้ระบบปรับตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด (fixed-sum system) สำหรับประเทศฝรั่งเศสโทษปรับจะต้องได้สัดส่วนกับโทษจำคุกและกำหนดค่าปรับเป็นอัตราร้อยละของเงินเดือนหรือรายได้ประจำปี และในประเทศเยอรมนีใช้ระบบปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (day fine) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทุกประเทศจะใช้รูปแบบการปรับที่แตกต่างกัน แต่ในการกำหนดค่าปรับนั้นทุกประเทศมีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ นอกจากศาลจะต้องพิจารณาความร้ายแรงของการกระทำความผิดแล้ว ศาลจะต้องพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมของผู้กระทำความผิดในเรื่องรายได้ ภาระที่ผู้กระทำความผิดต้องรับผิดชอบไม่ว่า

จะเป็นภาระอันเกิดจากผู้อื่นในการพึ่งพาผู้กระทำความผิด หรือภาระที่ผู้กระทำความผิดต้องรับผิดชอบต่อรัฐ เพื่อให้ศาลได้ทราบข้อมูลทางการเงินของผู้กระทำความผิดและกำหนดค่าปรับให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดต่อไป

2) วิธีบังคับค่าปรับ พบว่า ในทุกประเทศนั้นกำหนดให้ศาลกำหนดระยะเวลาในการชำระค่าปรับก่อน หรือให้ศาลอนุญาตผ่อนชำระค่าปรับได้ และมีการจูงใจให้หาเงินมาชำระค่าปรับทันที เช่น ในประเทศฝรั่งเศสมีการให้ส่วนลดกับผู้ชำระค่าปรับในเวลาที่กำหนด หรือในประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีการยกหนี้ให้ทั้งหมดหรือบางส่วน หากปรากฏว่าได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ในการหาเงินมาชำระค่าปรับแล้ว เป็นต้น หรือกำหนดผลร้ายของการไม่ชำระค่าปรับตรงตามกำหนด เช่น ต้องเสียดอกเบี้ยเพิ่มขึ้น เป็นต้น และหากไม่มีการชำระเลยหรือมีการผิดนัดจึงจะนำมามาตรการที่เป็นการจำกัดเสรีภาพมาใช้

3) การใช้มาตรการอื่นแทนโทษปรับ พบว่า ในทุกประเทศมีการกำหนดให้มาตรการทำงานบริการสังคมหรือทำงานบริการสาธารณะเป็นโทษแทนที่หรือโทษทางเลือกในการลงโทษปรับ หรือใช้แทนที่การจำคุกหรือกักขังแทนค่าปรับได้ นอกจากนี้บางประเทศยังมีมาตรการอื่นแทนโทษปรับอีกด้วย เช่น โทษห้ามหรือจำกัดสิทธิของจำเลย

4) องค์กรหรือหน่วยงานในการบังคับโทษปรับ พบว่า ในประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และเยอรมนี กระบวนการบังคับค่าปรับนั้นจะกระทำโดยเจ้าหน้าที่หรือองค์กรอื่นที่ไม่ใช่ศาล เช่น อัยการ เจ้าหน้าที่บังคับคดี หรือเจ้าหน้าที่ศาล ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีดุลพินิจในการกำหนดกระบวนการบังคับโทษปรับให้เหมาะสมเพื่อให้ได้ค่าปรับ และคอยติดตามให้มาชำระค่าปรับ หากไม่มีการชำระค่าปรับจึงจะใช้มาตรการที่เป็นการบังคับเอากับเสรีภาพของผู้กระทำความผิด มีอำนาจในการให้คืนและให้โทษกับผู้ที่ต้องโทษปรับได้

จากการศึกษาพบว่ากระบวนการบังคับโทษปรับในประเทศต่างๆ มีข้อดีที่ประเทศไทยควรนำมาปรับปรุงแก้ไขดังนี้

1) ประเทศไทยมีรูปแบบการกำหนดโทษปรับเหมือนกับประเทศสหรัฐอเมริกา คือการกำหนดโทษปรับตามอัตราที่กฎหมายกำหนด แต่ต่างกันว่าศาลไทยไม่ได้นำสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับตัวจำเลย ตลอดจนรายได้และภาระรับผิดชอบต่างๆ มาพิจารณาประกอบการกำหนดโทษปรับให้เหมาะสม ดังนั้น ในเบื้องต้นเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาควรกำหนดให้ศาลต้องพิจารณาสภาพแวดล้อมทางการเงินและความสามารถในการชำระค่าปรับของจำเลยด้วย ส่วนการแก้ไขระยะยาวอาจมีศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการนำระบบปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้มาใช้แทนต่อไป

2) การชำระค่าปรับในประเทศไทยไม่มีการแจ้งให้จำเลยทราบเพื่อนำค่าปรับมาชำระ มีเพียงให้จำเลยลงชื่อรับทราบคำพิพากษาเท่านั้น ดังนั้น น่าจะมีการกำหนดเวลาให้นำเงินมาชำระก่อนหรือให้มีการผ่อนชำระค่าปรับได้ หรือมีมาตรการจูงใจให้รับมาชำระค่าปรับ ส่วนการกักขังแทนค่าปรับน่าจะนำมาใช้ต่อเมื่อจำเลยไม่ชำระค่าปรับเท่านั้น

3) มาตรการทำงานบริการสังคมหรือทำงานบริการสาธารณะควรจะเป็นโทษแทนที่หรือโทษทางเลือกให้ศาลสามารถนำมาปรับใช้กับผู้กระทำความผิดได้ทันที ไม่ควรให้เป็นทางเลือกของผู้ต้องโทษปรับ

4) ในประเทศไทยเป็นระบบการดำเนินคดีโดยรัฐ ซึ่งอัยการทำหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาแทนรัฐเป็น โจทก์ฟ้องคดี ส่วนศาลมีหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเท่านั้น การบังคับคดีไม่เกี่ยวกับการใช้อำนาจโดยตรงของศาล แต่การบังคับคดีเป็นเรื่องภายหลังที่ศาลดำเนินการพิจารณาพิพากษาเสร็จแล้ว เมื่ออัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีและเป็นผู้ชนะคดีตามคำพิพากษา อัยการก็ต้องเข้ามาดำเนินการให้มีการปฏิบัติให้เป็นไปตามคำพิพากษานั้นต่อไป

5.2 ข้อเสนอแนะ

1. เพื่อให้การบังคับคดีในเรื่องการบังคับโทษปรับเป็นไปตามความมุ่งหมายของการบังคับโทษปรับและตามเจตนารมณ์ของการบังคับใช้กฎหมายจะต้องมีการดำเนินการ ดังนี้

1) จะต้องมิบัพัญญูติเกี่ยวกับการแจ้งให้จำเลยทราบ เพื่อมาชำระค่าปรับต่อศาล เพราะตามมาตรา 29 แห่งประมวลกฎหมายอาญา จำเลยมีระยะเวลาสามสิบวันนับแต่วันที่มิคำพิพากษาในการที่จะชำระค่าปรับต่อศาล¹

2) เพื่อแก้ปัญหาและสร้างความชัดเจนเกี่ยวกับการบังคับโทษปรับ ควรมีการวางระเบียบโดยให้รัฐออกกฎกระทรวงโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 ว่าหากไม่ชำระค่าปรับภายในกำหนดหนึ่งเดือน ก็จะต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ หรือมิฉะนั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับตามมาตรา 29 และมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายอาญา²

3) ควรมีการศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการปล่อยตัวชั่วคราวเพื่อให้โอกาสจำเลยหาเงินมาชำระค่าปรับได้

4) ควรมีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30/1 ให้ศาลมีอำนาจในการสั่งให้ผู้ต้องโทษปรับที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับ หรือผู้ต้องโทษปรับที่มีฐานะทางเศรษฐกิจจืดจางทำให้การ

¹ คณิต ฉ นคร ค เล่มเดิม. หน้า 68-69.

² แหล่งเดิม.

ลงโทษปรับไม่ผลเป็นการข่มขู่หรือยับยั้งการกระทำความผิด ต้องทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนการชำระค่าปรับ

2. เพื่อให้การบังคับคดีในเรื่องการบังคับโทษปรับมีการปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนด และเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรกำหนดให้อัยการเข้ามามีบทบาทในการบังคับโทษปรับในฐานะเป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญา ตั้งแต่ภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดเพื่อบังคับให้มีการปฏิบัติตามคำพิพากษา รวมทั้งให้มีอำนาจใช้ดุลพินิจในการกำหนดกระบวนการและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการชำระค่าปรับทั้งปวง

ในส่วนของการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับนั้น ให้มีการจัดตั้งกองยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับเพื่อติดตามยึดทรัพย์สินของจำเลยใช้ค่าปรับต่อไป

3. ในกรณีที่จะต้องมีการกักขังแทนค่าปรับนั้น นอกจากจะกำหนดให้กักตัวในสถานที่ซึ่งกำหนดไว้อันมิใช่เรือนจำ สถานีตำรวจ หรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวนแล้ว ควรจะมีการแก้ไขให้สามารถกักขังในสถานที่อื่นที่อาจกักขังได้ เช่น ค่ายทหาร เป็นต้น เพื่อลดจำนวนผู้ต้องโทษกักขังแทนค่าปรับในสถานกักขัง ทำให้ผู้ถูกกักขังได้รับการฝึกฝนระเบียบวินัย และไม่ต้องไปปะปนกับผู้กระทำความผิดร้ายแรง และไม่ถูกตราหน้าว่าเป็นคนชั่วกึ่งชั่วร้าย ทำให้สามารถกลับเข้าสู่สังคมได้ง่ายขึ้น

4. สำหรับการแก้ไขปัญหาการบังคับค่าปรับในระยะยาว เนื่องจากสภาพสังคมไทยมีความแตกต่างกันในเรื่องเศรษฐกิจระหว่างคนรวยและคนจน เห็นควรมีการนำระบบการปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้มาใช้ เพื่อแก้ไขปัญหานี้ในเรื่องกระบวนการยุติธรรมกับความยากจน ส่วนการแก้ไขในระยะสั้นนี้ควรกำหนดให้ศาลต้องพิจารณาสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับตัวจำเลยในทางการเงินหรือภาวะต่าง ๆ ที่ต้องรับผิดชอบมาประกอบการพิจารณาคำหนดค่าปรับ นอกจากจะพิจารณาจากความร้ายแรงของการกระทำความผิดและบัญชีระดับอัตราโทษ โดยอาจให้มีการสืบเสาะโดยพนักงานคุมประพฤติ หรือให้จำเลยเป็นผู้รายงานต่อศาลโดยตรงก็ได้ และหากรายงานเท็จให้ศาลลงโทษได้ ทั้งนี้เพื่อจะได้กำหนดโทษปรับได้อย่างเหมาะสม

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

นางสาวสกุลรัตน์ ทิพย์บุญทรัพย์

ประวัติการศึกษา

นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2541
รัฐศาสตรบัณฑิต (การเมืองการปกครอง)
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2542
เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 56

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

นิติกรปฏิบัติการ กองเจ้าหน้าที่ทรัพย์สิน กรมบังคับคดี

กรม
การ
การ
การ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- คณิต ฒ นคร. (2547). **กฎหมายอาญาภาคทั่วไป** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- _____. (2549). **กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา** (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- จิตติ ดิงศภัทย์. (2546). **กฎหมายอาญา ภาค 1** (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: จีรัชการพิมพ์.
- ณรงค์ ใจหาญ. (2543). **กฎหมายอาญาว่าด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2549). **รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัย เรื่อง ศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา**. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประเสริฐ เมฆมณี. (2525). **หลักทฤษฎีอาญา**. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- สมพร พรหมพิตร. (2539). **การบังคับคดีอาญา**. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. (2551). **รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการพัฒนามาตรการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับและมาตรการกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา**. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- หยุด แสงอุทัย. (2548). **คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127** (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- อาคม รุ่งแจ้ง. (2550). **ปัญหาการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของจำเลยในคดีอาญา: ศึกษากรณีระบบการพิจารณาคดีอาญาโดยรวดเร็วและต่อเนื่อง**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.
- อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. (2548). **ทฤษฎีอาญา**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

วิทยานิพนธ์

- กรกฎ ทองชะโชค. (2547). **การใช้มาตรการอื่นก่อนการลงโทษกักขังแทนค่าปรับ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

- คำชาย จิตรกร. (2546). **อำนาจหน้าที่ของอัยการไทยและลาวในการดำเนินคดีอาญา : ศึกษาเปรียบเทียบ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เชษฐภัทร พรหมชนะ. (2546). **การนำมาตรการอื่นมาใช้บังคับค่าปรับนอกเหนือจากการกักขังแทนค่าปรับ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชนิญญา (รัชนี) ชัยสุวรรณ. (2526). **การใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาของอัยการ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เบญจพร สันติเวส. (2550). **มาตรการบังคับโทษกักขังในสถานที่อื่นซึ่งมิใช่สถานที่กักขัง.** วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- พิชยนต์ นิพาสพงษ์. (2542). **โทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้.** วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิรุฬห์ โดสกุลวรรณ. (2532). **การลงโทษปรับทางอาญา.** วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภราดร ภคพัฒน์. (2521). **การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการลงโทษ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมยศ วัฒนภิรมย์. (2536). **การรอกการลงโทษและการรอกการกำหนดโทษปรับ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สทรน รัตน์ไพจิตร. (2527). **ความประสงค์ของการลงโทษอาญา : ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัยใช้กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา.** วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุวรรณ ทองเนื้อแข็ง. (2539). **การบังคับโทษปรับ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทความ

- โกเมน ภัทรภิรมย์. (2536). “งานอัยการในกระบวนการยุติธรรม.” ใน **ชีวิตและผลงานโกเมน ภัทรภิรมย์.** กรุงเทพฯ: ศรีสมบัติการพิมพ์.

- _____. (2536). “โทษปรับ.” ใน *ชีวิตและผลงานโกเมน ภัทรภิรมย์*. กรุงเทพฯ: ศรีสมบัติการพิมพ์.
- ข้อบังคับการปกครองหัวเมือง ร.ศ. 116 ตามสารตราที่ 36534 เรื่อง ส่งข้อบังคับลักษณะปกครองหัวเมือง ลงวันที่ 17 เดือนกุมภาพันธ์ ร.ศ. 116. (2525, เมษายน). *วารสารอัยการ*, 52, 5. หน้า 89 และ 94.
- คณิต ฅ นคร. (2544, มกราคม-มิถุนายน). “บทบาทของศาลในคดีอาญา.” *วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์*, 1, 1. หน้า 49-64.
- _____. (2548). “การบังคับคดีอาญากรณีศาลลงโทษปรับ.” ใน *นิติธรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพฯ: วิญญชน.
- จรรณ เจริญน้ำ. (2538, พฤศจิกายน). “ฎีกาวิเคราะห์: ลักษณะการกักขังแทนค่าปรับไปพลางก่อนเป็นอย่างไร.” *อัยการ*, 18, 213. หน้า 40-46.
- ประกาศน์ อวยชัย. (2534, พฤษภาคม-มิถุนายน). “การบังคับตามคำพิพากษาคดีอาญา.” *ดุลพาท*, 38, 3. หน้า 4-7.
- รองพล เจริญพันธ์. (2521) “การใช้โทษปรับเป็นมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคนในเรื่องคำพรรณาคคุณภาพสินค้าหรือการโฆษณาที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค.” *นิติศาสตร์*, 10, 2. หน้า 316-329.
- วิชัย ตันติกุลานันท์. (2533). “ถือว่าคดีถึงที่สุดเมื่อใด จึงจะได้รับพระราชทานอภัยโทษ.” *บทบัณฑิตย์*, 46, 3. หน้า 105-107.
- วีระศักดิ์ เสรีเสวตรรัตน์. (2525, กันยายน-ตุลาคม). “ทางปฏิบัติของศาลที่พิจารณาตั้งรับอุทธรณ์ของผู้ต้องโทษปรับและการบังคับคดีโทษปรับ.” *ดุลพาท*, 29, 5. หน้า 20-25.
- สรรเสริญ ไกรจิตติ. (2523, มกราคม-กุมภาพันธ์). “ดุลพินิจในการกำหนดโทษ.” *ดุลพาท*, 27, 1. หน้า 28-33.
- โสต สุตานันท์. (2548, กันยายน). “การขอลปล่อยชั่วคราวเพื่อหาเงินชำระค่าปรับ.” *บทบัณฑิตย์*, 61, 3. หน้า 59-73.
- สมพร พรหมพิตาธร. (2512). “โทษปรับ.” *อัยการนิเทศ*, 31, 4. หน้า 443-485.

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

มานิตย์ จิตต์จันทร์กลับ..การตีความกฎหมายไทย พร้อมด้วยเทคนิคการเรียนกฎหมายด้วยตนเอง.
สืบค้นเมื่อ 9 ตุลาคม 2551, จาก <http://www.thaijustice.com/manitbook2.htm>

รูด เพ็ญสุวรรณ. หนังสือสำนักงานคดีพิเศษ สำนักงานอัยการสูงสุด ที่ อส 0022.1/173 ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 2551 เรื่อง แจ้งความเห็นการบังคับคดี. สืบค้นเมื่อ 9 ตุลาคม 2551, จาก <http://www.settrade.com/simsImg/news/2008/08020939.t08>

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

Gary Slapper & David Kelly. (1995). **English Legal System** (2nd ed.). London: Cavendish.

Gerhardt Grebing. (1982). **The Fine in Comparative Law : A Survey of 21 Countries**.
Cambridge: Institute of Criminology.

Herbert L. Packer. (1968). **The Limits of The Criminal Sanction**. California: Stanford
University Press.

Johannes Andenaes. (1965). **The general Part of the Criminal Law of Norway**. London:
Sweet & Maxwell.

Ken Pease and William McWilliam. (1980). **Community Service by Order**. London:
Academic Press.

Martin Wasik. (2001). **Emmins on Sentencing** (4th ed). London: Blackstone Press.

Paul F. Cromwell and Rolando V. Del. (1999). **Community-based Corrections** (4th ed).
Belmont, CA: Wadsworth.

Peter Hungerford-Welch. (1995). **Criminal Litigation & Sentencing** (2nd ed). London:
Cavendish.